

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Siyasi Mektuplar

Rosa'dan Leo Jogiches'e

Rosa Luxemburg

Türkçesi: Saliha Nazlı Kaya

6

agorakitaplığı

Mektup 5

**Siyasi Mektuplar –
Rosa’dan Leo Jogiches’e
Rosa Luxemburg**

Kitabın özgün adı:
Briefe an Leon Jogiches
Europäische Verlagsanstalt, Frankfurt, 1971

Kapak tasarım - mizanpaj: Sibel Yurt

© 2012; bu çevirinin Türkçe yayın hakları
Agora Kitaplığı’na aittir.

Birinci Basım: Mayıs 2012
ISBN: 978-605-103-159-0

Baskı ve Cilt: Ceylan Matbaası
Güven İş Merkezi, B Blok, No 318
Topkapı/İstanbul
Tel: (0212) 613 10 79

AGORA KİTAPLIĞI
Sertifika no: 12761
Kuloğlu Mah. Turnacıbaşı Cad.
No: 54, Çukurcuma-Beyoğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 243 96 26 - (0212) 251 37 04 Fax: (0212) 243 96 28
www.agorakitapligi.com
e- posta : agora@agorakitapligi.com

İÇİNDEKİLER

1894-1899 Yılları	1
1900-1905 Yılları	112
1909-1914 Yılları	175

SİYASİ MEKTUPLAR

Rosa'dan Leo Jogiches'e

1894-1899 YILLARI

[Paris] Çarşamba, 10 Nisan [18]95

Uzun mektubunu dün, telgrafınıysa bugün aldım. Tanrı'ya şükür, beni en azından Karol'a [Brzezina] yazmaktan kurtardın; bu mektuplardan artık bıktım usandım. Günün yarısı mektuplara gidiyor ve bu arada sevgilime istediklerimi yazamıyorum. Şimdi de aynı şey olacak, sana yazacak binlerce şeyim var, ama elbette işler bütün zamanı alacak.

Ocik'e¹ ve onun aracılığıyla memlekete herşey hakkında bir mektup yazdım, Mayıs-Bildirgesi'ni gönderdim. Adolf yazdı, ben düzelttim. İyi ve içerik bakımından zengin oldu, hiç safsata yok. Belki yarın elinize geçer, şimdi onu temize çekecek halde değilim.

Yani, artık Karl'a bir şey yazmıyorum. Gerçekten, bu Mayıs bir fiyasko yaşayacağız ve hiçbir şey başaramayacağız diye çok korkuyorum. Kahretsin, orada neler oluyor??

Vladek'in [Olszevski]² mektubuna gelince, eki bizim tarafımızdan yazılmak zorunda olduğu için onu getiremiyorum; Adolf ne zaman yazabileceğini bilmiyor, bense kesinlikle yazamam –hiç gücüm yok, mektupları anca yazıyorum, o da büyük bir çabayla. Robotnik hakkındaki makaleyi daha bitiremediğim için Ocak sayısı bekliyor. Yazmasına yazdım, ama hoşnut değilim ve ilham gelmesini bekliyorum.

Alçak Kovalski³ meselesini hallettim. On iki yıllık Przedsvit'i bana zaten vermişti ve *Valka Klas*,⁴ vs. nedeniyle bir mektup yazdı, dün mektubu taahhütlü olarak kendim gönderdim.

Vojn[arovska]⁵ ile birlikte Lavrov'daydım. İhtiyar, istirahat-gâh'ındaki⁶ yaralı aslan izlenimi uyandırıyor. Beltov⁷ ve Sosdem'e [Sosyaldemokrat'a –ç.n.] korkunç derecede öfkeli. Beltov'u ... "çooook zaaayf" ...⁸ buluyor. Masum bir yüz ifadesiyle soruyorum, nesi zayıf? Diyor ki: "Aslında hiçbir şeyi kanıtlamıyor, temelsiz bir şey. En önemlisi de kullandığı o tooon! O nasıl bir tooon öyle!"⁹ Anlaşılan bu mesele onu çok etkilemiş. İhtiyar, Beltov'u henüz okumadığı için mahvolmuş gibi görünüyor! Sadece sayfalarına göz gezdirdiğini ve hemen illa okumak isteyen (kimi genç kızlara?) vs. verdiğini söylüyor. İğneleyici bir ifadeyle soruyor bana: Sizin orada, Zürih'te hemen 25 adet sipariş verdiniz mi?!¹⁰

Mihaylovski'ye¹¹ ilişkin olaraksa bu sümsük, inceliğinden dolayı yumuşak davrandığını anlatıyor: "Öyle anlaşılıyor ki onu köşeye sıkıştırmak istemedi",¹² güya bunun sebebi illegal bir Marksistin yazmış olmasıymış. Kriviyenko'nun¹³ makaleyi ona Marksistlere karşı konumlandırmamak için vermek istemeyen Mich[aylovski] ile geçenlerde kavga ettiği hakkında da bir şeyler geveledi. – İhtiyar hiddetle, "Struve,¹⁴ Beltov legal yazdıkları için, büyük ihtimalle orada (sosyal demokratlar arasında) kimi çevrelerin olduğu"nu belirtti.¹⁵

... –mantıklı bir çıkarsama. Ona göre bu çevreler¹⁶ sadece Riga, Vilna ve Odessa'da var.

Zavallı adam, sizin Brumaire-çeviriniz¹⁷ bile bir bakıma onu hücumu defetmek durumunda bırakmış. Kendilerinin daha önceden bir Reinstein¹⁸ çevirisinin hazır olduğunu, düzeltmesini bile kendisinin yaptığını, ama bomba olayı¹⁹ yüzünden tutuklamalar ve aramalar esnasında bu çevirinin bir biçimde kaybolduğunu anlattı bana. Ve o dönem, Plehanov da bu çeviriye ilan etmiş olduğu için, (saf saf itiraf ettiği gibi) daha önce yayınlamak amacıyla epey acele etmişler. Ayrıca şu kötü niyetli soruyu da attı ortaya: Siz (*Sos[yaldemokrat] Bib[liotek]* neden Plehanov'la beraber değilsiniz – *Ne de olsa hepiniz sosyal demokratsınız?*)²⁰

Ah evet, neden ona son baskılarınızı (Kautsky'ninkileri)²¹ göndermiyorsunuz, bu onu yaralayacakmış gibi görünüyor. Hemen gönderin, tamam mı?

Genel olarak enteresan zaman geçirdik; zavallı adama acıyorum, etkileyici bir izlenim bırakmıyor: Ne sorarsan sor, şunu henüz okumamış, bunu henüz yapamamış, aktüel konular hakkında Perşembe-Konukları aracılığıyla bilgilendiği görülüyor. Bir defasında da o *çocuksu-buna*ğça mağrurluğuyla itiraf etti: “Çevirilerle niye uğraşayım ki!”²² (Sizin *Brumaire* çevirinizi kastediyor.)

Buradaki sosyalistlerin basın sendikasına üye oldum. Bütün sosyalistler üye. Kefillerim Lavrov ile Vojanar[ovska] idi. Daha yenilerde sıkıcı bir toplantıdaydım, Mayıs'a kadar bir tanesine daha katılacağım. Burada ahabalık kurmak korkunç kolay, ama vakit gerekiyor. Birbirini görme fırsatı çok sık bulunmuyor, çünkü mesafeler çok uzak ve sosyalistler arasındaki önemli kişiler sürekli taşrada dolaşıyorlar. Guesde uzun süredir burada değildi, şimdi geri döndü, ama nasıl olduğu, kendisiyle görüşülüp görüşülemeyeceği henüz bilinmiyor (akli dengesinin bozuk olduğu hikâye).

Birtanem, en kısa zamanda İsviçre'ye dönmek, kırlara gitmek istiyorum. Burada sadece boşuna zaman harcıyorum. Hiç çalışmayacak kadar yorgunum, üstelik kitaplarımın burada, odamda olmaması da beni inanılmaz rahatsız ediyor. Önce kendimi sağlık bakımından toparlamak zorundayım, çünkü şu anda sanki ağır bir hastalık geçirmişçesine zayıfım. Burası artık sıcaklaşmaya baş-

ladı –güç bela dayanabiliyorum. Sen nereye gideceksin? Neden durmaksızın gitmekten söz ediyorsun? Söz konusu olan Bern mi? Bern'e gitmen neden söz konusu olsun ki ve madem gitmen gerekiyor, niçin gitmiyorsun?

Canım, Weggis'e gidelim mi? Senin istediğin her yere gitmeye hazırım. Beni buradan gitmeye iten bir şey daha var, ne biliyor musun? Geçim masraflarının yüksek oluşu. Senden korkuma kendime hiçbir lüks ve konfor için izin vermememe rağmen, yine de çok harcıyorum. Para için sana durmadan yazmak beni üzüyor, en iyisi buradan ayrılmam.

Sakin ol, bende huzuru ve istediğin her şeyi bulacaksın. Bir tane, seninle olmayı o kadar çok istiyorum ki! Artık yazmayı sürdüreceğim *gücüm kalmadığı* için bitiriyorum.

Yadzia kırsal alana gitmeyecek. Sana özel baskıyı²³ ve *Przedświ*ti gönderiyorum. Truszkowski'nin²⁴ hikâyesi Vladek [Olszevski] ile ilgili kararımızı bir biçimde etkilemiyor mu? Bunun tam da şimdi yayınlanması son derece rahatsız edici.

Senin

Canım, bana biraz para gönder, yaklaşık 50 Fr., resmi olarak. Faturaları sana yarın yollarım – hepsi düzgün. Mayıs sayısı çok ucuz.

Lütfen, Vojnarovska'ya armağan olarak bütün sayılarınızdan birer nüsha ve bunların onun için olduğu notunu gönderin – kendisi buna değer.²⁵

1) Oskar Otton Wilhelm Marchlewski (1874-1943), Julian Marchlewski'nin Thorn'da ikamet eden, tüccarlık yapan küçük erkek kardeşi; uzun yıllar esas olarak illegal devrimci literatürün Polonya'ya taşınması alanında SDKP adına çalıştı, zaman zaman da Parti'yi mali olarak destekledi.

2) Vladyslav Olszevski, Vladek (1922'de öldü), tesviyeci, 'Proletarya', sonra SDKP üyesi, bu Parti'deki faaliyetinden dolayı tutuklandı. Serbest bırakıldıktan sonra önce İsviçre'ye ve Almanya'ya, sonra Paris'e gitti. Uzun yıllar Stovarzyszenie Socjaldemokratów Krolestwa Polskiego za Granicą'nın [Polonya Krallığı Sosyal-demokratlarının Yurtdışı Birliği] Yönetim Kurulu üyesiydi. Bağımsızlığın kazanılmasından sonra Polonya'ya geri döndü ve PPS'ye girdi.

3) Franciszek Kowalski, takma adı Macius, Eibenschütz (1861-?) – Krakau'lu dizici, Varşova'ya '1. Proletarya'nın gizli bir matbaasına getirildi, tutuklanmaktan korktuğu için İsviçre'ye (burada da aynı şekilde sosyalist yayınevlerinde dizici olarak çalıştı), Paris'e ve ABD'ye iltica etti. Sol sosyalizme eğilimliydi. 1918'den sonra Polonya'ya geri döndü, Kallisz'de hastalık kasası memuru olarak çalıştı, 1945 dolaylarında öldü.

4) *Valka Klas* [Sınıf Savaşı] – aylık dergi, '1. Proletarya'nın yayın organı, 1884-1887 yıllarında Cenevre'de yayınlanıyordu.

5) Cezaryna Vanda Vojnarovska (1858-1911) – ünlü bir kadın sosyalist, ilk sosyalist çevrelerden ve '1. Proletarya', sonra SDKP üyesi. Anılan zaman dilimi içerisinde sürekli Paris'te kaldı; 1904'e kadar Enternasyonal Sosyalist Büro'da SDKPiL temsilcisiydi.

6) Orijinalinde Rusça.

7) Georgiy V. Plehanov Petersburg'ta, N. Beltov takma adı altında *Monist Tarih Anlayışının Gelişimi Sorununa İlişkin Makale* kitabını legal olarak yayınladı (St. Petersburg, 1895). Kitap, Narodniklerin teorik görüşleriyle polemik yapıyordu.

8) Orijinalinde Rusça.

9) Orijinalinde Rusça.

10) Orijinalinde Rusça.

11) K. Mihailovski (1842-1904) – Narodniklerin önde gelen teorisyenlerinden biri, 1880'li ve 1890'lı yılların Rus entelijansiyasında 'Düşüncenin Diktatörü'. Onun tarihsel-felsefi sosyolojik anlayışı eleştirmenlerin ve Plehanov'un konusunu oluşturuyordu. 'Narodovolcy'e yakındı ve yayınlarını redakte ediyordu. 1890'lı yıllarda liberal 'Narodni-ki'nin teorisyeniydi. Ölümüne kadar Marksistlerle polemik yürüttü. 'Sosyal Devrimciler' tarafından Lavrov'la birlikte ideolojik öncü sayıldı.

12) Orijinalinde Rusça.

13) Sergius N. Kriviyenko (1847-1907) – yayıncı, sözümona liberal Narodniki-Hareketi'nin temsilcisi; ilklerden biri olarak Rus Marksistleriyle polemik yürüttü ve Lenin'in eserlerinde şiddetle eleştirildi; Plehanov, yukarıda anılan eserinde kendisiyle dalga geçmiştir.

14) Piotr B. Struve (1870-1944) – Rus ekonomisti, filozofu ve yayıncısı, Rusya'da 1890'lı yıllar esnasında 'legal Marksizm'in en ünlü temsilcisi; yeni yüzyılın başlangıcıyla birlikte sosyal demokrasiyle bağını kopardı ve Rus liberal burjuvazisi siyasal hareketinin liderlerinden biri ve Meşrutî Demokratlar Partisi'nin yaratıcısı oldu. İç savaş sırasında Denikin hükûmetinin üyesiydi, sonra iltica etti.

15) Orijinalinde Rusça.

16) Aynı şekilde.

17) Karl Marx, *Louis Bonaparte'in 18. Brumaire'i*. O sıralarda, L. Jogiches'in Kriçevski'yle birlikte, İsviçre'deki Rus devrimci hareketinin yararına yayınladığı Sosyal Demokrat Bibliotek çerçevesinde, Kriçevski'nin Rusça çevirisiyle yeni yayınlanmıştı.

18) Boris Reinstein (1866-1947) – 1884'ten beri Rusya'da 'Narodnaja Volja'mn gençlik örgütleri üyesi. 1886'da İsviçre'ye iltica etti, faaliyetini orada sürdürdü. İsviçre'den sınır dışı edilince, Paris'e taşındı. Burada 1890 yılında bomba olayı adı altında yargılandı (bkz. sonraki not) ve üç yıl hapis cezasına çarptırıldı. Cezası bittikten sonra ABD'ye iltica ederek orada Amerikan işçi hareketine katıldı, sonraki yirmi beş yıl boyunca bu hareket içinde faaliyet gösterdi. Kendisi -De Leon'un yanı sıra- 'Socialist Labour Party' yöneticilerindendi ve II. Enternasyonal'de bu Parti'nin temsilcisiydi. Birinci Dünya Savaşı sırasında Zimmerwald Hareketi'ne katıldı. Şubat Devrimi'nden sonra Rusya'ya geri döndü, 1918'de Bolşevik-Parti'ye katıldı. Esas olarak Komintern'de (başka toplanmaların yanı sıra Komünist Enternasyonal'in I. Kongresi'ne katıldı), Profintern'de faaliyet gösterdi.

19) Çarlık hükûmeti tarafından 1890'da, Paris'te bomba imal etmiş Rus devrimcilere karşı kuşku edilen dava. Bunlar arasında provokatör Laneisen-Harding de vardı. O dönem mahkûm edilenler arasında B. Reinstein da bulunuyordu.

20) Orijinalinde Rusça.

21) O dönem Sosyal Demokrat Bibliotek çerçevesinde Karl Kautsky'nin *Erfurt Programı* çevirisi yayınlandı.

22) Orijinalinde Rusça.

239 *Robotnik* [İşçi]. PPS'nin özel baskısı, Londra, Nisan 1895, 64 s.

24) Hieronim Truszkowski (1855-1939) – Polonya'da Polonya sosyalist hareketinin öncülerinden biri, L. Varynski'nin yakın çalışma arkadaşlarından ve Krakau Davası'nda onunla birlikte sanık olarak yargılandı. 1880-1882'de İsviçre'de mülteci, üp öğrencisi; buradan sosyalist gizli ulak olarak Poznan'a gitti. 1882'de Prusya resmi makamları tarafından tutuklandı, 1885'te Rus vatandaşlığı olarak Çarlık resmi makamlarına teslim edildi,

Sibirya'ya sürüldü, 1888'e kadar orada kaldı, sonra Ukrayna'ya yerleşti. Dışarı çıkabilmek için Kiev polis şefinin ajanlık önerisini kabul etti. Londra'ya iltica ettiğinde Polonyalı sosyalist mülteciler çevresini bu konuda bilgilendirdi, sonra '*Jandarmanın Elinde*'. Kiev'de *Jandarma Generali V. Novicki ile İlişkilerim* broşürünü çıkardı (Londra, 1895). *Przedsvit* o dönemde Truszkovski meselesini iki kez ele aldı (1894, Sayı 12; 1895, Sayı 1, 2 ve 3), niyetinin dürüstlüğünden kuşku duymamasına rağmen, eylemini onaylamıyordu. Truszkovski meselesi, R. Luxemburg'un önceki mektuplarında sık sık değindiği V. Olszevski'nin açıklamasının yayınlanmaması konusunda belirleyici oldu. R. Luxemburg burada, "Sprawa ob. H. Truskowskiego" makalesini kastediyor. *Przedvit*, III, 1895, Sayı: 1/3, s. 10-22. 1890'lı yılların sonunda Truszkovski, "Stowarzyszenia Robotników Socialdemokratów Polskich za Granicą" [Yurtdışındaki Sosyaldemokrat İşçilerin Birliği] Londra seksiyonunun üyesiydi. Londra'da bir marangozluk işletmesi vardı. 1919'da Polonya'ya geri döndü ve Varşova'da kitap kiralayan bir kitabevi işletti.

25) Sosyal Demokrat Bibliotek'in yayınları söz konusu ediliyor.

[Paris] Pazartesi.
(Rez[olüsyon/Önerge] nedeniyle mektu-
bum gecikti)

[13 Temmuz 1896]*

Birtanem, sana yazdığım gibi, dün hemen Kriçevski'ye gittim. Aynı Adolf'un söylediği gibiydi. Ancak [Kriçevski'nin] talihsizliğine bak ki, ben çok öfkeliydim ve herşey için öyle bir fırça çektim ki kendini beğenmişliğinden eser kalmadı.

Fırçayı yedikten sonra kuyruğunu kıstı ve sakınleştı. Sonra ona lafı hiç dolandırmadan *Vorwärts* için bir makale yazmasını

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

istediğimi söyledim. Hemen kabul etti ama uflayıp puflamaya başladı; ne hakkında yazacağını bilmediğini, çünkü zaten benim *N[eue] Z[eit]*'da¹ her şeyi yazdığımı, kendisinin sadece benim söylediklerimi tekrarlayabileceğini söyledi (*caput!//Esas önemlisi!*). Yolda birlikte yürürken ona yeni makaleyi A'dan Z'ye irticalen anlatıverince adam kafasını sallamaktan başka bir şey yapamadı, hatta sonunda gözleri bile ışıldadı, düşüncenin çok hoşuna gittiği açıkça görülüyordu. Makale bu günlerde yazılacak ve *N[eue] Z[eit]*² gelinceye kadar hazır olacak. Eğer *Kaut[sky]* bir biçimde üstünkörü davranırsa bu makaleye dönüşecek. (*Kriç[evski]* bunu kabul etti! Daha doğrusu ben ona kabul edip etmediğini sormadım, sadece yapması gerekeni söyledim, bunun üzerine o da başını salladı). Yazıyı benim odamda, benim talimatlarıma göre yazacak.

İşlerden biri böylece halledilmiş oldu.

Taslak bugün hazır duruma geldi. Ben önerenin başında oturuyorum. İyi bir değişiklik yaptım bile. Bitirdiğimde sana yollarım.

İlginç bir mesele daha. Dün, bir süre için Cenevre'de bulunan Gureviç'ten³ şu mektubu aldık:

"Sevgili yoldaş, size vereceğim haberin ilginizi çekeceğini düşünüyorum. Rus Sosyal-demokratlar 8 delegeyle temsil edilecekler. Bütün vekaletler Rusya'dan. Bazı delegeler çeşitli vekaletlere sahipler. Aralarında Varşovalı İşçiler adlı belli bir örgütün vekaleti de var. Bunlar kendilerini bir Rus delegenin temsil etmesini istiyorlar. Ruslar bu öneri üzerinde düşündükten sonra kabul ettiler ve bu husustaki haklarını savunma kararı aldılar. Belki siz de buna dayanarak Rus delegasyonu içinde temsil ve oy hakkınızı savunabilirsiniz. Size bunu ilgili izni aldıktan sonra bildiriyorum. Bu hususu dikkate alabilirsiniz. Bunları size, gerektiğinde konuyla ilgili bilgi almak için başvurabileceğiniz Blumenfeld'in sözlerine dayanarak yazıyorum (19, Chemin de Roseraie, Cenevre). Elinizi hararetle sıkarım. Em. Gureviç."

Sözcüklerin altı benim tarafından değil, Gureviç tarafından çizilmiş. Bu yaltakçının Plehanov'un dikte ettirdiklerini yazdığını anlamışsındır. Bu öneri ve Soski'nin⁵ verdiği söz birlikte ele

alınacak olursa, Bay Pl[ehanov]'un bizimle iyi geçinmek istediği ve bize kendisiyle birlikte aynı delegasyonda yer alma 'izni verdiği' açıkça görülüyor. Peki, neden? Birkaç sebebi var. 1) N[eue] Z[eit]'ta yayınlanan makalenin yarattığı etki, 2) Sosyal-patriyotların önergesinin başarısızlığını, bizimkininse Çarlığa karşı bir protesto olduğunu görüyor canavar. Bu önerge için oy kullanmak zorunda, önergenin şu ya da bu biçimde kabul edileceğini biliyor. Bu durumda, bir kenara çekilip bizim oynadığımız aktif role sadece baş sallamak zorunda kalmak yerine, bizi kanatları altına alırsa, Rus delegasyonunun bütün faaliyetlerinin beyni yine kendisi olacak.

Ama avcunu yalayacak tabii ki. Adolf kanalıyla şu cevabı vereceğim: Gur[eviç] “bizi bu konuda bilgilendirmek için izin rica ederek”⁶ kendisini gereksiz yere yormuş (Gogol'un Petruşkası'nın pis kokusunu ve yaltakçı karşı-kamçılama hissedebiliyor musun?), zira Partimizin üyesi olan ve bizimle aynı zeminde duran Varşovalı yoldaşlar, gerek vekalet, gerekse bu vekaletin metni hakkında bizi bilgilendirdiler. Rus delegasyonunda yer ve oy 'hak'kına gelince, Gur[eviç]'in, bizim bu hakkı kullanmayı düşündüğümüzü veya istediğimizi nereden çıkardığını bilmiyorum; bunu engelleyen iki faktör var: 1) Polonyalı olduğumuz için, varlığını sürdürdüğü müddetçe içinde yer alacağımız resmi bir Polonya delegasyonu var, 2) şu anki Rus delegasyonunun Polonya sorunlarında milliyetçi temellere dayanan ve pratikte Polonya sosyal-demokrasisinin düşmanlarıyla adım adım birleşen özel siyasal karakteri.

Bu cevabı daha birkaç gün geciktirmek istiyorum, zira eğer Plehanov bizim “Rede of Purym”i⁷ kaleme alanlarla bağlantıda olduğumuzu ve vekalet metnini bildiğimizi görürse, Mill'i⁸ ya da Vilnalıları fırçalar ve bu durumda da Mill'in mektubu⁹ daha baştan kaybedilmiş demektir; gerçi ben bu mektubu fazla önemsemiyorum, ama neden biz kendi kendimize canımızı sıkalım?

Bütün bunlar hakkında neler düşündüğünü yaz ve Julek'e cevap ver. Ben Bonnet'deydim,¹⁰ *Devenir Social*'in¹¹ Temmuz sayısı artık dizilmiş, herhangi bir biçimde değiştirilmesi mümkün değil.

Yapabileceğimiz tek şey, Bonet'nin bana namus sözü vererek temin ettiğine göre *Devenir*'i tek bir Fransız sosyalisti bile okumadığı için bizim açımızdan en ufak bir öneminin bulunmadığıyla teselli bulmak. *Devenir*'i burjuva aydınlar okuyorlarmış. Kısa süre önce *Eclair*'de¹² Londra Konresi'ndeki delegelerle yapılan 'röportajlar' üzerine bir makale çıktı... Urbach'la da¹³ Polonya delegasyonu hakkında röportaj yapmışlar ve muhabir saçmalıkları yazmışlar. Düzeltme yapmak amacıyla sosyal-demokrasi ve görüşleri üzerine kısa bir makale konabilir. Adolf böyle bir makale yazdı bile (Fransızca'sı çok iyi) ve Urbach bu yazıyı yarın oraya götürecek (kabul edecekleri taahhüdünde bulundular). Benim makalemin devamını Adolf Almanca'dan çeviriyor, bilmediği bir şey olursa bana soruyor.

Yeniden önergeye dönüyorum ve bitiriyorum. Ah evet, Kriçevskiler bana (ve başkalarına) bir erkek çocuk istedikleri için çocuk yaptıklarını söylediler. Kadın bana bunu söylediğinde daha yeni içeri girmiştim. Öyle tatlıydı ki, az kalsın fenalaşacaktım... Kriçevski de bu çoğalmadan dolayı mutlu ve gururlu. Bana sorduğu şeyler arasında Rus çalışması da vardı, maddi olarak güvencede olduğunu, yani para almadan yazabileceğini söyledi.

Parvus'la aran nasıl?¹⁴ Rica ediyorum, onunla iyi geçin ve onu gazeteye al. Ona karşı açık ve doğrudan ol, böyle olursa hemen anlaşsınız.

Hemen ve ayrıntılı olarak her şeyi yaz. Ben çok yiyiyor, ilaçlarımı düzenli olarak alıyor, öğle yemeklerinden sonra uyuyorum. Genel olarak bende her şey *all right*.

1000'lerce kez öpüyorum seni.

Senin

Mektupları serbestçe yaz, sadece zarfın üstüne R. L. yazmalısın. Anna'ya (Gor.) sevgi ve selamlar.

Bernstein Adolfa, programımızın bütünüyle doğru olduğunu ve şu an altı yıllığına ortadan kaybolsak (belli ki Haecker'in¹⁵ makalesindeki 'birleşme' nedeniyle) sosyal-patriyotların en sonunda bizim zeminimize yanaşmak zorunda olduklarını söylemişti!....

1) *Die Neue Zeit*, Alman sosyal-demokrasisinin teorik organı. 1883'ten beri Karl Kautsky'nin genel yayın yönetmenliği altında yayınlanıyordu.

2) Burada Kautsky'nin *Neue Zeit*'de yayınlanması beklenen Polonya sorununa ilişkin makalesinden söz edilmektedir: K. Kautsky, *Finis Poloniae?*, "I. Polonyalılar, Devrim ve Panslavizm", *Neue Zeit*, 8 Temmuz 1896, No: 42 (XIV. Yıl, 2. Cilt), s. 484-491; "I. Polonya'nın Bağımsızlığı", aynı yerde, No: 43, s. 513-525.

3) Emanuel L. Gureviç (1866-?), 1883'ten beri Rus devrimci hareketi içinde. Fransa'da sürgünde. 1900'de Paris'te yapılan Enternasyonal Sosyalistler Kongresi'nde Rus delegasyonuna başkanlık etti; 1901'de D. Riazanov ve J. Stjeklov'la birlikte Borba (Savaş) grubunun kuruluşuna katıldı, daha sonra Menşeviklerin safında yer aldı; Ekim Devrimi'nden sonra, 1921'den itibaren Moskova'daki Marx-Engels-Lenin Enstitüsü'nde görev aldı.

4) Orijinalinde Rusça.

5) David V. Soskis (1866-?), Rus siyasi mülteci. Söz konusu edilen zaman diliminde Paris'te ikamet ediyor ve Plehanov çevresindeki sosyal-demokrat gruba yakın duruyordu. Daha sonraları 'Sosyal-devrimciler' arasında önemli rol oynadı.

6) Orijinalinde Rusça. (Petruşka, Çiçikov'un hizmetçisi, Nikolay Gogol'un *Ölü Canlar*'ının baş kişisi.)

7) *Bund*'ün öncüsü olan Vilnalı bir grup. O zamanlar Rusya'da, teksirle çoğaltılmış Yahudice illegal bir broşür yayınlamışlardı. Adı *Rede of Puryim* olan broşürün konusu II. Nikola'nın hükümranlılığının başlangıç yıllarıydı.

8) Mil Josif, takma adı John Mill (1870-1952), 1887'de Vilna'da, sosyal demokrat bir gençlik çevresini örgütleyerek Yahudi işçi hareketiyle ilişkiye geçti. Al. Kremer'le birlikte 1 Mayıs 1892'de Vilna'daki Mayıs Gösterisi'ni örgütleyenler arasında bulunuyordu. Narodniklerin Petersburg örgütünün tasfiyesiyle bağıntılı olarak tutuklama dalgası esnasında 1892'de orada tutuklandı; serbest kaldıktan sonra iltica ederek Zürih'e yerleşti. Burada başkalarının yanı sıra, aralarında R. Luxemburg ve L. Jogiches'in bulunduğu Polonyalı sosyal demokratlarla temasa geçti. 1894'te Vilna'ya geri döndü, 1896'da sosyalist bir Yahudi örgütünü, Yahudi İşçiler Birliği'ni (Zwiazek Robotnikow Zydovskich) örgütlediği Varşova'ya taşıdı. 1897'de Genel Yahudi İşçi Birliği 'Bund'ün örgütleyicileri arasında bulunuyordu ve 1897'de Vilna'daki 1. Parti Kongresi'ne katıldı. Bunun hemen ardından yine yurtdışına kaçmak zorunda kaldı ve 1898 sonunda Bund'un Yurtdışı Komitesi'nin kuruluşuna katıldı. O zamandan sonra sürekli olarak, esasen İsviçre'de mülteci olarak yaşadı; Bund basınında yayın faaliyeti yürüttü, 1915'te ABD'ye gitti, ölünceye dek orada kaldı ve dış teknisyeni olarak çalıştı, ancak Bund içerisinde yoğun politik faaliyet göstermekten vazgeçmedi (başka şeylerin yanı sıra Bund'un *Der Weker*, *Cukunft* ve *Unzer Cajt* isimli dergileri için yazılar kaleme aldı).

9) Muhtemelen, o dönem Varşova'daki Yahudi sosyal demokrat işçiler grubuyla doğrudan bağlantısı olan J. Mill'in *Sprawa Robotnicza*'ya yazması gereken mektup kastediliyor. Böylece grubu *Sprawa Robotnicza*'yla birleştirmesi bekleniyordu.

10) Alfred Bonnet – Fransız sosyalist, zamanında sosyalist dergi *Le Denevir Social*'in redaksiyon sekreteri.

11) *Le Denevir socil. Revue internationale d'economie, d'histoire et de philosophie* – aylık sosyalist dergi, 1895-1898 yılları arasında Paris'te yayınlanmıştır.

12) *L'Eclair* – Paris'te günlük burjuva gazetesi, 1888'de kuruldu; 1924'te *L'Avenir* dergisiyle birleşti, kısa süre sonrasında yayını durdurdu.

13) Ignacy Urbach – Polonyalı sosyalist mülteci, Lodz kökenli; 1892/1893'ten beri Paris'te yaşıyordu; orada başlangıçta PPS'yle, daha sonra 1895'ten itibaren SDKP'yle ilişki kurdu. Riviere takma adıyla *La Petite République* gibi önde gelen Fransız sosyalist dergilerinde daimi görev aldı. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra *La Nouvelle Revue Socialiste*'de çalıştı, PPS üyesi. 1920'li yıllarda öldü.

14) Aleksander Helfand, Parvus takma adıyla daha iyi tanınır (1864-1924); o zamanlar İsviçre'de, 1890'lı yıllardan itibaren Almanya'da Rus sosyal demokrat mülteci, Almanya'da Alman sosyal demokrasisi içinde *Saechsische Arbeiterzeitung*'un (1896-1898) elemanı olarak faaliyet gösterdi. 1898'de Münih'te *Aus der Politik* adı altında haftalık bir basın muhaberatı yayınladı. 1902-1905'te Julian Marchlewski'yle birlikte

Münih'te, ilerici Slav literatürünün Almanca'ya çevrisi için bir yayınevi kurdu. 1900'den beri aynı zamanda Rus işçi hareketi içinde aktifti. *Iskra* ve *Zarya* çalışanıydı. RSDİP içindeki kopuştan sonra 1903'te, Menşeviklerden yana tavır aldı. Rusya'da 1905 devrimine katıldı; *Naczalo* dergisinin redaksiyon üyesi olarak 'sürekli devrim' teorisini savundu. Devrime katılımından dolayı Sibiry'a (Turuchansk) sürüldü, kısa süre içinde oradan Almanya'ya kaçtı. 1910'dan 1914'e kadar İstanbul'da yaşadı ve sosyal demokrat hareketten ayrıldı. Birinci Dünya Savaşı esnasında Parvus aşırı bir şovenist haline geldi. 1915'te Berlin'de, Prusya militarizminin tavrını temsil eden *Die Glocke* dergisini çıkardı. Savaştan sonra faal siyasal hayattan çekildi ve kendi kurduğu Dünya Savaşını Araştırma Enstitüsü'nde çalıştı.

15) S. Haecker, "Polonya'da Sosyalizm", *Neue Zeit*, 3. VI. 1896, Sayı 37 (XIV. Yıl, II. Cilt), s. 324-332. R. Luxemburg'la polemik yürüten makale, başka şeylerin yanı sıra *Robotnik*, Sayı 13, 9 Kasım 1896'da yayınlanan açıklamayı aktarıyordu: "Yurtiçindeki örgütün tam mutabakatıyla, PPS'yle birleşmeye karar verdiğimizizi açıklıyoruz. Dolayısıyla bugünden itibaren, ayrı bir örgüt Socjal demokracja Krolestwa Polskiego (Polonya Krallığı Sosyaldemokrasisi) olarak ortaya çıkmaktan vazgeçiyoruz; PPS çerçevesinde, onun programının ruhuna uygun hareket edeceğiz -Varşova, 6 Ocak 1896, Polonya Krallığı Sosyal Demokrasisi Yönetim Kurulu." R. Luxemburg, "Kırbaç Altında" makalesinde (*Sprawa Robotnicza* V, 1896, Sayı 23) bu belgenin yanlış, gerçeklere uygun olmadığını ifade etmiştir.

[Paris, yaklaşık 17 Temmuz 1896]*

Vaillant'ın yanıdaydım.¹ Kongre'de bir Polonya tartışmasından mutlaka *kaçınmak* istiyor, o yüzden komisyonda bütün Kongre tarafından oybirliğiyle kabul edilecek böyle bir önerge lehinde oy kullanacaktır. Bizim önergemizin en azından bir ölçüde kabul edilmesini arzu ediyor, ancak Kongre'nin, Polonyalılar arasında program farklılıkları üzerine tartışmak istemediği için önergemizi kabul ettiği gerekçesiyle.² Bundan dolayı önceden imza atmasını istemek imkânsızdı. Komisyona girmemde bana yardımcı olacağı hususunda güvence aldım. Aslında genelde eskiye kıyasla daha

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

soğuktu. Önergeye göz gezdirirken, siyasal yanı çok az, ekonomik yanı çok fazla olduğu için bu önerenin fazla 'sosyal-demokratik' olduğunu söyledi! Ancak ben dikkatini bir kez daha önergeye çektikten sonra -konuşmamız sırasında- önerenin kabul edilmesiyle ilgili olarak, "*ne demande pas mieux*" [bundan iyisi olma -ç.n.] dedi. Fakat onların³ önergesine onay vermiyor.

Jaures'ye⁴ bu günlerde bu önergeyle gidecekler (ben değil), aynı şekilde Millerand'a.⁵ Bernstein'a⁶ ayın 21'inde orada olacağını yazdım. *Seve seve hizmete hazır olduğu* cevabını verdi... Kautsky bizim için mükemmel şeyler yazıyor;⁷ onların önergesini yerle bir etti, şimdi asıl mesele bu. Şu an Vorwärts'de Rusya üzerine yayınlanan aptallıklara cevap veriyor. Bu aptallıkları kesinlikle Beer⁸ değil Dasz[ynski]⁹ yazmış olmalı. Yazıyı bitirmeye koyuldum, ama durmadan işle ilgili meseleler araya giriyor: Vaillant'ı ziyaret, birliğimizin yönetim kuruluyla (vekalet konusunda) kısa bir görüşme, Urbach (ona durmaksızın halletmesi gereken işler veriyorum), Efron'la¹⁰ (burada bulunan Amerikalı delegelerin bana oy vermesi için çalışacak), vs. görüşme

Vekaletlerle ilgili olarak: Cezaryna kudurdu ve şöyle bir seçenek ileri sürdü: Eğer Adolf Birlik'in delegesi olursa, o (yani Guttm[ayer] de)¹¹ Yönetim Kurulu'ndan istifa edecek. Kongre'den hemen sonra atılmalarına karar verildi, ancak biraz düşündükten sonra bunu bugün imkânsız buluyorum: Bu durumda vekaletleri *imzalayacak* kimse kalmıyor. O yüzden Julek ve Vojevski'yi¹² (bizim S[tanislav], çünkü diğeri budalanın teki) birliğin delegesi yapacağız, Adolf ise *Sprava [Robotnicza]* delegesi olacak. Buna tamam diyor musun?

Hemen cevap ver. Bu durumda Gutt Adolf'un vekaletini *Sprava* sekreteri olarak imzalayacak, gerçi giriş kartı üzerinde *chairman* için ikinci imzamız henüz yok. En kötü ihtimalle Urbach'ı alırız. Bundan başka imzaları nasıl elde edeceğimizi bilmiyorum. Zaman daralıyor, gecikmeden cevap ver. Ne Kar[ol Brzezina], ne de Volny'den¹³ tek satır aldım, orada neler olduğundan da hiç haberim yok.

Kriç[eveski] büyük ihtimalle hiçbir şey yazmayacak, bugün onunla ilişkimizi kesinlikle keseceğim. İğrenç bir paçavra¹⁴ ve dar kafalının biri o, bunu kendisine aynen söyledim.

Eğer yapabiliyorsan Parvus'la buluş, sanki benim ricam üzeri-
neymiş gibi en azından *Vorwärts*'in *eklerini* götür, çünkü ona ya-
zıp tepkisini soracağım.

Eğer sağlığım elverirse¹⁵ *Vorwärts*'e yazacağım (kafam çok yor-
gun: *Peuple*¹⁶ için bir makale yazıp bitirdim). Ama bu tür yazılara
hiç ihtiyacım yok, ne biçimi ne üslubu bir şeye benziyor. Önem-
li: Staviski'yi¹⁷ hemen paketleyip gönder, isteniyor.

Julek'in çevirisi öyle aptalca ki, Adolf saçını başını yoluyor.
Sprava'nın bir sayısı neredeyse tamamen dizildi. Ben *Critica*'yı¹⁸
bekliyorum. *Bunu Urbach çevirecek, N[eue Z[eit]] değil. Ka-
utsky'ye yazmadım. Hiçbir anlamı yok.*

Öpüyorum.

Senin R.

1) Edouard Vaillant (1840-1915), Fransız sosyalist hareketinin öncülerinden biri. Paris komünarlarından, Fransız sosyalizminin sol kanat lideri, II. Enternasyonal'in belir-
leyici kişiliklerinden. 1896'da ulusal sorunda PPS'den ziyade SDKP'nin tavrını destekle-
miştir.

2) Londra'daki Enternasyonal Sosyalistler Kongresi Polonya sorununda nihai olarak
ne SDKP tarafından ne de PPS tarafından hazırlanan önerge taslağını kabul etti. Polon-
ya sorununa hiç değinmeyen, aksine her ulusun kaderini kendisinin tayini hakkını ilan
eden bir önerge kabul edildi.

3) Yani PPS'nin önergesi.

4) Jean Jaures (1859-1914), Fransız sosyalistlerinin ve II. Enternasyonal'in seçkin li-
derlerinden biri.

5) Alexandre Millerand (1859-1943), önde gelen bir Fransız sosyalist, *La Petite
République*'in redaktörü. 1899'da Waldeck-Rousseau burjuva kabinesine bakan olarak
girdi ve böylece Fransız sosyalist hareketi içinde uzun yıllar sürecektir siyasal krizi başlat-
mış oldu, bu da başında Guesde'nin bulunduğu sol kanada eleştiri vesilesi sağladı; Mil-
lerand 1900 yılında Paris'teki Enternasyonal Sosyalistler Kongresi'nde de şiddetli tartış-
maların konusu oldu. Giderek daha çok sağa kayan Millerand, 1904'te Sosyalist Parti-
den ihraç edildi. 1914'ten 1915'e kadar savaş bakanı, 1920-1924 Fransa başkanı.

6) Eduard Bernstein (1850-1932), Alman sosyal demokrasisinin önde gelen ide-
ologlarından. 1872'den beri siyasal olarak faal. Almanya'da Sosyalistlere Karşı Yasa za-
manında İsviçre ve İngiltere'de mülteciydi, Parti organı *Der Sozialdemokrat*'ı orada re-
dakte ediyordu. O dönem Marksist tavrı benimsemişti ve Engels'le yakın ilişki içeri-
sindeydi. 1890'lı yılların ikinci yarısında, Marksizmin teorik ilkelerinin revizyonuyla
ortaya çıktı ve başkalarının yanı sıra R. Luxemburg'tan da şiddetli tepki aldı. 1901'de
Almanya'ya döndükten sonra SPD içinde artan revizyonist eğilimlerin ideolojik lideri
oldu. Birçok kez Reichstag'a seçildi (1902-1906, 1912-1918, 1920-1928). Birinci Dün-
ya Savaşı sırasında pasifist bir tutum sergiledi ve SPD'nin sosyal şovenist görüşü-

ne karşı çıktı. 1917'de USPD'yi örgütleyenlerden biri oldu ve 1920'de üyelerinin çoğunluğuyla birlikte SPD'ye geçti.

7) Bkz. önceki mektup, Not 2.

8) Maurycy (Max) Beer (1864-1937?), sosyalizm tarihçisi, Batı Galiçyalı, Almanya'da mülteci, burada Alman sosyal demokrasisinin sol kanadından sayılıyordu. 1890'lı yılların başında Magdeburg SPD-gazetesi *Volksstimme* redaktörü. 1894'te Londra'ya iltica etti, sonra ABD'ye (1900-1901), orada da aynı şekilde sosyalist hareket içinde çalıştı. Londra'ya geri döndüğünde, 1901-1911'de *Vorwärts*'in İngiltere muhabirliğini yaptı. 1915'te tekrar Almanya'daydı; başlangıçta SPD'nin sağ kanadıyla flört etti. 1917/1918'de devrimci olayların etkisi altında tekrar Parti'nin sol kanadına yakınlaştı; sonraki yıllarda komünist yayınevlerinde çalıştı.

9) Ignacy Daszynski (1866-1936), Galiçya'da PPSD'nin kurucuları ve önderlerindendir; Avusturya parlamentosunda milletvekili; iki savaş arasında PPS-önderi, Seym-milletvekili. *Vorwärts*'deki adı geçen anonim makalenin yazarı ne Beer ne de Daszynski'ydi. Makaleyi Witold Jodkonarkiewicz yazmış ve Wilhelm Liebknecht'in desteğiyle yayınlanmıştı ("Polonya Sosyal Demokrasisinin Taktiğine İlişkin", *Vorwärts*, 15-17 Temmuz 1896, Sayı 163-165).

10) Julij A. Efron (ölüm tarihi 1917), Rus sosyal demokrat, doktor, 1888'den beri Paris'te mülteci. Plehanov'un grubu Emegin Kurtuluşu'yla sıkı bağ içersindeydi. Sonra Paris'teki *Iskra* örgütünün üyesi oldu.

11) Stanislav Gutt Mayer (1857-?), duvar kâğıdı ustası, Vielki Proletariat [Büyük Proletarya] üyesi, sonra Paris'te mülteci. SKDPiL üyesi.

12) O dönemin Polonya sosyalist hareketi içinde Vojewski kardeşler yer almıştı. Her ikisi de Varşova'da marangozdu ve 1893 ilkbaharında Sachen II. Proletarya'da tutuklandılar. Bir yıldan fazla süren tutukluluk halinden sonra İngiltere'ye iltica ettiler. Bir tane sinin ön adı Stanislav'dı.

13) Tomas Volny, Breslau'dan Polonyalı demirci, Prusya Taksim Bölgesi'ndeki SPD ve PPS içinde aktif; bazı kongrelere katıldı, orada enternasyonalist eğilimleri temsil etti. 1898 Reichstag seçimlerinde SPD'den aday oldu.

14) Orijinalinde Rusça.

15) R. Luxemburg, "Polonya Sosyal Demokrasisinin Taktiğine İlişkin", *Vorwärts*, 25 Temmuz 1896, Sayı 172, 2. Ek, s. 1. Jodko-Narkiewicz'in makalesine karşı bir polemik: bkz. Not 9.

16) *Le Peuple*, Belçika İşçi Partisi (Parti Quvrier Belge) merkez organı. 1884'den beri Brüksel'de yayınlanıyordu.

17) Edmund Staviski, *Badania nad rozwojem rolnictwa w Polsce* (Polonya'da Tarımın Gelişimi Üzerine Araştırma), Varşova, 1857.

18) *Critica Sociale* (Mailand).

[Berlin] Pazar [22 Mayıs 1898]

Dyodyo!¹ Kuzenin ben yokken getirdiği, işlerle ilgili mektubunu ancak öğle yemeğinden döndükten sonra buldum. Bugün ya da yarın sabah özel bir mektup bekliyorum.

Şimdi işlerle ilgili haberler.

1) Polise gitmemle ilgili olarak dün sana bir kart yazmıştım. *Ikametgâh* belgesi olmaksızın on gün boyunca hiçbir şey yapamama ihtimali hiç hoşuma gitmedi, çünkü ne mektup, ne gazete alınamıyor, ortalıkta görünmek de mümkün değil. O yüzden evlilik belgesine dayanarak hemen İlçe Bürosu'na başvurmak ve bu arada serbest hareket edebilmek amacıyla, Polis Müdürlüğü'nden

bir *ikametgâh* belgesi almak için uğraşmak niyetindeyim. Bana bir *ikametgâh* belgesi vermeyi reddedip reddedemeyecekleri, bu açıdan bakıldığında bu on günlük süre içinde benim muhtemel faaliyetlere katılmamın zararlı olup olmayacağı hususunda *Stadt-hagen*² ya da *Heine*'yle³ mutlaka görüşmem gerekiyor. Genel olarak ikisinden birine hukuki açıdan hep danışabilir durumda olmam gerek, o nedenle onlarla ne kadar çabuk tanışırsam o kadar iyi. Fakat *Bebel*'le konuşmadan, yani bir ölçüde görüşeceğim kişilere beni o tavsiye etmeden önce kimseye başvurmak istemiyorum. Bugün *B[ebel]*'e yazmak istemiyorum, çünkü, 1) *V[orwärts]*'den bildiğin gibi kendisi *Berlin*'de değil, 2) henüz adresi elime geçmedi, ki bu o kadar önemli değil, *Katzbach*. 9'a⁴ yazacağım. Belki hemen yarın yazarım.

2) *Winter*'i⁵ haberdar etmek için *Volny*'ye hemen yazmayı da gerekli görüyorum, ama beni yine henüz bitmemiş olan lanet olası ev engelliyor, zira adresimi vermek zorundayım ve buradan her an taşınabilirim. O kadından her an mektup gelmesini bekliyorum. – Diğer mektupları da (*Pav.*'a,⁶ *Schebs*'e,⁷ *Winter*'e, *Kasprzak*'a⁸ ve *Karol*'a [*Lübeck*]) ertelememin sebebi bu.

3) Dün ve bugün *Vladek*'e [*Olszewski*] rastladım. Adam bitkin ve ümitsizdi, fakat bir saatlik sohbetten sonra yeniden canlılık kazandırdım kendisine. *Gutt*'la¹⁰ ilgili her şeyi anlattım. *Vladek* onu tanıyor ve olup biteni anlıyor, öyle umuyorum ki bu taraftan herhangi bir rahatsızlık yaşamayacaksın. *Zürih*'e gitme niyetinde bile olmadığı ortaya çıktı. *Gutt*'a yalan konuştuğunu söyle. *Vladek* başlangıçta ürkek bir tavırla ajitasyona hangi tonda başlayacağını öğrenmeye çalıştı, *Narodovey*¹¹ hakkında zaman zaman fazla düşmanca olup olmadığını sordu. Ona gerçek düşüncemizi anlattığımda sakinleşti ve o cenahtan herhangi bir saldırı olduğunda beni savunmak amacıyla kendi '*Luxemburgçuları*'yla¹² birlikte 'gürültü' koparabilmek için, beni kürsüde görmekten sevinç duyacağını ifade etti. Buradaki koşullar hakkında ağzından mümkün olduğunca çok şey almaya çalıştım. İşte öğrendiklerim: *Pollonyalıların* seçim hareketi tam bir fiyasko. Ne burada, ne de taşrada toplantı yaptıkları yok. Tek bir konuşmacıları bile yok. En

iyisi Mor[avski]!¹³ Aynı yaşlı bir kadın gibi konuşuyor, diğerleriye se öyle sabukluyorlar ki, kimse tek kelime anlamıyor. Polonyalıların en büyük toplantısı 200 kişilik. İlk bildiriden sonraysa hiç bildiri çıkarılmamış.¹⁴ Genel olarak Almanlarla olduğu gibi, Volny¹⁵ anlaşmazlığından sonra Winter'le de herhangi bir temas yok. Gerçi Auer Mor[avski]'ye ondan seçimler hakkında konuşmasını isteyen bir mektup yazdı, ama sonuç hakkında bir şey bilinmiyor. Mor[avski] diplomatı oynuyor ve korkunç gizlilik içinde. Şimdi Mor[avski], öyle görülüyor ki, ajitasyon için Silezya'ya gidiyor; Vl[adek Olszewski], ne zaman, nereye, hangi parayla, vs. gittiğini iyice öğrenir. Tamamen başlarına buyruk davranıyorlar. Kısa süre önce Winter, Lehçe'ye çevirmeleri ve basmaları amacıyla Silezya için Almanca yazılmış bir bildiri gönderdi onlara. Bu bildiriye geri yolladılar. Win[ter]'in sonrasında ne yaptığını bilmiyorum. Beni ise ellerinden geldiğince didikleyip duruyorlar, en çok da Sikora'nın¹⁶ eniştesi olan St. Thiel¹⁷ diye salağın biri. İşte bu adamın söylediğine göre ben 1 Mayıs'ta (!) yirmi yaşında (!) 'bir Prusya vatandaşı'yla evlenmişim. Vladek kendisinin Gutt'a hiçbir şey söylemediğine yemin ediyor. Bütün bunlar nereden çıktı? Belki de (Axelrod'u¹⁸ tanıyan) Levy onun ağzından laf almıştır, gerçi ben Axelrod'un¹⁹ bunu yayacağına ihtimal vermiyorum. Winter Osic'le birlikteydi ve onu çalışmaya katmak istiyordu, ama (Mart'ta) Breslau'da bulunan Martuchna,²⁰ W[inter]'in hakatist [Polonya düşmanı -ç.n.] ve son derecede antipatik olduğunu anlatmış Chlosta'ya.²¹ W[inter]'in March[evski] ailesiyle anlaşamaması, ama onları daha yakından tanınması iyi. Mor[avski] & Co. it gibi sürekli dalaşıp duruyorlar, Gaz[eta] R[obotnicza] için dolgun maaş (haftalık 40 M.!) nedeniyle Berfus'a²² her türlü ithamda bulunuyorlar. Sanıyorum bu arada öğrenebildiklerim bu kadar. Artık Gaz[eta] R[obotnicza]'nın bütün sayılarına sahibim, orada hiçbir şey yok, onları Vl[adek]'ten almaya devam edeceğim, abone oldum. Ayrıca Vl[adek]'ten bir sürü burjuva gazetesinin -Katolik,²³ Gaz[eta] Torunska,²⁴ [Gazeta] Gdanska,²⁵ Oredovnik,²⁶ Gornik,²⁷ Dzien[nik] Berlinski,²⁸ vs.- çeşitli sayılarını aldım. Hemen iyice inceleyeceğim. Kime gittiğini öğrenmek için çıldıran

Mor[avski]'den alıp getirdi onları bana; Zürih için olduklarını elbette ki tahmin ediyor, elbette ki düşünüyordur canavar. Julek hakkında Vl[adek] hiçbir şey bilmiyor, nerede olduğunu bile bilmiyordu ve söylediğine göre Mor[avski] & Co. da bilmiyor. Anlayacağın, süpürge altındaki fare gibi saklanıyor. Silezya'ya gittiğinden çok kuşkuluyum.

3) Şimdi temel meseleye gelelim. Mektubundan anladığım kadarıyla, buradaki görevimi biraz farklı kavırıyoruz. Seçimlerden önce Almanca'yla ortaya çıkmamı istemiyorsun, bense daha dün bir rapor hazırlamaya karar verdim. *Vorw[ärts]*'i iyice inceledikten sonra, seçimlerle ilgili bütün koşullar ve sorunlar hakkında çok çabuk bilgi sahibi olmam söz konusu. Bir seçim konuşması yazmak benim açımdan çok kolay olurdu, şimdiden epey düşündüm. Sınıf Mücadelesi²⁹ hakkında şimdi ortaya çıkmak zamansız olur, bunu seçimlerden sonraya kadar erteleyeceğim. Fakat seçimlere kadar evde oturmak hiç bana göre değil. Köşemde oturup toplantılar hakkında durmaksızın bir şeyler okumaktan hoşlanmıyorum işte. Lanet olsun, bundan sonra artık kendimi biraz halka tanıtmak istiyorum. Bunun fark edilmeksizin gerçekleşeceğini sanıyorsan, çok yanılıyorsun. Ancak seçim konusu insanları çok meraklandıracaktır. Ve eğer bildirinin sefilce olacağından korkuyorsan, aldanıyorsun, ben çok iyi yazabilirim, elbette ki çığır açıcı bir şey değil, çünkü zaten kimse de böyle bir şey beklemiyor veya istemiyor, ama salt Parti'yle ilgili konularda her halükarda Bebel'den daha kötü yazmazdım; hemen en yüksek tondan –yani işe tamamen vakıf ve tribünde kendisini yatak odasındaymiş gibi hisseden eski bir *yoldaş* gibi başlardım. Toplantıları düşündüğümde en ufak bir korku duymuyorum. Burjuvalarla tartışmaktan da çekinmiyorum, çünkü Bebel'in ve Singer'in³⁰ bir dizi seçim toplantısı [makalelerini –Alın. çevirmenin notu] vs. ve el kitabını dikkatle okuduktan sonra, ne cevap vermek gerektiğini peşinen biliyorum. Ve şimdi bir düşün, 1) Mor[awski] ve Co.'yu, 2) Winter'i, Lütgenau'u,³¹ Schön[ank]'i³² vs. etkilemem için ne kadar uygun olurdu. O zaman Almanlar hiç olmazsa, Polonya ajitasyonu için uygun bir güce sahip olduklarını görürlerdi. Hatta

en az iki Alman toplantısı düşünmüştüm. Mektubun bu bakımdan beni biraz engelliyor, çünkü vakit yitirmeksizin hemen hazırlığa başlamak istiyordum; bu konuda ne düşündüğünü bana hemen bildir. Her halükarda işe koyuluyorum, sonuçta bana bir zarar dokunmaz ve ayrıca başka bir şey de yapmak istemiyorum. (Zorunlu bağlantılar kuracağım, ama ancak eve taşındıktan sonra.) Mektup bekliyor ve seni kucaklıyorum.

Senin R.

1) Muhtemelen çocukluk döneminden kalma takma ad.

2) Arthur Stadthagen (1857-1917), avukat, önde gelen Alman sosyal demokratların **dan** biri, 1890'dan beri Reichstag üyesi, 1893'den beri *Vorwärts* redaktörü, 1916'dan beri *Sozialdemokratische Arbeitsgemeinschaft*'da, 1917'den beri USPD'de.

3) Wolfgang Heine (1861-1944), Berlinli avukat, SPD'nin sağ kanadına mensup, 1898'den beri Reichstag üyesi, 1918'de adalet bakanı, sonra Prusya işçileri bakanı (1919-1920).

4) Katzbachstrasse 9'da SPD-Parti yönetiminin merkezi bulunuyordu.

5) August Winter (1866-1907), öğretmen ve yayıncı; 1897'de Yukarı Silezya SPO-**örgüt**ünün kurucusu ve yöneticisi, 1898 Reichstag seçimlerinden beri özellikle Polonyalı işçiler arasında aktif. O zamandan sonra Bytom'da İşçi Sekreteryası'nın tepesinde bulundu. R. Luxemburg'la birlikte, Alman ve Polonya proletaryasının birliğinin güçlendirilmesini kararlılıkla savundu, Polonyalıların ulusal baskısına karşı, Prusya Taksim Bölgesi PPS'sinin ayrılıkçılığına karşı mücadele etti. 1903'te Reichstag için aday oldu.

6) Kimden söz edildiği saptanamamıştır.

7) Reinhold Schebs, önceki yıllarda *Volkswacht* redaktörü.

8) Marcin Kasprzak (1860-1905), işçi, 1888'de Varşova'da II. Proletarya'nın kurucularından ve bu örgütün liderlerinden biri. Prusya Taksim Bölgesi PPS'si adına Poznan sosyalist hareketine katılmıştır, R. Luxemburg'un yakın çalışma arkadaşı; sonra SDKPiL'li, 1904 ilkbaharında Parti'nin illegal matbaalarından birinin Çarlık polisine karşı kahramanca savunulması esnasında üç polisi öldürdü ve 1905 Eylül'ünde Varşova ka-**lesinde** idam edildi. PPS aynı yıl Kasprzak'a karşı suçlamalarını geri aldı.

9) Bkz. Giriş.

10) Stanislaw Gutt, Varşovalı şapka yapımcısı, ZRP üyesi, 1893'te İsviçre'ye iltica etti. Zürih'te uzun yıllar *Stowarzyszenie Robotników Socjaldemokratów Polskich za Granicą* için yönetici faaliyette bulundu. 1905'te memleketine geri döndü ve orada Çarlık Okhrana'sının ajanı oldu (ancak 1917'de, Okhrana'nın işbirlikçilerinin listeleri açıklandıktan sonra maskesi düştü).

11) Burada: Prusya Taksim Bölgesi PPS'sinin üyeleri – sosyal demokrasi karşısında ayrılıkçı politikanın yandaşları (bkz. aşağıdaki not).

12) *Gazeta Robotnicza* [İşçi Gazetesi], Prusya Taksim Bölgesi PPS'si içinde, bu örgütün Alman sosyal demokrasisinden tamamen ayrılmasını amaçlayan ayrılıkçı eğilimlerin yandaşları tarafından redakte ediliyordu, Polonyalı ve Alman işçilerin birliğini kararlılıkla savunan tavrı nedeniyle R. Luxemburg ve uluslararası düzeyde tanınmış diğer sosyalistlere saldırıyordu; diğerlerinin yanı sıra, *Saechsische Arbeiterzeitung*'ta birleşik Polonya-Almanya örgütünü savunan August Winter'i, "Rosa'nın kampından isterikleşmiş yazar" olarak tanımlıyor ve proletaryanın birliğini korumak için mücadele eden bütün Polonyalı ve Alman sosyal demokratları "Matmazel Luxemburg

ve yandaşlarının kampı” olarak adlandırılıyordu. (Bkz. *Gazeta Robotnicza*, 12 Haziran 1897, sayı 24, s. 1; 19 Haziran 1897, Sayı 25, s. 1).

13) Franciszek Moravski (1847-1906), marangoz. 1887'den beri Berlin'de Polonya ve Alman sosyalist hareketi içinde faal, 1887-1889 arasında tutuklu. 1891'den beri, SPD'nin yanı sıra kurulmuş olan Towarzystwie Socjalistow Polskich w Berlinie'de [Berlin'deki Polonyalı Sosyalistler Birliği]. Prusya Taksim Bölgesi PPS'sinin kurucularından, 1893-1901 ve 1905'ten itibaren yönetim kurulu üyesi. *Gazeta Robotnicza* redaktörü olarak 1901'den 1903'e kadar tutuklu. Moravski, Prusya Taksim Bölgesi PPS'si içinde sol akımı temsil ediyordu, proletarya enternasyonalizminin temsilcisiydi.

14) Muhtemelen, Prusya Taksim Bölgesi PPS'si tarafından Mayıs 1898'de seçimden önce 30 bin nüsha basılan *Odeznie do ludu polskiego* [Polonya Halkına Çağrı] kas-tediliyor.

15) Winter, enternasyonalist tavrı nedeniyle, Reichstag üyeliği adaylığına PPS Yönetim Kurulu tarafından karşı çıkıldığında Wolny'yi savunmuştu.

16) Ayrıntılı bilgi yok.

17) Stefan Thiel, 1891'de Towarzystwie Socjalistow Polskich w Berlinie'nin Yönetim Kurulu üyesi. 1891-1892'de *Gazeta Robotnicza* redaktörü. 1897-1905'te Prusya Taksim Bölgesi PPS'sinde Yönetim Kurulu üyesi.

18) Pavel Axelrod (1850-1928), siyasal faaliyetine Narodniklerin saflarında başladı. 1883'te Emegın Kurtuluşu grubunun önderlerindendi. 1900'den itibaren *Iskra* ve *Zarya*'da çalıştı. RSDİP'in 1903'teki II. Kongresi'nde Menşeviklerden yana tavır aldı. Kopuş-tan sonra bu akımın baş ideologlarından oldu.

19) Ayrıntılı bilgi yok.

20) Martha Marchlevska (1864-1942), Julian'ın ablası, öğretmen, SDKP, daha sonra SDKPiL içinde aktif. O zamanlar sürekli Varşova'da oturuyordu. 1901'de tutuklandı, Polonya Krallığı'ndan sınır dışı edildi ve (aynı zamanda tutuklanıp sınır dışı edilen) Josefa ve Vanda kardeşlerle birlikte oturdu, ardından Zakopane'de ikamet etti.

21) Michal Chlosta, Varşovalı sepici, SDKP'nin ilk üyelerindendir. 1895'ten sonra Almanya'ya iltica etti. Stowarzyszenie Robotnikow Socjaldemokratow Polskich za Grani-ca, Berlin seksiyonu üyesi.

22) Antoni Berfus, dizici, 1892'den beri Towarzystwie Socjalistow Polskich w Berlinie içinde aktif ve onun sekreteri. 1893-1905'te Prusya Taksim Bölgesi PPS'sinin yönetiminde. *Gazeta Robotnicza* çalışanı. VIII. Parti Kongresi'nde (1905) -Parti önderliğinin çoğunluğuna karşı- SPD'yle örgütsel birliği onayladığı için Yönetim Kurulu'ndan ihraç edildi.

23) Katolik, Polonyalı dini çevrelerin Yukarı Silezya organı, 1868'den 1931'e kadar yayımlandı; siyasal olarak Alman merkez partisine yakındı. Haftada üç kez yayınlanıyordu.

24) *Gazeta Torunska* [Torn Gazetesi], burjuva günlük gazete, 1867-1921 arasında yayımlandı.

25) *Gazeta Gdanska* [Danzig Gazetesi], Danzig'te yayınlanan Polonya gazetesi, 1861-1930 arasında, haftada üç kez çıkıyordu.

26) *Oredovnik* [Hami], siyasal ve sosyal sorunlarla ilgili günlük gazete, 1871'de Poznan'da kuruldu, söz konusu dönemde oradaki ulusal demokratların organı. 1939'a kadar yayımlandı.

27) *Gornik* [Madenci], Westfalya'da çalışan Polonyalı maden ve metalurji işçileri için SPD (Prusya Taksim Bölgesi PPS'si) tarafından yayınlanan 14 günlük sosyalist der-gi. 1898-1899'da Bochum'da yayımlandı.

28) *Dziennik Berlinski* [Berlin Günlük Gazetesi], burjuva eğilimli Polonya gazetesi, 1897'den beri Berlin'de çıkarılıyordu. İki savaş arası dönemde *Zwiazek Polakow w Niemczech* [Almanya'daki Polonya Birliği] organı.

29) Sözü edilen bildiri ele geçmemiştir.

30) Paul Singer (1844-1911), Alman sosyal demokrasisinin ileri gelenlerinden ve örgütçülerinden biri; 1887/1890 arasında A. Bebel'le birlikte Parti'yi yönetti ve 1884'ten ölümüne kadar Reichstag milletvekiliydi. 1900'den beri II. Enternasyonal'in Enternasyonal Sosyalist Büro üyesiydi.

31) Franz Lütgenau, Dortmund'lu sosyal demokrat, Reichstag üyesi. Rosa Luxemburg, daha o zamanlar güçlü Polonyalı işçi yerleşimlerine sahip olan Ruhr bölgesindeki Parti faaliyetlerine ilişkin planları bakımından Lütgenau'yla ilişki kurmakla ilgiliydi.

32) Bruna Schönbank (1858-1901), önde gelen bir sosyal demokrat ve yayıncı, 1891'den beri *Vorwärts* çalışanı. 1894'ten ölümüne dek, *Vorwärts*'den sonra önde gelen Alman sosyal demokrat günlük gazete *Leipziger Volkszeitung*'un baş redaktörü, 1893-1901 arası Reichstag üyesi. R. Luxemburg'un yakın arkadaş çevresine dahildi.

[Berlin] Çarşamba, 25 Mayıs [18]98

Pekâlâ, Dyodyo, dün Auer'deydim. Bebel'i bekleme imkânı yoktu, çünkü ne zaman geri döneceğini hiç kimse bilmiyordu ve günler çok değerliydi. Katzbachstr.'ye uğradım, zili çaldım ve –Auer Bey'in bizzat kendisi çıktı (iri bir sarışın, yaklaşık kırk yaşında, yakışıklı, tam yüksek Rus memuru veya *toprak sahibi*¹ ti-pinde), oturmamı rica etti, bunun üzerine, Auer Bey'le mi müşer-ref olduğumu sorduktan sonra kendimi tanıttım. Karşılığında bir “Aa!” ve dostane bir gülümseme geldi, adam kalkıp elimi sıktı, sonra birbirimize daha yakın oturduk ve konuşmaya başladık. Konuya kendimle ilgili girmemek için, daha yeni geldiğimi, Po-

lonya hareketi için biraz gözlem yaptığımı ve hemen hemen hiç seçim ajitasyonu olmadığını, her şeyin atıl durduğunu, vs. gördüğümü söyledim. Bunun üzerine adam bana, zamanında Bebel² gibi, tam bir bas sesle, “*bunun yanlış olduğunu*”, durumun iyi olduğunu anlatmaya çalıştı ve bu minval üzere birkaç dakika çene çaldı. Terbiyeli biri gibi dinledim, sözünü bitirdiğinde sakın sakın şu açıklamayı yaptım: “*Bana yeni bir şey söylemediniz, konuya ilişkin sizden çok daha fazla bilgiye sahibim, çünkü Poznan’dan, Breslau’dan, vs. yoldaşlarla ve burada Berlin’de de doğrudan ilişkilerim var.*” Sonra, buraya onunla görüşmeye gelmemin sebebinin Polonya hareketi hakkında şikayet etmek olmadığını, bunun saçmalık olacağını, aksine çok pratik bir niyetimin bulunduğunu söyledim. Yani, size çalışmada yardımcı olmak istiyorum, bu amaçla vatandaşlığı aldım ve aktif çalışmak için geldim. Elbette bu bakımdan kendi eylem planım var, ancak Alman Parti yönetimiyle görüşmeden önce *kendi başıma* başlamak istemedim, dedim. Yine bir “Aa”... geldi, adam vatandaşlığı almış olmamdan dolayı şaşkıncı, şaşırdı ve hemen adresimi rica edip kocaman Parti defterine kaydetti, ondan sonra artık birbirimizle açık açık konuşmaya başladık, sözcüğü sözcüğüne yineleyemem, çünkü bir saatten fazla sürer. Bana söylediği en önemli şey şu (unutmadan, kendimi tanıtır tanıtmaz durup dururken Polonya’nın bağımsızlığı konusuna çengel attı ve yüzüme gülümseyerek bakarak, bunu budalalık saydığını temin etti bana!):

1) Parti Yönetim Kurulu’nda³ beşimiz Polonya’nın bağımsızlığını bir saçmalık, bir fanta[zi] olarak görüyoruz. Nasyonalizm hakkında tek bir sözcük kullanılmaması kesin kaydıyla gazeteyi⁴ kurduk v[e]parayı verdik. Eh, sonra Londra’nın [!] etkisi söz konusu oldu,⁵ Mendelson⁶ önce kendisini hami olarak göstermek istedi, ama Yönetim Kurulu yukarıda değindiğimiz tavra sahip. PPS’nin hamisi [Wilhelm] Liebknecht’tir, diyerek ihtiyarı ve PPS’yle ilgili tutumunu -bizim de daha iyisini yapamayacağımız şekilde tasvir etti!

Görüşlerinin v[e] Polonya yurtseverliğinin nereden kaynaklandığı biliniyor. İnsancıklar ona mektuplar yazıp kutluyorlar, o da bun-

ları cevaplıyor; herhangi bir yere, Paris'e ya da Londra'ya gittiğinde üç beş kişicikle tezahürat yapıyorlar, bunların 2'si normalde polis ajanı (!) oluyor ve kendisi hâlâ Polonyalı asilerin Almanya üzerinden Fransa'ya yürüdüklerini, vs. söylüyor. Eh, yaşlı bir adam, bu eğlenceyi ona bırakmak gerek. Hamburg'ta⁷ bize bu safsataları anlat-tı. Onunla tartışmak, sağır kulaklara hitap etmek demektir. “Siz kendiniz de yaşadınız”⁸ – bu arada bana sofuca gülümsüyor. Fakat iş pratiğe geldiğinde, ciddiye alınması gereken bir engel olabile-ceğini düşünmemeliymişim (bunu daha önce redaktör hakkında-ki konuşmada söyledi, konuya daha sonra değineceğim), o zaman kendisiyle konuşulmasına izin veriyor (yani: o zaman kendisi hiçe sayılıyor). Programatik tavra ilişkin az çok böyle.

2) Winter'e gelince, kendisi onların nezdinde gerçek bir persona grata. Onlar için Winter Polonya hareketinin genelini temsil edi-yor. PPS hakkında hiçbir şey bilmiyorlar ve ilgilenmiyorlar.⁹ Anla-şılan Berlin'i ve Poznan'ı boş veriyorlar,¹⁰ onlar için önemli olan sa-dece Yukarı Silezya ve orada bütün umutlarını Win[ter]'e bağlamış-lar. “Ona küçük bir de mali yardım yapıyoruz”, ona küçük bir maaş verdikleri anlamına geliyor bu! W[inter]'in belki dikkatsizce konu-ştuğunu¹¹ Auer kabul etti, ama bu önemsiz bir şey. Auer'in kendisi de, Polonyalı işçilere, onları Cermenleştirmekten daha büyük bir iyilik ya-pılamaz, ama bunu insanlara söylememek gerekir (!) görüşünde.

3) PPS içinde neler olup bittiği hakkında¹² hiçbir şey bilmiyor-lar. Auer redaktörün kim olduğunu bile bilmiyordu!¹³ Berfus'la dalga geçiyorlar, onu sevmiyorlar, en katlanılabilir olarak Mo-ravs[kil]'yi görüyorlar, bildirileri ve broşürleri hakkında ben bilgi verdim.¹⁴ Polonya hareketinin tamamından illallah demişler. “Po-lon[ya] sosyal demokrasisiyle birlikte Polonyalılıkla ilgili her şeyi size armağan ediyorum” (!) – bunun üzerine hemen sivri bir iğne-lemede bulununca adam açıklamaya başladı. “Bu insanlar bize sa-dece masraf yaratıyor v[e] hiçbir yararı da yok. Bütün bu hikâyeyi August [Bebel] başımıza Halle'de sardı.¹⁵ Biliyorsunuz, o peygam-berce tavrıyla, daima böyle şeyler bulmak zorundadır...” Şu anki durumu – yani aslında Winter'in faaliyetini, bir şeyler yapabilmek için son bir deneme olarak görüyorlar (buna dikkat et).

4) Julek ile Parvus üzerinden ilişkileri vardı; Auer (Julek'in] adını hiç hatırlayamıyor, sadece bir M hatırlıyor, onun hakkında başka hiçbir şey bilmiyor. Şu tarz ilişkileri vardı: Julek onlara Parvus üzerinden, seçimlere ilişkin Lehçe bir broşür yazmayı önermiş, onlar da reddetmişlerdi. Bu nedenle Julek "Sos[yal] D[emokratlar] Geliyor"u onlar için Lehçe'ye çevirmeyi önerdi, ancak elbette ki bu broşürün çoktan çevrilmiş¹⁶ olduğu ortaya çıktı, dolayısıyla Julek sadece mahcup olduğuyla kaldı. Bu iki denemenin ardından Julek -Auer'in bana söylediğine göre- kırıldı ve artık sesi duyulmaz oldu. Sadece Winter için bildiriye Almanca'dan çevirme önerisinde bulundu ve çevirdi, bu konuya daha sonra değineceğim. Nihayet Winter A[uer]'e, ajitasyon için Silezya'ya 'M'yi yanında götürceğini yazdı; bunun Julek mi ya da belki Ocik mi [Oskar Marchleski] yoksa başka biri mi olduğu konusunda Auer bir şey söyleyemiyordu, bana sordu.

5) Nihayet -eminim meraktan pathyorsun- bana ilişkin, konu olduğu gibi kaldı. Auer beni hemen Yukarı Silezya'ya göndermek istiyor. Westfalya¹⁷ hakkında hiçbir şey duymak istemiyor ve çalışmanın Yukarı Silezya üzerinde yoğunlaşmasında ısrarlı. Bu yüzden hemen dün Winter'e oraya gidişimle ilgili yazacaktı, bana ya doğrudan Wint[er] ya da Auer'den haber beklememi söyledi. Uygun bir anda konuyu redaksiyon sorununa¹⁸ getirdim, o konu üzerine çok konuştuk, ancak konuşmadan çıkan pratik anlam şu: Seçimlerden önce bir değişiklik yapmak uygun olmaz, fakat seçimlerden sonra, eğer Berlin'de kalacak olursam, belki bakılacak. Çok memnun olacaklarını söyledi, *ama göreceğiz bakalım, eğer kalırsanız*. Burada, [Wilhelm] Liebknecht tarafından bir engel beklemediğini ve bu konuda daha önce yazdıklarını ekledi.

En önemli konular bunlar. Şahsen -değerlendirebildiğim kadarıyla- onun üzerinde çok iyi bir etki bıraktım; vedalaşırken, *benimle tanışmaktan dolayı çok memnun olduğunu* temin etti, Bavyeralı bir hödük için bu epey bir şey demek. Yukarı Silezya'da ajitasyon yürütmek istememin *çok* güzel bir şey olduğunu söyleyerek beni övdü, bunun üzerine yaptığım bir hareketle övgüsüne ihtiyacım olmadığını anlamasını sağladım. Bana *Broşür*'ü verdi,

parasını ödemeye kalkıştıgımdaysa kabul etmek istemedi ve bü-
yüleyici bir gülümsemeyle armağan etti :“*Yukarı Silezya’daki Po-
lonya’yla ilgili ajitasyonunuz için.*” Mor[avski] ve Co.’ya karşı tu-
tumuma ilişkin, kendilerini hemen *yiyeceğimi* düşündükleri için
onlara başvurmayı yararsız gördüğümü söyledim, bunun üzerine,
konuyu bildiği cevabını verdi ve benim *kültürlü bir kişi* olduğum
ve onların işçi olarak bu tür kişilerden çok korktukları açıklama-
sını getirdi. Fırsatını bulunca Bebel’le de konuşmam gerektiğini
ekledi, onunla kendisinin konuşacağı izlenimini edindim ve bel-
ki de B[ebel]’in kendisi bana başvurur. Rapor bu kadar. Konuya
ilişkin düşüncelerimi sana yarın yazacağım, çünkü postaya yetiş-
mek için acele ediyorum. Hay aksi, önemli bir şey daha unuttum:
Winter Yukarı Silezya için destan gibi bir *bildiri* yazmış, Julek de
Lehçe’ye çevirmiş.¹⁹ Auer her ikisini de verdi bana, dediğine göre
120 bin adet dağıtmışlar.

Görüşmeyle ilgili düşünceni yaz ya da bekle, yarın ben sana
benimkini yazacağım.

Şimdi çabucak işe ilişkin: Vladek [Olszewski]’e ilişkin, Gutt ta-
bii ki yalan söyledi, bu öneriyi V[ladek]’e yazan oydu, tersine de-
ğil.²⁰ V[ladek]’i bunu kâğıda dökmeye zorlayamadım (onunla
şahsen görüştüm), olmadı. Benim adıma ona iğrenç bir yalancı
olduğunu ve Yönetim Kurulu’nda kalacağımı,²¹ istifa etmeyi dü-
şünmediğimi söyle, bunu ona söyle, aksi halde ona kendim yaza-
cağım, o zaman daha kötü olur.

Polisi bir kez ziyaret ettim, yarın tekrar gitmem gerekiyor, 10-
14 gün böyle sürecek. Umarım araya bir şey girmez!

Eve yarın taşıyorum, çünkü herif ancak bugün çıkıyor. Yani
artık Cuxhavenerstr. 2, G[arten]h[aus] I, N.W.’ye yazabilirsin.

Dresden’e Pantkot yortusunda (ikisinde) gidecektim, çünkü o
zaman 7 M’a bir tren var, aksi halde iki kat fazla tutuyor! Ama
eminim param yetişmeyecek, çünkü ev için *peşin* ödeme yapmam
gerekıyor, burada adet böyle, ayrıca bu arada epey harcama yap-
tım, oysa olabildiğince mütevazı yaşıyorum. Bugün Auer’i dinle-
mek üzere ilk toplantıya gideceğim. Yarın Claasen’in *jour fixe*’in-
de bulunup bütün cemaatle tanışacağım.

Kişisel konular yarın. Tanrım, bu *Broşür* ve *Vor[wärts]* ile yapacak ne çok işim var! Günün yarısıysa kentte dolaşıp durmakla geçiyor.

Kocaman mektubunu ve küçüğünü aldım. Mektuplardaki gecikme, korkunç!

Senin

1) Orijinalinde Rusça.

2) R. Luxemburg, Bebel'le bir görüşme konusundan önceki mektuplarda söz etmemiştir.

3) Ekim 1897'de Hamburg'taki Kongre'de seçilmiş olan SPD Yönetim Kurulu'na o dönem August Bebel ve Paul Singer iki başkan olarak, Wilhelm Pfannkuch ve Ignaz Auer sekreter olarak ve Ablin Gerisch haznedar olarak girdiler. R. Auer, R. Luxemburg'la görüşmede bu beşliyi kastediyordu.

4) Yani *Gazeta Robotnicza*.

5) Yazar bununla ya Londra'da bulunan *Przedswit* redaksiyonunu ve ZZSP merkezi-ni kastediyor ya da 1896'da Londra'da III. Enternasyonal Sosyalistler Kongresi'nde kabul edilmiş olan uluslar sorununa ilişkin kararlara imada bulunuyor. Kararlar, Rosa Luxemburg'un bakış açısına ve ulusların kaderlerini kendilerinin tayin hakkı sloganına karşı olan diğerlerine rağmen kabul edilmişti. Polonya'nın bağımsızlık için özel hakkı üzerine kararların zorla kabul ettirilmesini talep eden PPS'nin de bakış açısına karşın, Kongre'de "her ulusun kaderini kendisinin tayin hakkını tamamen tanır ve şu anda askeri, ulusal veya başka bir despotizm altında inleyen bütün ülkelerin işçilerine sempatisini ifade eder"... diyen bir önerge kabul edildi.

6) Stanislaw Mendelson (1858-1913), *Wielki Proletariat*'da aktif çalışıyordu, 1884'ten beri İsviçre ve Fransa'da sonra Londra'da mülteciydi. ZZSP ve PPS'nin kurucularındandır. Burada: 1891-1892 yıllarında Mendelson *Gazeta Robotnicza*'nın açığının yarısını kapatmaya başladı ve karşılığında gazetenin eğilimi üzerinde etkide bulunma hakkını elde etti.

7) 3-9 Ekim 1897 tarihlerinde Hamburg'ta gerçekleştirilen ve Wilh. Liebknecht'in Polonya sorununa ilişkin iki kez söz aldığı SPD Kongresi kastediliyor. Bkz. 3-9 Ekim 1897 tarihleri arasında Hamburg'ta yapılan Almanya Sosyal Demokrat Parti Kongresi'nin görüşme tutanakları: Berlin, 1897, s.130-133 ve 143-145.

8) R. Luxemburg'un ulusal soruna ilişkin Wilh. Liebknecht'e karşı basında yürüttüğü bir polemik ima ediliyor. Bkz. R. Luxemburg, "*Vorwärts*'in Doğu Politikasına İlişkin", *Saechsische Arbeiter-Zeitung*, 25 Kasım 1886, Sayı 273 ve "Doğu Sorunu", a.g.y., 1 Aralık 1886, Sayı 278, Ek.

9) Prusya Taksim Bölgesi PPS'si kastediliyor.

10) Prusya Taksim Bölgesi PPS'sinin odak noktaları olarak Berlin ve Ponzan kastedilmektedir.

11) A. Winter'in Haziran 1897'de *Saechsische Arbeiter-Zeitung*'da çıkan bir makale dizisinden söz edilmektedir; bu makaleler Yukarı Silezya'da Prusya Taksim Bölgesi PPS'si içinde bir kesime ona karşı şiddetli saldırılarda bulunma fırsatı vermiştir. Bu saldırıların sebebini Winter'in kendisi birkaç yıl sonra şöyle özetlemiştir: "O makalelerden birinde, karşısında mantıklı bir itirazda bulunulamayacak olan bir tür Cermenleştirme-nin, yani Alman bölgelerine göç; günlük hayat içinde, özellikle çalışırken ve benzeri doğal vesilelerle Almanlarla ilişkiler dolayısıyla Polonyalıların yavaş yavaş Cermenleştirilmesinin var olduğu ve şimdi kötü Alman okulları tarafından teşvik edilmeyen bu Cermenleştirmenin, iyi Alman okulları tarafından teşvik edilmesinin bir zararı olmayacağı

düşüncesini ifade etmişim,” A. Winter, “Prusya-Polonyası’nda Parti Nifakı”, *Neue Zeit*, 1901-1902, T. II, Sayı 49, s. 732.

12) Prusya Taksim Bölgesi’nde PPS.

13) *Gazeta Robotnicza*’nın redaktörü, o dönem Franciszek Moravski kastediliyor.

14) “Bildiri” hakkında bkz. önceki mektubun 14 numaralı notu; sözü edilen broşür muhtemelen 1 Mayıs 1898 broşürüdür: *Pamiętka majowa i przedwyborcza ludu prcujać-go zaboru pruskiego*, Londra, 1898, PPS Yayınevi, 24 s.

15) Muhtemelen, 1890’da Halle’de yapılan SPD Kongresi’nin, toplantıda getirilmiş olan Poznan ve Silezya için Lehçe bir haftalık derginin kurulmasına yönelik siyasal ve maddi destek önerisinin icrasım, Parti yönetimine devreden kararı kastediliyor. Bkz. “1863’ten 1909’a kadar Sosyal Demokrat Parti Kongreleri Kılavuzu”, haz. Wilhelm Schröder, Münih, 1910, 424 s. Bu önerinin hayata geçirilmesi 1891’de *Gazeta Robotnicza*’nın yayınlanmasıyla başladı.

16) *Socjalisci ida. Rzecz dzieje sie na vsi* [Sosyalistler Geliyor. Aksiyon Kırdı Gerçekleşiyor] broşürü kastediliyor. Londra, 1896, Prusya Taksim Bölgesi PPS’sinin Yayınevi, 16 s.

17) Westfalya’da Polonya işçi kolonisi içindeki çalışma söz konusu ediliyor.

18) Muhtemelen *Gazeta Robotnicza*’daki bir redaktör pozisyonu söz konusudur.

19) SPD tarafından çıkarılmış olan iki dilde (Lehçe ve Almanca) bir çağrıdan -“Gor-noslazacy, hejze do wyborov! /Yukarı Silezyalıları Haydi Seçime!”- söz edilmektedir, 8 s.

20) Bkz. önceki mektup.

21) ZRSPzG yönetim kurulu kastediliyor.

[kartpostal]

Berlin, 25 Haziran 1898*

Bay Dyodyo L. Grosovski
Zürich IV, Universitätsstr. 77

Altınım, şu anda yazılı düzeltmelerle birlikte mektubunu aldım; gerçi ben dün akşam geç vakitte bütün düzeltmeleri gönderdim, ama diğer nüshanın sayfalarını yırtıp çıkarmıştım ve şu anda düzeltmeleri mektupla Humbolt'a yolladım. Beni günde iki

*) Posta damgasındaki yer ve tarih.

kez mektupla bombardımana tutuyor, öfkeleniyor, tehdit savuruyor, rica ediyor, vs. Bir yandan da çok içten. Bütün düzeltmeleri yaptım, sakın ol, sadece çok gereksiz olduğunu düşündüğüm için başlıkta adımı ve 'Varşova'yı düzeltmedim.

Senin R.

Para nedeniyle biradere yazdım.

[Berlin] 3 Ağustos 1898

Dyodyo! Dünden beri yalnızım, ama sana yazabilmek için biraz duruma alışmam ve tekrar normal hayata uyum sağlamam gerekiyordu! Kız kardeşle birlikte yaşamak harikaydı, çünkü onun önünde zerre kadar sahte tavır takınmam ve kendimi zorlamam gerekmiyordu, ne zaman istersem konuştum, ne zaman istersem sustum, beni en ufak biçimde rahatsız etmedi; fakat çok fazla çalışmadım tabii, en kötüsü de Bernstein'ı ihmal ettim ve Plehanov¹ burada çoktan yayınlandı, bu yüzden şimdi artık yıldırım hızıyla çalışmak zorundayım. Dün akşam boyunca uzun süre ve yoğun çalıştım. *Neue Zeit*'ı okumuyor musun, Plehanov'a hiç değin-

memişsin de? Palavracının burnu nasıl da havalarda! Ama en güzeli, Engels'le yapılmış -Axelrod'un tanıklık etmesi gereken- felsefi bir sohbet hakkındaki kişisel hatıralar, zavallı Axelrod, Bruhns'a yazdığım gibi "*Panteizmi Pantolenen'den ve Spinoza'yı eniştesi Kal-mansohn'dan*"² ayırt edemiyor. Pl[ehanov]'un kendisini, Parti için en az öneme sahip ve benim ele almayı hiç düşünmediğim bu malzemeyle sınırlamış olması beni memnun ediyor. Şimdi makalem için çok acele etmem gerek, yaklaşık iki hafta içinde tamamlanmış olmalı. Bu zor, önemli olan uygun zamanda yayınlamak, tashih o kadar da titiz yapılmak zorunda değil, içeriğin düzgün olması önemli. Çok sayıda armağan almak zorunda kaldığım için, para durumu elbette ki kötü olabilirdi, fakat Parvus bana abonelik için parayla birlikte peşin 20 M. gönderdi, ama bunlar da neredeyse bitti. Bana nasıl ödeme yapacaklarını henüz bilmiyorum, ne onlardan ne de Schönlanck'tan para aldım, bugünlerde mutlaka gelir. Senin 100 M.'in dün geldi ve hemen bütün hesapları ödedim (ev ve öğle yemeği parasını peşin ödüyorum). Bruhns'tan yine uzun bir mektup aldım, başka şeylerin yanı sıra, Prusya Eyalet Meclisi üzerine yeni bir konuya girişte kendisini desteklemem için büyük bir ricada bulunuyor, üç ay içersinde uygun bir makale istiyor. Tabii ki ona bunun sözünü vereceğim, reddetmek imkânsız çünkü, aynı zamanda dostça cevaplayacağım. Schönlanck ile ben iki-üçgünde bir hararetli bir yazışma yürütüyoruz, kısmen Parti meseleleri, kısmen 'Kant' hakkında. Beni zorla Parti kongresine sürüklüyor, orada konuşmam gerektiğini iddia ediyor, bana Erfurt ya da başka bir yerden vekalet öneriyor, vs. Son öneriyi tabii ki kabul etmeyeceğim, kendimi soytarı etmeye niyetim yok çünkü. Ama eğer Bernst[ein] makalesini başarırısam, o benim en iyi vekaletim olacak, o zaman usulen Breslau veya Poznan'dan herhangi bir Polonya vekaleti için çabaladıktan sonra çekinmeden Stuttgart'a gidebilirim. Öncelikle makale!

Humbolt çalışmayı, gerek *Brauns-Arşiv*'e³ gerekse *Vorwärts*'e vs. gönderdi, sadece Rusya'ya göndermek istemedi köftehor. Dün kendisine bu konuyla ilgili esaslı bir mektup yazdım. -Kuzenim çalışmayı okudu, tabii ki 'hanımların sohbet toplantısı'yla birlik-

te, rakamların ve materyalin deyim yerindeyse ‘müthiş etki’ yarat-
tığını ve sonuçta bunun sadece bir doktora tezi olduğunu belirte-
rek “kendimi gereksiz yere mazur gösterdiğimi”⁴ söylüyor. Mater-
yalin herkesi çok etkilemesi tipik bir şey (bildiğimiz gibi, bu araş-
tırma demek). –Winter hakkında ben dahil hiç kimse bir şey bil-
miyor. Bytom’da bir delikte oturuyor, kimseyle ilişkisi yok ve
Parti içinde onu hemen hemen kimse şahsen tanımıyor. Onunla
görüşeceğim, bu tür kişilerin gemini kısa tutmak en iyisidir. Ba-
na yardımcı olmak mı yoksa benimle rekabet etmek mi istediğini
mutlaka kendisi de tam olarak bilmiyor, zaten geniş ufku bulun-
mayan dar kafalı bir karakter.

Vorwärts’ta benim hakkımdaki yazışmayı nasıl buluyorsun?⁶
Bu Zinner⁷ bana beklenmedik bir hizmette bulundu! Londralılar⁸
çatlıyordur mutlaka.

Seidel’den, dağlardan iki şiirsel kart aldım (orada bundan söz
etme, belki Seidel’in hoşuna gitmez), onlara yarın daha ayrıntılı
yazacağım,⁹ bir seferde bu kadar çok mektup yazmaktan hoşlan-
mıyorum! –Genelde kendimi çok iyi hissediyorum, canla başla
çalışıyorum, sağlığım da yerinde. Sana tarif ettiğim biçimde, yaşı-
lı bir emekli gibi düzenli yaşıyorum, epeyce de kilo aldım, asla
‘güçsüz’ kalmayacağım (ve ‘kırılğan’ da olmayacağım, alçak se-
ni!). Giyimime özen gösteriyorum, kız kardeşim üç yeni bluz ve
dördüncü siyah etek için zarif bir kumaş, güzel bir kışlık şapka
(Bordeaux), ortası mor yakutlu altı inciden unutmabenili güzel
bir altın yüzük -içinde: “Babam ve Annem, 1 Haziran 1897” yazı-
lı – sonra güzel bir seyahat çantası, çilek rengi hoş bir masa örtü-
sü, kendisinin yaptığı rölyef işlemeli iki peçete, bir sürü çamaşır
ve bir İngiliz şalı verdi. Yani geriye sadece bir ceket, siyah eldi-
ven, çorap ve ayakkabı eksikim kaldı (pabuçlar bir kez tamir edil-
mişti, tekrar yırtılıyor, Paris’ten olanlar bana çok alçak geliyor,
ama sonunda giymek zorunda kalacağım). Kız kardeşim bana
Varşova’dan bir de korse gönderecek. Bütün bunlar çok ilginç,
değil mi? –Ya sen elmasım, anlaşılan doktora tezine başlamaya
hâlâ niyetin yok! Sahip olduğun o kadar çok zamanı orada nasıl
geçiriyorsun? Bütün gün ne yapıyorsun? Yarın da Kriç[evski]’ye

yazmam gerekiyor. Ne kadar çok mektup yazmam gerekiyor ve pul için ne kadar çok para harcıyorum, korkunç! Sana daha çok 'kişisel' (benden) bir mektup yazmak istiyordum, ama dış dünya hakkında bilgilenmen için önce bir sürü ayrıntı hakkında rapor vermem gerekiyordu, bu yazışmalar yığınından kendimi kurtardığımda iç dünyayla ilgili sana daha sakın yazabileceğim. –Düşünebiliyor musun, bir yıl önce birisi Varşova'da akrabalarım benim nişanlandığımı anlatmış, buna inanmışlar, ama inceliklerinden en ufak bir şey sormaya çekinmişler. Kız kardeşim evliliği geciktirmemem için beni ciddi ciddi cesaretlendirdi, bunu çok istiyor. Hemen postaneye gidiyorum. Seni hararetle öpüyorum, hemen cevapla!!!

Kendin hakkında yaz, ne okuyorsun ve hâlâ kurallara göre yaşıyor musun, daha iyi mi görünüyorsun?

1) Plehanov'un *Neue Zeit*'da (1897/1898, Sayı 44, s. 545-555) yayınlanan "Bernstein ve Materyalizm" makalesinden söz ediliyor.

2) Dr. Jatub M. Kalmansohn, P. Axelrod'un, o dönem Bulgaristan'da doktor olan eniştesi.

3) *Sosyal Yasama ve İstatistik Arşivi*. "Bütün ülkelerin toplumsal durumlarının araştırılmasına yönelik, yurt içinden ve dışından ünlü bir dizi uzmanla bağlantı içerisinde Dr. Heinrich Braun tarafından yayınlanan üç aylık dergi." 1888'den beri Tübingen'de, 1892'den beri Berlin'de yayınlanmıştır.

4) Orijinalinde Rusça.

5) Rosa Luxemburg'un, akademik vurgusunu, siyaset karşısında istatistiki ve ekonomik ağırlığını, doktora tezi olduğu gerekçesiyle özürlediği çalışmasının (yayınevi nüshası) son bölümü kastediliyor.

6) Sözü edilen notun *Vorwärts*'de bulunması mümkün olmamıştır. Rosa Luxemburg'un dergi adında yanıltıcı olması ihtimal dışı değildir.

7) Dionysius Zinner, sosyal demokrat yazar, başkalarının yanı sıra *Neue Zeit* ve *Gleichheit*'da yazıları yayınlanmıştır.

8) Sürgündeki PPS-Yönetimi kastediliyor.

9) Robert ve Mathilde Seidel kastediliyor. Bkz. "Nieznane listy Rozy Luksemburg (listy do Roberta i Matyldy Seidlow z lat 1895-1908)" [Rosa Luxemburg'un Bilinmeyen Mektupları (Robert ve Mathilde Seidel'e 1895-1908 Yıllarına Ait Mektuplar)], *Z pola walki*, 1959, Sayı I (5), s. 67-68.

[Berlin, 15 Eylül 1898]*

Bay L. Grosovski
Zürich IV, Universitätsstr. 77**

En sevdiceğim Dyodyo! Yarın, Winter'den [mektuba –Alm. çevirmenin notu] cevap aldıktan sonra sana daha uzun bir mektup yazacağım, çünkü sorunu gündeme alma gerekliliği konusunda onu bilgilendirmiştım. Bana birkaç vekalet vermek istediğini sanıyorum, sana daha önce yazmıştım. Kasprz[ak]'a vekalet

*) Posta damgasındaki yer ve tarih.

**) Yukarıdaki adresin üstü Zürich posta idaresi tarafından çizilmiş, onun yerine alıcının o zamanki adresi yazılmıştır: Pension Hegner-Gut, Klein Waldegg bei Chur.

hakkında yazdım, bugünlerde cevap bekliyorum. Eğer herhangi bir şey olursa şimdi sakın endişelenme, benim açımdan rutin olur – cesetlerin üzerine basarak geçmem gerekse de, artık burnumun ucundan el çabukluğuyla bir şeylerin yok edilmesine izin veremeyeceğim. Ya etiketle birlikte ya da etiket üzerinde sana geri döneceğim. Dyodyo, biliyor musun, aklıma ne geldi? Daszynski [Stuttgart'taki] kongreye Avusturya'dan konuk olarak ve PPS'yi kurtarmak için gelecek. Benim orada olacağını bildiklerinden başka birini asla göndermeyeceklerdir. Anlaşılan *ölüme meydan okumaya*¹ ve beni 'un ufak etmeye' karar verdiler. Pekâlâ -göreceğiz- Sayın Bayım! Bay Ignacy'i rahatsız edeceğim anı düşündükçe seviniyorum, muhteşem. İnşallah yanılmam. Sen ne dersin?

Seni kucaklıyor ve öpüyorum
Senin Rozia

1) Orijinalinde Rusça.

[Berlin] 16 Eylül [1898]

Hayatım, Winter'den şu ana kadar hâlâ bir haber almadım. Ama bunun önemi yok; eğer bu sorunu gündeme almak için şimdi acele etmezse, hemen kulaklarını çeke çeke uzatacağım, ayrıca kendim karar vermek istiyorum ve bu amaçla raportör olmayı üstleniyorum. Şimdikinden daha bile iyi olacak. Benim açımdan önemli olan sadece, Winter'i bu düşünceye hazırlamak. Zaten kendisi de buna sevinecektir, çünkü *Leipziger Volkszeitung*'taki makalemden de bildiği gibi onun hizmetlerini yok saymadım;¹ ikincisi, kamuoyu önünde iki çift lafı biraraya getiremeyeceğini kendisi de biliyor, bense konuşabilirim ve burada söz

konusu olan bizzat onun savunulmasıdır. Beni huzursuz eden bir tek şey var: Berfus'un o önergesi *Vorwärts*'te henüz yok, bu fikri onların kafasından bizzat Liebknecht'in söküp attığından ya da en azından el çabukluğuyla yok ettiğinden şiddetle endişeleniyorum, çünkü bunun çok budalaca olduğunu görüyor; eğer kendi arkadaşları onları tartışmaktan kurtarırsa çok nahoş olur. Bunun önüne geçmek için her halükarda en azından söz konusu önerinin çevirisiyle birlikte bir notu ve kısa bir açıklamayı gerek *Leipziger Volkszeitung*'a, *Saechsische Arbeiter-Zeitung*'a, gerekse *Volkswacht*'a göndereceğim, ki köşeye sıkışsınlar. Planları giderek netleşiyor (Dasz[ynski'nin] *Naprzod*'unda ve *Gazeta Robotnicza*'da benim hakkımdaki notla bağıntılı olarak)² ve isabet kaydettiğimden giderek daha da emin oluyorum: burada kalışımdan dolayı huzursuzlar, suskunluğumdan dolayı daha da çok huzursuzlar, yoluma çıkma ve beni bir hareketle ezme kararı aldılar. Bence, bizim için düşünülebilecek en elverişli dönüm noktası bu: Savaşı onlar başlatıyorlar ve Almanlar bana en ufak bir ithamda bulunamazlar. Yani bana karşı 2 veya 3 'güç' olacak: Liebknecht, Daszynski ve Kautsky. *Tant mieux* [daha iyi –ç.n.]! Tartışma olursa, gerçeği onların gözüne öyle bir sokacağım ki, rüyalarına büyükbüyükanneleri girecek, hiç kimseden ve hiçbir şeyden korkmayacağım. Ama bu arada asaleti ve zarafeti korumak gerek –korkma.

Saechsische Arbeiter-Zeitung'tan ücret aldım – hem de 40 M. Yani stokta bir sürü param var. Yine düzenli olarak notlar tutuyorum. Bugün oldukça büyük bir giderim var: Bütün abonmanların postada yenilenmesi gerek –*Leipziger Volkszeitung*'ta bugün eleştirinin devamı yok, yarın olur mutlaka.³ *Kölnische Zeitung*'la ilgili, herhalde haklısın – beni memnun etmek için yalan söyledi galiba. Ama ardından bana bizzat yazıp, redaksiyondan bu sayıyı istememi söylemesi garip. Belki de kendi söylediği yalana sonradan kendisi de inananlardandır –*Glos*'da da henüz bir şey yok. – Urbach'ın bana önermiş olduğu gibi Jaures'ye kitabı gönderdim (elbette hiçbir not düşmeksizin), aynı zamanda Urbach'a, ne yapılması gerektiğini hatırlatacak birkaç şey yazdım

(ona daha önce bir mektup yazmıştım) ve ânın ciddiyetine dik-
kat çektim. Bu konuda konuşma ve bu arada beklenen tartışma
hakkında kimseye bir şey yazma. – Karşılık olarak ‘Yukarı Silez-
ya’ için bir gazete çıkarmayı düşünmediğim notunu *Gazeta Ro-
botnicza*’ya verme önerin, bence oldukça kötü bir fikir. Alman
gazetelerinde böylesi bir açıklamadan benim ne yararının ola-
bileceğini bir düşün? Zolkovski⁴ gibi gecenin bir yarısı, büyük
bir şamatayla çıkagelip kapıyı çalmak ve soluk soluğa bir sesle,
“Ben Amerika’ya gitmiyorum,” beyanında bulunmak. Polonya-
lılarla ilgili olarak, bırakalım benim çok tehlikeli olduğumu ve
ikinci bir gazete kurduğumu düşünsünler. Almanlara gelince
–bu gerçeği neden ortaya koyayım? Sadece *Gazeta Robotnicza*’ya
karşı hakaretleri göstermek için mi? Bu pek zarif olmaz, ayrıca
değmez. Kısaca, bu notu yayınlamamın daha iyi olacağını düşü-
nüyorum. Sen ne dersin?

Şu *De[venir] Soc[ial]*’ı gönder artık, seni komik maymun. Ha-
yatım, acele çalışmaya başlamam gerek. Yarın sana yine yazaca-
ğım, ya da belki bu akşam. Benim vekaletim bakımından Ber-
fus’un protestosuyla ilgili kaygıların saçma. Bunu içtenlikle iste-
yebilirim yalnızca, çünkü bütün Kongre büyük bir samimiyetle
onlarla alay edecektir, bu da onları daha çok rezil edecek ve bana
yardımcı olacaktır. Ayrıca bir şeyi de unuttun, bir Alman kongre-
sinde PPS’nin tüzükleri bağlayıcı olmaz, Alman partisinininki bağ-
layıcı olur! Şapşalım benim.

Seni öpüyorum. Hemen ve uzun yaz.

Senin R.

Önergeyi kendin düşün, hem de en kısa sürede. Mektupta ba-
na yazdıkların, benim niyetimle tamamen örtüşüyor. Onların or-
ganizasyon biçimini kabullenmek ve karşılığında Polonya’nın ba-
ğımsızlığı [şiarını] masanın altına atmak gerek. Bu önergeyi ora-
da ancak konuşmanın son anında vermek ve Winter’e ancak o za-
man deyim yerindeyse önermek istiyorum. Önergeyi sen formü-
le et, ama kısa! Tanrı aşkına *à la Parvus* olmasın.

Senin R.

1) Rosa Luxemburg'un *Leipziger Volkszeitung*, 2 Temmuz 1898, Sayı 150'deki "Yukarı Silezya'da Seçimler" makalesi kastediliyor.

2) *Gazeta Robotnicza* (10 Eylül 1898, Sayı 3), *Naprzod* (2 Eylül 1898, Sayı 7, s. 4) tarafından, Rosa Luxemburg hakkında yayınlanmış olan yergi türünde hakaretamiz bir yazıyı, Rosa Luxemburg'un Yukarı Silezya'da, Berlin'de çıkan *Gazeta Robotnicza*'yla rekabet edecek yeni bir siyasal, sosyalist dergi kurma girişiminde bulunduğunu telkin eden saldırgan bir yorumla birlikte basmıştı.

3) B. Schönlanck'ın, Rosa Luxemburg'un "Polonya'nın Endüstriyel Gelişimi" çalışmasına ilişkin eleştirisinden söz ediliyor.

4) Alojzy Gonzaga Zolkowski (1814-1889), Varşovalı tiyatro oyuncusu, Polonya sahanelerinin en büyük komedyenlerinden biri; yaptığı şakalarla tanınır. R. Luxemburg'un burada değindiği onlardan biridir. Zolkowski gecenin bir yarısı, artık yatmış olan tanıdıklarına gider, sarsılmış bir biçimde kendisinin Amerika'ya gitmeyeceğini yemin billah temin eder. Uykularından uyandırılmış olan tanıdıklar şaşkınlık içinde, Amerika'ya gitmesi mi gerektiğini sorduklarında Zolkowski sükûnet içinde bunun söz konusu olmadığı cevabını verir, ama temin eder ki, gitmeyecek olduğu da aynı şekilde doğrudur.

[Berlin] Cumartesi sabahı [24 Eylül 1898]

Dyodyo, olaylar öylesine büyük bir hızla birbirini izliyor ki, seni bilgilendirmeye yetişemiyorum.

Birinci olay: Kongre’de, mümkün olduğunca taktik ve oportünizm sorunlarında konuşma ve bir önerge verme kararı aldım. Eğer daha önceden basında ortaya çıkmamış olsaydım bunu yapamazdım. *Neue Zeit* için artık çok geçti. Bu yüzden oturdum ve iki gün içinde *Leipziger Volkszeitung* için bir dizi makale yazdım, 107 sayfa.¹ Zaman yetersizliğinden dolayı onları temize çekmek sizin gönderdim. Schönlanck korkunç bir gayret içersine girdi. Yedi makale olacak. İlk üçünü sana ekte yolluyorum. Sch[önlanck]

bunu “ustaca vuruş” ve “diyalektik bir şaheser” olarak görüyor. Makale epey sansasyon yarattı, Leipzig’te kapışıyorlar. Buna karşılık *Neue Zeit*’da çıkmadığı için zararda olduğumu düşünebilirsiniz belki. Ne gezer: 1) *Neue Zeit*’da tartışmanın devamı yapılacak, çünkü Ede [Bernstein] kongrenin ardından orada daima mütalaa da bulunuyor. Schön[ank] peşinen kendisinde yazmamın pazarlığını yapmış olsa da, tabii ki ben de orada mütalaa da bulunacağım. 2) En önemlisi de şu: Makaleler Schön[ank]’ı o kadar etkiledi ki, sonrasında hemen broşür olarak yayınlamak istiyor. Tabii ki bu amaçla üzerlerinde özel olarak çalışacağımı ve genişleteceğimi, ayrıca Parti içinde oportünizmin önemi hakkında genel bir giriş ekleyeceğimi, vs. baştan ilan ettim.

Bu makalelerden sonra konuşma yapmak için kürsüye cesurca çıkabilirim –eğer ihtiyarlar tartışmayı boğmazlarsa. Aranağme: Daha ilk makalenin ortasında bir sayfayı eksik bıraktım (evde unutmuşum), ama Schön[ank], o eşek, büyük bir özenle tashih yapmasına rağmen boşluğu fark etmedi. Makaleyi tekrar okurken, inme inecek sandım. Hemen Leipzig’e telgraf çektim, doğru olmadığı cevabını verdiler, ikinci kez telgraf çektim –gelip düzeltmeyi yapın dediler. Aynı zamanda Dresden’den bir telgraf aldım: Çok önemli, hemen gelin.

Gittim ve istasyonda Julek [Marchlevski] bana, redaksiyona girmem gerektiğini söyledi!!² Bu elbette ki Parvus’un fikri, ama Wallfisch³ ve oradaki diğerleri çok memnunlar, ısrarla rica ediyorlar. Özellikle kamuoyu önünde konuşma yapabilme imkânına sahip olmam cezbediyor onları.⁴ Şu anda ben tek ‘devrimci’ adayım. *Karşı adaylar*: Schippel⁵ –oportünist, Gradnauer – bir hiç ve Ledebour – bir fırlıdak.

Belirli bir cevap vermeksizin, ekleme⁶ ve düzeltmeyi yapmak ve (Parti içinde bunun nasıl bir etki yaratacağını öğrenmek amacıyla) Schön[ank]’la görüşmek üzere Leipzig’e gittim. Schön[ank] mutlaka kabul et önerisinde bulundu, bunun bütün Parti’de ve Almanya’da sansasyon yaratacağını söylüyor, o sadece benim insanüstü bulduğu ‘yeteneklerime’ kıyamıyor (eskiden mektuplarda bana sadece “dahi” veya “dahi bozuntusu” derdi, şimdi artık

doğrudan “Tanrıça” (Tanrı Baba değil, sadece tanrı)⁷ diyor. Bu arada beni yardımcı redaktör olarak Leipzig’e⁸ angaje etmek istediği için çok üzgün (kabul ettiğimi düşünüyor). Dile gelince, benim dilime hayran, Parvus ise Julek’le karşılaştırılamayacak kadar iyi yazdığını temin etmişti bana (!!), onun her cümlesini düzeltmek zorunda kalıyormuş, bendeysse düzeltmek zorunda kalmıyormuş. Bu makalelerde Schönlink hemen hemen hiçbir şey düzeltmedi. Leipzig’te işçiler bana makalelerin mükemmel olduğunu belirttiler. – Şu anda Dresden’den *Basın Kom[isyonu]*’nun⁹ kesin cevabını içeren bir telgraf aldım, ben de kesin cevabını telgrafla bildirmek zorundayım, bu konuda seni de telgrafla bilgilendireceğim. *Kabul etme* kararı aldım. Parvus ile Julek tabii ki ellerinden gelenin azamisini yazmayı taahhüt ettiler. Ayrıca Parvus’un yanında yazmak istemeyen başka elemanlarım olacak; örneğin Schönlink’ın yardımıyla (ikisi çok iyi arkadaş) hemen perçeminden yakalayacağım Mehring.¹⁰ Anlaşmaya varıldığında redaksiyonu devralmak için bugün derhal Dresden’e gideceğim, çünkü Şişko¹¹ ile Julek yarın toz olmak zorundalar.¹² Ve Kongre biter bitmez redaksiyonu kesin olarak devralacağım. Hemen başlamamı istiyorlar, çünkü başka kimseleri yok, onlara öyle bir burun kıvracağım ki. Redaksiyondaki tekniklerini görmek için belki gelecek hafta birkaç günlüğüne Leipzig’e giderim – beni şimdiden çok sevmiş olan Bayan Schönlink’ın projesi böyle (bu arada bana dedi ki, kocası kendisine, çalışmamın “en iyi zamanlarındaki gerçek Marx”a benzediğini söylemiş, Leipzig’li şirret kadının karakteristiğine örnek olsun diye aktardım) ve tabii ki onların yanında kalmamı istiyor, ama galiba kalmayacağım. Schönlink, Beuthstr. ve Katzbach’dakilerin¹³ takınacakları yüz ifadesini düşündükçe şimdiden eğleniyor. – Bütün bu karışıklığın ortasında şimdi bir de Polonya önergesi hakkında birkaç not yazmak ve bunun yanı sıra iki konuşma hazırlamak zorundayım: biri Polonya, diğeri taktik üzerine! Bizimle ilgiliyse sonuç şöyle: Zürih’te geçireceğimiz ay gümbürtüye gidiyor. Ayın birinde Stuttgart’a gelmek zorundasın ve Kongre döneminde birlikte olacağız. Ardından ben hemen Dresden’e gitmek ve birkaç gün sonra Kongre hakkında

ilk konuşmayla sahneye çıkmak zorundayım. – Dresden sevimli küçük bir kent, orada Berlin’dekinden biraz daha iyi olacak, fakat bütün bu kargaşa göz önüne alındığında bizim (kişisel) planlarımızın ne olacağına gelince – eğer bunu biliyorsam tanrı benim cezamı versin! – Zavallı Parvus’un morali çok bozuk, Juleczek her zaman önemli anlarda olduğu gibi biraz zırzopluk yapıyor, biraz kuyruk sallıyor ve bu arada biraz solgun. Parvus yarın kısa süreliğine Zürih’e gidiyor, seninle buluşmasını söyleyeceğim ona. (Hasta annesini oraya, Forel’e¹⁴ götürüyor.) Winter ‘G.’, ancak yeni pozisyonum karşısında herhalde gergin olacaktır.

Sevgili Dyodyo, bütün bunlar hakkında orada ne düşünüyorsun??

Senin R.

Not: İçini rahatlatmak için; çünkü az önce “*kesinlikle reddet*” diyen telgrafını aldım. Gazetenin sadece ilk iki sayfasını hazırlamam gerekecek – *Saksonya bölümünü ve yerel bölümü* başka üç redaktör kendileri yönetiyor, bense işimi başka bir siyasi redaktörle birlikte paylaşıyorum. *Sozialistische Rundschau*’u ve “Eğlence Eki”ni¹⁵ Parvus halletmeye devam edecek. Ayrıca ilk dönem başyazıyı Parvus’la Julek verecek. Kısaca – *korkunç bir şey yok*. Ve zaten – Dona Klara’nın dediği gibi “*bugün cesaret ediyoruz, yarın vuruyoruz*”. Yatağın altına saklanmak için *burada değilim ben!* Sonuçta bütün bunlar gücümü aşacak olursa, kendimi rezil etmeksizin vakur biçimde geri çekilebilirim. Günlük çıkan bir *Parti gazetesinin* redaktörü olmaks, bir süreliğine de olsa, insanı bambaşka bir konuma getiriyor. Bu arada hiçbir şeyden korkum yok.

Parvus’un bana hayal gücünü bulaştırdığını düşünmeye kalkma sakın! Onunla çok az konuştum, çünkü morali bozuktu ve bağıntılı bir sohbet kurulamadı. Pekâlâ, Schönlanck’m ise üzerimde etkili olamayacağı, tersine benim onunla istediğimi yapabileceğim açık zaten. Bütün bunlar benim kendi düşüncelerim ve kendi kararlarım.

Senin R.

Sakın benim üç bin kuryelik¹⁶ bir ruh hali içinde olduğumu düşünmeye kalkma. Bütün bunları yaparken tamamen soğukkanlı ve sakinim, eleştiri yeteneğimi bir nebze olsun yitirmiyorum, hiçbir biçimde heyecanlı değilim ve Dr[esden]'deki pozisyon hiç benim zevkime göre değil. Ama mücadele öncesinde geri çekilmek mi? Hayır!¹⁸

Sevgili, giyecek çeşitli şeyler aldım, bunun için ve seyahatler için bir sürü para harcadım. Her zamanki gibi bana 100 M. ve seyahat için belki bir 100 daha gönder, eğer gönderebilirsen. Ayın birinden sonra *Leipziger Volkszeitung*'dan en az 150 M. alacağım.

Kongre için buradan ikisinde yola çıkıyorum, yolda bir gece dinleneceğim. Daha önce çıkamam.

1) E. Bernstein'ın revizyonist teorilerine karşı polemik yürüten makale dizisi I'den söz ediliyor, "Sosyal Reform veya Devrim. Bernstein'ın Sosyalizmin Sorunları Yazı Dizisinin Tartışması. *Neue Zeit* 1898", başlığı altında yayınlanmıştır. *Leipziger Volkszeitung*, 21-28 Eylül 1898, Sayı 219-225. Bu makaleler daha sonra birlikte broşür olarak yayınlanmıştır, Rosa Luxemburg: *Sosyal Reform mu Devrim mi*.

2) O zamana kadar Parvus tarafından redakte edilen *Saechsische Arbeiter-Zeitung*'un sorumlu redaktörü olarak göreve başlanmasından söz ediliyor. Bkz. Not 11.

3) Hermann Wallfisch (1862-), Dresdenli sosyal demokrat, 1891'den beri *Saechsische Arbeiter-Zeitung*'un ve ardından *Dresdener Volkszeitung*'un idari müdürüydü.

4) Parvus ve Marchlewski, Alman vatandaşı olmadıkları için resmi toplantılarda ortaya çıkmıyorlardı.

5) Max Schippel (1859-1928), aktif Alman sosyal demokrati; 1894'ten beri *Der Sozialdemokrat* adlı sosyal demokrat haftalık derginin redaktörü, *Sozialistische Monatshefte*'nin çalışanı; Parti'nin sağ kanadındandı.

6) (...yukarıda sözü edilen makalede eksik bırakılan sayfayı).

7) Orijinalinde Rusça.

8) Yani *Leipziger Volkszeitung*'un redaksiyonuna.

9) Dresden'deki yerel SPD-Basın Komisyonu kastediliyor.

10) Franz Mehring (1864-1919), önde gelen bir Alman yazar ve aktif bir sosyal demokrat, tanınmış tarihçi; sosyal demokrat hareket içine ancak ileri yaşlarında girdi, SPD'nin sol kanadındandı. Spartakus-Bund'unun ve KPD'nin kurucularından. Rosa Luxemburg'un en yakın çalışma arkadaşlarından.

11) Yani Parvus.

12) O dönem *Saechsische Arbeiter-Zeitung*'u redakte eden Parvus ve J. Marchlewski, siyasal faaliyetlerinden dolayı Saksonya polisi tarafından istenmeyen yabancılar olarak Saksonya'dan sınır dışı edildiler (her ikisi de Rus vatandaşıydı).

13) Berlin'de Beuthstrasse'de, SPD'nin Berlin'de çıkarılan yayın organının redaksiyonu ve yönetimi, Katzbachstrasse'de Parti Yönetim Kurulu bulunuyordu.

14) August Forel (1848-1931), ünlü bir psikiyatri uzmanı, 1879'dan beri Zürih Üniversitesi'nde profesör.

15) Her ikisi de *Saechsische Arbeiter-Zeitung*'un bölümleri.

16) Orijinalinde Rusça, birebir çevri (Nikolaj Gogol'un *Müfettiş* komedisindeki kahramanı Çlestakov'un ifadesi). Burada 'çoşkun ruh hali' anlamında kullanılıyor.

17) Orijinalinde Rusça.

[Berlin] Perşembe [17 Kasım 1898]*

Dyodyo! Kısa yazıyorum, aksi halde mektup bugüne yetişmez. Bugün ikinci kez Bebel'e gittim, ama Natalia Liebknecht¹ sürekli orada olduğu için hiçbir şey hakkında doğru düzgün konuşamadık.

Yeni haberler sadece aşağıdaki kadar:

- 1) Parvus Hamburg'tan atıldı, 14 gün içersinde oradan ayrılmak zorunda.**
- 2) Parvus beni Bebel'e, Vorwärts'de Braun'un² yerine önerdi. Bebel bu planı *delice* olarak nitelendirdi, ben de aynı şekil-

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

**) Adı geçen üzerinde şu yazılı: Bu yüzden onu her an buraya bekliyorum.

de. Bebel'in düşüncesi herhalde, eğer böyle bir planla *Basın Kom[isyonu]* önüne çıkarsa, onların bu konu hakkında bir şey duymak istemeyecekleriyle ilgiliydi.

- 3) Parvus planını mümkün olduğunca yıktım. Bebel ona karşı hareket edecek..
- 4) Bebel'le yakında buluşacağım, bana yazacak.
- 5) Cunow³ Schönlanke'tan benim makalemi rica etti, çünkü *Neue Zeit*'da Bernstein'a karşı yazmak istiyor.

Ben berbat bir ruh hali içindeyim, sebebini bilmiyorum. Acele [posta] kutusuna gidiyorum. Orada kendini nasıl hissediyorsun? Hemen yaz!

Senin R.

Dyodyo, bana hemen *Vorwärts*'in bütün ekon[omi] eklerini⁴ gönder!

1) Nathalie Liebknecht (1835-1909), Wilhelm Liebknecht'in ikinci karısı.

2) Adolf Braun, Avusturya vatandaşı, o dönemde Prusya hükümeti tarafından sosyal demokrasi içindeki faaliyetleri nedeniyle sınır dışı edilmişti; bununla bağıntılı olarak 1893'ten beri sürdürdüğü *Vorwärts*'deki siyasal redaktörlük görevinden ayrılmak zorunda kaldı. Bkz. "Vedaya İlişkin", *Vorwärts*, 25 Kasım 1898, Sayı 276.

3) Heinrich Cunow (1862-1936), tanınmış bir sosyal demokrat, sosyolog ve yazar, daha sonraları önde gelen revizyonistlerden biri; Berlin Üniversitesi'nde etnoloji ve sosyoloji profesörü.

4) *Vorwärts* zaman zaman ekler çerçevesinde "Volkswirtschaftliche Rundschau" başlığı altında ekonomiye toplu bakışlar yayınlıyordu.

[Berlin] Pazartesi akşamı [12 Aralık 1898]*

Sevgili Dyodyo! D n senin mektubunu aldıktan sonra sana bir kart ve bir paket gazete göndermiştim. şimdi daha ayrıntılı yazmak istiyorum. Özellikle de 'dizi'yle ilgili olarak. Seninle aynı sonuca vardım, yazmam gereken büyük eser, işte bu Bernstein sorunu üzerine olmalı. Tanrı'ya şükür K. K[autsky] cevap olarak, kesinlikle ve hatta biraz şaşkınlıkla, bir broşür yazma (sadece *Neue Zeit*'da) niyetinde olmadığını açıkladı, bu arada sadece Parvus'un böyle bir niyeti var, ama rekabet bakımından ondan endişelenmeye gerek yok. Oysa bir Bernstein-broşürü başarı için her türlü şansa sahip.

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

Ben aynı 'dizi'yi Ede'ye [Bernstein] cevap olarak kaleme almak istiyorum, yani şimdi değil, onun kitabı çıktıktan hemen sonra. Bunun sebeplerine gelince, 1) daha Dresden'deyken sahip olduğum o duygu, yani K. K[autsky]'nin Bernstein'ı bir broşür yazmaya davet ederek kamuoyunun ilgisini tavsatmayı ve o broşür yayınlanınca-ya kadar ertelemeyi gerçekten de başardığı duygusu daha da güçlendi. Gerçek olan şu, herkes o kitabı bekliyor ve mevcut tartışmalar Bernstein teorileriyle doğrudan bağıntılı olduğunda, hatta biraz 'densiz' bile bulunuyor (bunu bana kimin söylediğini hatırlamıyorum). Şu anda bir *donukluk ve bekleme*¹ atmosferi egemen, ancak Ede'nin broşürü yayınlandığında tartışmaya yanaşacaklar ve her sözcüğü kuyumcu terazisinde tartacaklar, 2) nasıl istersen, ancak ben, tartışmanın öyle ya da böyle ileride gelip dayanacağı konuya ilişkin bütün noktaları şimdiden yazıp çıkarırsam, daha sonra söyleyecek böylesine etkileyici bir şey bulabileceğimi sanmıyorum.

Bernstein'ın ana argümanlarını baştan itibaren tırpanlayan bu tür polemik söylemlerine [yazık] – bu, izleyiciler için çok *ince bir iş* oluyor. Kimse bu yönde bir tahminde bulunamaz. Buradaki anlayış şöyle: Bernstein kitabını çıkardığında, onu mümkün olduğunca köşeye sıkıştırmak gerek ve daha önceden söylenmiş olanlar ortadan tümüyle siliniyor. Üstelik Ede'nin broşürü yayınlandıktan sonra K. K[autsky] de sahneye çıkacak ve bildiğin gibi o, kendisinden önce birinin söylediği sözleri daima, izleyicilerin sanki *bu görüşü* savunan ilk kişi oymuş gibi düşünmesine yol açacak şekilde *biraz değişik sözcüklerle* tekrarlayabilir, dolayısıyla şimdi *barutumu tüketmem* ve daha sonra K. K[autsky] ortaya çıktığında eskimiş argümanları geniş getirmem benim yararına olmaz. – Kısacası, ancak Ede'nin broşüründen [yayınlandıktan] sonra makaleleri dizi olarak basmayı, ama hemen bir broşür biçiminde yayınlanabilecek gibi şimdiden hazırlamayı kaçınılmaz görüyorum.² Eğer *Leipziger [Volkszeitung]* basmazsa, o zaman *Wall-fisch* yayınlar. – Şimdi biraz suskun olmamın bana hiçbir zararı yok, rahat ol, Ede'den hemen sonra ortaya çıkınam önemli. Tersine, benim sadece önemli vesilelerle, ama *büyük etkiyle* ortaya çıktığımı herkes biliyor ve bilecek.

Şimdi bu dizi üzerinde çalışıyorum. En iyi hazırladığım “İngiliz Gözlüğü”,³ ilk bakışta düşünüldüğünden daha ciddi bir konu. En azından ben bunu uzun ve geniş işlemek istiyorum! Fakat üzerinde birlikte çalıştığım iki konuda, ‘Blankizm’ ve ‘muhtemel bir devrimde ne yapılması gerektiği’ konularında henüz hiçbir şey bulamadım. Belki bu konuda bir şeyler düşünebilirsin? Ayrıca bunu kendim de yapabilecek durumdayım, bugün olmasa da, yarın. Aynı zamanda *değer teorisi* üzerinde çalışıyorum. Zehir’i⁴ dikkatle okudum, bana çok az şey verdi ve genel olarak hayal kırıklığına uğradım; kimi ekonomistleri zikretmem gerektiğinde bana sadece *kaynak kitap* olarak yararı dokunacak. “Eleştiriyi”⁵ de yeniden gözden geçirdim ve şimdi Wolgin (*G[ospodin] W. [Woroncow]kak, ekonomist*)⁶ okuyorum.

Böhm-Bawerk⁷ literatürü ve *marjinal fayda teorisi*yle ilgili her şeyi buldum ve not aldım. Tek bir konuyu işler işlemez sana göndermek niyetindeyim.

Öte yandan, kriz teorimle ilgili notlarını bana yollamak zorundasın. Sırası gelmişken, Bernstein makalem üzerine *karşı eleştiri*’den söz ediyor, çünkü kendisine mektupta başka şeylerin yanı sıra şunları yazdım: “*Karşı eleştirinizi merakla bekliyorum, gerçi Neue Zeit’deki açıklamanızdan, kitabınızda mı yoksa sonrasında Neue Zeit’da mı yayınlayacağınızı tam olarak anlayamadım.*” Bir şeyler öğrenebilmek amacıyla onu konuşturmak istediğim için özellikle böyle yazdım. Kartının tonuna gelince, aynı sende uyandırdığı etkiyi uyandırdı bende de. “İngiliz Gözlüğü”ne bir kez daha dönecek olursak, orada, kısaca da olsa, İngiltere’nin şu anki iktisadi konumunun bütün değişikliğini göstermek istiyorum, bunun için *Economist*’de,⁸ *Board of Trade Journal*’de⁹ ve *Vjestnik Fin[ansov]*’da¹⁰ azar azar malzeme buldum. Bu arada sonuncusunu sana yarın yollayacağım, buna karşılık bana yenilerini gönderebilirsen çok iyi olur. – “*Daha büyük çalışma*” için uygun olan ve büyük başarı kazanabilecek ikinci konu, *sendikalar* sorununun etraflıca işlenmesi olabilir. *Bütün temel bakış açıları*nı kısmen o makalelerde ortaya koymuş olduğum ve kısmen (Dresden’de tamamladığımız ölçüde) burada söyleyeceğim için ıstırap çekiyor-

rum, geriye sadece broşürde [söylenmiş olanın], Almanya'dan, Fransa'dan ve İngiltere'den fiili materyalle tamamlanması ve sunulandırılması kalıyor. Bu broşür zamansal olarak çok yerinde olur. *Gümrük sorununa* gelince, bu arada materyal topladım. Bütün fiili materyali içeren bir kitap buldum bile, bu günlerde elime geçecek (yeni). Kütüphanede ise List¹¹ vs. alıyorum. Ancak bu çok acil değil, çünkü oturum geç açılacağı¹² için ilkbahardan önce ticari anlaşmalar yapılmaz. Yani şimdi planımda ilk olarak Bernstein'in var. – Ziber'i bir kenara koyuyorum ve *sendikalar* için esaslı surette tekrar Webber'e¹³ yöneliyorum.

Şimdi, yazılı çalışmalarla ilgili olarak bir rica daha: *Isajev*¹⁴ hakkında, yönelimi hakkında bir şey biliyor musun (göründüğü kadarıyla kendisi *eksantrik karakterde bir Marksist*¹⁵), bir defasında herhangi bir Rusça *dergide*¹⁶ kapitalizmin gelişimi hakkında büyük makalesini okuduğumu hatırlıyorum, müthiş noktalara değiniyordu, ama ne olduğunu artık tam olarak bilmiyorum ve aslında onun kitabının¹⁷ eleştirisi için buna acilen ihtiyacım var. Bu eleştiri rahat rahat 2 baş makale=40 M. için yeterli olacaktır. Zamanında, ay içinde çok kazanmak amacıyla *Leipziger [Leipziger Volkszeitung]* için yazmak istediğim 'makale' işte bu, fakat özenle eleştirmek istediğim ve gerekli bilgilere sahip olmadığım için ertelemek zorunda kaldım. Burada kesmek ve yanımda pul olmadığı için acele postaneye gitmek zorundayım, hemen kapatıyorum. Yani, Polonya meselesi ve geri kalanlar yarına. Beethoven'la ilgili olarak bana henüz bir şey bildirmedi!¹⁸

Bu arada seni kucaklıyorum.

Senin R.

(Hâlâ öfkeli misin?)

1) Burada ve öncesinde de E. Bernstein'ın beklenen *Sosyalizmin Önkoşulları ve Sosyal Demokrasinin Görevleri* kitabından söz ediliyor; gerçekten de 1899 yılının ilk çeyreğinde yayınlandı.

2) Rosa Luxemburg bu niyetini gerçekleştirmiştir. Bernstein'a karşı makaleleri Seri II "Sosyal Reform mu Devrim mi. Eduard Bernstein'ın: 4.-8. IV. tarihinde (Sayı 76-80) Le-

ipziger Volkszeitung'ta, kısa süre sonra da broşür olarak yayınlanan *Sosyalizmin Önkoşulları ve Sosyal Demokrasinin Görevleri* kitabının eleştirisi". (Rosa Luxemburg, *Sosyal Reform mu Devrim mi*, Leipzig, 1899, 80 sayfa.)

3) İngiliz Trade union'culuğuna adanmış "İngiliz Gözlüğü" makalesi, 9-10 Mayıs 1899 tarihli *Leipziger Volkszeitung*, Sayı 105, s. 1-2 ve Sayı 106, s. 1-2'de yayınlanmıştır.

4) Nikola J Ziber (1844-1888), ünlü Rus iktisatçısı, Kiev Üniversitesi'nde profesör ve Karl Marx'ın ekonomik öğretilerini Rusya'da ilk popülerleştiren kişilerden biri.

5) Karl Marx'ın *Ekonomi Politigin Eleştirisi* kastediliyor.

6) Orijinalinde Rusça.

7) Eugen Böhm-Bawerk (1851-1914), burjuva iktisatçısı, Innsbruck ve Viyana Üniversitesi'nde (1881'den beri) profesör, Avusturya maliye bakanı (1895, 1897-1898 ve 1900-1906), Viyana Bilimler Akademisi başkanı (1911). Baş eseri: *Sermaye ve Sermaye'nin Faizi* (1884-1889).

8) *The Economist*, burjuva dergisi; 1843'ten beri Londra'da yayınlanmaktadır.

9) *Board of Trade Journal*, İngiliz dış ticaret bakanlığı Board of Trade'in resmi enformasyon organı.

10) *Vjestnik finansov*, haftalık dergi, Çarlık Rusyası maliye bakanlığının organı; 1884'ten 1917'ye kadar Petersburg'ta bu isim altında yayınlanmıştır.

11) Friedrich List (1789-1846), Alman iktisatçısı; iktisadi milliyetçilik düşüncelerini yaygınlaştırıyor ve bununla bağıntılı olarak gümrük sorunuyla ilgileniyordu. Baş eseri: *Ekonomi Politigin Milli Sistemi* (1840).

12) Reichstag oturumu kastediliyor.

13) Sidney Webb ve Beatrice Webb, *İngiliz Sendikalarının Teori ve Pratiği* (Industrial Democracy). Almanca'ya çeviren: C. Hugo, Stuttgart T. I-II, 1897-1898. J.H.W. Dietz Nachf.

14) Isajew -bkz. Not 17.

15) Orijinalinde Rusça.

16) Orijinalinde Rusça.

17) Andrej A. Issaeff (Isajev), *1880'li Yılların Ortalarından Beri Rus Maliye Bakanlığı'nın Politikalarına İlişkin*, Stuttgart, 1898. Rosa Luxemburg *Leipziger Volkszeitung* için bu kitabı eleştirecekti.

18) Beethoven portresinin bulunduğu bir gönderinin hasar görmesi sebebiyle R. Luxemburg posta idaresine tazminat talebinde bulunmuştu.

[Berlin] 3 Ocak 1899

Dyodyo! Şu anda Leipzig'ten K. K[autsky]'nin *Tarım Sorunu*'nu ve Sch[önlank]'tan bir mektup aldım; mektupta bana, bu kitabın bir *eleştirisini* yazması gereken Mehring'in, yazamayacağını bildirdiğini ve kendisinin yazmasını tavsiye ettiğini söylüyor. Zavallı Sch[önlank] buna tabii ki cesaret edemiyor, ayrıca zamanı da yok, yani “onu *kıskaçtan kurtarmamı*” rica ediyor benden, hemen ve Bernst[ein] dışında K. K[autsky]'i de eleştiriye tabi tutmamı istiyor. Çünkü, Dietz'in ona yazdığına göre, Ede'nin [Bernstein] kitabı ancak iki-üç hafta¹ içersinde çıkacakmış; yani mecburiyet karşısında bunu yapabilirdim. Can sıkıcı olan, bildiğin gibi tarım soru-

nu hakkında henüz hiçbir şey bilmiyor olmam ve dolayısıyla eleştiriyi için bir başlangıç noktasının bulunmaması. Fakat başlangıç noktası, okurken oluşabilir. Ama zamana yazık, çünkü şimdi bütün bu iki-üç haftalık süreyi Ede için hazırlığa ayırmak istiyorum. Ama öte yandan da bu benim için, 1) *onurlu bir görev*, çünkü eminim bütün Parti'de benim ve Parvus'un dışında bu konuda bir ölçüde ciddiye alınabilecek bir şey söyleyebilecek kimse yok ve Parti mutlaka bu kitaba nasıl tavır alacağına ilişkin bir *işaret* bekliyor; 2) Schönlank'a gerçekten yardım etmek zorundayım, başka kimsesi yok ve mesele önemli. Bu basit bir eleştiri değil, bir *mütalaa* ve bildiğin gibi tarım sorununda vicdanı rahat değil, bu yüzden bizzat ortaya çıkmaya çekiniyor.² Bu bir doğrultu, program sorunu ve bu yüzden *L[eipzig] Volkszeitung*'da çıkmak kendi payıma önemli. Ayrıca bu henüz kesin değil. Sch[önlank], Mehring'e, üstlendiği yükümlülüğü yerine getirmesi gerektiği cevabını kesin olarak verdiğini yazıyor, ama eğer Mehring buna rağmen ikinci kez reddederse, o zaman Sch[önlank] bana telgraf çekecek.

Şimdi sana yalvarıyorum, bana derhal: 1) P[arvus]'un³ "Tarım Krizi" dizisinin olduğu *Neue Zeit* cildini; 2) Engels'in Fransız Tarım Programı⁴ üzerine makalesinin bulunduğu cildi; 3) "Tarım Programı" üzerine tartışmanın bulunduğu, kaldırdığımız gazete paketini gönder. Burada, yanımda değil, demek ki orada, Zürih'te olması gerek. 4) Konuya ilişkin senin hatırladıklarını [bana yaz]. 5) Tarım tartışmasının yapıldığı o Alman Kongresi'nin⁵ tutanağını gönder. Ede'yle ilgili çalışmayı bir gün bile asla bir kenara bırakmayacağım kesin, olsa olsa değişiklik olsun diye bu iki konuyu işleyeceğim, hatta bu beni biraz canlandıracak da, çünkü Ede üzerine düşünüp durmak beni bazen çok yoruyor. Bu günlerde mükemmel çalışıyorum. Bacağım daha iyi, bugün doktor geldi ve bandaj yaptı. Yarın mutlaka dışarı çıkacağım. Seni kucaklıyor ve öpüyorum.

Senin Rosa.

Sana *Kladderadatsch*⁶ gönderdim, ama geri yolla. Mick[ievicz]⁷ hakkındaki makale henüz geri gelmedi, 30 Aralık'tan beri senden bir mektup dahi alamadım.

1) E. Bernstein'in çalışması *Sosyalizmin Önkoşulları ve Sosyal Demokrasinin Görevleri*, fiilen ancak 14 Mart 1899'da dağıtımına girmiştir.

2) Bruno Schönlanck tarafından, 1894'te Frankfurt am Main'daki Parti Kongresi'nde tarım sorunu üzerine raporunda ifade edilen görüşler ima ediliyor; orada başka şeylerin yanı sıra, kırdaki burjuvaziyle birleşmeyi savunmuş, Kongre çoğunluğu tarafından çok eleştirilmişti. Bkz. 21-27 Ekim 1894 tarihleri arasında Frankfurt am Main'da yapılan Alman Sosyal Demokrat Parti Kongresi'nin görüşme tutanakları, Berlin, 1894, s. 134-158. Tarım meselesinde Schönlanck, bir yıl sonra Breslau'daki kongrede de kürsüye çıkmıştır. Bkz. Not 11.

3) Parvus [A. Helfand], "Dünya Pazarı ve Tarım Krizi", *Neue Zeit*, 1895/1896, XIV. Yıl, I. Cild, s. 197-202, 276-283, 335-342, 514'ten 526'ya, 554-560, 621-631, 654-663, 747-758, 781-788, 818-827.

4) Friedrich Engels, "Fransa'da ve Almanya'da Köylü Sorunu", *Neue Zeit* (1894/1895, XIII. Yıl, I. Cild, s. 292-306).

5) Bkz. 21-27 Ekim 1894 tarihleri arasında Frankfurt am Main'da yapılan Alman Sosyal Demokrat Parti Kongresi'nin görüşme tutanakları, s. 134-158; ve 6-12 Ekim 1895 tarihleri arasında Breslau'da yapılan Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin görüşme tutanakları: Berlin, 1895, s. 98-177.

6) *Kladderadatsch*, Almanya'da yayınlanan haftalık resimli dergi, satirik-siyasal-mizah dergisi, 1848'den beri Berlin'de yayınlanıyordu. 25 Aralık 1898, 52. Sayı, İlk Ek, s. 2'de W. Liebknecht ve A. Stadhagen'ı balık tutarken, R. Luxemburg'u yemek pişirirken gösteren alaycı bir karikatür yayınladı. Çizimin altında şu yazı bulunuyordu: "Vorwärts'in, gelecekteki devletin inatçı unsurlarını ıslah etmek için denizaşırı bir adaya sürme önerisi, o çevreden yoldaşlara eğlenceli ufuklar açıyor."

7) Rosa Luxemburg, "Adam Mickiewicz", *Leipziger Volkszeitung*, 24 Aralık 1898, Sayı 293.

[Berlin, 9 Ocak 1899]*

Sevgili Dyodyo, canım, *Vorwärts*'te karteller¹ üzerine Julek'i okudun mu? Kendi içeriği tabii ki minimal, ama öyle görünüyor ki Schönlanck'ın hoşuna gitmeye çalışmış ve eğer bu Sch[önlan]kçı çalışmayı okumuş olsaydın –en ufak bir düşünce, en ufak bir bakış açısı olmadığını görürdün, öylesine saçma sapan bir şey!

Wallfisch'ten bir mektup aldım; o ve redaktörler (herhalde Wetzker² ve Eichh[orn]³), herhangi bir budalaca sebeple istifa ediyorlar:⁴ Basın Komisyonu kendi inisiyatifiyle onların maaşını

*) Tarih, bu mektubun içeriğine ve sonraki mektupların içeriği ve tarihine dayanarak saptanmıştır.

artırmış ve Dresdenli *yoldaşlar* bunu öğrendiklerinde büyük bir gürültü koparıp redaktörlerle W[allfisch]'e çamur atmışlar, bunun üzerine de onlar istifa etmişler. Tabii ki, Ledebour'u ilgilendiren bir şey yok, anlaşılan sadece diğerlerini ilgilendiriyor, çünkü W[allfisch] L[edebour]'dan söz etmiyor. Ona ayrıntıları soracağım, çünkü öylesine *büyük bir heyecanla* yazıyor ki, onu anlamak zorlaşıyor. Bizim açımızdan bu değişim *elverişsiz*, çünkü Wallfisch'in gidişiyle ne de olsa Dresden'le aramızdaki bağlayıcı bağ kopuyor. Ama onlarda bu tür gürültü patırtıya çok sık rastlanır, dolayısıyla Wallfisch'in belki de kalabileceğini sanıyorum.

Bugün sana, 1) S[aechsische] A[rbeiterzeitung]'u alıp almadığını bilmediğim için Ek'imi,⁶ 2) Benim haberimin⁷ bulunduğu L[eipziger] V[olkszeitung] sayısını, 3) onun da her zaman dahice yazmadığını bilmen için, Parvus'un⁸ makalesinin bulunduğu bir S[aechsische] A[rbeiterzeitung] sayısını gönderdim. Sırası gelmişken, Led[ebour] ile Eyalet Meclisi seçimleri hakkındaki o tartışmadan bu yana, bu onun tek makalesi. Nerede yazdığı ya da yazıp yazmadığı konusunda bir şey bilmiyorum, çünkü henüz kartına cevap vermedim. Kızma, ama aslında yazacak *elle tutulur* bir şey yoktu. E. B[ernstein] ve K. K[autsky] ile gelecekteki polemik bakımından temasa geçmek üzere şimdi ona yazacağım. – 4) Bir budalanın benim alıntını çarpıtma küstahlığını gösterdiği⁹ Schmoller'in almanakından bir kupür – buna nasıl tepki vermek gerektiğini bilmiyorum! Acaba Schmoller'e ufak bir *düzeltilme* mi göndermeli? İnsanın kendi çalışmasının eleştirisine cevap olarak böyle bir şeyin yapılıp yapılamayacağını Schönlanck'a sormam gerek. 5) İki kez şahsımdan da söz eden son *Soziale Praxis*'ten bir makale.¹⁰ Son iki kupürü bana geri gönder, ayrıca bütünlemek için diğer sayıları da.

Geç de olsa bugün nihayet içinde *Russkoje Bogatstvo*¹¹ bulunan paket geldi ve yarın *Neue Zeit*'i alacağım. Öyle anlaşıyor ki, *Russkoje Bogatstvo*'da Rusya üzerine makale için bir şey bulamayacağım, fakat büyük bir zevkle okuyacağım makaleler var, örneğin göz gezdirebildiğim kadarıyla *marjinal fayda teorisi* –önemli bir çalışma. – K. K[autsky]'nin neredeyse yarısını okudum; gerçi

eleştiriyi kesinlikle B[erstein]'inkinden sonra yazmaya karar verdim, ama onu en azından kendim için okumak zorundayım, çünkü 1) B[erstein] ile polemikte aynı temas noktaları mevcut, 2) merakım beni rahat bırakmıyor. Hiç kuşkusuz bu çok düzgün bir çalışma ve birçok şeyi burnumuzun ucundan kapıp almış; ancak *herşeyi* mi – henüz bilmiyorum; görünüşe göre onun aklına gelmeyen birkaç fikrim var.

Ama şimdi, şu ufak problemi çözmek için bana acele yardım et. Kapitalizmin gelişimiyle birlikte çelişkiler *v[e]* sadece kapitalist ekonominin değil, kapitalist devletin de savunulmazlığı/çürümüşlüğü geliyor. Bu sonuncusu, yani kapitalist politika da aynı şekilde yıkıma yol açıyor. Pratikten bir örnek: Uluslararası politikada beş-altı yıl öncesine kadar İstanbul *merkezi* bir rol oynuyordu, bütün uluslararası mücadele onun etrafında dönüyordu. Fakat burada doğrudan, salt stratejik bir noktanın ele geçirilmesi söz konusu olduğundan, son on yıl içersinde, siyasal denge nedeniyle Türkiye'nin bütünlüğünün korunması politikası ortaya çıktı. Dolayısıyla İstanbul sorunu, uluslararası ilişkilerin gelişiminin tıkanıp kalmasıyla, bir ölü nokta haline geldi. 1895 dolaylarında önemli bir değişiklik gerçekleşti: Japonya savaşı Çin kapısını açtı, kapitalist çıkarlar ve devlet çıkarlarıyla tahrik edilen Avrupa politikası Asya'ya *nüfuz etti*.¹² İstanbul geri plana düştü. Devletlerarası mücadele ve onunla birlikte politikanın gelişimi burada geniş bir alana sahip: Avrupa politikasının izlediği, bütün Asya'nın ele geçirilmesi ve paylaşılması politikası hedef haline geldi. Çin'in son derece hızlı parçalanması gerçekleşti ve şu anda İran ile Afganistan da Rusya ve İngiltere tarafından saldırıya uğruyor. Dolayısıyla, Avrupa'nın Afrika'daki antagonizmaları da yeni içtepiller kazanıyor ve orada da mücadele yeni bir güçle patlak veriyor (Faschoda, Delegoa, Madagaskar).

Avrupa politikasının gelişme için başka bir alana sahip olmadığı Asya ve Afrika'nın bölünmesinin son hedef olduğu açıktır. Bunun ardından yine, kısa süre önce Doğu sorununda olduğu gibi, öylesine bir sıkışma geliyor ki, politikada *son krizler periyodu* gündeme gelinceye kadar, Avrupa devletleri için birbirlerinin

üzerine saldırmaktan başka yapacak bir şey kalmıyor, vs. vs. Bunun ne kadar harika şanslar yarattığını anlıyorsun tabii, bunu göz önünde bulundur, eğer senin ekleyebileceğin bir şey varsa bana hemen yaz. Ama çabuk ol. Başlangıçta aklıma, “Dünya Politikasında Kaymalar”¹³ başlığı altında güzel bir başmakalenin konusu olarak gelmişti, ama sonra sadece soyut konuşmakla kalmayıp, somut gerçeklere işaret etmek için, Ede hakkındaki çalışmayla organik olarak birleştirmenin daha iyi olacağına karar verdim.

Şimdilik bu kadar, canım, Ede üzerinde gayretle çalışıyorum; İngiliz Gözlüğü’ne¹⁴ gelince, yanıyorsun, işlediğim şekliyle, çok önemli bir bölüm bu. Artık yavaş yavaş sona, kapitalizmin ilk geliştiği İngiltere’de, kapitalist toprağın sönümlenmesinin de ilk önce gündeme geldiği, bu sönümlenme sürecinin artık başladığı bölüme geliyorum. Yeterince kanıtım var. Ede’nin İngiltere’den çıkardığı sonuçlar bunu *tamamen garip bir ışık altında* – tepetaklak gösteriyor. – Dünden beri moralim bozuk ve bu yüzden artık yazamıyorum. Seni içtenlikle öpüyorum, canım. Rosa.

Senin R.

Yukarıda mektubun 1. sayfasında Rosa Luxemburg’un mavi kalemle yazılmış bir notu var: Asya’daki politika hakkında fikir, Schmoller ve Soz[iale] Praxis ekte.

1) my [J. Marchlewski], “Karteller Üzerine Yeni Literatür”, Vorwärts, 7 Ocak 1899, Sayı 6, 2. Ek. Marchlewski makalesinde başka şeylerin yanı sıra, R. Luxemburg’un da değindiği B. Schönlanck’ın karteller üzerine çalışmasını tartışmıştır.

2) Heinrich Wetzker (1861-?), aktif sosyal demokrat, bir dizi parti dergisinde yazar ve redaktör, söz konusu dönemde Saechsische Arbeiter-Zeitung redaksiyonun kurmayları arasına katıldı.

3) Emil Eichhorn (1863-1925), aktif sosyal demokrat, 1893’ten beri Saechsische Arbeiter-Zeitung redaktörlerinden biri, 1900’de Mannheim’da yayınlanan SPD organı Volksstimme’ye geçti; 1903-1912 yıllarında Reichstag milletvekili, daha sonra USPD ve KPD içinde aktif olarak faaliyet gösterdi.

4) Saechsische Arbeiter-Zeitung redaksiyonundan.

5) Orijinalinde Rusça.

6) Rosa Luxemburg’un kaleminden günlük ekonomik ve sosyal politika panoramasının bulunduğu Saechs. Arbeiter-Zeitung’un Eki (8 Ocak 1899, Sayı 6) kastediliyor.

7) Sözü edilen haber tanımlanamamıştır.

8) Pv [Parvus], “Fransız Genel Kurmayı’nın Olayı”, Saechsische Arbeiter-Zeitung, 3 Ocak 1899, Sayı 2, s. 1.

9) Rosa Luxemburg'un "Polonya'nın Endüstriyel Gelişimi" çalışmasının Carl Ballod tarafından eleştirisi kastediliyor; "Yasama İçin Almanak. Alman İmparatorluğu'nda Yönetim ve Ekonomi", yayınlayan Gustav Schmoller (kısaltılmış: "Schmoller'in Almanakları" 1877'den beri yayınlanmaktaydı). Yıl XXIII, Leipzig 1899, s. 388-389.

10) "1898 yılında Alman Sosyal Demokrasisi", *Soziale Praxis*, 5 Ocak 1899, Sayı 14, s. 356-360. Makale, Rosa Luxemburg'tan, SPD'nin sol kanadının önde gelen temsilcilerinden biri olarak söz ediyor. Derginin bir sonraki sayısında (*Soziale Praxis*, 12 Ocak 1899, Sayı 15, s. 376-384) yayınlanan aynı makalenin II. bölümünde de Rosa Luxemburg'tan birçok kez söz ediliyor.

11) Orijinalinde Rusça; Petersburg'ta yayınlanan dergi.

12) Orijinalinde Rusça.

13) Rosa Luxemburg ayrıca, *Leipziger Volkszeitung*'un 13 Mart 1899 tarihli 59. sayısında bu başlık altında bir başmakaleyi gerçekten yayınlamıştır.

14) rl [R. Luxemburg], "İngiliz Gözlüğü", *Leipziger Volkszeitung*, 9-10 Mayıs 1899, Sayı 105-106.

*[Berlin] Cumartesi [11 Şubat 1899]**

Dyodyo! Seni sakinleştirmek için dün erkenden bir telgraf çektim sana. Beklentilerin aksine rapor parlak bir başarı kazandı.¹ Büyük ölçüde güncelleştirmiştim, ancak son anda, [bunu] öğrenmeyi asla başaramayacağım, sadece bir kez okudum. Konuşma yapacak keyfim hiç yoktu, dolayısıyla en kötü sonucu bekliyordum. Fakat kürsüye çıktığımda, kalabalığın görüntüsü (salon hıncahınç doluydu, yaklaşık bin beş yüz kişi alıyor) beni öylesine şevklendirdi ki, neredeyse bir buçuk saat mükemmel bir konuşma yaptım. 'Esprilerim' yüksek sesle kahkahalara yol

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

açtı, Dresden mahkemesinin kararına değindiğimde (*hapishane*)² öylesine bir hararetle konuştum ki, bütün salon öfkeden kaynadı ve bazı kadınlar ağladı. Epeyce Rus ve çok sayıda Polonyalı vardı. Sonunda *Vorw[ärts]*'de okuyacağın bir önerge verildi.³ Bütün salonun önünde hemen yanıma geleceğini bildiğim için -ki bunu yaptı-, gelmemesini kendisinden rica etmeme rağmen orada bulunan Schönlink, benim *parlak bir halk hatibi* olduğumu iddia ediyor. Sesim en arka sıralara kadar ulaşıyor ve bu arada hiç zorlanmaksızın konuştum. Sch[önlink] o kadar net ve anlaşılır konuşmama neredeyse şaşıyor, hiçbir sözcüğü yuvarlamıyorum. – Tanrı'ya şükür, bu eğlenceyi geride bıraktım. Dün sana hemen yazamadım, çünkü başımda panorama belası vardı.⁴ –

Şimdi en önemli konulara geçelim. Senin buraya gelmen söz konusu olamayacağı için, demek ki Münih'te buluşmak zorunda kalacağımız kesin. Ve ben bir tek gün bile yitirmemek zorunda olduğumdan, sen ev bulmak ve her şeyi hazırlamak için oraya üç-dört gün önceden gitmelisin ki, ben geldiğimde her şey hazır olsun ve hemen çalışmaya başlayabileyim. Oradaki kütüphanede ve okuma salonunda bütün materyalin olması gerektiğine hiç kuşku yok. Bizi kimse rahatsız etmeyecek, çünkü Schmullow'larla çok ender görüşüyorum, şahsen beni epeyce sıktılar, Parvus'la bir-iki görüşme yeter, bildiğin gibi o kendisini zorla dayatmaz ve Warski'lerle teşrifatta bulunmuyorum. Yapacak bir şey yok, başka bir yerde olamayız.

O yüzden Münih'e en erken ne zaman gidebileceğini bana hemen yaz.

Kendime ayakkabı sipariş ettim, çünkü Paris'ten alınanlar tamamen parçalandı (üst derisi!) ve Zürih'ten alınan kalın ayakkabıları sadece kışın en çamurlu günlerde giyebilirim. Ceket henüz hazır değil.

Vogt'la⁵ ilgili rapor nasıldı? Bende olanlar çok iyi yazılmıştı! Bugün Reichstag'tan gelirken (kütüphanesine gitmiştim), Pfannkuch'la⁶ karşılaştım. Çok sevindi ve Katzbachstr.'de görünmediğim için bana serzenişte bulundu, eskiden (dediğine göre seçimler esnasında) sık sık uğrarmışım, vs. Vedalaşırken bana bir kez

daha, bu karşılaşmadan dolayı çok memnun olduğunu temin etti. Oturuma gittiği için uzun konuşmak mümkün değildi, ama bana karşı eskisi gibi teveccüh sahibi olduğunu bilmem iyi oldu, Polonya meselesiyle ilgili belki ona başvurmam gerekebilir.

Vladek Gizbert⁷ burada, Berlin'de! Onunla dün kütüphanede karşılaştım, bugünlerde bana gelecek.

Schippel'le ilgili makaleye başlamam gerek – Yaz!!

Senin R.

1) Rosa Luxemburg'un 9 Şubat 1899 tarihinde Charlottenburg semtindeki Bismarckshöhe lokalinde verdiği "Mevcut Rota ve Sosyal Demokrasi" konferansından söz ediliyor. Bu konferansın haberi için bkz. *Vorwärts*, 14 Şubat 1899, Sayı 38, 2. Ek.

2) İmparator II. Wilhelm 6 Eylül 1898'de Oeynhausen'da yaptığı konuşmada, "Hapishane Tasarısı" denen bir yasanın yürürlüğe gireceğini ilan etti. Kaiser'in konuşmasından teşvik gören Dresden'deki bir ağır ceza mahkemesi 3 Şubat 1899'da, Dresden/Löbau'lu dokuz inşaat işçisini, güya diğer inşaat işçilerini çalışmayı durdurmaları için zorladıkları (saptanmış olan çalışma saatinin ötesinde çalışmak mecburiyetindeydiler) gerekçesiyle toplam 53 yıl hapis cezası, 8 yıl gözaltı, 70 yıl medeni ve siyasi haklardan men cezasına mahkûm ettiğinde tasarı Reichstag'a bile sunulmamıştı. Bu karar Alman işçi sınıfı içinde bir protesto dalgasına yol açtı.

3) *Vorwärts* önerge metnini yayınlamadı, sadece kabul edildiğini belirtti. Bkz. Toplantılar, Charlottenburg, *Vorwärts*, 14 Şubat 1899, Sayı 38, 2. Ek.

4) ego [Rosa Luxemburg], "Ekonomik ve Sosyal Siyasal Panorama, *Saechsische Arbeiter-Zeitung*, 14 Şubat 1899, Sayı 37, Ek.

5) Zürih Üniversitesi'nde profesör.

6) Wilhelm Pfannkuch (1841-1923), tanınmış sosyal demokrat, Reichstag milletvekili; 1894'ten beri Parti sekreteri.

7) Vladislav Studnicki-Gizbert (1867-1953), yazar ve daha sonraları aşırı sağcı politikacı, o zamanlar hâlâ sosyalist harekete bağlıydı (1899'da *Przedwitt* ve *Gazeta Robotnicza* elemanı), ileri yaşlarında giderek daha fazla sağa kayışını Hitler yanlısı tavır almaya kadar vardırırdı. Rosa Luxemburg Stunicki'yi Varşova'dan, 1888'de o zamanki II. Proletarya örgütünde ortak faaliyetleri döneminden çok iyi tanıyordu; Studnicki bu faaliyetlerinden dolayı tutuklanmış ve sürülmüştü. Sürüldükten sonra PPS ve ZZSP'ye katıldı; bu mektubu yazdığı dönemde Rosa Luxemburg onun milliyetçi gelişimi hakkında henüz bir şey bilmiyordu.

[Berlin, 2 Mart 1899]*

Canım! Hoş mektupların bana bugünlerde büyük güç katıyor, çünkü kendimi hiç iyi hissetmiyorum: Bütün gün uyuyorum, ne çalışacak, ne düşünecek, ne de mektup yazacak durumdayım, düşüncesiz bir hayvancık gibi dolanıyorum. Buna kendim de şaşıyorum, çünkü o dört makaleyle¹ insanın kendisini bu denli tüketmesi, *polis*in izin verdiği²nden biraz fazla oluyor. Şu anda sana çok zorlanarak yazıyorum, çünkü iki kelimede bir söylemek istediğim şeyi unutuyorum. Dün akşam aklıma ne geldi, biliyor musun? Acaba sonum akıl hastalığı mı olacak, çünkü

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

uzun süredir kendimi çok garip hissediyorum (geçen yazdan beri), bunu sana hiç söylemedim ve yazmadım. Zihinsel karışıklık hissediyorum, her şeyi sanki bir sünger arkasından düşünüyorum ve hissediyorum, bazen de yoğun bir düşünce faaliyetinin ortasında, düşünce silsilesi kopuyor, ne düşünmekte olduğumu hatırlamak için kendimi zorlamam gerekiyor. Şimdi de sürekli bellek zayıflığı ve zihinsel mahmurluk çekiyorum. Düşün, artık sana en son ne zaman ve ne hakkında yazdığımı asla bilmiyorum, ayrıca, mektubu gönderdikten biraz sonra onu gerçekten kutuya mı attım, yoksa kaybettim mi, ya da adres yazmış mıydım, vs. bilemiyorum. Schippel makalesini yazarken o kadar enerjik ve hızlı düşünbildiğime şimdi sadece şaşıyorum. Pekâlâ, bunu bırakalım, şimdi konuya gelelim.

1) Polemiğime ilişkin eleştirel notların (yani, aslında bir tanesi, en önemlisi) beni çok sevindirdi, çünkü eleştirel zekâma tamamen güvenebileceğime tekrar inandım. Çünkü makaleyi yolladığımda, kendi kendime şöyle demiştim: Fazla ileri gittin, dörtlüye koşarken adımlarım şaşırdın, kedicik, ve *yoldan çıktın*.² Oportünizme karşı bir şeyler yapmak yerine, çok sevdiğim ekonominin beni cezbetmesine izin verdim ve teori *ormanına*³ daldım. Mektubunu açıyorum ve sözcüğü sözcüğüne aynı şeyi okuyorum. Biliyor olmama rağmen neden daha iyi yazmadığımı soracaksın şimdi. Sana sadece, bu koşullar altında nasıl böyle yazabildiğim konusunda kendime hayranlık duyduğumu söyleyebilirim. Düşün bir kez, bu makaleyi⁴ Schönlanck'ın huzurunda dört saat içersinde yazmak zorundaydım!!! Çıldırıyorum sandım! Schippel'in yazısını bana bizzat kendisi getirdi ve sonra beklemek için oturdu. Tabii ki ona yanında yazamayacağımı söylüyorum, ama ne fayda! Beni kesinlikle rahatsız etmeyeceğini, gazete okuyacağını temin ediyor, göndermeden önce dil kontrolü yapması gerektiğini, vs. söylüyor. Ondan kurtulmak için, Rodbertus'un⁵ hangi cildinde krizler hakkında bir şey olduğunu hatırlamadığımı bahane edip, araması için onu kütüphaneye gönderdim, üç saate yakın sürer herhalde diye düşünüyordum. – Yarım saat sonra kolunun altında kitapla çıkageldi. Delireyazdım. Sonunda kavga ettik ve uçan ellerle yazmayı

sürdürdüm. – Ama kısmen itiraf etmek zorundayım ki, bunun dışında, etki yaratma uğruna hemen geri atışta bulunma gibi büyük bir heves de rol oynadı ve o tek makalede daha fazlasını yazmak için ne zaman vardı -son ana kadar yazdım- ne de yer; Cumartesi sayısına düşünüldüğü için, eğer yetişmezse Pazartesi veya Salı'ya ertelenmek zorunda kalınacaktı, bu arada ben eğer tereddüt ederssem, Maxcığın [Schippe], benim III'ü okuduktan sonra *cevabı* geri çekebileceğinden ve geri atış için böylesine elverişli bir fırsatın elimden kayıp gideceğinden korkuyordum. Şöyle dedim kendime: *Burada önemli olan hızlı hareket etmek.* Makale her halükarda oldukça işlek ve Parti incelikleri zaten ayırt edemeyecektir: sadece benim onu 'patakladığım'dan söz edilecektir ve bu arada konunun ne olduğu kimi ilgilendirir?.. Aynen böyle de oldu. Herkes hayran ve sadece şaşıyorlar: *Schippe böylesine aptalca şeyleri nasıl yazabildi,* diye. Bugün Schön[ank] 'izlenimler' hakkında rapor vermek için bendeydi. Öncelikle (makaleden sonra) August [Bebel] ile konuşmuş. A[ugust] şöyle demiş: *Makaleler mükemmel, her sözcüğün altına imzama atarım, vurgusu seçkin ve kusursuz; Fraksiyonun kararını gizlemiş olması tabii ki saçmalık; konu Parti kongresi önüne gelmeli. Ama...*"⁶ Beni değil, onun kendisini ilgilendiren bu 'ama'ya ilişkin – daha sonra. Ayrıca Antrick'le' karşılaşmış: "*Makaleleri okumadım, fakat Luxemburg'un Schippe'in atılmasını talep ettiği söyleniyor? Ona katılıyorum.*"

Sonra' Aronlar'a⁸ gitmiş: "*Makaleler mükemmel. Rosa aslında Sch[ippe]'in atılmasını istiyor? Haklı. Berlinliler makaleleri hararetle okuyorlar, ilgili sayılar bütün büyük Parti lokallerinde var.*"⁹

Ah evet, tekrar Bebel: K. K[autsky]'nin¹⁰ makalelerine de değinmiş, fakat tek bir sözcük bile övmemiş, hatta 'çok uzun' olduklarını söylemiş.

Başarının belirtileri arasında, *last not least*, burjuva basının partırtı çıkarmaya başlamasını da saymak gerekir: *Freisinnige Zeitung*¹¹ makaleden söz ediyor, benim için "*Parti'nin tanınmış kavgacı*" diyor ve Schippe'i savunuyor, *Kreuzzeitung*'un¹² küpürünü ekte gönderiyorum. Bunlar, gerek liberal gerekse bütün gerici basının alıntı yaptığı önde gelen iki organ.

Sa[echsische] A[rbeiter-Zeitung]'un alıntısını okudun, taşradaki Parti basınına yeniden basım yapmak kolaylaştırıldığı ölçüde, bu daha da önemli, bu üç makalenin işi zor. – Mutlaka bir makale daha yazma öğüdünü hayata geçirmek mümkün değil. Şimdi 'ek olarak' bir makaleyle daha ortaya çıkınam son derece garip bir izlenim uyandıracaktır. Bu arada Replik'teki hatamı biraz katı değerlendiriyorsun: Replik, Makale III'ün ardından çok çabuk geldi ve sonuncusu o kadar sert yazılmıştı ki, varılan siyasal hükümler izlenimi asla silikleşmedi, bunu Schönl[ank]'ın raporundan görüyorum. – Sorun hakkında tekrar yazma umudu, herhalde sadece Shippel'in mutlaka düzeltme yapmak isteyeceği ve bana bir tane geçirmekten vazgeçmeyeceği için, polemige Neue Zeit'da devam etmesine bağlı. O zaman tekrar ortaya çıkabilirim. – Vorwärts hakkında yazmak ve paylamak bana zor geliyor. 1) Çünkü Bay Schönlank bu konuda çekingen (III'de onunla ne kadar zorluk yaşadığımı bilemezsin!) ve ilk fırsatta hiçbir sebep olmaksızın bir arabacı gibi küfüre başlayacak olmasına rağmen, Vor[wärts]'e çatismaktan korkuyor; 2) neredeyse geberik haldeki bu beygirin -Vor[wärts]'in- üzerine binmeyi kendim istemiyorum, çünkü herkes onu yeterince tanıyor ve onu yenmek artık bir onur sağlamıyor, özellikle de sonu gelmeyen Parvus-Kampanyası'ndan¹³ sonra. Aynı konuda S[achsische] A[rbeiter-Zeitung]'ta yazamam; bütün bu çalışma içersinde bir sisteme sahip olmak gerek. Eğer L[eipziger] V[olkszeitung]'ta Parti politikası yapıyorsam, o zaman bunu S[achsische] A[rbeiter-Zeitung]'ta yapamam, çünkü barutum yetmez ya da Parvus gibi: çok ve uzun, ama zayıf yazmam gerek. Bu arada ben daha az ama belirli bir hedefe yönelik yazmayı yeğliyorum ve bu da sadece bir gazetede yapılabilir. Şu anda S[achsische] A[rbeiter-Zeitung]'un hiçbir önemi yok, bu kadavrayı canlandırmak benim görevim değil. Sch[önlank]'ın bunu sakın sakın izleyeceğini düşünme sakın. L[eipziger] V[olkszeitung]'a gelince -saniyorum bu konuda sana daha önce yazdım-, şimdi ben radikalizmin tek temsilcisiyim, çünkü Mehring artık orada yazmıyor ve dolayısıyla hiç yazmıyor. Bu yüzden ben ve K. K[autsky] şimdi aşırı solun tek savunucularıyız (Parvus geri çekildi ve d[ünya p[oliti-

kası]¹⁴ içinde boğuldu, Klara [Zetkin] ise artık hiçbir şey yazmıyor). – Dasz[ynska] nedeniyle K. K[autsky]'ye ufak bir mektup gönderdim,¹⁵ bakalım ne cevap verecek?

Şimdi yola çıkışımla ilgili; Mayıs'a kadar bekleme önerinle, önüme çetin bir ceviz koydun. Gerçeği söylemek gerekirse, çok korkuyorum –neden, biliyor musun? Seni odamda hisseder hissetmez, her türlü inisiyatifi kaybedeceğimden ve sadece senin ne söyleyeceğini 'bekleyeceğim'den. İkincisi, şimdi *burada görev başında kalmanın* ve harekete geçmenin gerekli olduğunu hissediyorum; örneğin bir iki hafta içinde "Militarizm ve Sosyal-Demokrasi" bildirisini bitirmek istiyorum. Bu benim bir kampanyayı sabırla yürütmeyi bildiğim anlamına gelecek. Öte yandan, şıpsak yola çıkmayı, her türlü '*hesabı kitabı*' hiçe saymayı istemiyor değilim. Her an düşüncemi değiştiriyorum ve hiçbir karara varamıyorum. Davaya ilişkin hesap kitabın beni yönlendirmesini çok istiyorum, fakat davaya en iyi neyin hizmet edeceğini bilmiyorum. Bunu bugün biraz daha düşüneceğim, yarın sana bu konuda yazarım. (Sırası gelmişken, Schön[ank]'ı da kısa süre içinde aynı konuda bir konuşma yapması için ikna ettim, aynı amaçla, *planlı bir kampanya* ortaya çıkması için, Klara'ya da [Zetkin] yazacağım...).

Binlerce öpücük.

Senin R.

1) R. Luxemburg'un Max Schippel'in makalelerinde: "İsegrim [M.Schippel]; F. Engels Milise İnaniyor muydu?" *Sozialistische Monatshefte*, XI, 1898, Sayı II, s. 495-498; aynı şekilde "Friedrich Engels ve Milis Sistemi", *Neue Zeit*, 25 Ocak 1899, Sayı 19, s. 580-588 ve 1 Şubat 1899, Sayı 20, s. 613-617, ifade etmiş olduğu görüşlerine karşı çıkan makale dizisi, "Milis ve Militarizm" kastediliyor. *Leipziger Volkszeitung*, 20-22 ve 25 Şubat 1899, Sayı 42-44 ve 47.

2) Orijinalinde Rusça.

3) Orijinalinde Rusça.

4) *Leipziger Volkszeitung*, 25 Şubat 1899, Sayı 47'de Schippel'le polemik yürüten makalelerin sonuncusu kastediliyor; bu makale aynı zamanda Rosa Luxemburg'un makalesiyle ilgili olarak Schippel'in bir gün önce, yani 24 Şubat 1899'da, a.g.y. (Sayı 46) yayınlanan bir mektubuna cevap teşkil etmekteydi.

5) Karl-Johann Rodbertus-Jagetzov (1805-1875, Prusyalı ekonomist ve politikacı, ulusal ekonomi üzerine sayısız çalışmanın yazarı; kürsü sosyalizmi denen sosyalizmin oluşumu üzerinde büyük etkisi vardı.

6) Reichstag'taki SPD-Fraksiyonu bilindiği gibi bir tür Merkez Komite oluşturmuştu.

7) Otto Antrick (1858-1924), sosyal demokrat, Reichstag milletvekili.

8) Leo Arons (1860-1919, ünlü elektro fizikçi, sosyal demokrat ve yazar.

9) Bilindiği üzere SPD'nin toplantıları, Parti üyelerinin iş çıkışı da buluştukları Parti üyelerine veya sempatizanlarına ait belirli restoranlar ve birahanelerde yapılmaktaydı.

10) K. Kautsky'nin, Schippel'e karşı polemik yürüten ve Rosa Luxemburg'un makalede dizisinden önce yayınlanmış olan bir makalesi kastediliyor: "Friedrich Engels ve Milis Sistemi", *Neue Zeit*, 1898/1899, s. 335-342 (*Vorwärts* tarafından yeniden basım, 8. Aralık 1898, Sayı 287).

11) *Freisinnige Zeitung*, 1885'te kurulmuş olan, Berlin'de yayınlanan burjuva akşam gazetesi, *Freisinnige Volkspartei*'nin organı.

12) *Neue Preussische Zeitung*, (başlığındaki demir haç nedeniyle) "Kreuzzeitung" denir – Berlin'de yayınlanan günlük gazete, radikal sağcı Prusyalı tutucu çevrelerin organı olarak 1848'de kuruldu. 1911'de gazete adını *Neue Preussische (Kreuz-) Zeitung*, 1932'de Organisation Stahlhelm tarafından devralındıktan sonra *Kreuzzeitung* olarak değiştirdi. 1939'dan itibaren yayınlanmadı.

13) Bkz. 22 Ocak 1899 tarihli mektup.

14) Parvus işçi basını için belirlenmiş olan *Dünya Politikasından* isimli bir bültene katılmıştı; Bülten 1905'e kadar yayınıni sürdürdü.

15) Adı geçen mektubu Rosa Luxemburg K. Kautsky'e 2 Mart'ta yazdı. K. Kautsky'nin redakte ettiği *Neue Zeit*'da, *Sozialistische Monatshefte*'de Sofia Daszynska'nın çalışmasını eleştirisine cevap vermesi ricasıyla ona başvurmuştu. Ayrıca bkz. *Karl ve Luise Kautsky'ye Mektuplar* (1896-1918), yayınlayan Luise Kautsky, Berlin, 1923, s. 37.

[Berlin, 3 Mart 1899]*

Canım, kafamın ne durumda olduğunu görüyorsun: Sana dün Bebel'in 'ama'sım yazdım, sonra da açıklamayı unuttum. İşte, "ama"... diye devam etti – "Vor[wärts] susuyor, çünkü ihtiyarı [W. Liebknecht] –biliyorsunuz, Gradnauer ise Schippel'in doğrudan yan-daşı, taşra basını kendine güvenmediği için susacak, biz ise (Fraksi-yon olmalı) bütün önemlice sorunlarda farklı görüşteyiz. Bütün bunlara bakıldığında, insanın morali bozuluyor ve mücadele isteği kalmıyor", tek bir sözcükle, bütün bu boş lafların tek bir anlamı

*) Tarih, eldeki ve bu dönemde yazılmış diğer mektupların içeriğine dayanarak saptan-mıştır.

var: Bebel artık kocamış ve dizginler artık elinde değil; başkaları mücadeleye ettiğinde seviniyor, ama inisiyatif koymak için kendisinin ne enerjisi ne de coşkusu var. Singer asla büyük bir öneme sahip değildi, K. K[autsky], gördüğün gibi, kendisini teoriyle sınırlandırıyor, kısacası, *insan şöyle bir çevresine baktığında*,¹ bütün Parti'nin durumu müthiş kötü, Ruthenen, dedikleri gibi tam *bezhologie* [kafasız –Alın çev. notu].² Hiç kimse önderlik etmiyor, hiç kimse sorumluluk almıyor. Cesarete ve bir duruşa sahip az sayıda kişiden biri olan Parvus, gerektiği gibi *S[aechsische] A[rbeiter-Zeitung]*'da yazmak yerine, şeytanın bildiği bir sebeple kendisini o aptal *W[elt-]p[olitik]*'e [dünya politikasına –ç.n.] adadı (anlaşılan, Seidel gibi, kendisi olmadan hiçbir şeyin yapılamayacağını Parti'ye göstermek istiyor), o eşek Mehring ise aptalca bir ufak mesele yüzünden *L[eipziger] V[olkszeitung]*'u yarı yolda bırakıyor, geriye sadece K. K[autsky] ile ben kalıyoruz. Benim yerime enerjisi ve sağlığı yerimde bir insanın çok şey yapabileceği bir durum bu. Örneğin şimdi, kitleleri harekete geçirmek, Bebel ile diğer ihtiyarları itelemek için *Militarizm ve Milis* ile ilgili arka arkaya bazı toplantılar yapmalydım. Fakat, fakat –sağlığım!.. *Berbat!* Dün Schöneberg'ten bir delege, beni bir konferansa davet etmek için yanımdaydı, dolayısıyla bu ay içinde iki tane konferans vermem gerekirdi. Genelde harekete geçmek, hareket etmek, başka insanlarla buluşmak gerek, gerçi insanlarla buluşma konusunda ben kendi taktiğimi: *kibarca mesafeli olma* taktiğini sürdürmeyi yeğliyorum. Her halükarda, şimdi burada görev başında olmak gerektiğini, ortaya çıkmak her an hazır olmak gerektiğini hissediyorum. Bu yüzden hâlâ karar veremiyorum: gitmek mi yoksa gitmemek mi? Ah, iyi karar verebilmem, sakın olabilmem için benim adıma karar verir misin!... Bugün de düşüneceğim. – Ekte sana *Kreuzzeitung*'tan kupürleri gönderiyorum, bütün burjuva basınının tepki verdiği anlamına geliyor bu.³ Ama *Vorw[ärts]* susuyor!! Korkma, insanlar bunu görüyorlar ve Hannover'de⁴ faturasını çıkaracaklar onlara. Sırası gelmişken, Hannover'deki durumumuz şimdi daha zor olacak: Ben artık 'redaktör'⁵ değilim ve Parvus da orada bulunmayacak! Buna karşılık Schön[ank] artık bizim tara-

fımızda olacak, sadece onu hiç boş bırakmamam gerekiyor. Makalenin etkisinden dolayı büyülenmiş durumda. Leipzigli yoldaşlar, orada bir konferans vermem için ona başvurmuşlar.

Binlerce öpücük, Senin R.

Öyle anlaşıyor ki, *Neue Zeit*'in son iki sayısını dikkatli okumamışsın: Daha kapağında Ber[nstein]'in kitabının bütün içeriği var, yani ne çalışman gerektiğini kendin biliyorsun. Tanrı aşkına: Blankizm! En azından 14'ünde eline geçmesi için kitabı sipariş et.

1) Orijinalinde Rusça.

2) Tam olarak: Kafasızlık –Alm. çev. notu.

3) Rosa Luxemburg'un Max Schippel'e karşı polemikine ilişkin reaksiyon kastediliyor.

4) Hannover'de 1899 Ekim ayında SPD'nin yıllık kongresi toplantıya çağırılmıştı.

5) Bir yıl önceki (1898) Stuttgart Parti Kongresi döneminde Rosa Luxemburg *Saech-siche Arbeiter-Zeitung*'un redaktörüydü.

[Berlin, 22 Nisan 1899]*

Önce, hâlâ hatırlıyorken, ufak tefek şeylerden oluşan bir küçük paket. Altınım, *Tarım Sorunu*'nu sana göndermiyorum; bu kitap¹ olmaksızın birkaç hafta kalma riskine giremem. Bana gerekli olacağı bir durumla karşılaşp karşılaşmayacağımı önceden bilemem. Hem benim kendi nüsham da değil bu, *L[eipziger V[olk-szeitung]*'un *eleştirmene gönderilen nüs[hası]*, daha sonra arşive iade etmem gerek, bu kitabı er ya da geç satın almak zorundayız. Yani, satın al kedicik. – Stuttgart'ta büyük bir toplantı yapıldı, Ta-uscher'le² Klara [Zetkin] Bernstein'a karşı konuşular. *Tag-*

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

wacht'm³ haberinde ve bugünkü *Leipziger[X]*'de⁴ Bloş'un haberinden de okuduğuma göre Tauscher raporunda benim makaleme atıfta bulunmuş. Elberfeld'deki *Freie Presse*'de⁵ (Parti gazetesi) Dr. Woltmann⁶ diye biri -enfes bir mankafa- bana karşı polemik yapıyor ve "Bernstein'in en amansız düşmanı", "bilimsel sosyalizmi kiralamış" vs. diyor benim için. Saçmalıklarını tamamladığında ona cevap vereceğim. – Sch[önlan]k'a (redaksiyona) mektup geldi, 1) Leipzigli bir burjuvadan, Hic Rhodus'un⁷ bende neden "Rose burada" olarak çevrildiğini sitayişle soruyor, Sch[önlan]k ona bunun Yunanca'dan geldiğini açıkladı: *ekaj Herodos*, kelimesi kelimesine: *Rose burada* demek, Romalılar bunu keyfi biçimde Rhodos'a dönüştürmüşler; onun dikkatini ayrıca, bunun *Brumaire*'den⁸ kelimesi kelimesine bir alıntı olduğuna da çekti. 2) Leipzigli bir işçiden yine "Rose" nedeniyle, bunun zırva olduğuna vs. ilişkin bir mektup daha. "Ama tabii", diye bitiyor mektup, "bazı Parti liderlerinin gözü son dönemde Rose'yle öylesine kamaştı ki, her yerde sadece güller görüyorlar." Bunu sana şaka olsun diye yazıyorum, komik değil mi? Broşür bütün Parti gazetelerine (yurtdışına dahil) ve önemli burjuva gazetelerine de gönderilecek. – Pazartesi günü Klara'nın toplantısına⁹ katılıyorum.

Geçenlerde tiyatroya giderken yolu sormak için bir kadına başvurdum ve tabii ki Geiser'le¹⁰ karşılaştım. Sırası gelmişken, onunla kısa süre önce Bebel vasıtasıyla tanıştığımı sana yazıp yazmadığımı bilmiyorum. Bu klan konusunda çok şanslıyım: Bebel'in orada birinci defasında yaşlı Natalie [Liebknecht] ile karşılaştım, son defasında Geiser'le. (Kendisi bana çok nezaket gösterdi, Breslau'a onun yanına gitmemiş olmamdan dolayı serzenişte bulundu ve görüşmeyi umduğunu ifade etti!). – Sch[önlan]k davranışlarıyla beni nasıl rezil ediyor, korkunç: geçenlerde Bebel'le bir görüşme esnasında, "O bizim tek Parti filozofumuz", diye temin etmiş, bunun üzerine Bebel güya onay vermiş. Heinrich Braun'aysa, başkalarının yanında, "Parti'nin en parlak kalemi o" beyanında bulunmuş, vs. Çenesine karşı ne yapabilirim ki? Başkalarının yanında beni övmemesi gerektiği konusunda ona her seferinde yalvarıyorum, ama o kendisinin korkunç objektif

davrandığını sanıyor!... – Bernstein'ın tarafını sadece herkesçe malum şüpheli figürler tuttu: David,¹¹ Quarck¹² ve Heymann (Ede'nin [Bernstein] yeğeni),¹³ herkese yabancı olan şu 'Dr. Woltmann'. Sakin ol, Ede, Poltova'daki İsveçliler gibi kaybetti. – Fakat onun "Derimin Yüzülmesi" II'den¹⁴ çıkardığın gibi bir cevap vermeyecektir bana; o aptal değil, en rahatı olarak kendisine K. K[autsky]'yi seçti.

Şu anda broşürün ilk iki nüshasını aldım, yani şimdilik bitiriyor, bir tanesini sana gönderiyorum.

R.

1) Karl Kautsky, *Tarım Sorunu. Modern Tarımın Eğilimleri ve Sosyal Demokrasinin Tarım Politikası Üzerine Genel Bir Bakış*, Stuttgart, 1899, J.H.W. Dietz.

2) Bernhard Tauscher, Stuttgartlı aktif bir sosyal demokrat, yerel SPD-gazetesi *Schwaebische Tagwacht*'ın redaktörlerinden biri. Sözü edilen toplantı 19 Nisan 1899'da yapılmıştır.

3) *Schwaebische Tagwacht*, Stuttgart'ta 1890'dan beri yayınlanan SPD'nin günlük gazetesi.

4) Wilhelm Blos, "Bernstein'a Karşı", *Leipziger Volkszeitung*, 21 Nisan 1899, Sayı 91, Ek I (X işaretiyle imzalanmıştır).

5) *Freie Presse*, 1885'ten beri Elberfeld'te yayınlanan SPD'nin günlük gazetesi. *Freie Presse*'de R. Luxemburg'a karşı E. Bernstein'ın savunusu için bkz. "Bernstein'm Kitabı Üzerine Tartışma", *Vorwärts*, 19 Nisan 1899, Sayı 91.

6) Dr. Ludwig Woltmann (1871-1907), filozof, yeni Kantçı, *Freie Presse* ve *Sozialistische Monatshefte* gibi bazı sosyalist gazeteler için ara sıra yazılar yazıyordu.

7) *Hic Rhodus, hic salta!* [İşte Rodos, haydi atla! –ç.n.]

8) Karl Marx'ın *Louis Bonaparte'in 18. Brumaire*'i eseri kastediliyor. "Hic Rhodus, hic salta!" alıntısı, adı geçen eserin I. Bölüm'ünde bulunmaktadır.

9) Burada Klara Zetkin'in 24 Nisan 1899'da Berlin'deki bir sosyal demokrat kadınlar toplantısında, "Berlinli Partili Yoldaşların Bernstein'ın Yazısına Tavrı Nedir" başlıklı bir bildirisinden söz edilmektedir. Bu toplantı hakkındaki bir haber için bkz. "Bernstein Hakkında Bayan Zetkin", *Vorwärts*, 26 Nisan 1899, Sayı 97.

10) Alice Geiser, Wilhelm Liebknecht'in büyük kızı ve sosyal-demokrat, Reichstag milletvekili ve birçok Parti gazetesinin redaktörü; 1885'ten beri Breslau'da ikamet etmiş ve çalışmış olan Bruno Geiser'in (1846-1893) dul eşi.

11) Eduard David (1863-1930), Alman sosyal-demokratı, ekonomist, tarım uzmanı, revizyonizm yandaşı. 1903'ten beri Reichstag milletvekili; 1918 Devrimi'nden sonra hükümet üyesi, 1919-1920 döneminde devlet bakanı.

12) Max Quarck (1860-1930), hukuk doktoru, sayısız hukuk eserinin yazarı, *Frankfurter Volkstümme*'nin yazarı, redaktörü, SPD'nin sağ kanadında aktif.

13) Berthold Heymann (1870-?), sosyal-demokrat ve yazar, temel olarak Stuttgart'ta faaliyet gösterdi, 1897-1901 Braunschweig'ta SPD-organı *Volksfreund*'un redaktörü.

14) Ed. Bernstein, "Derimin Yüzülmesi ve Kautsky'nin Yorumu", *Vorwärts*, 18 Nisan 1899, Sayı 90, 2. Ek.

[Berlin] Perşembe [27 Nisan 1899] *

Canım! Klara [Zetkin] dün yola çıktı, yani sana ancak bugün yazabiliyorum, çünkü yorgun ve hatta biraz altüst olmuş durumdaydım. Partili güruhla her türlü ilişki bende yavan bir tat geride bırakıyor ve her defasında: en derin alçalma noktasından *üç deniz mili uzak!*... durma kararı alıyorum.

Onlarla her temasa geçişimden sonra, o kadar çok kötülük seziyorum, o kadar çok karakter zaafı, abeslik, vs. görüyorum ki, aceleyle fare deliğime geri dönüyorum.

K. K[autsky]'nin benimle M[ehring] arasında bir buluşma ayarlayacağını sana yazıp yazmadığını hatırlayamıyorum, bunu

*) Tarih içeriye dayanarak saptanmıştır.

Klara'nın toplantısında kararlaştırdık. Parvus'a da yazıyorum (broşürü ona gönderdim, yani saldırı noktam var), gerçi bundan pek bir şey ummuyorum, çünkü P[arvus] başkalarından teşvike ihtiyaç duyan ve kendisine uzaktan etkide bulunulabilecek insanlardan değil. Ona neler oluyor, neden bu kadar berbat yazıyor, hiçbir bilgim yok. Klara da onunla yazışmıyor, fakat ikna ettim, kısa süre içinde ona yazacak. NOT: K. K[autsky]'nin Mehring'i tekrar L[eipziger] V[olkszeitung]'a yerleştirmek için muazam çabaları, Sch[önlank]'ın isabetle belirttiği gibi, benim L[eipziger] V[olkszeitung]'daki etki ve konumumu Mehring'le (o her halükarda *de la maison/içerden biri* ve Kautsky için tamamen tehlikesiz, bense...) paylaştırmaktan ve *Neue Zeit*'da ondan kurtulmaktan başka bir şeyi hedeflemiyor. Bırakalım bu saçmalığı. Ben kendi işimi yapıyorum.

NOT: Bebel'in Hannover'de Bernstein hakkında konuşma yapacağı büyük bir devlet sırrı, Klara'ya ve onun aracılığıyla Bebel'e, bu konuda Sch[önlank]'a(!) kesinlikle hiçbir şey söylememe sözü vermek zorunda kaldım. Militarizm maddesine gelince, kimin konuşacağı bilinmiyor, Klara "Auer'i kızdırmak için" beni önermek istiyor. Tabii ki bundan bir şey çıkmaz.

K. K[autsky]'nin broşürünü yayınlayacağını sanıyorum, sana yazmıştım. Benim broşürüm için Heinisch'e¹ çeşitli burjuva kitabevlerinden siparişler geliyor. Parti şimdiden 1.500 adet aldı.

Kendisine kısa süre önce bir ithafla birlikte broşürü gönderdiğim Mehring'ten dün şu mektubu aldım:

"Sayın Hanımefendi! Nazik ithafınız için çok teşekkür ederim! Makaleyi Leipziger Volkszeitung'ta büyük bir hoşnutlukla okumuştum; bir bütün olarak tekrar inceleme fırsatı bulacağımdan dolayı memnum oldum; Bernstein'ı ele alanlar arasında birinci sıradasınız.

Hürmetli selamlarımla, Sizin F.M."

Bebel, Klara aracılığıyla bana, "Hannover'e mutlaka Hepimiz gitmek zorundayız" ve Hepimiz, önceden kampanya planı üzerinde de anlaşmak zorundayız, dedi. Bütün bunlar iyi ve güzel, ancak Hannover'de her şey yolunda gidince o ve K. K[autsky] ta-

bii ki hemen soğuyacak ve beni 'tahtadan' silmeye çalışacaklar. Bu konuda onları yeleğimin cebi gibi tanıyorum, zararı yok. (Gümrük sorununda bana söz vermek istemeyen ve: *Bunu en iyisi Parti içinde -yani cemaat içinde- halledelim*) diyen Singer'i hatırla.) Onlar bunu hep yapıyorlar: Besle kargayı oysun gözünü.² Bu yüzden onların bütün bu gayretini ve çağrılarını abartmıyorum, onlara yakınlaşmadan önceyse üç kez ricada bulunmalarını bekliyorum. – Klara tek başına açık ve dürüst bir kadın, ama bir dereceye kadar da, her seferinde son konuşmanın doldurduğu *boş bir hortum*; bu konuda onu yakın zamanda eskisinden daha iyi tanıdım.

Erkek kardeşini bugün ya da yarın bekliyorum, onu sıcak karşılamamı yazman gerekli miydi sence??! Tam da şimdi ev kusursuz durumda ve eminim benim buradan hoşlanacak.

Kendisine Parti diyen bu dedikodu ininden ufak bir tadımlık örnek daha. Toplantıdan sonra Stadth[agen] bana: Sizi hiçbir yerde göremiyoruz! "Evet, nasıl, niye ki?" –Eh, hep Leipzig'te oturuyorsunuz (!) "Ben mi? Bunu kafanıza kim soktu?" –Zubeil³ dedi ki... Olayın gelişimi şöyle: Zubeil beni 8 (Nisan)'da mutlaka onun orada konuşma yapmam için sıkıştırmıştı. Daha önce çeşitli bahaneler öne sürmüş olduğumdan, bu kez, şu anda (ayın 5'iydi) Leipzig'ten bir telgraf aldığımı (tam olarak ben Leipzig'ten geri döndükten sonra gelmişti), dizgiciler yazımı okuyamadığından, düzeltmeyi yapmak için oraya çağrıldığımı, yani oraya gideceğimi ve makaleler 8'ine kadar süreceğinden iki gün kalmak zorunda olup olmadığımı bilmediğimi ve 8'i için söz veremeyeceğimi yazdım. Sonra bir yenilik olarak -sanki posta kanalıyla iletiliyormuş gibi- Parti içinde dolaşmış durmuş bu haber: *O hep Leipzig'te oturuyor!! Seni öpüyorum.*

Senin Rosa

Komik bir şey daha: Toplantıda Landauer,⁴ o eşek, başka şeylerin yanı sıra, Schönbank'ın aslında oportünistlerden olduğunu söyledi. O bunu söyler söylemez bütün başlar (K. K[autsky] vs.) tamamen içgüdüsel olarak hemen: "Ee, buna ne diyorsunuz!" diye

sorarcasına bana döndü. Sanki Sch[önlan]k'ın politikasından ben sorumluymuşum gibi!...

Tabii ki -beni hiç ilgilendirmemişcesine- kılımı bile kıpırdatmadım.

Zürih'ten ne zaman yola çıkacaksın, bana yazsana, yani bütün formaliteler ne zaman bitiyor? Biliyor musun, belgeleri sana vermiş olmaları⁷ haberi bile beni hiç altüst etmedi, bütün bu süre boyunca belgeleri almak zorunda olduğun, sanki başka türlü mümkün değilmiş düşüncesiyle yaşadım! Her halükarda Zürich'te bu işin hal-lolması tam bir şans. Eğer kendini toparlayabilirsen Silezya'ya gitmemizi çok istiyorum, ama kira sözleşmesini feshedebilmem için bunu bir ay öncesinden bilmem gerekiyor. Tatil süresinde yarım ay ödeme burada yok ve birinden bir ay önce sözleşmenin feshedilmesi gerekiyor, yani eğer Haziran başında buluşacaksak, o zaman 1 Mayıs'ta sözleşmeyi feshetmem gerek. Yani yaklaşık olarak Mayıs sonu diye düşünebilir miyim?! Bütün bunlar bir sonraki mektupta. Bu konuyla (buluşma) ilgili olarak genelde sana yazacağım çeşitli şeyler var, fakat daimi iş konularından kaçamıyorum, yani bir sonraki mektuba kadar. Tekrar! Öpüyorum.

Senin R.

25 tarihli Rhein-Westf. Arbeiterzeitung⁶ "Bernstein Tartışması" makalesinde şöyle yazıyor: ..." Parti basını, B[ernstein]'ın yazılarının eleştirisinde iki kampa ayrıldı. Kautsky'nin yanı sıra öncelikle Parvus ve Luxemburg, Bernstein'a karşı cephe alıyorlar. Onların makalelerinin, başka bir mütalaada bulunmaktan kaçınan diğer Parti gazeteleri tarafından alıntılanması nedeniyle, adı geçenlerin görüşleri en geniş biçimde yaygınlığa kavuştu ve muhtemelen Hannover Kongresi'nde de çoğunluğu elde edecektir."

NOT: Tek bir Parti gazetesi bile K. Kautsky veya Parvus'u alıntılamadı.

1) Gustav Heinisch (1859-?), Leipzig'te Parti yayınevinin yöneticisi, başka şeylerin yanı sıra Leipziger Volkszeitung'u çıkarıyordu; 1902'den beri Frankfurt/Main'da yerel gazete Volksstimme'nin redaksiyonunda benzer bir tavır aldı.

2) Atasözünün esası şöyledir: Başın sıkışınca Yahudiye git, ferahlayınca Yahudiyi kapının önüne koy –Alm. çevirmenin notu.

3) Fritz Zubeil (1848-1926), aktif sosyal demokrat (1817'den 1922'ye kadar USPD'de), Reichstag milletvekili, 1898'den beri *Vorwärts*'de satış müdürü; 1898-1904 Berlin'in IV. seçim bölgesinde SPD'nin temsilcisi.

4) Gustav Landauer (1870-1919), sosyal demokrat ve yazar, anarşist pozisyonlara yakındı; 1919'da karşı-devrimci unsurlar tarafından katledildi.

5) Zürih polis idaresinin L. Jogiches'e vereceği (Jogiches İsviçre vatandaşlığı için başvurmuştu) yurtdışı için önemli seyahat belgeleri kastediliyor.

6) *Arbeiterzeitung*, 1892'den beri Dortmund'da yayınlanan SPD'nin günlük gazetesi (önce *Freie Presse*).

[Berlin] 30 Nisan [1899]

Sevgili Dyodyom! Şu ana kadar (Pazar saat 5) senin Jozio ortalıkta yok.¹ Ben her halükarda evde oturmuş, onu bekliyorum. Gelmemiş olmasına çok şaşıyorum, çünkü her zaman tam gününde yola çıkar, sense 26 veya 27'de yola çıkacağını yazıyorsun, yani evvelsi gün veya dün burada olması gerekirdi. Bana uğramaksızın burada bulunmasıysa herhalde tümüyle imkânsız. Ancak ev sahibemle kanlı bıçaklıyım, o yüzden dün akşam (6-7 arası bir saatliğine dışarı çıkmıştım) veya bu sabah ben uyurken birinin beni sorup sormadığını bilemiyorum. Ama öyle olsa bile, tekrar gelirdi. Bugün ve yarın da bekleyelim. Ondan herhangi bir haber alıp alınmadığını bana hemen yaz.

Dün Ledebour ziyaretine geldi (*Dresdner Journal*² ile davasıyla ilgili olarak avukatmdıydı). Onlar³ için yazmamama ve yazma niyetinde olmamama rağmen aramız çok iyi. Mehring'in *L[eipzig] V[olkszeitung]*'daki durumunu ve orada yazmak zorunda olduğumu ona anlattım, bunu anlayışla karşıladı. O da kendi cephesinden Eichhörn ile Dresden'deki son çatışmalarının geri planını, vs. açıkladı, bunları burada tekrarlamamanın bir anlamı yok, ayrıca ilginç de değil. Bütün bu pislikler az çok tekrarlanmıştır, bana karşı da. Şimdi bütün Basın Komisyonu (Wallfisch hariç değil!) redaksiyona karşı ve orada sürekli entrika çeviren Gradnauer'den yana.

L(edebour) makalemi aşırı övdü, en popüler ve en pratik oldukları için en iyi olduklarını temin etti (!!), oysa K. K[autsky] "çok bilimsel" (gördün mü?!) "Açık söyleyeyim, S[aechsische] A[rbeiter-Zeitung]'da basılmamış olmalarına çok üzuldüm", diye gülümseyerek ekledi. Bugünkü sayıda broşürü "ivedilikle" tavsiye ediyor. Parvus'a gelince, meseleyi anlamak hiç mümkün değil; anlaşılan herhangi bir şeyden dolayı kendisini hakarete uğramış hissetti ve Ledebour'un mektuplarına bile cevap vermiyor, hele makale hiç göndermiyor. Gücenmesinin sebebi, Parvus'un 2. makalesinde, B[ernstein]'ın devrimden korkusuyla alay etmeyi amaçlayan "Şiddet mi, eyvah!" vecizesini L(edebour)'un silmiş olması olabilir. L(edebour) Parvus'un belki de büyükçe bir eser üzerinde çalıştığını düşünüyor. Ne olduğunu öğrenmek için bugün ya da yarın P[arvus]'a yazacağım. Devam edelim; Plehanov'a gelince, kısa süre önce L(edebour)'un eline üç sayı için vadedilmiş, diyalektik üzerine makale geçti ve yarın hemen geri yollayacak. L(edebour)'un tanımına göre makale *gerçek* Plehanov:⁴ korkunç utanmazca,⁵ B[ernstein] diyalektikten bir şey anlamadığı için eşek, domuz vs. gibi hakaretlerle dolu, fakat bu arada bütün makale popülerlikten o kadar uzak ki, tek bir okur bile diyalektiğin ne olduğunu anlayamaz. Kısacası, makale kendisine geri verilecek. Tarihi materyalizm üzerine söz verdiği ikinci makale, L(edebour) belki bunun kullanılabileceğini umuyor, ama tabii ki yanılıyor, çünkü Pl[ehanov] 1) birinci makalenin geri gönderil-

mesinden dolayı mutlaka gücenmiştir ve ikincisi, bu makale de aynı diğeri gibi bilimsel olacaktır.

Klara [Zetkin]'e gelince, *işkembeî kübradan* onlara söz vermiş, kendisiyle bizzat konuştum, o da daha sonra yerine getirmeyeceği sözler verme zaafına sahip. Tek kelimeyle öyle anlaşıyor ki, *S[aechsiche] A[rbeiter-Zeitung]*'ta ve herhalde genelde de, B[ernstein] hakkında doğru düzgün bir makale olmayacak. Bu durumda geriye sadece benimle K. K[autsky]'nin broşürü kalıyor ve herkesin şimdiye kadar ifade ettiği görüşlerden (sana yazıp yazmadığımı bilmiyorum, Bebel Sch[önlank]'a: K. K[autsky]'nin makalelerini hiç beğenmiyorum teminatında bulunmuş): Bebel'in, Zetkin'in Ledebour'un, Stadhagen'in, Motte-ler'in⁶ -ve daha birçok kişinin- görüşlerinden çıkarabildiğime göre, benimki daha iyi olarak değerlendirilecek. Şimdiye kadar tek bir makale yazmak için bile kendimi toparlayamadım, anlaşılan bu Bernstein beynimi o kadar yormuş ki, elime kalem bile alamadım. Şimdi tekrar istekliyim, yazma gücü hissediyorum ve enerjik biçimde işe koyulacağım.

Şimdi Parti basınındaki B[ernstein]-eleştirileri neredeyse her yerde sona yaklaşıyor ve artık hepsinin payına düşen birer replikle genel bir *geriye bakış* yapılabilir.

Tekrar görüşmemize gelince, anlaşılan bir-iki aylığına bile Zürih'ten ayrılmaktan pek hoşlanmıyorsun. Mecbur kalınca Silez-ya'dan vazgeçmeye hazır olabilirim, ama 1 Haziran'dan önce en azından Mayıs sonundan önce ben de buradan ayrılamam.

1) Geçen ayın birinde kira sözleşmesini feshetmedim ve boşuna bir aylık kira ödemek zorunda kaldım, 2) bir şekilde babamı görmem gerek, hem de bu ay içersinde, ki daha sonra senin için serbest kalabileyim, 3) Mayıs, tartışmanın da belki hâlâ canlı olabileceği *haute saison* [yüksek sezon]'dur, eğer Hannover'e bir vekaleti hesaba katmak istiyorsam, en azından bir-iki bildirim daha olmalı. Çok hevesli değilim, ama özellikle Zubeil'da konuşmam için Klara [Zetkin] de beni enerjik biçimde cesaretlendiriyor, çünkü genel olarak Berlin'de ancak böyle bir *dayanağa* ve belki de vekaletle sahip olunabiliyor. Sırası gelmişken, L[edebour] benden

bir konferans için Dresden'e gitmemi rica etti. Eğer bir konuşma yazarsam -tabii ki B[ernstein] hakkında- 1) Zubeil'da, 2) Dresden'de, 3) Leipzig'te ve 4) Werdau'da sunabilirmişim. Bunu yapmaya çalışacağım.

Tekrar görüşmemize dönersek, Mayıs sonu ve Haziran başında buraya gelip gelemeyeceğini ya da benim mi İsviçre'ye ve tam olarak nereye gelmem gerektiğini tam ve kesin olarak bana yaz. Ben her halükarda yarın kira sözleşmesini feshediyorum ve babamla en yakın zamanda buluşmayı ayarlamak için eve yazıyorum. Eğer buluşmayı ertelemeye kalkarlarsa, o zaman bütün planlarımız bozulmuş olacak.

Seidels'a bu günlerde yazacağım, broşürü onlara gönderdim.

Bruhns'tan mektup aldım. "Bir parça Bernsteinci" olduğunu itiraf ediyor. Onu sıkıştırması ve broşürden alıntılar basmasını sağlaması için, 1 Mayıs'ta, yani yarın Wroclaw'da konuşacak olan Sch[önlank]'a yazdım. Russ[koje] Bog[atstvo]'yu sana küçük bir paketle birlikte gönderiyorum. İki gündür senden mektup almadım.

Yürekten kucaklıyor ve öpüyorum

Senin Rosa

1) Leo Jogiches-Tyszka'nın erkek kardeşi, Jozef Jogiches (Osip, Jozio], eczacı.

2) *Dresdner Journal* tarafından, o dönemde Georg Ledebour tarafından redakte edilen *Saechsische Arbeiter-Zeitung*'un redaksiyonuna karşı, *Saechsische Arbeiter-Zeitung*'un sütunlarında, Dresden'de yayınlanan bu hükümet organına sözümona hakaret edildiği gerekçesiyle açılmış bir davadan söz ediliyor.

3) Yani *Saechsische Arbeiter-Zeitung* için.

4) Plehanov'un Bernstein'a karşı anılan polemigi 1899-1900 yıllarında basında yayınlanmadı. Muhtemelen o dönem hazırlanan taslak Plehanov tarafından 1901'de [Cant Kant'a Karşı] makalesinde kullanılmıştır.

5) Orijinalinde lehçeleştirilmiş -Alm. çevirmenin notu.

6) Julius Motteler (1836-1908), en yaşlı sosyal demokratlardan biri, Bismarck'ın sosyalistlere karşı yasaları döneminde on iki yıl boyunca, gizli bir seyyar satıcı ağı ve illegal kaçakçılık aracılığıyla sosyalist literatürün Almanya'nın en ücra köşesine kadar ulaşmasını sağlayan efsanevi 'kızıl postacı'.

[Berlin] 1 Mayıs 1899

Dyodyo! Dünkü ekspres mektubun için sana teşekkür ediyorum; beni çok sevindirdi, çünkü bütün gün bombo  evde yapayalnız oturup senin Jozio'yu¹ bekliyorum, ayrıca zaten nereye gideceğimi de bilmiyordum, yağmur yağıyordu, kendimi hiç iyi hissetmiyordum. Ummadık anda postacı zili çaldı ve iki gündür senden beklediğim haberi getirdi.

Karde in bir türlü gelmiyor! Bugün bütün gün evde oturdum, bunu nasıl yorumlamam gerektiğini anlamıyorum.

Parti kongresi için bildirilerin dağıtılıp dağıtılmadığını soruyorsun. Bernstein hakkında Bebel'in konu acağını sana yazmış-

tım, militarizm hakkında kim, henüz belli değil. Diğer maddeler de bizi ilgilendirmiyor. “*Ne pahasına olursa olsun bir bildiri için uğraşmak*”² önerin gerçekten çocukça. Sürekli olarak önüme bu kadar uygunsuz öneriler servis edip durmana şaşıyorum, hem de böylesine önemli bir konuda. Ancak bir yıldır hareket içinde bulunan ve varlığını -mükemmel de olsa- sadece birkaç makaleyle teyit etmiş olan birine bir bildiri emanet edileceği konusunda en ufak bir şansın söz konusu olduğuna ciddi ciddi inanıyor musun? *Camiaya* ait olmayan, hiçbir himayeden yararlanmayan, aksine sadece kendi dirsek gücünü kullanan biri, sadece hasımlarının (Auer&Co) korkmakla kalmayıp, aksine yoldaşlarının da -Bebel, K. K[autsky], Singer vs.- yüreklerinin derinliğinde korktukları, aksi halde hızla kendilerini geçebileceği için, olabildiğince uzun süre oyalamanın daha iyi olacağı duygusuna sahip oldukları bir kişi. Bütün bunları anlamıyor musun? Onların iradesine karşı bir bildiri üstlenmenin yolu yok, çünkü bu doğrudan doğruya kulis arkalarında yaptıkları *anlaşmalarla* oluyor. Ama ben bütün bunları derin bir sükûnetle değerlendiriyorum: Herşeyin böyle olacağını önceden biliyordum ve bir ya da iki yıl içinde hiçbir entrikanın, hiçbir korkunun ve hiçbir kıskançlığın, Parti içinde ilk sıralardan birini almamı engelleyemeyeceğini de biliyorum. Elbette, mevcut an -Bernstein- bir istisna. Fakat sen yine *dünyanın merkezinin*³ burada bulunduğunu ve eğer şimdi olmazsa – o zaman her şeyin yitirildiğini düşünüyor gibisin. Saçma. Parti ancak şimdi (iki yıldır) giderek daha zor görevlerin, giderek daha tehlikeli fenomenlerin girdabına kapılıyor; gücünü ve vazgeçilmezliğini göstermek için her adımda binlerce fırsat olacaktır. Bu arada kendimi asla eleştiriyle sınırlama niyetinde değilim, aksine kişileri değil sadece bütün olarak hareketi [kulis arkalarında -Alm. çevirmenin notu] aktif olarak *itelemek*, bütün pozitif çalışmamızı gözden geçirmek, sadece ajitasyon, pratik yapmak, (hiç kuşkusuz ortaya çıkacak) yeni yollar göstermek, *idarei maslahatçılığa* karşı mücadele etmek, vs. tek kelimeyle hareketi sürekli teşvik etmek –Parvus’un başlattığı ve ne yazık ki sadece birkaç ay iyi yürüttüğü şeyi yapmak ni-

yet ve istegindeyim. P[arvus]'un sahip olduğu, mevcut yeteneklerle hareket içinde çok şey yapılabileceği, her gün ve yıllar boyunca yapabileceği sarsılmaz inancına ben de sahibim. şu anki durum alışılmadık ölçüde kritik. Fakat Parti'nin dizginlerini ele geçirebilecek hiç kimsenin olmadığını, ne yazık ki geç müdahil olduğum *parlamento seçimleri*⁴ gösteriyor. Ama bu tür sorunlardan her yıl yüzlercesi çıkacak. Salt gümrük sorunu, dış politika, mesleki birlikler sorunu –işte sana hemen el değmemiş üç mesele. Sonra eski biçimlerde donup kalmış, artık hemen hemen hiç kimseyi etkilemeyen sözlü ve yazılı ajitasyon yeniden rayına oturtulmak, genel olarak basına, toplantılara ve broşürlere yeni bir canlılık kazandırılmak zorunda. Bütün bunları sana, çevrede olup bitenleri plansız ve düşüncesiz izlemediğimi göstermek, ikincisi Bernstein ve Hannover'le dünyanın sonunun gelmediğini hatırlatmak için aceleyle ve düzensiz yazıyorum. Alman hareketi içinde idealist olmanın gülünç olduğu görüşüne katılmıyorum, çünkü birincisi, burada da idealistler var –her şeyden önce işçi kitlesi içinden çok miktarda sıradan ajitatörler, ayrıca liderler arasında bile: Örneğin, Bebel. İkincisi –bütün bunlar beni hiç ilgilendirmiyor, çünkü bütün Leh-Alman devrimci pratiğim boyunca ulaştığım *suprema ratio* [üstün muhakeme yeteneği –ç.n.]: çevreyi ve başkalarını dikkate almaksızın, daima kendine sadık kalmaktır. Ben gerek Alman gerekse Polonya hareketi içinde bir idealistim ve idealist kalmak istiyorum. Bu elbette ki, başkaları için çalışan uslu eşek rolü oynamayı istediğim anlamına gelmiyor, hareket içinde en etkili mevkiye gelmeyi tabii ki istiyorum ve bunun için çabalayacağım, bu ise idealizme hiç aykırı değil ve sahip olduğum ölçüde, kendi 'yeteneklerimi' kullanmaktan başka araçlar kullanmak zorunda değilim. Ayrıca, azizim, eğer mevcut olayda (*Bernstein olayı*) belki beni *sahneden itmeyi* başarabileceklerini düşünüyorsan, iyice yanılıyorsun demektir –makalem ve daha ziyade broşür görevlerini yaptılar ve yapıyorlar, tartışmaya katılımımı mühürlüyorlar, görüyorsun, gerek Hannover'de Bebel gerekse burada Klara [Zetkin] benim broşürümden yararlanarak konferans verecek... Ayrıca Hanno-

ver'de neyin nasıl olacağı önceden tespit edilemez, sadece bildi-riyi kafandan çıkar, çünkü bu gülünç.

Praeterea censeo: Senin de kabul ettiğin gibi, en iyisi onlardan uzak durmak.

Ve ne istediğini kendinin de bilmediğini Mehring meselesinde görüyorsun: şimdi onu *L[eipziger] V[olkszeitung]*'a çekmemenin daha iyi olacağını yazıyorsun, ama daha *bir hafta önce* mektupta, onu çekmek gerektiğini, onsuz dünyanın yıkılacağını söyleyip ortalığı velveleye veriyordun: "*Tek kelimeyle, Mehring gerekli!*"⁵ Şimdi birkaç gün sonra *M[ehring]* artık *gereksiz*.⁶ Senin bütün 'buyruklar'ını hemen uygulamaya kalksam ne olacaktı!.. Seni iflah olmaz diplomat! Bugünlük bu kadar. Seni içtenlikle öpüyorum.

Senin Rosa

1) Jozef Jogiches.

2) Orijinalinde Rusça.

3) Orijinalinde Rusça.

4) 1898 sonbaharında yapılan Prusya parlamentosu seçimleri kastediliyor. Vekalet almak isteyen Parti liderlerinin bir bölümü bu seçimlerde, gerici seçim yönetmeliğine dayanarak, burjuva partilerine geniş seçim tavizlerinde bulunmayı önerdiler. Burjuva partilerin temsilcileriyle seçim blokları kurma ihtimalini, anılan koşullar altında başkalarının yanı sıra A. Bebel, K. Kautsky, K. Zetkin de onayladılar; W. Liebknecht, P. Singer, Rosa Luxemburg ve çok sayıda başka sosyal demokrat bu bloklara, hatta seçime katılmaya karşı çıktılar; ayrıca seçimler bazı yerel SPD-örgütleri tarafından boykot edildi.

5) Orijinalinde Rusça.

6) Orijinalinde Rusça.

[Berlin] Pazar [23 Temmuz 1899]*

Uyuyakaldığım için bugün sabah trenini kaçırdım ve ancak saat 4'te yola çıkıyorum. Ah, Dyodyo, sevgilim, yolculuk yapmaktan ne kadar öğrendiğimi bir bilsen!! Her seferinde kendime bu son diyorum! Ne olursa olsun, sürekli aynı yerde oturmayı ayarlamalıyız ve yazın evden en fazla birkaç saat uzaklıkta yola gitmeliyiz; şimdi benim gibi yirmi sekiz saat yol gitmek ve üç yerde (Stuttgart, Berlin, Wroclaw) geceleme zorunda kaldıktan sonra kırdaki tatilin ne değeri var? Şimdi yine huzur bulamayacağım, çünkü Wroclaw'dan kaplıcalara gideceğiz, bir hafta sonra oradan tekrar Hamburg'a, sonra bir ev aramak üzere Berlin'e geri, kısa süre son-

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

ra da Hannover'e.¹ Hiç durmaksızın böyle! Ah, bundan ne kadar nefret ediyorum! Odamı ve kitaplar üzerinde sakın sakın çalışmayı nasıl düşünüyorum! Zürih'teki son günler esnasında "tanrının yardımıyla fikir değişikliği" sayesinde, şimdi yakın geleceği kafamda nasıl şekillendirmem gerektiğini bilemiyorum. Önce kısa zaman içinde birlikte Berlin'e yerleşeceğimizi düşünüyordum, şimdi B[erlin]'e gelmek istemediğin, işime karışmak istemediğin açıklamalarıyla planlarımın, en azından planlarımın netliği ve çekiciliğinin üzerine çarpı işareti çekiyorsun. Zürih'ten ayrılırken alışıldık olduğu üzere kafam ve yüreğim "karmakarışık".³ Bir de üstüne üstlük bir haftayı daha "manevra istasyonu"nda geçirmek zorundayım, çünkü iç dünyamda sükûnet ve düzen sağlayamıyorum. Şimdi orada ne yaptığını bilmeyi çok istiyorum?! Doktoraya giriyor musun? Tanrı aşkına, artık bütün enerjini buna kullan, şu eziyetten bir kurtulsaydık! Artık önünde hiçbir engel yok! Bu doktora yüreğimin üzerinde bir taş gibi duruyor. Gerçekten, bunca yıl sonra, üstelik artık vatandaşlığı almışken, benimle Almanya'da oturup aynı şekilde iyi hazırlanabilecekken, kim doktora için bir yıl daha Zürih'te kaldığını duysa gülmekten katılır.

Hamburg'lulara bana başvurmalarını Klara tavsiye etmemiş, o konuda bir şey bilmiyordu. Acilen kabul etmemi öğütledi. Askeri sorunda konuşmacının Leipzig'ten⁴ Geyer olacağını kartımdan doğru algılayıp algılamadığını bilmiyorum! Bu, dahi Bebel'in fikri... Schönbank'ı elinden geldiğince bir kenara itineye çalıştığına şimdi nihayet inanırsın belki? Klara'ya, bunun nasıl bir budalalık olduğunu tabii ki açıkladım, kendisi Bebel'e yazıp Sch[önbank]'ı önerecek. Tabii ki bundan bir sonuç çıkmayacak ve en önemli sorunda Parti'yi Geyer temsil edecek. Bu arada Klara nasıl idiyse öyle, çok fazla ve radikal dırıdırılıyor, ama Geyer örneğinin de gösterdiği gibi, kendine ait bir düşüncesi yok (Geyer'i sitayişle onayladığı cevabını Bebel'e vermişti bile! "Ama önemli değil; şimdi ona bunun saçmalık olduğunu yazacağım" diyor...). Bebel ile K. K[autsky]'nin birbirleriyle ilişkilerinin pek iyi olmadığını ondan öğrendim, B[ebel] K[autsky]'yi bir kül kedisi olarak görüyor... Ancak Klara, öteden beri kişisel değerlendirmelerin de rol oynadığını ilave etti, *cherchez la femme* [Her şeyin arkasında muhakkak bir

kadın vardı –ç.n.]. K[autsky]'nin ilk karısıyla ilgili, tekrarlamak istemediğim dedikodular. Esas önemli olan, Klara'nın söylediği gibi, B[ebel]'in kendisini yalnız hissetmesi, dayanabileceği kimsenin olmaması 'bu arada bunu sana daha önce söylemiştim. – Geyer'in konuşması göz önüne alınarak bir tartışma çok önemli, iyi hazırlanmak gerek, Sch[önlan]k da öyle. Kişisel sebeplerle bunun iyi yanları var. Yolda aklıma, yapacağım toplantılardan birinde, başka şeylerin yanı sıra Parti Kongresi'ne bir teklif vermek ve *Hapishane Sorunu*'nda⁵ konuşmacı olarak Heine'nin seçimi nedeniyle fraksiyona karşı eleştiride bulunmak; ayrıca gelecek *kongrede kooperatifler* sorununun gündeme alınmasını teklif etmek geldi. Ve belki de Belçikalılara⁶ bir övgü, ya bir toplantıda teklif olarak ya da daha iyisi beklenmedik biçimde bizzat Kongre'de vermek? Ne dersin? Ledebour Zürih'te, Klara'ya uğramış ve benim Klara'ya ancak ertesi gün geleceğimi öğrenince, görüşemeyeceğimiz için üzül-müş. Onu seninle tanıştırmak istiyorum, ama nasıl, bilmiyorum. Ayrıca Klara, Bebel dışında kimseyle yazışmadığı için hiçbir şey bilmiyor. B[ebel] uzun süredir Zürih'te. Askeri sorunla ilgili konuşma hakkında karar verecek *Parti yönetimi* toplantısında, ne kendisi ne de Klara olacak, G[eyer] ile ilgili teklifini yazılı olarak veriyor ve şimdiden Singer ile Meister'i kazanmış durumda. Gitme vakti geldi, sana yarın Wrocław'dan yazacağım (bugün saat 12'de kalktım!!). Yürekten öpücükler.

Sevgili, kızma, iyi ol!

Senin

1) 1899 Ekim ayında Hannover'de toplantıya çağırılmış olan yıllık Parti Kongresi kastediliyor.

2) Orijinalinde Rusça.

3) Orijinalinde Rusça.

4) Friedrich Geyer (1853-1937), Leipzig SPD-Parti örgütünün yöneticisi; 1886-1918 arasında kesintisiz Reichstag üyesi, Parti'nin Denetim Kurulu üyesi.

5) Reichstag'taki Hapishane Tasarısı üzerine tartışmadan söz ediliyor. Bkz. ayrıca 11 Şubat 1899 tarihli mektubun 2. notu.

6) O dönem Belçika İşçi Partisi tarafından genel ve eşit oy hakkı konusunda geliştirilmiş olan kitle eylemi söz konusu ediliyor.

7) Heinrich Meister (1842-1906), en yaşlı Alman sosyal demokratlarından biri, 1884'ten beri Reichstag milletvekili, 1893-1906 BPD Denetim Kurulu Başkanı, 1879'dan ölümüne kadar Alman Tütün İşçileri Birliği başkanı.

[Berlin-Friedenau] Pazar [17 Eylül 1899]*

Sevgili Dyodyo! Dün sana sadece bir kart yazdım, bugün kendimi biraz daha iyi hissediyorum, çünkü dün çalışmadım ve Kautsky'lerle birlikte iki saat gezdim (penceremin önünden geçerken beni de dışarı çıkardılar; konuşmak için beşi birden sokakta durmuştu, yani dışarı yanlarına çıkmak zorundaydım). K. Kautsky'nin, *L[eipziger] V[olkszeitung]*'daki makalemle ilgili hayranlığı beni sevindirdi, dün yolda ilk sözleri bunlardı, ama onda sadece 2. makale vardı.¹ Eleştiri Özgürlüğü'yle ilgili bölümü özellikle beğenmiş, diyor ki: *İyi ders verdiniz onlara!* Dün kendi-

*) Tarih içeriğe dayanılarak saptanmıştır.

sinin de kitap yerine makale yazmayı tercih ettiğini, böyle daha çok şey yapılabileceğini söyleyerek bu bağlantıda mı konuştu, bilmiyorum.

İstediğin her şeyi içlerine tıktırmadığım ve düşündüğünden tamamen farklı düzenlediğim için, sen elbette, her zamanki gibi makalelerden hoşnut olmayacaksın. Ama müsterih ol, geri kalan bütün malzemeyi de değerlendireceğim. Vollmar'ın kitabı vesilesiyle, Bernstein hakkında yazacaklarım var daha (1891 Münih Konuşmaları'nın 2. baskısının şimdi yayınlanmış olduğunu sana yazmış mıydım?),² konuya ilişkin şimdiden bazı iyi formülasyonların var, Ede'yle [Bernstein] alabildiğine dalga geçeceğim.

Sonra *Vorwärts* (kim bölünmeye yönelik çalışıyor) hakkında, bunu Hannover'deki konuşmama saklıyorum. Orada daha önemli olacak. Aynı şey Schippel için de geçerli (*Askeriye tas[arısı]na karşı oy kullanıyor!*) 6. maddenin başlığıyla ilgili notuna gelince,³ o da aynı şekilde şifahi konuşma için daha iyi, çünkü makalede bir anlamı yok: Başlığı zaten değiştirmiyor! Ve saldırının en önemli noktalar yerine benim üzerimde yoğunlaşması daha iyi. Aynı şekilde taleplerimi mümkün olduğunca az noktada formüle ettim, çünkü çok sayıda küçük önerge talep etmenin anlamı yok, kabul edilmezler, oysa bu üçünü gerçekten geçirmeyi umuyorum.

K. K[autsky]'nin ve benim hissime göre bu makaleler *beğenilecek*. *Fraenk[ische] T[agespost]*'un⁴ cevabından, Bavyeralıların Hannover'de benden adamakıllı çekindiklerini görüyorsun.

Şimdi en acili *Petite République* (Bebel çoktan verdi)⁵ ve aynı zamanda K. K[autsky]'nin⁶ bir *mülakatı*. Bugün hemen çalışmaya koyuluyorum, umarım iyi ilerler. – Para yeterli (Leipzig'ten ücretin bir bölümünü çoktan aldım!). Olsa olsa gelecek ay H[annover]'e gitmek için biraz ihtiyacım olabilir, bakalım.

Şimdilik öpücükler!

Senin R.

Bir şey daha, Bebel'in savunusuyla militarizm hakkındaki makalenin, burada tamamen yersiz olacağını sana yazmayı unuttum.

Üstelik bir de çok hoşlandığın o yeni düşüncelerle! Onları sunmak için en uygunsuz yer ve an bu. Belki Hannover'de uygun bir fırsat olabilir.

1) rl (Rosa Luxemburg), "Yaklaşan Kongre'ye İlişkin", *Leipziger Volkszeitung*, 14, 15, 16 Eylül 1899, Sayı 213, 214, 215.

2) Georg von Vollmar, "Alman Sosyal Demokrasisinin En Yakın Görevleri Üzerine", 1 Haziran ve 6 Temmuz 1891'de Münih/Eldorado'da yapılmış olan 2 konuşma. Münih, M. Ernst, 1891.

3) Hannover'deki Kongre gündeminin, Programın 3. Maddesinin Tartışılması olan altıncı maddesi konu ediliyor. SPD programının (Erfurt Programı, 1891) 3. maddesi, daimi ordu yerine halkın silahlandırılmasını, savaş ve barış meseleleri hakkında kararın parlamento tarafından alınmasını, bütün uluslararası çatışmaların tahkim yoluyla düzenlenmesini talep ediyordu.

4) Nürnberg SPD-Organı *Fraenkische Tagespost* 9 Eylül 1899 tarihli başyazısında, Münih SPD-Organı *Münchner Post* 12 Eylül 1899'da yayınlanan bir siyasal panoramada, Rosa Luxemburg'un Bavyera seçim uzlaşması hakkındaki ("Bayerische Verhaeltnisse", *Leipziger Volkszeitung*, 13 Eylül 1899, Sayı 212) makalesine karşı şiddetli polemik yürüttüler.

5) 1899 yazında Fransız sosyalist hareketi içinde patlak veren krizden sonra, Fransız sosyalist gazete *La Petite République*, Avrupa'nın bütün aktif sosyalistlerine bir anket göndererek, 1) burjuva grupların kendi aralarındaki çatışmalara (örneğin Dreyfus olayı) proletarya katılmalı mıdır katılmamalı mıdır, 2) bir burjuva hükümetine proletaryanın temsilcileri katılmalı mıdır katılmamalı mıdır ve hangi ölçülerde katılmalıdır, konularında görüş rica etmiştir. Almanya'da Bebel, Liebknecht, Katusky, Schönlanck, Parvus, Schippel, Klara Zetkin, Vollmar, Berstein, Singer ve Rosa Luxemburg'a başvurulmuştu (*Vorwärts*, 18 Ağustos 1899, Sayı 192, Parti Haberleri). Bebel'in, R. Luxemburg'un değindiği düşüncesi, bir önceki gün yayınlanmıştı ("Consultation internationale", August Bebel, *La Petite République*, 16 Eylül 1899, Sayı 8555). Rosa Luxemburg bu konuda söz almaya karar vermişti, ancak gerçekleşmedi.

6) rl (Rosa Luxemburg), "Berstein'a Karşı Kautsky'nin Kitabı", *Leipziger Volkszeitung*, 20, 21, 23 Eylül 1899, Sayı 218, 219, 221.

[Berlin-Friedenau, 6 Kasım 1899]*

Dyodyo! Sana yazacak çok şeyim olmasına rağmen, günlerdir mektup yazmak için ben de kendimi toparlayamıyorum. Beklentilerime karşın, yazma isteksizliğinin görüldüğü mektupların gibi, suskunluğun da beni günlerce etkiledi. Oysa son kez ayrılığımızın ardından kendimi çok iyi hissetmiş ve artık en yakın zamanda biraraya gelişimizi beraberce hazırlayacağımızı ve bütün diğer izlenim ve tartışmaların bunun karşısında ikinci planda kalacağını düşünmüştüm...

Dün K. K[autsky] bendeydi, uzun süre oturdu ve çeşitli konularda çokca konuştu. İlk sözü: N[eue] Z[eit] için bir şey yazar mı-

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

sınız? oldu. Sonra bana, Bernstein yerine *N[eue] Z[ei]t* için ekonomi kitaplarının eleştirisini üstlenmemi önerdi ve hemen bir tane kakalamaya kalktı. Ne dersin? – Sonra “August size söylememi istedi”, şimdi sık sık toplantılarda boy göstermeliymişim, çünkü bu şekilde daha fazla etkinlik kazanırmışım. – Devamla, onu *L[eipziger] V[olkszeitung]*’a getirmek için Mehr[ing]’le bir kez daha konuşma konusunda hemfikir miymişim, bu amaçla ikimizi davet etmek istiyor. Tabii hemen hazır olduğumu söyledim, ama bundan bir şey çıkmayacağımı biliyorum. – Ayrıca *Vorw[ärts]* için, Eisner ile Gradnauer’e karşı denge oluşturabilecek radikal bir üçüncü pol[itik] redaktör arıyorlar; K. K[autsky] aklımda birinin olup olmadığını sordu, bir yabancı da olabilirmiş. Allah kahretsin, kimi önermek lazım? Sonra Bern[stein]’ın ve K. K[autsky]’nin kitaplarının çevirisi Paris’te yayınlanıyor, hem de Aralık’taki¹ Genel Sosyalistler Kongresi’nden önce. Buradan benim de *M[ouvem]ent S[ocialiste]* için cevabını karalamam gerektiği sonucu çıkıyor ve ben bir inek dans etmeye ne kadar istekliyse o kadar istekliyim.² August [Bebel], her şeyden (geçenlerde onu yolda yürürken pencereden gördüğümde bana bahsettiği şirin gülümsemeden de) çıkarılabileceği gibi, Hannover’den bu yana ‘neşeli’, K. K[autsky], Wrocław’da yitirdiği³ nüfuzu tekrar kazandığını iddia ediyor, buna karşılık Auer nüfuz yitirdi. Dolayısıyla öyle anlaşıyor ki, Bay August bir yaban kazı gibi oturmayı amaçlıyor ve K. K[autsky]’yi beni *N[eue] Z[ei]t*’a “çekmek”, toplantılara göndermek ve genel olarak beni sıcak tutmakla görevlendirmiş. Hepsinden kaçıp cehennemin dibine gitmek istememe rağmen bütün bunlar beni eğlendiriyor: Dün benden ayrılmasının ardından iki saat bile geçmeden akşam yemeğine onlara gitmem ricasıyla [Bayan Kautsky –Alm. çevirmenin notu] hizmetçi kızı gönderdi, fakat gitmedim. Zaten olabildiğince mesafeli davranacağım, gerçi kendini tamamen çekmek mümkün değil, çünkü o zaman kulis arkalarında neler olup bittiğini öğrenme imkânını yitiririm, bu şekilde “temas”ım oluyor, ki bu çok önemli. – Bir haber daha: Klara, Zundel’le⁴ evleniyor, K. K[autsky]&Co, onun geleceğinden endişelendikleri ve burjuva basın ortalığı velveleye verdiği için korkunç üzülüyorlar!...

Bayan Stock'un (Gradnauer'in kız kardeşlerinden biri)⁵ buraya yanıma geldiğini sana yazıp yazmadığımı bilmiyorum, bir türlü yakamdan düşmek bilmedi, burada kadınlara konferans vermiydim, çünkü o zaman büyük bir rağbet kazanırlarmış ve buna şimdiden seviniyorlarmış. Ondan ustaca kurtuldum: Benim adım onların siyasi olmayan *Birlik*'lerini⁶ tehlikeye maruz bırakacağına ve polisin gözlerinin üzerinde olacağına dikkatini çektim. Bundan etkilendi ve 'düşünüp danışmak' üzere eve gitti. Gerçekten de, bu örneğe ve August'un öğüdüne bakılırsa Han[nover]'de fena konuşmamışım? Komik!

Hamburg işçi hareketi üzerine makalelerimi şimdiden yazıyorum; iki tanesini yazdım bile, birini bugün gönderiyorum.⁷ Epey ağır bir çalışma, ama en azından yeni bir şeyler öğreniyorum. – Ticaret politikası üzerine mükemmel bir şey okuyorum: Lotz'un⁸ *Alman Ticaret Politikasının Tarihi*. Burada da benim açımdan her şey yeni, en iyisi de, bir sürü olgu var. *Politik Özetler*'im hakkında keskin eleştirilerin (Not: Cumartesi sayısında ben de *Nordd[utsche] A[Allgemeine] Z[eitung]* hakkında yazdım⁹) korkunç yavan. Yarım saat içinde yazmak zorunda olduğum (akşam gazetesi 7'de elime geçiyor, saat 8'e kadar yazıları postaya vermem gerek), imzasız ve satırına 10 Pf. karşılığında bu notlarla ilgili derin düşüncelere dalıp, tashih mi yapmalıyım acaba? "Kese-kağıdı" gibi gevezeliklerinse gerçekten -kusuruma bakma- budalalık. Böyle saçmalıklarla beni sinirlendirme, her şeyde o kadar ölçüsüzsün ki, hele eleştiri söz konusuysa –hiç *pardon*'un yok. Senin gibi ben de kişisel şeyler yazmak 'istiyordum', ama 'bir sonraki mektuba' erteliyorum. David'e elbette ki cevap vermeyeceğim,¹⁰ beni rahat bırak, bu 'kavga' hakkında tek kelime duymak istemiyorum. Krep konfitür yemeye yarın gidiyorum. İçten öpücükler.

Senin R.

Bacağımın fotoğrafının bulunduğu *Lustige Blaetter*'i¹¹ alıp almadığını yaz.

Bende bir protokol¹² var, ilginç şeyleri kendin fark edeceksin (örneğin Schippel'e karşı benim önerimde isimlerin değişikliği gibi).¹³

1) Fransız Sosyalist Birleşme Kongresi söz konusu ediliyor. Bkz. Rl [R. Luxemburg], "Fransız Birleşme Kongresi'ne İlişkin", *Leipziger Volkszeitung*, 27 Kasım 1899, Sayı 274, ve Rl [R. Luxemburg], "Fransız Birleşmesi", *Leipziger Volkszeitung*, 18-20 Aralık 1899, Sayı 292-294.

2) *Mouvement Socialiste*'de Berstein'in makalesine cevapla ilgili. Rosa Luxemburg, "Democratie industrielle et democratie politique. (Critique de Bernstein)", çev. J. Riviere, *Mouvement Socialiste*, 15 Haziran 1899, Sayı 11, s. 641-656. Eduard Bernstein'in cevabı, "Des forces de la democratie industrielle. Reponse a Mlle Luxembourg", *Mouvement Socialiste*, 1 Kasım 1899, Sayı 16, s. 257-271.

3) SPD'nin 1897'de Breslau'daki kongresi kastediliyor.

4) Georg Friedrich Zundel (1875-1948), ressam, SPD üyesi, siyasal bakımdan çok aktif değildi, Klara Zetkin'in ikinci kocası (1899 sonunda evlendiler). Zundel karısından on sekiz yaş küçüktü (K. Kautsky'nin 'geleceğe' ilişkin endişeleri bundandı).

5) Emmy Stock, SPD'nin himayesi altında kurulmuş olan "Vereins für Frauen und Maedchen der Arbeiterklasse/ İşçi Sınıfı Kadınları ve Kızları için Birlikler" in ilk yöneticisi.

6) Almanya'nın çeşitli bölgelerinde yasalar kadınlara siyasal partiler içinde örgütlenmeyi yasaklıyordu. Bu yüzden, kadınlar 'apolitik' kadın ve kız birliklerinde örgütleniyorlardı.

7) Rl [R. Luxemburg], "Kapitalist Gelişim ve İşçi Birlikleri", *Leipziger Volkszeitung*, 7-17 Kasım 1899, Sayı 258, 259, 261, 265, 267.

8) Walter Lotz, 1860'dan 1891'e Kadar Alman Ticaret Politikası Hakkında Düşünceler, Leipzig, 1892.

9) [R. Luxemburg], "Siyasi Panorama. Donanma Sorunu'na İlişkin İkinci Resmi Tebliğ", *Leipziger Volkszeitung*, 4 Kasım 1899, Sayı 256. Dikkat: Bu makale "Rosa Luxemburg'un İlk Basımlarının Bibliyografyası"nda yoktur, yayıncının notu.

10) Mainz'da Eduard David tarafından sunulan Hannover Kongresi üzerine açıklayıcı rapor söz konu ediliyor. Raporda David, Kongre'de olduğu gibi, prensipte Bernstein'dan yana tavır almış ve R. Luxemburg'un görüşlerine saldırmıştır.

11) *Lustige Blaetter*, 1886'dan beri Berlin'de yayınlanan resimli mizah dergisi.

12) "Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin Kongre Görüşmeleri Tutanağı", 9'undan 14 Ekim 1899'a kadar Hannover'de görüşüldü, Berlin 1899.

13) Schippel'in görüşlerinin reddedildiği, gerçekten R. Luxemburg tarafından hazırlanmış önerge taslağında, teklif verenlerin isimleri aşağıdaki sıralamayla tutanağa geçmiştir: Adolf Hoffmann, Ledebour, R. Luxemburg ve Klara Zetkin. Tutanak, yayıncının notu, s. 267. A. Hoffmann (1858-1930) ise ünlü bir sosyal demokrat, Dünya Savaşı yıllarında Zimmerwald-Hareketi üyesidir.

[Berlin-Friedenau, 10 Kasım 1899]*

Dyodyo! Bugün Bebel'in yanındaydım, doğru tahmin yürüttüğüm ortaya çıktı: V[orwärts]'in redaksiyonu söz konusuymuş. Sadece bir şeyi ummuyordum, Bebel beni doğrudan kendisi önermemiş, aksine bana temin ettiğine göre, "Berlinliler" beni aday olarak önermek istiyorlarmış; bunu Antrick'ten öğrenmiş. Bu konuda bir şeyler bildiğimi sanıyordu, hatta belki de benim önyak olduğumu düşünüyordu, fakat şaşkın yüz ifademden bütün bunlarla ilgili en ufak bir bilgim olmadığı sonucunu hemen çıkardı. Tabii ki bu arada konuya ilişkin tavrımı öğrenmek üzere ağzımı

*) Tarih, eldeki ve önceki mektuplara dayanarak saptanmıştır.

yoklamak istedi, fakat sohbeti öyle yönlendirdim ki, doğrudan ve resmen öneride bulunmadan ona görüşümü söylememe gerek kalmadı, bu belki de Berlinlilerin eylemini bozmamak ve Basın Komisyonu'nun resmi önerisinden sonra kışlarına tekmeyi yapıştırmak için gerekli. Çift anlamlı konuştuğumu ve Bebel'in belki de, örneğin isteksiz olmadığını düşünebileceğini sanma. Tersine bu redaktörlük hakkında, sanki beni en ufak bir biçimde ilgilendirmiyormuş gibi konuştum; başkalarını önerdim. vs. Bunun üzerine tabii ki yüzünü ekşitti; mutlaka bizden birini, eğitilmiş, karakterli birini, Gradnauer ve Eisner üzerinde etkili olabilecek ve belki de akıllarını başlarına getirebilecek birini istiyor. Bütün bu tariften herhalde beni kastettiğini algılıyorum, fakat reddedilmekten çekindiği için bana önermeye karar veremiyor. Hâlâ 'anlamadığımı' fark ettiğinde dedi ki: *"yani uygun bir redaktör arayın artık!"*... Nasıl *"arayacağım"* merak ediyorum doğrusu. Sona doğru: *"Biliyor musunuz, eh belki de kendinizi bu eğlenceden mahrum bırakmayıp adaylığınızı koyarsınız? O insancıklar (Gr[adnauer] ve Eis[ner]) üzerinde bir bomba etkisi yapardı bu!..."* Sözlerini bir şakaymış gibi geçiştirdim, yine neyi nasıl yapacağını bilemez hale geldi. Bu hikâye beni eğlendiriyor. – Yarın akşam (Cumartesi günü) beni akşam yemeğine davet ettiler, Braun'lar¹ (Lili! Bebel bir muhalefetim olup olmadığını sordu), Heimann'lar vs. orada olacak. Kautsky'lere bir şey söylememem gerek, çünkü davetli değil-ler. Ancak bugün öğle yemeğinden önce Bayan Kautsky bendeydi ve gelecek hafta için beni davet etti, orada da Bebel, Mehring, vs. olacak. Yakında bütün bu zevklerden gına gelecek bana. Bir de yitirdiğim zaman var tabii!...

Bebel bugün korkunç konuşkan ve *"keyifli"*; V[orwärts] redaksiyonuyla kavgaları hakkında hikâyeler anlattı bana (*"ve ona esaslı şekilde dedim ki"*..., *"ve onu gerektiği gibi tersledim"* vs. vs. Vollmar için *"bir dolandırıcı" (!...)*² dedi. Parvus'u bir el hareke-tiyle kenara itti, Vollmar kendisini kınadığı için onunla alay etti. – Zürih'ten H. Schmidt ('adaylığı'nı Vorwärts'e göndermiş)³ hakkında görüşümü sordu bana. Gerektiği gibi anlattım, bunun üzerine Bebel: *"eh, o zaman almayalım, böyle birine ihtiyacımız yok"*,

dedi. Senin görüşün de rol oynadı: Çünkü Bebel, *Vorwärts*'in Kongre raporunun parti ruhu nedeniyle Baake ve Eisner'le tartıştığını söyledi. Bunun üzerine ben de, dün İsviçre'den bir yoldaştan mektup aldığımı, kendisinin *Frankfurter*'deki⁴ 'haber'in *V[orwärts]*'dekinden çok daha iyi olduğunu iddia ettiğini ekledim. Bu onu çok etkiledi: "Öyle mi, eh o zaman bunu aklımda tutayım. Bu benim için çok karakteristik." Gördüğün gibi yine tarihi etkiliyorsun... Bebel, K. K[autsky], Mehr[ing] vs. vs. ile aynı gemide oturmak 'Anlaşılan, bundan kurtuluşum yok. Örneğin bugün 'Julia'yı⁵ reddetmek, neredeyse hakaret anlamına gelirdi, zaten davet ederken ekledi: Sizi daha önce de bir kez davet etmiştik, ama gelmediniz (bir yıl önce, Braunlar, Ad[olflar] [Warskiler] ve K. K[autsky] ile birlikte herhangi bir kutlama vesilesiyle davet etmişlerdi). K. K[autsky]'ye de gitmek zorundayım, çünkü sürekli bana geliyorlar. Ama onların yanında canım sıkılıyor, bu kesin.

İçten öpücükler. Senin R.

Önümüzdeki hafta için Hamb[urg] hakkında son iki makaleyi göndereceğim. Dün *D[eutsche] Ök[onomist]* üzerine Siyasi Panorama'yı⁶ gönderdim.

20 M. aldım, çok teşekkürler. Gazete bugün elime geçti.

1) Heinrich Braun (1854-1927), sosyal demokrat yazar, *Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik*'in yayıncısı, SPD'nin revizyonist kanadındandı; Lili Braun (1865-1916), kadın hareketi içinde aktif, aynı şekilde burjuva basını için de çalışıyordu. R. Luxemburg burada, Braun kardeşlerin -sosyal demokrat Dr. Adolf Braun Heinrich'in kardeşidir- değil, Braun çiftinin söz konusu olduğunu vurguluyor.

2) Georg von Vollmar (1850-1922), SPD'nin sağ kanadının liderlerinden biri, 1881'den beri Reichstag milletvekili.

3) Dr. Heinrich Schmidt, Zürih'li sosyal demokrat *Arbeiterstimme*'nin redaktörü.

4) Burjuva günlük gazetesi *Frankfurter Zeitung* kastediliyor.

5) Julia Bebel (1843-1910), August Bebel'in eşi.

6) [Rosa Luxemburg], "Siyasal Panorama. Filonun Artışı ve Ticaret Politikası", *Leipziger Volkszeitung*, 10 Kasım 1899, Sayı 261. Dikkat: bu makale "R. Luxemburg'un İlk Basımlarının Bibliyografyası"nda yoktur. - *Der deutsche Economist*, finansal ve ekonomik konularla ilgili haftalık dergi -1883-1935 yılları arasında Berlin'de yayınlanan haftalık dergi, Alman ticari ve banka sermayesinin organı.

[Berlin-Friedenau] Pazartesi [27 Kasım 1899]*

Daha dün sana yazınam gerekirdi, ama yapılacak çok işim olduğundan elim ermedi. Fransızca makalem geç kaldığı için *N[eue] Z[eit]*'a giremedi. K. K[autsky]'nin ısrarlı ricasına rağmen Dietz hemen 'imkânsız' cevabıyla telgraf çekti. *N[eue] Z[eit]*'in bir sonraki sayısı 7'sinde, yani Fransız kongresinden sonra çıkacağı için, makaleyi dün geri aldım ve *L[eipziger] V[olkszeitung]*'a girebilecek gibi kısalttım, bugün basılacak.¹ – Ayrıca aktüel olan büyük bir "Siyasi Panorama, Tarım Koruma Gümrüğü"nü² yazdım, ama onu gönderdikten sonra daha aktüel bir konu buldum: Del-

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

casse'nin meclisteki konuşması, bu konuya ilişkin benim de evde malzemem vardı. Yani hemen büyük bir Siyasi Panorama daha karalayıp trenle derhal gönderdim.³ – Akşamı böyle geçirdim, dolayısıyla sana yazamadım!

K. K[autsky]'nin bana söylediğine göre Vorwärts için adaylığım Adolf Hoffmann tarafından resmen konmuş. Bebel'in yazdığına göre, Gradnauer ve Eisner buna bayılmışlar ve bana bağlanmış. Bebel'e göre bu, benim sadece Vorwärts dışında onlar açısından tehlikeli olduğum, ancak onlarla birlikte Beuth caddesinde oturduğumda tehlikeli olmayacağım spekülasyonundan kaynaklanıyormuş. – Ancak belki bu şekilde resmi angajmanın olması sevindirici. Ben K. K[autsky]'nin yanındayken Bebel'in, Südd[eutscher] P[ostillon]'daki⁴ karikatür nedeniyle Parvus'a bir mektup yazıp, Fuchs'a ([Südd[eutscher] P[ostillon]'un redaktörü) hortzort ettiğini, doğrudan kendisine yazmak istemediğini bana söylediğini sana anlatmayı unuttum. Şimdi bununla bağıntılı mı değil mi bilmiyorum ama, Münchner Post'da, Südd[eutscher] P[ostillon]'un bu muzipliğini şiddetle eleştiren bir makale yayınlandı, anlaşılan şu Lehmann⁵ tarafından, oldukça aptalca yazılmış. Dün onu Bebel'e gönderdim, geri geldiğinde sana göndereceğim. – Bu makaleyi duyduğunu K. K[autsky]'ye daha önce yazmış olan Bebel, Vorwärts'in onu yeniden basmasını istiyor. Bu saçmalığı ne kadar abartıyorlar!

Son Kladderadatsch'ta (hapishane tasarısı hakkında fıkranın olduğu sayı) sondan bir önceki sayfada, benim hakkımda -Bebel'den bana bir mektup şeklinde- bir 'şaka' daha var.⁶

Bu akşam senden ayrıntılı bir mektup bekliyorum.

Öpücükler, senin R.

Lübeck'ten, konuşma için bir davet aldım.

1) r1 [R. Luxemburg], "Fransızların Birleşme Kongresi'ne ilişkin", Leipziger Volkszeitung, 27 Kasım 1899, Sayı 274.

2) Ufak bir çapa işaretiyle imzalanmış olan bu makale, başyazı olarak yayınlanmıştır: "‘‘Utanmazlar’ İş Başında", Leipziger Volkszeitung, 29 Eylül 1899, Sayı 276. Dikkat: Bu makale "R. Luxemburg'un İlk Basımlarının Bibliografyası"nda yoktur.

3) [R. Luxemburg], "Siyasal Panorama. Zorunluluktan Kaynaklanan Erdem", *Leipziger Volkszeitung*, 28 Kasım 1899, Sayı 275. Dikkat: Bu makale "R. Luxemburg'un İlk Basımlarının Bibliografyası"nda gözden kaçmıştır. – Theophile Delcasse, Fransız Dışişleri Bakanı.

4) *Süddeutscher Postillon*, 1882'den beri Münih'te yayınlanan on dört günlük sosyal demokrat mizah gazetesi, 1892-1901 arasında sanat tarihçisi ve yazar Eduard Fuchs (1870-1937) tarafından redakte edilmiştir. *Süddeutscher Postillon*'un Kasım sayısında, 1899, Sayı 23 (422), s. 196, Rosa Luxemburg'u yarı kadın, yarı erkek olarak gösteren saldırgan bir karikatür yayınlandı. Karikatürün altında Rosa Luxemburg'un son Parti Kongresi'nden bir alıntı yazılıydı: "Memeli hayvanların altına elbise fırçası kondu diye nite-likli süt bezlerine sahip olmadıkları unutuluyor" (Rosa Luxemburg, Sosyal Demokrat Parti Kongresi'nde). Karikatürün üstünde, "Çok doğru söylenmiş" yazıyordu.

5) Dr. Hoppe Adams-Lehmann, Münih'te yaşayan kadın doktor, Marchlewski ailesiyle dost. Parvus'un aynı yıl içinde birlikte Rusya'ya illegal bir gezi yaptığı arkadaşı Dr. Karl Lehmann'ın eşi.

6) *Kladderadatsch*, 26 Kasım 1899, Sayı 48, s. 191. Bu 'espri'nin metni şöyleydi: "Hâlâ küs müsün, Rosa? Gıdıklama kötü niyetli değildi. O tatlı sesini en kısa zaman tekrar duymak dileğiyle. –Senin August." A. Bebel'in son Parti Kongresi'ndeki tavrı kastediliyor.

[Berlin-Friedenau] Perşembe [7 Aralık 1899]*

Sevgili Dyodyo! “Si[yasal] Pa[norama]”ya rl. işaretini L[eipziger] V[olkszeitung]’da Sch[önlank] yokken yeni yardımcısı koymuş, bunun için benden ve Schönlank’tan zılgıtı yedi bile.¹ –S[aechsiche] A[rbeiter-Zeitung]’daki cevabımı sana bugün² gönderiyorum, bu sayıyı, her gün *Frankfurter Zeitung* karşılığında S[aechsiche] A[rbeiter-Zeitung]’u ve L[eipziger] V[olkszeitung]’u verdiğim Askew’den³ almak zorunda kaldım. Sana hemen göndermedim çünkü istediğin zaman tedarik edebileceğini düşünmüştüm. – Bugünkü mektubunda ‘eleştiri’nin temelini tamamen de-

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

giştiriyorsun. ÖRNEĞİN “Zaferden Sonra” makalemi salt ‘pratik’ bakış açısıyla eleştirmiştin (şu anın ajitasyona uygun olmadığı vs. gibi), şimdiyse ben seni payladıktan sonra, [sen] kendini ‘diyalektik’in ardına gizliyorsun, makalelerimde gerek diyalektiğin gerekse çığır açıcı düşüncelerin eksik olduğunu söylüyorsun. Çok isabetli bir ifade bu, yalnız, şimdi zamanımı ve dikkatimi başka şeylere yöneltmem gerekiyor, örneğin gümrük politikası çalışmasına; bu yüzden bütün zamanı makale üzerine kafa patlatarak geçiremem, aktüalite ve hız önemli olduğu ölçüde, bu daha da çok böyle: örneğin bir sonraki sayı için başmakale yazmamı talep eden bir mektup alıyorum, yani yazmak için ± 2 saatim var. Bu koşullar altında ne diyalektik ne de derine inen düşünceler olabilir. Ayrıca, hangi ‘önceki’ makaleleri övüyorsun ki? Bitmek bilmeyen “Basamak Basamak” ve *S[aechsiche] A[rbeiter-Zeitung]*’taki* Türkiye üzerine olanları mı? Çünkü geçen yıl *L[eipziger] V[olkszeitung]*’da bunların ardından gelen bütün makaleleri aynı bugünküler gibi ‘eleştirmiştin’! Ama “Basamak Basamak” gibi makaleler sadece böylesine parlak bir *konuya* ve koşulsuz çok zamana sahip olduğunda yazılabilir. Şimdi de, bu rutin çalışma içinde, *L[eipziger] V[olkszeitung]*’da Bernstein’a karşı son makale için dört haftaya ihtiyaç duyduğumu gördün! Gazeteci olup sırf bu tür makaleler yazmak – imkânsız. Sadece, 1) salt böylesi yüzeysel makaleler düzeyine düşmemeye çalışmak, yani önemli konularda -Schippel ve B[ernstein] vesilesiyle olduğu gibi- yazmak, 2) olabildiğince kısa zamanda bir kitapla ya da en azından bir broşürle ortaya çıkmak, 3) bu günlük makalelerde bile sürekli olarak kimi materyaller sunmak, sahip olunan bilgi ve eğitimi göstermek gerek; tam da senin tarafından eleştirilen makalelerin gösterdiği gibi, ben buna çalışıyorum. ‘Sch[önlank]’ı desteklemesi için Bebel’e yazmak, hatta bunu ona söylemekse çok talihsiz bir düşünce; 1) Bebel zaten en önemli konularda direktmek için artık çok yaşlı ve bunu yapabilecek durumda değil, Hannover’deki geçici *canlanması* artık geçti, şimdiyse sadece *Südd[utsches] P[ostillon]*’un karikatürüyle ayrıntılı biçimde uğraşmak gibi önemsiz şeyler hakkında fikir beyan ediyor, vs., yani kulis gerisindeki çocukluklarla uğraşıyor; Fraksiyonda hiçbir

şey yapmıyor, artık her şeyi düşünecek ve yolunda tutacak gücü olmadığı için onu harekete geçirmek mümkün değil, bunun için kanıtlarım var. 2) Özel olarak Sch[önlank]'a gelince, bütün ufak tefek şeylerde öylesine davranıyor ki, ona fazla güven duymadığı için Bebel'e gücenemem.

Ve nihayet, eğer Sch[önlank]'ın, Fraksiyon ve Parti içinde ihmal edildiği için kendisini fiziksel ve moral olarak salıverdiğini düşünüyorsan yanıyorsun; bunun sebepleri bambaşka.

'Hesap bilmediğim' ve bu yüzden açık verdiğim yollu sayısız şikayetlerinin hiçbir temeli yok. Bu ay 235 M. almadım, sadece 205 aldım, çünkü sana yazmış olduğum gibi, 30 M. benim isteğim üzerine kesildi. *L[eipziger] V[olkszeitung]*'dan avans alamam, almak da istemiyorum. Ayrıca, bütün bunlara ilişkin kaygılanma- na gerek yok, ben kendim çözebilirim.

Sana yazdığım son mektuptaki sebeplerden dolayı morali- m bozuk, o yüzden canım yazmak istemiyor.

Seni içtenlikle öpüyorum.

Senin R.

L[eipziger] V[olkszeitung]'ün 278. sayısında Kulemann'ın⁵ ki- tabı hakkında makalem vardı. Sana gönderiyorum. Azizim: Bana bir iyilik yap ve mektuplarında sözcüklerin altını çizme; bu inat- çı alt çizgileri gördüğümde sinirlerim âdeta acıyor. Bütün dünya- nın, kafalarına ancak sözcüğün altındaki kalın sopayla bir tane indirildiğinde yazılanların önemini kavrayan budalalardan oluş- tuğunu düşünmemelisin.

1) R. Luxemburg *L[eipziger] V[olkszeitung]*'daki "Siyasal Panoramalar"ı imzalamı- yordu. Burada sözü edilen panorama r1. ile imzalanmıştı: "Siyasal Panorama. Sömürge- lere ihtiyacımız Var mı?", *Leipziger Volkszeitung*, 4 Aralık 1899, Sayı 280.

2) Auer yoldaşın bir konuşması, *Sächsische Arbeiter-Zeitung*, 28 Kasım 1899. Ho- henstein-Ernstthal'de Hannover Kongresi üzerine konuşan ve bu arada Bernstein'ın reviz- yonist görüşleri karşısında R. Luxemburg'la Parvus'un eleştirisine değinen Auer, bu iki- sinin Alman olmadıkları ve o yüzden onlardan gelen eleştirilere pek fazla önem verilme- mesi gerektiği görüşünü ifade etmişti.

3) John B. Askew, İngiliz sosyal demokrat, yazar, o dönem Almanya'da ikamet edi- yordu. İngiliz sosyalist gazetelerin muhabiri. 1920'li yıllarda İngiliz komünist hareketi içinde faaldi. Ocak 1929'da Moskova'da öldü.

4) Rosa Luxemburg, "Basamak Basamak. Polonya'da Burjuva Sınıfların Tarihine İlişkin", *Neue Zeit*, 1897/1898, XVI. Yıl, I. Cilt, s. 164-176 (27 Ekim 1897); R. L[uxemburg], "Türkiye'de Ulusal Mücadeleler ve Sosyal Demokrasi", *Saechsische Arbeiter-Zeitung*, 8-10 Ekim 1896, Sayı 234-236.

5) W. Kilemann, *Sendikal Hareket. Bütün Ülkelerin İşçi ve İşverenlerin Sendikal Organizasyonunun Betimlemesi*, Jena, 1899; R. Luxemburg bu kitabı *Leipziger Volkszeitung*'ta eleştirmişti, 1 Aralık 1899, Sayı 278: "Sendikalar Üzerine Yeni Bir Kitap."

1900-1905 YILLARI

[Berlin-Friedenau, 4]* Ocak 1900

Sevgili Dyodyo! Bu sabah hayata küskün mektubunu aldım, anlaşılan Yukarı Silezya'dan yazdığım bir mektup eline geçmemiş! Sana iki kez yazmıştım; birini hatırladığım kadarıyla 27'sinde, ikincisini iyi yeni yıl dilekleriyle 30'unda. Oysa sen sadece birinden söz ediyorsun! İkisini de alıp almadığını yaz bana. Kurs kitabıyla ilgili hikâyeyi sana daha önce açıklamıştım.

Dün akşam sana yazınam gerekirdi, fakat aniden Lopek'ten¹ bir mektup aldım, ciddi bir sorunu olduğu için kendisi bana gelemediğinden, hemen tramvaya binip benim ona gitmemi rica

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

ediyordu. Yani hemen gitmem gerekti, sonra benden 50 M. borç istediği ortaya çıktı, tabii ona ne bu parayı, ne de verebileceğime dair söz verebildim. Böylece akşam geçti.

Şimdi konuya geliyorum. Kısaca anlatıldığında yolculuk şöyle geçti: Bütün Pazartesi (25) yoldaydım, Bytom istasyonunda beni kimse beklemiyordu, çünkü tren bir saat gecikmişti. Dolayısıyla kendime bir kızak kiralayıp Winter'lere gittim, yarım saat aramamıza rağmen az kalsın caddeyi bulamayacaktık; ev ve kat boş ve o kadar karanlıktı ki, insan düşüp boynunu kırabilirdi. Winter'lerin ikisi de orada yoktu, bayram için Silezya'daki ebeveynlerinin yanına gitmişler, aslında bunu daha önceden biliyordum. Hizmetçi kız beni bekliyordu. Winter'lerin talimatına göre ertesi gün Bielzowice' deki toplantıya götürmek için, Katowice'den oradaki temsilci Borys² beni almaya gelecekti. Ancak Borys filan gelmedi. Gelen gidenin olmadığını görünce öğle vakti, Bytom'da bildiğim tek Parti adresine gittim ve Bielszowice'ye bir mihmandar istedim, çünkü lokalin nerede olduğu konusunda en ufak bir fikrim yoktu. Yanıma adamın birini verdiler, sonradan ortaya çıktı ki o da yolu bilmiyormuş, beni yanlış trene bindirdi, yolda inmek ve açık arazide karlı buzlu havada bir saat başka bir treni beklemek zorunda kaldık. Adamı bir araba ya da kızak bulması için yakındaki köye gönderdim –hiçbir şey bulamadı. Soğuktan neredeyse bacaklarımın donduğu *bir saatlik* bekleyişin ardından nihayet doğru trene binip bir saat daha yol gittik. Daha sonra yayan olarak tarlanın içinden, yani karın, buzun ve çamurun içinden geçerek kırk beş dakika, açık arazinin ortasında yolu olmayan kulübeye, yani lokale doğru bata çıka yürümek zorunda kaldık. Dolayısıyla ancak saat dört buçukta oraya varabildik (oysa evden saat birde çıkmıştık), ancak ben oraya varır varmaz, hava artık karardığı ve uygun aydınlatma olmadığı için komiser toplantıyı bitirdi.

İşçiler çok öfkelenildiler, fakat her şeyden önemlisi ben toplantıyı kaçırmıştım ve kızgındım. Orada bulunan eski yoldaşlar olup biteni öğrendiklerinde, başka biri yerine Borys'e yazdığı için Winter'e kızdılar, çünkü benim şanssızlığıma, Borys'in tam da bugünlerde annesinin öldüğü ve dolayısıyla beni karşılayamayacağı orta-

ya çıktı. İçimden neler geçirdiğini düşünebilirsin, ama yine de bir kazancım oldu: Geri dönüş için yine zorunlu olarak birkaç saat beklememiz gerekti, oldukça büyük bir grup istasyonda birlikte oturup sohbet ettik, şahsen tanıştık; Winter'le, PPS'yle ilişkilerine ilişkin epeyce bilgi aldım; aynı zamanda ikinci gün için Katowice'de samimi bir çevreyle toplanmak üzere anlaştık. Bazıları, ıslak ayaklarla, yorgun, soğuk almış ve başarısız toplantı nedeniyle umarsız halde, saat bire doğru nihayet vardığım eve kadar bana eşlik ettiler. İşte o gün sana yazmak imkânsızdı, ikinci gün kısaca yazdım, ancak bu başarısız toplantıdan söz etmedim, çünkü kendi payıma çok nahoş bir şeydi. İkinci günün gecesinde Winter'ler de geri döndüler. Winter aptallık ettiğini, bir toplantı ayarladıktan sonra beni kendisinin karşılaması gerektiğini, evde oturup hazır bulunması ve insanlara güvenmemesi gerektiğini itiraf etmek zorunda kaldı. Sonraki günler bazen Katowice'de, bazen Zaborze'de,³ bazen Laurahuta'da,⁴ aynı zamanda PPS temsilcileri olan güvenilir kişilerle biraraya geldik. Adamlar orada bulunmamdan dolayı çok sevinçliydim, içlerini döktüler, bana büyük bir güven duydular, sonunda PPS'yle ilişkim hakkında sorular sordular. Kısaca bilgi verdim, konuyu PPS'nin en yakın kongresinde -paskalyada- gündeme getirmek istiyorlar, bana bir vekalet de vermek istiyorlar ve eğer Berlinliler bana karşı herhangi bir şey söyleyecek olursa, bütun Yukarı Silezya'nın onlara karşı ayaklanacağı tehdidini savuruyorlar. Polonya sorununda aynen bizim bakış açımıza sahipler. Adresimi de not aldılar, yazışacağız; Kongre zamanı Yukarı Silezya delegeleri buraya benim yanıma gelecek.

Bu samimi sohbetler bana ve davaya, resmi toplantılardan daha büyük yarar sağladı, çünkü şahsen daha yakından tanıdık bir-birimizi ve vedalaşırken adamlar "seni çok seviyoruz!..." (hepsi sen diyor) diye temin ettiler. (Sadece görüntümün farklı olduğunu, 'şişman ve iri' olduğumu düşünmüşler).

Berlinli PPS'nin de uzlaşmacı olduğu ortaya çıktı. Toplantılarımı *Gazeta Robotnicza*'da iki kez haber yapmakla kalmadılar, benim Yukarı Silezya'da ajitasyon yürütmemden dolayı memnun olduklarını da yazdılar. Winter'e ve *Gazeta Robotnicza*'ya abone olma çağrısı-

da bulunmamı rica ettiler ve *Gazeta Robotnicza*'da yaptıkları haberi "sizin ve *Rozia*'nın beğeneceğini (harfiyen!) umduklarını belirttiler. Şimdi onlar karşısında aslında nasıl bir taktik uygulamak gerektiğini düşünmemiz gerek ve kongreleri için ne yapmak gerek?"

Düşün.

Nihayet Pazar günkü son toplantının zamanı geldi; bu kez Winter'i o kadar çok sıkıştırdım ki, vaktinde varabildik. Gerçi yine boşuna tren bekledik, ama Bytom'dan, bizi bir saat içinde gideceğimiz yere götüren ve Bielszowice'de [geri dönüş için] bizi bekleyen faytona hemen bindik. Daha önce hiç olmadık kadar çok kişi toplandı: Tam 150 kişi, burasının koşulları için çok büyük bir rakam (gerçekten!), üstelik çevreden, iki saatlik yolu yürüyerek geldiler. Winter önden birkaç sözcükle geldiğim için teşekkür etti – sonra sözü ben aldım – tam bir saat. Çok iyi geçti ve birkaç sefer onaylayıcı ifadelerle sözümü kestiler, sonunda beni "Yaşa" sesleriyle 'gümbür gümbür' alkışladılar. Toplantının ardından yaşlı bir maden işçisi yanıma gelip yanağını okşayarak şöyle dedi: "Bunu iyi becerdin."

Gazeta Robotnicza'da çıkacak haberi sana daha sonra göndereceğim. İşçiler nihayet 'Lehçe bir sözcük' duydukları için mutluydular. Gerçi Morawski daha önce orada konuşmuştu, ama "O seninle kıyaslanamaz" dediler bana. Benden sonra 'temsilci' Marek⁵ konuştu, Yoldaş Luxemburg'un bu kadar güzel konuşmasına tabii ki şaşmamak gerek, "çünkü mutlaka jimnaza da gitmiştir" (harfiyen) diye açıklama yaptı.

Bir bütün olarak bu yolculuktan çok memnunum, çünkü en yakın zamanda PPS'yle ilişkilerimize belirleyici etkide bulunacak ve bu ilişkileri uzun süredir durduğu ölü rayın üzerinden nihayet indirecek.

Şimdi ne yapmayı öğütlüyorsun?

Bayan Winter hastaydı ve evde olduğum sürece ona sıcak kompres yapmak zoruna kaldım! Bütün bunların yanında sana iki mektubu ancak yazabildim.

Sana yazıp yazmadığımı bilmiyorum? Sch[önlank] aracılığıyla Kautsky'den Noel için, içinde meyve ve badem ezmesi, bonbon

şekerleri ve bir torba dolusu şekerleme, güzel bir cilt içinde Lot-har Bucher'in⁶ kitapları bulunan hoş bir sepet aldım. Kautsky'ler bana çoktan 'Rosa' diye hitap ediyorlar.

Bu mektubu Adolf'a yolla, çünkü bir kopya daha çıkarabilecek durumda değilim!

Kadınlar benden çok memnun; o özel toplantılarda beraber oturuyorlardı. Bielszowice'ye de geldiler, fakat polis onları ko-valadı.

İşçilere en azından pantkot yortusunda tekrar geleceğime dair söz verdim (çünkü paskalyada PPS-Kongresi var).

Bugünlük bitirmek zorundayım! Bugün Askew'de beş çayı'mız (Kautsky, ben, Paul Göhre⁷ ve bir Hollandalı), Cumartesi Ka-utsky'lerde İtalyanlarla akşam yemeğimiz var.

İçten öpücükler!

Senin R.

[Berlin-Fridenau] Pazar [11 Şubat 1900]*

Dyodyo, sevgili! Sana çok iyi bir ruh hali içinde yazıyorum, memleketten az önce haberler aldım! Bu sabah doğrudan doğruya Rusya'dan gelen bir adam beni yataktan kaldırdı. SD Litvanyalı Trusiewicz,¹ Sibirya'da Wilujsk'taymış, oradan kaçmış ve bir süre Rusya ile Litvanya'da yaşamış; şimdi bir yıl yurtdışında kalıp sonra illegal olarak ülkeye geri dönmek istiyor. Kendisi Litvanya'da bizim ilkelerimizi savunan *Zwiazek Robotnikow*'un organizatörü. Koczancı² 'sosyal demokrasi'den en ufak bir iz kalma-

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

miş orada. Koczan, vs. hakkında hiçbir şey duymak istemiyor. Ancak ilginç olan: Litvanya birliğinden birkaç kişi Krallığa gidip orada bir örgütlenmenin temelini atmışlar ve üstelik o ebedi 'öğrenciler'le çalışmak için bir türlü gücünü toplayamayan o sosyal demokratlarla³ ve daha da önemlisi işçilerle ["Gaweda"⁴ vs) ve yeni kişilerle ilişki kurmuşlar. Ülkedeki durum hakkında, işçiler başka bir şey olmadığı için PPS'nin yanında tavır alıyor, diyor adam. Fakat idam edilen 4 kişinin yıldönümünde⁵ Varşova'da Hıristiyan işçilerle Yahudi işçilerin ortak bir toplantısı yapılmış, 180 kişiden oluşuyormuş, yarısı Hıristiyanmış. Sonra ilk iş olarak bir fabrikanın işçilerine 3 Şubat 1900 tarihli 'henüz imzasız' teksir edilmiş bir bildiri çıkarmışlar, onu yanında getirdi.⁶

Şimdi bu Litvanyalı ve Varşovalı 'Birlik üyeleri', yurtdışı organlarını beraber çıkarmak istiyorlar (elbette ki "yurtiçi-grubunun redaksiyonu altında"), bunun için benden 'işbirliği' rica ediyorlar. Bütün bunlardan tabii ki Mill ve Koczan kokusu alıyorsun, ama benim yılgınlığa izin vermediğim gibi, sen de izin verme. Benim için önemli olan: Belli ki tam bir *deus ex machina** olan adam, çok iyi bir izlenim bırakıyor. Taze, ateşli, açık bir kafa, üstelik dürüst, Koczancı kuşkuya sahip değil. Bana karşı çok güvenilir davranıyor ve Birlik'in bana *Uluslararası Kongre*⁷ için bir vekalet vermek istediğini açıkladı, bu ise büyük bir cesaretin kanıtı.

Adam, Adolf ve Judek'le konuşmak üzere benimle Münih'e gidecek, oradan da seninle konuşmak için Zürih'e. Seni çok merak ediyor ve sürekli olarak senin acaba bütün bu çalışmayla hemfikir olup olmayacağını soruyor.

Sonra benden kendileri için bir broşür, bir program yazmamı rica etti. *Niepodległosc Polski a sprawa robotnicza*⁸ broşürüne hayran kalmış.

Sibiry'a'da Wlostowski'yle⁹ buluşmuş ve Kulik,¹⁰ Wesolowski,¹¹ Rat[ynski]'yle¹² mektupla ilişki sürdürmüş. Wesolowski'ye, Wilujsk'de oturan Pogorzelski¹³ aracılığıyla bizden bir mektup ulaştırmayı üstleniyor. Diğer delegelerden, belki de Zürih'ten hatırla-

*) Eski Yunan edebiyatında bazı trajedi türlerinde görülen, oyunun içinde bulunduğu ortamı çözüme kavuşturan, tanrısal gücü temsil eden, mekanik bir alet yardımıyla yukarıdan sahneye inen karakter. (ç.n.)

yacağın Mahajski¹⁴ buraya geri dönüyor, o zamanlar patriyottu, şimdi SD, ama çok fanatik bir radikal. Sibirya'da Bernstein üzerine büyük tartışmalar oluyormuş. Anlaşılan adamın Leipzig'te bazı legal dostları var, onlar da sosyal demokrat. Yani öyle görünüyor ki, bütün o SD yığını tekrar toplanıyor ve buradan belki de “bir sosyal demokrat ilkbahar” doğuyor... Elbette ki bütün bu mevcut gençliğin ve bu başlangıcın Mill koktuğunu biliyorum, onları itmeyi veya onlardan uzak durmayı yanlış buluyorum. Hepimiz (ben, sen, Adolf) var gücümüzle bu umutta onların yanında olmalıyız ki, hareket hızla bizim fizyonomimizi kazansın, “Yurtiçi-Grubu'nun redaksiyonu” altında olsa da, ülke içindeki tohumlardan birazı bile açsa ve gerçek Polonyalı işçiler katılsa, bizim ağırlığımız kısa sürede tümüyle kendiliğinden tersine bir oranı ortaya çıkaracağı için bu daha da fazla böyle. Adamı kendin göreceksin ve değerlendirebileceksin.

Bütün bunlara ne diyorsun?

Orada, memlekette Polonya hareketinin sağladığı güven seni de sevindirip canlandırıyor mu! Ve bütün bu Braven'lerle yenisinden ilişkilerin kurulması? Tanrı biliyor ya, şu 'Gaweda'yı bile Ka-utsky'ye yeğlerim (!..)

Seni içtenlikle öpüyorum.

Senin Rosa

Bir şey daha! Bu adamın (Tr[usiewicz]) esas adını resmen bilmene izin yok. Benden ısrarla gizli tutmamı istedi. Elbette ki kendisi sana söyleyecektir.

Adam hemen “Niepodleglosc Polski”den büyük bir nakil istiyor (sınırı¹⁵ halletmişler), ama onu bundan vazgeçirdim, biz Zürih'e gelinceye kadar beklemeli. Aslında senin bu kampa girişin var mı?

1) Stanislaw Trusiewicz, takma adı Kazimierz Zalewski (1869-1918), II. Proletarya'nın, sonra Litvanya sosyal demokrasisinin üyesi, 1895'te Litvanya'da Zwiazek Robotnikow'un [İşçi Bund'u] kurucularından biri. 1899-1900 arasında Polonya Krallığı'nda sosyal demokrat partinin yeniden inşasına katıldı, 1901 sonunda Çarlık polisi tarafından tutuklanıncaya kadar Merkez Yönetim Kurulu'na dahildi.

2) Koczan, takma adı Alfons Morawski (1868-1941), 1890'h yılların birinci yarısında Wilna'da Litvanya sosyal demokrasisinin kurucularından biri. 1895'ten beri Parti'nin oportünist kanadından. 1897'de Litvanya sosyal demokratları arasında kitlesel tutuklamalar yapıldığında, önce Belçika'ya, sonra Polonyalı sosyal demokratlarla ilişkilere sahip olduğu Zürih'e iltica etti. 1902'den sonra artık işçi hareketi içinde yer almadı.

3) Jozef Kohanowski, Edvard Chwalewik ve Jozef Kuc çevresindeki bir öğrenci grubu kastediliyor.

4) 'Gaweda', Wincent Kowalski'nin (1861-1935) takma adı. Varşovalı işçi, I. Proletarya'nın, Zwiazek Robotnikow Polskich'in ve 1893'e kadar varlığını sürdüren eski PPS'nin üyesi. Eski PPS içindeki bölünme sonucunda yurtiçi organizasyonları SDKP ve PPS'yi kurdular. Kowalski başlangıçta SDKP'ye dahil oldu ve bu dağılıdığında ve birkaç yıllığına varlığı sona erdiğinde başkalarıyla birlikte PPS saflarına katıldı.

5) Proletarya Partisi'nin dört önde gelen üyesi: St. Kunicki, Piotr Bardowski, Michal Ossowski ve Jan Pietrusinski'nin idamlarının (28 Ocak 1886) yıldönümü kastediliyor.

6) Bildiri bulunamamıştır.

7) 1900 Eylül'ü için toplantıya çağrılmış olan Paris'teki Enternasyonal Sosyalist Kongre.

8) Maciej Rozga [Rosa Luxemburg], *Niepodleglosc Polski a sprawa robotnicza* [Polonya'nın Bağımsızlığı ve İşçi Davası], Paris, 1895.

9) Teofil Wlostowski (1868-1930), tesfiyeci.

10) Stanislaw Kulik (1870'den 1931'e kadar), Varşovalı tornacı.

11) Bronislaw Wesolowski (1870-1919), mühendis. Bu üç isim SDKP içindeki siyasal faaliyetleri nedeniyle Sibiryaya sürülmüş olan grup arasındaydılar.

12) Kazimierz Ratynski (1874-1904), o da aynı şekilde bu gruba dahildi. 1890'h yılların başında Zürih Politeknik'te öğrenim görmüştü. Sibiryada öldü.

13) Jan Pogorzelski (1874-1931), SDKP içinde faal, 1895'te Sibiryaya sürüldü. Tutuklandıktan sonra PPS'ye katıldı. 1922'de Rusya'dan geri döndükten sonra artık aktif Parti çalışmasında bulunmadı, ancak iki savaş arası dönemde tekrar Varşova'ya gitti.

14) Jan Wacław Mahajski (1867-1926), Varşova Üniversitesi'nde öğrenci olarak 'Zet' denen, Polonya Liga'sına tabi bir gençlik örgütüne bağlıydı. 1890'h yılların başında sosyalist oldu, hatta II. Proletarya'yla gevşek bağı vardı. 1892'de tutuklandı ve altı yıl Sibiryaya sürüldü. Sürgünde Anarko-Sendikalizm Teorisi'ni ortaya çıkardı. 1905'ten itibaren Galiçya'daydı. 1911'de Fransa'ya iltica etti, 1917'den itibaren Sovyet Rusya'da bulundu. Onun biyografisini yazan Stefan Zeromski'nin yakın dostuydu. Bkz. Stefan Zeromski, *pisma rozne*, "Czytelnik", Varşova, 1963, Cilt I, s. 19-25.

15) Öyle anlaşıyor ki burada 'yeşil' denen sınır kastediliyor.

*[Berlin-Friedenau] Pazartesi [30 Nisan 1900]**

Sevgili Dyodyo'm! D n sabah ekspres mektubunu, bu sabah kişisel mektubunu ve   len ikincisini aldım. Dyodyo, cevabını beklemeksizin hemen Cumartesi günü sana ikinci bir mektup yazmak istiyordum, ama burada sürekli ne kadar meşgul oldu ma inanamazsın, bir bakıyorsun  u Basın Komisyonu¹ kuruluyor, bir bakıyorsun makalem nedeniyle Janiszewski'ye² gidiyorum, vs. Bütün bu  amata arasında sana, özellikle cevabını henüz almadı ım için yazacak durumda değildim. Şimdi sana istediğim zaman ve vakit elverdi ince hep yazacağım.

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

Her şeyden önce kısaca Polonya meselelerine ilişkin.

Hazinem, buradaki işlerin nasıl yürüdüğünden habersiz, uzak-tan biraz uygunsuz bir taktik öğütlüyorsun bana. A la Marysia³ yazmak veya genel olarak Polonya'nın bağımsızlığıyla ilgili kes-kin polemige girmek, tongaya basmak ve Przedswitcilerin bana kurduğu tuzağa düşmek anlamına gelir. Onlar, benim oradaki iş-çileri kızdırmamı istiyorlar, bense işin buraya varmamasını isti-yorum. Senin mektubun geldiğinde, cevabım çoktan Moraws-ki'nin elindeydi. Bunu son sayıda, redaksiyonun cevaplarında okuyabilirdin!⁴ Gerçekten bu sayıya yetiştiremediler. Benim ce-vabımdan hoşnut kalır mısın – bilemiyorum. Duruma en uygun ses tonunun bu olduğunu düşünüyorum. Basın Komisyonu saye-sinde *Gazeta [Robotnicza]*'yı fiilen yönetebileceğim ve Przedswit-cilere buradan havlayabileceğim. Gelecek Pazar Morawski'yle ikinci oturumumuz var ve konu burada hemen karara bağlanıyor. Sen sinirleniyorsun, oysa önemli olan *provoke edilmeye meydan bırakmamak* ve Parti Kongresi'nde benim yapmaya başladığım gi-bi sakın manevra yürütmek, bana hiçbir Przedswit'in ulaşamaya-cağı yerde sağlam oturmak.

Fakat şimdi işlerle ilgili yazma isteğimi yitiriyorum. Bir şey da-ha, Poznan ile Yukarı Silezya'dan beyanlarla ve Almanların da be-yanlarıyla baskı uygulama taktiğinin, en yanlış taktik olduğunu ekleyeyim. Buradakilerin, benim şahsımda Almanlara karşı bir savunmaya sahip olmaları söz konusu, tersine değil; buna karşı-lık Poznan ve Yukarı Silezya'ya ilişkin -bunu sana birkaç kez yaz-dım, Canım- bu yoldan bir şey elde edilmez; o insanlar şirin ya-ratıklar gibiler, ya hiçbir şey yapmıyorlar ya da kötü sonuçlara yol açan şeyler yapıyorlar (Poznanlıların PPS'nin feshiyle ilgili budalaca talepleriyle bana büyük hizmet sağladıkları gibi). Sade-ce kendi yaptıklarına güvenebilirim.

Şimdi, *mahrem konular*. Elbette ki haklısın. Uzunca süredir ikimiz de kendi ruhsal hayatlarımızı sürdürüyoruz, ama bu asla Berlin'de başlamadı. Henüz Zürih'teyken yıllardan beri ruhsal olarak birbirimize yabancıydık, özellikle Zürihte'ki son iki yılım, hissettiğim korkunç yalnızlıkla belleğime kazındı. Ama geri çeki-

len, içine kapanan ben değildim, tam tersine. Senin acaba nasıl yaşadığını, içinde neler olup bittiğini kendime hiç sordum mu, diye soruyorsun? Buna sadece acı acı gülümseyebilirim. Ah evet, bunu binlerce kez sadece kendime değil, sana da yüksek sesle ve ısrarla sordum, ama hep, seni anlamadığım, bana güvenmediğin, benim sana hiçbir şey veremeyeceğim vs. cevabını aldım. Sonunda sormaktan vazgeçtim, hiçbir şeyin farkında değilmişim ya da hiçbir şeyle ilgilenmiyormuşum gibi davrandım. Şimdi de kalkmış başka biriyle ilgilendiğini nasıl düşünebildiğimi, başka bir kadının sana yetemeyeceğini, seni anlamayacağını yazıyorsun. Ben de eskiden kendi kendime hep böyle söylerdim.

Kısa süre önce bana, benim de seni anlamadığımı, kendini benim yanımda da tümüyle yalnız hissettiğini yüzlerce kez söylediğini unuttun mu yoksa! Öyleyse ne değişti? Ancak bunun farkına vardıktan sonra, artık senin için var olmadığımı inanmaya başladım. 1893 yılında bu düşünceye farklı tepki mi veriyordum? Eh, o zamandan bu yana hiç değişmedim mi? O zaman daha çocuktum, bugün kendisini mükemmel denetleyebilen, acıdan dışları birbirine kenetlenirse de, hiçbir şey belli etmemeyi bile becerebilen yetişkin ve olgun bir insanım. Ama sen olgunlaştığımı ve sekiz yıl önceki ben olmadığımı asla kabullenmek istemiyorsun.

Bir şey daha. İlişkimizi kafamda nasıl bu kadar kolayca silip atabildiğini soruyorsun ısrarla. 'Kolay' olup olmadığını burada tartışmayacağım. Ama bu düşünceye nasıl vardım? İşin sırrı burada: Özellikle Zürih'e son gelişimin ardından benim zihinsel yeteneklerimi tümünden gözden yitirdiğini, senin için, diğerlerinden tek farkı belki de yazı yazması olan herhangi bir kadın olduğumu anladım. Özellikle burada, başkalarının ne tür kadınlarla yaşadıklarını, onlara nasıl taptıklarını ve tanrı bilir ne yerine koyduklarını ve nasıl boyun eğdiklerini adım başı gören bense, hep senin bana nasıl davrandığını düşündüm ve ruhsal benliğim için her türlü duyarlılığı yitirdiğini ve artık hatırlamadığımı bile anladım. Bunun bilincine varmam, bana karşı içsel olarak soğumuş olduğunun en canlı ve –en acı verici kanıtıydı benim için.

Bundan sonra tekrar ortak bir ruhsal hayat sürdürmemizi isteyip istemediğimi soruyorsun? Cevabım açık, ama bunun gerçekleşmesinin sana bağlı olduğunu unutma. Son yılları geçirdiğimiz şekilde, ortak bir ruhsal hayat inşa etmemiz imkânsız. Ancak sen bana karşı şimdiye kadarki, benim seni anlayacak durumda olmadığım, içsel hayatınla ilgilenmediğim, vs. güvensizliğinden vazgeçersen aramızda bir anlaşma mümkün olabilir.

Sana söyleyecek çok, o kadar çok şeyim var ki, ama artık bütün bunlar hakkında yazacak güce sahip değilim, gerçekten. Burada olduğunda, nihayet birlikte yaşamaya başladığımızda, o zaman birbirimize her şeyi söyleyeceğiz. Hem belki o zaman sözlerle de gerek kalmaz.

Forrer'e⁵ bugünlerde yazacağım, bu konu⁶ dayanılmaz şekilde uzayıp duruyor. Biliyor musun, gelecekteki hayat biçimimizi düşünürken, tekrar başlangıçtaki projeye döndüm: Belki altı aylığına Güney'e yerleşmek gerek? Çünkü burada açıktan açığa birlikte yaşamak imkânsız, o zaman da hayatımız beni yalnızlıktan daha çok korkutan bir karikatüre dönüşecek. Birlikte yaşamak için huzura o kadar çok ihtiyacımız var ki, saklanırken huzura nasıl kavuşabiliriz? Bunu bir düşün. Anna'yla ilgili yeni bir şey var mı? Ona yazmadım. Sebebini biliyorsun. Yüzlerce öpücük.

Senin R.

1) Prusya Taksim Bölgesi'ndeki PPS'nin *Gazeta Robotnicza* redaksiyonunun Basın Komisyonu kastediliyor.

2) Jozef Konstanty Janiszewski (1855-1923), mücellit, Poznan'daki sosyalist hareketin öncülerinden; 1882 ve 1888 yıllarında, devrimci faaliyetleri nedeniyle çeşitli kereler tutuklanmış ve mahkûm edilmiştir; 1890'lı yılların başında Berlin'de *Gazeta Robotnicza* ve diğer sosyalist yayınların basıldığı bir matbaa kurdu. Eski bir sosyal demokrat. Berlin Rixdorf semti belediye meclisi üyesi.

3) Başka bilgi yok.

4) Rosa Luxemburg'un Prusya Taksim Bölgesi PPS'sine V. Kongresi'nde katılmasına, *Gazeta Robotnicza*, "Ze Zjazdu [Kongre'ye ilişkin]" başlığı altında (*Gazeta Robotnicza*, 21 Nisan 1900, Sayı 16) özel bir baş makale ayırdı; bu makalede Rosa Luxemburg'un Parti'ye katılması selamlanıyor, aynı zamanda biraz sinsice, "Rosa Luxemburg'un nihayet Polonyalı bir sosyalist olduğu" ve "bir düşman yerine aynı tanrıya tapan bir dostla buluşma"nın güzel olduğu saptanıyor; Parti'nin Polonya'nın bağımsızlığı programı üzerinde yükseldiği hatırlatılıyor ve Polonya Taksim Bölgesi PPS'sine Rosa Luxemburg'un katılmasının, açıkça onun da bu programı desteklediği anlamına geldiği vurgulanıyordu. Bu iddialar Rosa Luxemburg'un hemen yazılı tepkisine yol açtı. Yazı gönderildikten he-

men sonra yayınlanmadı, *Gazeta Robotnicza*'nın bir sonraki sayısında "Redaksiyon"un cevaplarında (R. Luxemburg'un sözünü ettiği) bir not vardı: "Yoldaş Luxemburg'un 'Kongre'ye ilişkin" makalesine cevabıyla ilgili olarak bir sonraki sayıya kadar sabretmesini rica ediyoruz" (*Gazeta Robotnicza*, 28 Nisan 1900, Sayı 17). Rosa Luxemburg'un cevabı derginin bir sonraki sayısında gerçekten de yayınlandı (r. Luxemburg, "Ze Zjazdu", *Gazeta Robotnicza*, 5 Nisan 1900, Sayı 18). Yazarın aslında makalede yapmak istediği düzeltmelerin dikkate alınmadığına ilişkin redaksiyonun bir notu eklenmişti makaleye. Redaksiyonun yazara karşı bu pek vefalı olmayan tavrı ve makaleye yönelik saldırgan yorum karşısında R. Luxemburg "Yönetim Kurulu'na Cevap" adlı makalesiyle cevap verdi: *Gazeta Robotnicza*, 26 Mayıs 1900, Sayı 21. Redaksiyon bu makaleye, Rusya Taksim Bölgesi PPS'sinin yazara şiddetle saldıran bir açıklamasını ekledi. ("Kendi Meselelerimizle ilgili", a.g.y.)

5) R. Forrer, hukukçu ve sosyolog, Zürih Üniversitesi'nde profesör.

6) Rosa Luxemburg'un Gustav Lübeck'ten boşanma işleri kastediliyor.

*[Berlin-Friedenau] Cumartesi [12 Mayıs 1900]**

Yani Temmuz ortasına kadar bekliyoruz!... N'apalım, iki ay daha bekleriz. Bu durumda hiç olmazsa, yaz aylarını her şeye yetecek şekilde nasıl paylaştıracığımız konusunda şimdiden anlaşmamıza izin ver. Göz önünde bulundurulacak şeyler şunlar: 1) Evimizi düzenlemek (başlangıç için en gerekli şeyler) en azından bir ay alır, 2) Yaz tatili, o da bir ay (daha fazlası için zaman yok), 3) İki kongre ve bunlar için hazırlık.¹ Hiç olmazsa tatili birlikte geçirmek istediğimiz için, sen gelir gelmez Temmuz ortasından Ağustos sonuna kadar yapmak zorunda kalacağız tatili. Ardından

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

Ağustos ortasından itibaren kongrelere hazırlık için zamanım olacak, aşağı yukarı bir ay –gerçi biraz az ama, başka bir imkân göremiyorum. Yerleşmemizi kongrelerden biraz sonraya ertelemek ve bu arada ‘bekâr’ hayatı yaşamak zorunda kalacağız, bu ise benim gerçekten hiç hoşuma gitmiyor. Ev kiralamak için sonbahar çok elverişsiz bir zaman, hem kongrelerden sonra, ev için koşuşturmayla, vs. başlamak yerine kendi evimizde dinlenmek işime daha çok gelirdi. Ama n’aparsın.

Tatil için herhalde dağlara bir yere, örneğin Thüringen’e gideriz?

Sen gelir gelmez birlikte kıra gitme ve bir ay boyunca hiçbir şey yapınama planı aslında çok hoşuma gidiyor, çünkü hiç olmazsa sükûnet içinde biraz gevezelik edebilir ve günlük işlerle rahatsız edilmeyiz.

Polonya meselesine gelince, durumu bir kez daha iyice gözden geçirdim ve PPS’ye katılmamın hayatımda olağanüstü önemde bir adım, aynı zamanda hayatımda attığım ve atabileceğim en budalaca adım olduğu sonucuna vardım. Bu ölçüsüz ahmaklıktan giderek daha acı biçimde pişmanlık duyacağım. “Ben nasıl bir eşeğim, der dana kendisine...” Gerisi, görüştüğümüzde şifahen.

Kraliyetteki sosyal demokrasinin ortaya çıkışı bizim için âdeta bir felaket.² Bizden sonra hiçbir şey yokken, ciddi ve saygı uyandıran çalışmanın hatırası hâlâ sürüyordu. Şimdi ortaya çıkan şey bu saygıyı çok kısa sürede yok etti, itibarı zedeledi ve nihayet aynı şekilde yok olacak, ama geride... kötü bir koku bırakacak. Bu beni çok üzüyor, olayların seyrini değiştirmek için bu bataklığın içine girmek istemediğim ve giremeyeceğim ölçüde, daha da çok üzüliyorum. En ufak ayrıntıda bile, bizim o zamanki çalışmamız ile şimdiki, sözüm meclisten dışarı, boktan sosyal demokrasi arasında ne kadar korkunç bir fark var!!... Trusiewicz’in (bu arada kendisi bütün o sürü içinde tek devrimcidir) her ziyaretinin ardından saçlarım havaya dikiliyor.

Polonya sosyalizmi hakkında kimsenin, hiçbir şeyin bilinmediği Ay’a ya da Madagaskar’a kaçmak mümkün olsaydı keşke!... Seni budala, sakın bana cesaret veya benzeri şeylerin eksikliğinden söz etme. ‘Cesaret’ ve ‘azim’ belirli durumlarda sadece ... darkafa-

lılığın dış görünümleridir. Belirli koşullar altında, muharebe alanında kalabilmek için Mill olmak gerek, Lassaller ise -aptal bir Eflaklı'nın kurşunuyla³ da olsa- sadece zamanında şehit düşebilir...

Seni etkilememden 'hoşlanman' için sana etkide bulunmamı 'istediğin' yollu açıklaman tarif edilebilir bir şey değil... Bunun nasıl bir yapaylık barındırdığını, ne kadar 'yapmacık' olduğunu ve doğal olmadığını hissetmiyor musun gerçekten? Bilinçli ya da bilinçsiz etkisi altında bulunulan kişiye karşı içsel saygının ve inancın bu şekilde ifade edilebileceğine inanıyor musun ciddi? Ah, eski dostum, hayatta hâlâ öğrenmen gereken ne çok şey var! Hâlâ bir roman kahramanı gibisin, kitaplarda yazıldığı gibi biri -bunu nasıl tanımlamam gerektiğini ben de bilmiyorum! Biliyor musun? En iyisi sen bu kadar çok konuşma, kendinle ve ikimizle ilgili, geçmiş ve gelecekle ilgili düşünme, sadece buraya gel ve benimle yaşamaya başla, o zaman her şey iyi olacak. Sekiz yılı lafla boşa geçirdik, ama henüz bir ay bile yaşamadık. Dışsal ve içsel göçebeliliğin yorgunluğu yüreğimi daraltıyor, senin mektuplarını açınca sırf PPS etütleri veya birbirimizle ilişkiler hakkında altı forma görüp, pratik, normal gözle görünür bir hayatın kırıntısına rastlamayınca bayılacak gibi oluyorum. Çok yorgunum, çok! Tanrı aşkına izin ver yaşamaya başlayalım. Sevgili Dyodyo, bırak yaşamaya başlayalım!!

Öpücükler, Senin

1) 1900 Eylül'ünde Paris'teki Enternasyonal Sosyalist Kongre ve onun ardından aynı şekilde Eylül'de Mainz'daki Alman sosyal demokrasisinin Parti Kongresi kastediliyor.

2) Birkaç ay önceden SDKP'nin Litvanyalı sosyal demokratlarla birleşmesiyle SDKPİL'in oluşumu gerçekleştirilmişti: bkz. Önsöz.

3) Lassalle, 28 Ağustos 1864'de Cenevre'de Eflaklı asilzade Janko von Rakowitz tarafından bir düelloda kurşunla vurularak ölmüştü.

No. 5* [Berlin-Friedenau] Salı akşamı, 14 Ocak 1902

Canım! Nihayet (saat 9.30'da) sana bir mektup yazabiliyorum. Öğle yemeğinden beri öylesine çok mektubum vardı ki, okumak için çok fazla vakit harcadım, sonra Dalski¹ iki saat burada kaldı, o gider gitmez Gurwiç² geldi ve şu ana kadar oturdu. Bugün Perşembe ve Cuma'dan iki kartını birlikte aldım. Bütün mektupları-
mın ve Luzern'den ufak kitapçığın eline geçmiş olması iyi. Dün aldığım 4 numaralı mektubunda, 14 Şubat'ta kesinlikle geri dö-
nemeyeceğini yazman beni biraz üzdü, itiraf ediyorum. Aslında

*) Jogiches'in isteği üzerine Rosa Luxemburg, mektuplarını, aynı onun kendi mektupla-
rını yaptığı gibi numaralandırmaya başladı (ilk kez 6 Ocak 1902 tarihli mektuptan, 11
Mart 1902 tarihli 31 numaralı mektuba kadar).

yaklaşık bir ay sonra mutlaka geri geleceğini varsaymış ve kendimi bu düşünceye alıştırmıştım. Ama elbette emin olunamaz, sen gerektiği gibi hareket ediyorsun, gerisi *kendiliğinden hallolur nasılsa*. Yeri gelmişken, eğer geri dönüş biletini kullanmama ihtimalin güçlenirse, yerel *Algerische Zeitung*'ta ve *Genua*'da (Hasensteyn ve Vogler aracılığıyla), Berlin'e ucuz bir biletin satın alınabileceği ilanını ver, belki elden çıkarabilirsin. Ama bunu hemen Şubat başında yapmalısın. Her gün muhasebe yapmamı hatırlatıyorsun bana: İçin rahat olsun, her şey örnek biçimde düzenli.

Dalski bugün buradaydı, onu duruma uygun olarak karşıladım. Adam gelecek hafta Polonya'ya gidiyor. Yayın³ için (iki ayda bir çıkan, üç-dört formalık bir dergi olacak) parayı uzun süreliğine garantiledi, her iki ay başına 80 gümüş ruble. İş 'benim ele almam', 'talimatlar' vermem ve yazmam için çok rica etti. Gerçekten de biraz yüreklendim ve sevindim, bu bağlamda Adolf'a yazacağım. İlk sayı Şubat'ta çıkacak. Bu iş için gerekli para nedeniyle 'yaşlı avratlar'a, ya da Dalski'yi neredeyse merdivenden aşağıya atacak durumda oldukları ortaya çıkan kişilere gönderdiği Zalewski hakkında konuşurken, katıla katıla gülmemek için dudaklarımı ısırarak zorunda kaldım. (Zavallı Zalewski, nasıl bir duruma düşmüş!) Kısaca, Dalski'yle her şey yolunda. Yarın (Wrzesnia) hakkındaki bildiriği Poznan'a göndereceğim.⁴

Vaillant'dan bu gün yine, Brüksel'den, vs. rapor verdiği bir mektup aldım, rapora ilaveten şunları yazıyor: "*Je causias à Bruxelles avec le citoyen Plekhanoff des articles si solides et brillants ou vous avez exposé la crise socialiste française et si parfaitement critiqué et démolie le ministérialisme. Son opinion n'était pas moins admira-tive que la mienne, et nous conclusions à l'utilité extreme qu'il y aurait à ce qu'ils parussent réunis en brochure surtout en français. Je lui disais combien je regrettais de manquer du temps nécessaire pour une traduction, mais j'ajoutais que peut-être, si on pouvait réaliser les con ditions de la publication, vous voudriez bien traduire vous même?*"⁵

Öyle anlaşıyor ki, bu düşünceyi İhtiyar'ın kafasına Plehanov soktu. Tabii ki bizzat çevirmeyi düşünmediğim cevabını verece-

ğim. Ama şimdi Fransa hakkında makaleyi yine çifte sevinçle yazıyorum, çünkü konuya ilişkin bir tür epilog olacak. Clara bana bugün, 21'inde yine Berlin'e geleceğini ve Fransız sosyalizmi içindeki kriz hakkında bir konuşma yapmak istediğini yazmış, benim düşüncemi soruyor. Tabii ki bu düşünceyi hararetle alkışladım, alışıldığı üzere makaleme sadık kalarak reproduksiyon yapacağı için daha da çok alkışladım. *Vorwärts*'le ilgili olarak Ruslara, öğüt ve materyalle elimden geldiğince yardım ediyorum. Avrupa arenasına çıkışta ne yazık ki çok *beceriksizler*.⁶

Sırası gelmişken *Zarja*'yla⁷ ilgili takma isimler şöyle: *T.Ch* ve *Lenin*, *Uljanov* oluyor; *Martov*⁸ ve *Ignotus*, *Cederbaum*; "*ST*", *Starowjer* veya *Potrjessow*;⁹ *Newsorow*, *Nachamkes*¹⁰ ve Ortodoks - kim- bil bakalım?... Luba Akselrod¹¹!!!-

Rus sirkine gelince, *Goldendach*¹² birkaç haftadır burada (henüz beni bahtiyar kılmamış olmasına şaşıyorum) ve elbette ki çoktan bir grup kurdu: Adı *Borba* [Mücadele].¹³ Benim: *Kiminle?*¹⁴ sorum üzerine *Gurwiç* şu açıklayıcı ilavede bulundu: *besbelli ki sağduyuyla*.¹⁵ Bu grubun üyeleri hep aynı: *Nachamkes* (ne feci bir isim!), *Parisli Gurwiç* ve burada Berlin'de *comme de raison* [tabiatıyla -ç.n.] - *Buchholz*.¹⁶

O zavallı *Grunwald*'m¹⁷ üzerine kendi Basın Komisyonu'nun nasıl saldırdığını ve onu nasıl aşağıladıklarını bir bilsen! Kepazelik! Öylesine "*kötü bir ton*", düpedüz *une canaillerie* [bir alçaklık -ç.n] bu. Bildirinin bütününe bugün *Tribune*'ün¹⁸ ekinde verdiler, *Grunwald*'ı çirkefe buluyorlar; sana gönderirdim ama, kendisine *Tribune* gelmeyen *Mehring*'e yollamak zorundayım (bu yüzden beni çok kışkandığını daha önce birkaç kez belirtmiştim).

Bugün *Andzia*'dan da ayrıntılı, ama çok hüznünlü bir mektup aldım. Düşünsene, küçük *Dziudzia*¹⁹ çok hastaymış, önce iki hafta boyunca görünür bir sebep olmaksızın ateşi sürmüş, sonra boynunda, kulağının altında, kloroformla bayıltılarak kesilip açılması gereken bir çıban çıkmış! Her şeye bir melek gibi katlandığını, sargı ve ameliyat esnasında hassas kalbini korumak için odadan dışarıya çıkan annesini teselli edip sakinleştirdiğini anlatıyorlar. Şimdi daha iyiymiş, ama ufaklık birkaç hafta daha yat-

mak zorunda, çöp kadar kalmış. Zavallı çocuğa 'Leo Amca'dan güzel bir kart yolla (Bayan Romana Luxemburg, Chlodna 32), buna çok sevinecektir. 'Küçük kardeş'li kartın Andzia'yı çok etkilemiş, sana yazmayı çok istemiş ama adresin yokmuş (şimdi yolladım). Fransız²⁰ da aynı şekilde çok sevinmiş ve sana yazmayı çok istiyor.

Tembellikten, daha da çok tutumluluktan dolayı olabildiğince kaçmış olmama rağmen artık çaresi yok: Gerek Mehringler gerekse Kautskyler için doğru düzgün bir 'kabul' kaçınılmaz oluyor, çünkü artık kendimi yavaş yavaş pinti gibi hissetmeye başladım. Şanssızlığa bak ki, aralarında kavgalı oldukları için bir yerine iki akşam yapmam gerek, bu da beni çok korkutuyor. Clara'nın gelişinden yararlanarak kombinasyon yapıyorum: Bir defasında Mehring'ler, Clara ve Stadthagen, diğerinde Kautsky'ler, Eisner'ler ve Amcacık [Singer]. Şeytan alsın onları, her kuruşa acıdığım şu an o kadar çok para gidecek ki! Bir de zahmeti var. Aslında bütün gün yatakta yatmayı yeğledim. Daima ve sürekli yorgunum, oysa saate bağlı, düzenli yaşıyorum ve saat 11'de yatıyorum, öğle yemeğinden sonra da uyuyorum.

Sana yarın [Berliner] Tagesblatt'dan kesilmiş bir yazı dizisi göndereceğim, bence olağanüstü bir yetenekle kaleme alınmış.

Andzia'ya ufak bir mektup yaz lütfen, şu an çok sıkıntılı kendisi!

Anna²¹ [mektubu] bugün postaya verebilsin diye bitiriyorum.

Seni kucaklıyorum! Senin R.

1) Adam Stanislaw Ettinger-Dalski (1878-1934), hukukçu ve sosyolog, SDKPiL'de aktif, 1918'den sonra KPP'ye bağlandı, Wolna Wszechnica Polska'da [Özgür Polonya Üniversitesi] profesör.

2) Fjodor I. Gurwiç, daha çok Dan adıyla tanınır (1871-1947), tanınmış bir sosyal demokrat, 1890'lı yıllardan beri Rus hareketi içinde aktif, 1901'de sürgünden Almanya'ya kaçtı; Berlin'de Leninist Iskra grubuyla birlikte hareket etti. Sonraki yıllarda Mensheviklerin sağcı liderlerinden biri oldu, sürgünde öldü.

3) Przegląd Socjaldemokratyczny [Sosyaldemokrat Panorama] kastediliyor.

4) 20 Mayıs 1901'de Ponzan/Wrzesnia'da Alman öğretmenler, Almanca dua okumaya direnen bazı Polonyalı çocukları dövdüler. Öğretmenlerin davranışı ebeveynlerin şiddetli tepkisiyle karşılaştı, Alman resmi makamları onlara karşı dava açtı ve dava 19 Kasım 1901'de Gnesen'de hapis cezasıyla sonuçlandı. Rosa Luxemburg'un kaleminden bir bildiri ulusal baskıya karşı çıkıyor ve Wrzesnia'daki olayları mahkûm ediyordu. Bu bil-

dirinin metni için bkz. Bydgoszcz'da *Wojewodschaft* arşivi, rep. 1 I, Sayı 4437, S.839. Dikkat: "Rosa Luxemburg'un İlk Basımlarının Bibliyografyası"nda yoktur. Z Pola Walki, 1962, Sayı 3 (19).

5) "Fransız sosyalistlerinin krizini ortaya koyduğunuz ve ministeryalizmi [sosyalistlerin bir burjuva hükümetine katılımını -ç.n] mükemmel biçimde eleştirdiğiniz ve hırpaladığınız o çok güçlü ve parlak makaleler hakkında Brüksel'de yurttaş Plehanov'la sohbet ettim. O da çok begendini belirtti ve bu makalelerin, özellikle Fransızca olarak bir broşürde toplanabilirse son derece yararlı olacağı sonucuna vardık. Bir çeviri için gerekli zamanın eksikliğinden dolayı ne kadar üzüntü duyduğumu kendisine söyledim. Fakat, yayın için koşullar gerçekleştirilebilirse, belki de kendinizin bu çeviriyi yapabileceğinizi ekledim." Brüksel'deki Enternasyonal Sosyalist Büro'nun 30 Aralık 1901 tarihli oturumunda E. Vaillant ile G. Plehanov arasındaki bir buluşmadan söz ediliyor. Rosa Luxemburg'un Fransa hakkındaki adı geçen makaleleri: "Fransa'da Sosyalistlerin Krizi", *Neue Zeit*, 16 Ocak-27 Şubat 1901, Sayı 16, s. 495-499; Sayı 17, s. 516-525; Sayı 18, s. 548-558; Sayı 20, s. 619-631; Sayı 22, s. 676-688; "Intermezzo", a.g.y., 20 Şubat 1901, Sayı 21, s. 666-667; "Fransız Birleşme Kongresi'ne İlişkin", a.g.y., 15 Mayıs 1901, Sayı 33, s. 202-210; "Kongre'den Sonra", a.g.y., 5 Haziran 1901, Sayı 36, s. 299-305. Rosa Luxemburg'un daha alta sözü edilen, Fransa'ya ilişkin planlanan makalesi "Fransa'da Sosyalist Krizin Sonu", *Neue Zeit*, 5 Mart 1902, Sayı 23, s. 710-718; 12 Mart 1902, Sayı 24, s. 751-758.

6) Orijinali Rusça.

7) *Zarja* [Şafak], Rus sosyal demokrat teorik gazete, 1901-1902 arasında Stuttgart'ta yayınlandı (3 fasikül), Lenin, Plehanov, V. Zasuliç. P. Axelrod, J. Martow ve A. Potryesow'un katılımıyla çıktı. Burada R. Luxemburg'un değindiği sayı, Aralık 1901'de yayınlandı.

8) Julij O. Cederbaum-Martow (1873-1923), sürgündeki önde gelen Rus sosyal demokratlardan biri (1901 ilkbaharından beri). *Iskra* çalışanlarından, 1903'ten itibaren Menşeviklerin liderleri arasında.

9) Aleksander N. Potryesow (1869-1934, Rus sosyal demokrat, 1900'den beri sürgünde; *Iskra* ve *Zarja* çalışanı; 1903'ten itibaren Menşevik liderler arasında.

10) Jurij M. Nachamkes, daha sonraları Stjeklow adı altında tanındı (1873-1941), faaliyetine Rus sosyal demokrat hareketi içinde 1890'lı yılların ilk yarısında başladı. Daha aşağıda adı geçen Riazanow'la birlikte Borba çalışanı. Daha sonra Bolşevik, Ekim devriminden sonra politikacı, *Izvestija*'nın redaktörü.

12) Lubow I. Axelrod (1868-1946), Rus sosyal demokrat, kadın, Leo Jogiches'le birlikte 1880'li yılların ikinci yarısında Vilna'da devrimci eylemlere katıldı. Rus sosyal demokrat basınında sayısız felsefi makalenin yazarı, *Iskra* ve *Zarja* çalışanı; 1903'ten sonra Menşevik. 1918'den itibaren artık siyasal faaliyeti yok, (çeşitli Rus yüksek okullarında) pedagoji alanında çalıştı, özel olarak sanatın sosyolojisiyle ilgilendi.

12) David B. Goldendach, daha sonra Riazanow adı altında tanındı (1870-1938), faaliyetine 1890'lı yılların birinci yarısında Rus sosyal demokrat hareketi içinde başladı. 1900'den beri sürgünde. Borba'nın kurucularından biri. 1903'ten sonra Menşevik. Şubat devriminden sonra Rusya'ya geri döndü ve 1917'de Bolşeviklerin safına geçti. Sovyet Rusya'da sendika fonksiyoneri; ünlü sosyalizm tarihçisi ve Marksizm klasiklerinin yarıncısı. 1921-1931 Moskova Marx-Engels-Lenin-Enstitüsü müdürü. 1931'de Parti'den ihraç edildi.

13) Borba [Mücadele] -yayıncılık-gazetecilik faaliyeti yürüten Rus grup, 1901 sonunda Almanya'da kuruldu; Ağustos 1901'de ortaya çıkmış ve Yurtdışındaki Rus Sosyal Demokratların Birliği içinde 1899'daki bölünmeden sonra bütün sosyal demokrat organizasyonları birleştirmeyi amaçlayan aynı isimde bir başka çevre daha vardı. Yayıncılık-gazetecilik faaliyeti yürüten Borba grubuna, aynı isimdeki önceki çevrenin *Iskra* ve *Zarja*'yla işbirliğinden yana olan üyeleri katıldılar. Grubun liderliğini Riazanow ve Stjeklow yapıyordu. Grup, birinci yayın çıkarması dışında Rus sosyal demokrasisi içinde pek büyük bir rol oynamadı. RSDİP'in II. Parti Kongresi'nin arifesinde dağıldı, üyelerinin çoğunluğu *Iskra*'ya geçti.

14) Orijinalinde Rusça.

15) Orijinalinde Rusça.

16) Wilhelm Buchholz (1866-?), Rus devrimci hareketi içinde aktif, Alman kökenli. 1891'den beri Rusya dışında, önce Emegın Kurtuluđu grubuna katıldığı Zürih'te, 1895'ten itibaren kesin olarak yerleştığı Berlin'de, Yurtdışındaki Rus Sosyal Demokratların Birliği üyesi. Berlin'de, Rusya hakkında makaleler yazarak *Vorwärts* için de çalıştı. SPD'nin sol kanadına yakındı.

17) Max Grunwald (1873-?), SPD içinde aktif, gazeteci, zamanında Jena'daki SPD-örgütü yöneticisi, 1901-1903 Erfurt'da SPD-organi *Tribune*'ün redaktörü, 1903-1912 Reichstag fraksiyon sekreteri, Berlin İşçi Üniversitesi'nde doçent. 1904'ten itibaren SPD arşivinin yöneticisi.

18) *Tribune* [Tribün], 1889'dan beri Thüringen bölgesi için Erfurt'ta çıkarılan, SPD günlük gazetesi.

19) Rosa Luxemburg'un küçük yeğeni, Romana, Jozef Luxemburg'un kızı; 1962'de öldü.

20) Mullois, Rosa'nın erkek kardeşi Maximilian'ın Fransız ilaç firmalarının Varşova şubesinde bir süre yardımcılığı yapan Fransız.

21) Rosa Luxemburg'un hizmetçisi.

No. 9 [Berlin-Friedenau] 21 Ocak 1902

Canım! Bugün 18 tarihli 9 numaralı mektubunu ve P[etite] Rép[ublique]'i aldım. Kaygılanma, bu arada P[etite] Rép[ublique]'i K. K[autsky]'den gayretle temin ediyor ve okuyorum. Yani bana gönderdiğin makaleden şimdi iki tane var. Ama emin olmak için önemli sayıları göndermeye devam et.

Bugün Gurwiç bendeydi ve nihayet Ced[erbaum]'un gözden geçirme cevabını getirdi. Avrupa arenasında nasıl hantal kişiler var, bilemezsin. İmkânsız olan sadece dil konusu (örneğin, Fiszer için makalede olduğu gibi) değil, aksine içerik de donuk, beceriksiz, zayıf; tek kelimeyle, bu cevabın kendisine gönderilmesinden Vorwärts memnun olurdu. Ashında neden bu kadar sakar davra-

nıyorlar, kavrayamıyorum, Rusça gayet beceriyle polemik yürütüyorlar, dil konusuna gelince, ellerinde Parvus var! Aslında neden Plehanov'un kendisi bizzat sahneye çıkmıyor; bütün bunlara ilişkin zavallı Gurviç bir şey söyleyemez. Ancak onu, böylesi bir cevabın *Vorwärts* için kolay ve hak edilmemiş bir zafer olacağı ve bütününü değiştirilmesi gerektiği gerçeğiyle yüzleştirmek zorunda kaldım, son çare olarak, sırf *Vorwärts*'e bu zaferi bahşetmemek için elimden geldiğince değiştirmeye hazır olduğumu söyledim. Gurviç onlara bu haberi *ekspres mektupla* bildirdi ve yarın telgraf-la cevap bekliyor. Bu benim açımdan beklenmedik ve istenmedik bir iş, ama böylesi bir şeyin *Vorwärts*'te yayınlanması halinde kendimi gerçekten affedemezdim.

Münih'te *Zarja*'nın redaksiyon toplantısı yapılacak, yani Pl[ehanov] ve Aks[elrod] orada olacaklar. (Sırası gelmişken, *Vorwärts* için makaleye hemen, öncelikle bir *Zarja* çalışanının yazdığı ve redaksiyonun daha sonra belki konuya değineceği akıllıca vaadiyle birlikte, Aks[elrod]'dan bir mektup eklenmiş!) Yıllık toplantı dışında, "Komiteler"¹ kitlenin artık siyasal hareket için yeterince olgunlaştığını düşündüğü için önümüzdeki haftalar içinde Moskova ve Petersburg'ta bekledikleri ve SD [sosyal-demokratlar] tarafından hazırlanan ve resmen ilan edilen gösterilerin hazırlıklarıyla ilgilenecek bir konferans daha var... Sana gönderdiğim *H[amburger] Echo*'dan, Parvus'u Parti içinde aslında farklı, bir biçimde ikimizden daha ciddi ele aldıklarını göreceksin. Bu bana, gerçi yargımızın yanlış olmadığını -bu konuda hiçbir kuşku yok- ama Parti kitlesinden farklı olduğunu gösteriyor ve bunun da ağırlığı var.

J. Longuet² Kautsky'ye, *M[ouvement] Soc[ialiste]* gençliğinin, Jaures-Partisi'nden ayrılmak ve üçüncü bir parti kurmak için kolları sıvadığını yazdı! Tabii ki bu aptalca niyeti makalemden yeri gelmişken paylamak zorundayım.

Poznan'dan düzeltmeyi aldım, gereken her şeyi yapacağım.³ Artık bitirmek zorundayım, çünkü işe başlamam gerek. Gurviç epey vaktimi aldı.

Kardeşine selam söyle! Seni kucaklıyorum!

Senin R.

1) Orijinalinde Rusça.

2) Jean Longuet (1876-1938), Fransız sosyalisti, Parti'de ve II. Enternasyonal'de aktif, gazeteci; 1930'lu yıllarda birleşik cephe düşüncesini savundu. *Karl Marx'ın torunu.*

3) Bkz. 47 numaralı mektubun 4. notu.

[Berlin-Friedenau, 30 Haziran 1905 tarihinden önce değil]*

Canım! Dün sana yazmadım bugünse kısa yazıyorum, çünkü çok meşgulüm. Tashih yapıyorum! *Przegląd Robotniczy*!¹ Bana öyle geliyor ki, mükemmel olacak. Neredeyse bitti. Yalnız, canı cehenneme, 'Siyasi Bölüm'de ne yazacağımı bilemiyorum. Belki bana bir tavsiyede bulunabilirsin. Ama hemen. Bütün diğer bölümler, bir gün içinde bitecek baş makale hariç, tamam. Hiç olmazsa yola çıkmadan önce baskıya verebilesin ve Varşova'dakilere birkaç gün içinde hazır olacağını söyleyebilesin diye acele ediyorum. Ayrıca onlara Fransa'da 1848 Devrimi üzerine (popüler

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

de olsa çok önemli) bir broşür sözü de verebilirsin (yaklaşık iki-üç forma), artık sadece iki günlük bir işim kaldı.² (Bu broşüre kurgu bakımından çok önem veriyorum). Ama broşürü hazırlamadan önce mutlaka manifestoyu yazacağım. Telaşlanma, düşündüğüm biçimde bir manifesto, anlık ele alınmadığı için iki hafta sonra da önemini yitirmez (zaten zahmete de yazık olurdu), uzun süreli etkili olabilmesi için *akide*'nin çok geniş kapsamlı olması gerek. O yüzden, diğer işin arasında sürekli olarak bununla uğraşıyorum, içeriği netleştiriyor ve notlar alıyorum. Daha önce yazmamış olduğum için çok sevinçliyim, şimdi düşündüklerimle karşılaştırıldığında berbat olurdu. Aman sakın kendini Witold³ gibi delirtme. Her şey iyi olacak, neşeyle çalışıyorum ve yaklaşık bir ay içinde literatür bağlamında *parlak bir duruşumuz olacak* (tabii ki sadece *Przegl[ad] Soc[jaldemokratyczny]*, ama o konuda yapacak bir şey yok).

Broşürün kilise hakkında tamamlanmış sonunu sana ne yazık ki ancak yarın gönderebilirim. Şu anda K. K[autsky]'nin, Singer ve Stadth[agen] ile *randevu* için saat 6'da beni almaya geleceği haberini öğrendim, yani akşamı yitiriyorum. Broşürü kasten ve tam da senin tahmin etmiş olduğun sebeplerle bu tonda kaleme aldım. Böylesi daha doğru geliyor bana. Geri kalanlar yarın elyazmasıyla beraber.

Kahretsin, içinde eski *Sprawa Rob[otnicza]*'ların bulunduğu paketimiz nerelerde? 10. ve 13. sayılar yok!!

İlişikte Marian'dan⁵ bir mektup var (Yani bunun için bir de mangır alacağız. Schiller'in dediği gibi ~ "Milyonlar! Koşun, kucaklaşın!").

Janisz[ewski] susuyor, lanet olsun. Dün onu yazıyla patakladım. Yarın kayınbiraderi⁶ oraya göndereceğim.

(Sekiz saatlik [işgünü] hakkında, vs.) istenen broşürler yarın sabah erken.

L[eipzig] *V[olkszeitung]*'a gelince, kusura bakma ama, sen bir eşeksin. Budalanın biri oraya oturdu -ama Haase değil- hiçbir şeyden haberi olmayan ve dolayısıyla telgrafları ve kimi değersiz gazetelerden kupürleri redakte eden redaktör Lensch⁷ (Jaeckh tı-

marhanede). Bir de Julek'in [Marchlewski] Lodz üzerine baş makalesi vardı – çok iyi.⁸

'Büro'da külüstür bir makineniz mi var artık? Tebrik ederim. Acele en içten duygularımla.

Senin R.

Şu an evden 60 gümüş ruble geldi!! Yaşasın! Sana ne kadar göndereyim?

Przegl[ad] Rob[otniczy]'den ve 1848 üzerine broşürden sonra 'popülarite'yi bir tarafa bırakıp artık sadece otonomi hakkında, PPS hakkında, vs. yazacağım!

1) Derginin 6. sayısı kastedilmektedir. Önceki 5. sayı 1904'te çıkmıştır.

2) Rosa Luxemburg bu konuyu sonunda bir makale için kullandı: "Dni Czervcove" [Haziran Günleri]. [Fransız İşçilerin Mücadele Tarihinden Bir Sayfa.] *Przegląd Robotniczy*, 1905, Sayı 6, s. 51-66. Bu çalışma broşür olarak ertesi yıl yayınlanmıştır: [R. Luxemburg], "Dni czervcove roku 1848" [1848'in Haziran Günleri]. [Fransız İşçilerin Ekmek ve Özgürlük Uğruna Mücadelesinin Tarihinden Bir Sayfa], Varşova, 1906, 20 sayfa, *Sosyal Demokrat Bibliotek*, Sayı 14.

3) Zdzislaw Leder, Wladyslaw Feinstein, takma adı Witold (1880-1938) 1901'den beri SDKPiL içinde aktif, 1904'te Parti'nin Yurtdışı Sekreteri; Parti içindeki bölünmeden sonra, 1912'de bağımsız bir tutum sergilemeye çalıştı; devrimden sonra Fransa'ya iltica etti, 1921'den beri SSCB'de; Polonyalı komünistlere karşı baskı önlemlerinin kurbanı oldu. Biyografik bilgiler için bkz. Jan Sobczak, *Z Pola Walki*, 1963, Sayı 4 (24), s. 209-238.

4) Josef Chmura [R. Luxemburg], "Kosciol a socjalizm" [Kilise ve Sosyalizm], Krakau, 1905. Yayınevi "Czerwony Sztandar", 48. Bkz. *Sosyal Demokrat Bibliotek*, Sayı 9.

5) Marian Eiger, takma adı Czarnecki (1879-1939), doktor, 1902'den beri SDKPiL içinde aktif ve Parti'nin Yurtdışı Komitesi'nin üyesi. Sonraları işçi hareketinden uzaklaştı. 1922'den beri Wilna'da Stefan Batory Üniversitesi'nde tıp profesörü. Sözü edilen dönemde Eiger, Rus tebaasında bir doktor olarak silah altına alınmış olduğu ve Rus-Japon cephesinde bulunduğu Uzakdoğu'dan geri dönmüştü.

6) Ber Hirsfeld (1926'da öldü), faaliyetine 1902-1903'te Lodz'da SDKPiL saflarında başladı, sonra mülteci oldu. 1905 Devrimi esnasında Parti çalışması nedeniyle ülkeye geri döndü. Çarlık rejimi tarafından tutuklandı.

7) Dr. Paul Lensch (1873-1926), sosyal demokrat, 1902-1913 yıllarında *Leipziger Volkszeitung*'ün redaktörü. Başlangıçta SPD'nin sol kanadına dahildi, I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte sağa doğru radikal bir gelişim gösterdi, bunun sonucunda 1922'de Parti'den ihraç edildi. Büyük burjuva sanayi organı *Deutsche Allgemeine Zeitung*'ün redaktörüydü.

8) [J. Marchlewski], "Barikat Savaşı", *Leipziger Volkszeitung*, 29 Haziran 1905, Sayı 147, s. 1-2.

[Berlin-Friedenau] 6 [Ekim 1905]

Sevgili! Bugün sana nihayet daha ayrıntılı yazmak ve sonra şehre koşturmak zorunda kalmamak için [mektubu] zamanında göndermek istiyorum.

Dün Bebel'den aşağıdaki mektubu aldım (ne yazık ki tekrar yazmak zorundayım, çünkü okuyamazsın):

Sevgili Rakovsky!¹ Eğer ilgili merciler sizi işbirliğine çağıracak olursa, Vorwärts için düzenli olarak haftada yaklaşık iki başmakale yazmaya sıcak bakıp bakmadığınızı sormak istiyorum?

Bu arada, ne güne ne de konuya bağlı olmadığınız düşüncesinden hareket ediyorum. Duruma göre makaleler ekonomik ya da siyasal

konuları ele alacak. Konuyu ya siz ya da redaksiyon seçecek. Redaksiyon kendisine şu ya da bu konuda bir makale teslim edilmesi isteğini belirtecek. Basın yasası bakımından tereddütler olmadığı sürece redaksiyon makaleyi almak zorunda. İçeriğe ilişkin kuşkuları olursa, hemen Yönetim Kurulu'nu ve Basın Komisyonu'nu bilgilendirmesi gerek. Eğer kimi makaleleri kendi adınızla imzalamak istemeyecek olursanız, makaleler redaksiyon makaleleri olarak çıkacak.

Elbette ki makaleler karşılığında uygun bir ödeme yapılacaktır. Büyük ihtimalle makaleler iki sütundan uzun olmayacak, istisnai olarak önemli konularda bir-iki makale verilebilir. Düşüncenizi bana olabildiğince çabuk bildirmenizi rica ediyorum.

Gördüğün gibi, tam bir evlenme teklifi. Koşullar aslında mükemmel: Yönetim Kurulu'nun özel koruması, redaksiyon makaleyi kabul etmek zorunda, özel ücret (K. K[autsky]'nin bana söylediğine göre 25 M.) ve imtiyazlı özel konum. Ayrıca şu var: Benim işbirliğim dışında, iki eski red[aktörün] atılması ve iki yeni redaktörün görevlendirilmesiyle, 'reform', solcuların sağlam bir çoğunluğunun yaratılmak istenmesi üzerinde yükseliyor

Mektup beni gerçekten zor bir duruma soktu. Karşı argümanların hepsini çok iyi biliyorum ve bunları karşılıklı olarak birbirimize tekrarlamamız gerekmiyor. Ama öte yandan durum şöyle: Vorwärts'le bütün o şamatalardan sonra, bu, bir anlamda, bir kabine oluşumu önerisiyle Sol'umuza başvurmak anlamına geliyor. Ve ben dışı yönelik bu yakınlamalara aslında hiçbir biçimde katılmamış olmama rağmen, Jena sayesinde yine de Sol'un Spiritus rector'u [itici gücü/canlandırıcı ruhu -ç.n] olarak rol oynuyorum ve tam da benim tarafından bir ret şu anlama gelecektir. İşte bakın! Bünlar sadece mızıkçılık yapmayı bilir, ama bir şeyleri daha iyi yapmak söz konusu olduğunda kaçarlar! Ayrıca bu Aujust [Bebell] için özellikle hassas bir darbe ve casus belli [savaş sebebi -ç.n] olacaktır. Şimdi bütün bu reformu yapan, Vorwärts'in bizim beğenimize göre dönüştürülmesi için yanıp tutuşan ve bunu benim yapabileceğimi kafasına koymuş olan elbette ki o! Onu reddetmek, bütün planlarını altüst etmek ve Eisner&Co'ya meydanı tartışmasız terk etmek anlamına gelecek. Tek kelimeyle, durum valinin du-

rumundan beter.² Bugüne kadar cevap vermek zorunda olduğum için (çünkü Yönetim Kurulu öğle yemeğinden sonra, *Basın Komisyonu*'yla 'büyük reform' konusunda toplanacak), dün akşam danışmak niyetiyle K. K[autsky]'ye gittim. Şu sıralar (belirli sebeplerle) *Vorwärts*'e ve August'a hiç olmadığı kadar öfkeli, ama yine de hemen, "*bunu reddetmek kesinlikle imkânsız*" cevabını verdi. Dolayısıyla, şöyle bir plan düşündük: Derhal Cunow'la haberleşilecek ve baştan itibaren onunla ve Ströbel'le³ (belki bütün solla) bir *himaye-ve direnme ittifakı* kurulacak, makalelerim sebebiyle redaksiyonla veya Yönetim Kurulu'yla kavga çıkması halinde, sadece ben değil, bütün sol *dayanışma* göstererek *Vorwärts*'den istifa etmekle yükümlü olacak, bu durumda *redaksiyon dağılıyor* ve Cunow'suz *Vorwärts* var olamayacağı için Eisner&Co mutlaka kovulacaklar.

Bu sabah ikimiz Cunow'daydık, sevinçle kabul etti ve şimdiden büyük bir hevesle kavga fırsatı kolluyor. 'Bilmen gerektiği gibi', bu adam son zamanlarda Eisner&Co'ya öylesine bir hiddet duyuyor ki, ciddi ciddi *Vorwärts*'den ayrılmaya kalktı; ama benimle birlikte ayrılmak bambaşka bir anlam kazanacaktır. (NOT: Jena'dan önce Basınk[omisyonu]'nun redaksiyonla son oturumunda C[unow] ile E[isner] yaka paça birbirine girdi. C[unow] E[isner]'in üstüne atılıp boğazına yapıştı, duvara dayamış tam bir yumruk geçirecekken diğerleri onu çektiler. NOT: Buna rağmen E[isner] şimdi C[unow]'a karşı şeker gibi ve durmaksızın ona takılıyor!...)

Bu temelde Bebel'e bir mektup yazıp, böylesi yapay bir reformun başarısına inanmadığımı peşinen açıkladığımı, E[isner] G[radnauer] ve W[etzker] dükkânda olduğu sürece hiçbir şeyin değişmeyeceğini, ancak bizim solun iyi niyetini göstermek için, önce redaksiyonda solun sürekli bir çoğunluğunun garanti edilmesi koşulu altında, B[eibel]'in önerisini kabul edeceğimi bildirdim.

Yani meseleyi böyle ele aldım ve eminim suratını buruşturuyor olmana rağmen, biraz düşündükten sonra, başka türlüünü yapamayacağımı kabul edeceksin! (NOT: Bu mevki beni bizzat Parti merkezinde etkin bir siyasal konuma getiriyor, özellikle

de son dönemde August'un tuhaf sempatisi göz önünde bulundurulduğunda). *L[eipzig] V[olkszeitung]*'a gelince, tabii ki *M[ehring]* şimdilik kalacak, kendisinden rica edildi. Ancak Leipzigliler onu göndereceklerini şimdiden bildiriyorlar, sadece mevcut durumu beklemesini istiyorlar – Ocak ya da Şubat'a kadar. *O zamana kadar V[orwärts] içinde beklenen kavga da herhalde gerçekleşmiş olur.*

Yazı işlerime gelince, çok zevk alıyorum ve düşünce kıvılcımlarının yumruğuma sıçrayışını hissediyorum. Yazarın on adım öteden tanınmasını sağlayacak şekilde yazmaya çalışıyorum. Cunnow, 'Merkezi Organ'da bu tür makaleler karşısında 'Sağcılar'ın yüzünü düşündükçe, şimdiden sevinçle ellerini ovuşturuyor.

Şimdi biraz kişisel konular. Yanılıyorsun, Hayatım, düşüncemde sürekli olarak Polonya çalışmasıyla uğraşmıyorum. Ne yazık ki tam tersine. Jena beni *bu konuda* yine tamamen '*altüst etti*'. Öyle ki, bazen acaba bir şeyler yapan biri var mı diye endişeleniyorum, çünkü kendimi sürekli olarak her şeyden kopuk hissediyorum. Fakat düşünsel olarak tamamen Alman çalışması içinde bulunmama rağmen, bizim çalışmamızın en azından başlıca konularında *au courant* olmak [gündemi takip etmek –ç.n.] istiyorum, senden de böyle çocukça davranınamamı ve bana hiçbir bilgi vermeyerek beni Polonya çalışmasından zorla soyutlamamamı rica ediyorum. Canım – bundan sonra '*at terbiyeciliği*'ni sakın bir daha bende uygulamaya kalkma, tamam mı? Eğer sana çalışmanın durumuyla ilgili birkaç bilgilendirici haberin zararı olmayacağını, aksine bir ihtiyaç olduğunu temin ediyorsam, o zaman buna iç rahatlığıyla inanabilirsin.

Hizmetçi kız hâlâ gelmedi, dün gelmiş olması gerekiyordu, ama öyle görünüyor ki ancak Pazar'a gelecek. Bir yandan, burada her şey yeniden örgütlenmiş olmadan Kr[akau]'dan yola çıkmanı istemiyorum, öte yandan her şeyi en düzenli halde bulman için, kızla birlikte burada önceden evi ve işleri yoluna koymak istiyorum. Örneğin ben, mevcut düzensizliğe ve kızın yokluğuna *büyük bir ruh dingiliğiyle* katlanıyorum, hatta fiziksel olarak kendimi çok iyi hissediyorum (geceleri ve kalp sıkışıklığı hariç), eğer

burada olsaydın mutlaka endişelenirdin, dolayısıyla da ben endişelenirdim. – Mektuplarının kuruntulu analizine ilişkin, haksızlık ediyorsun. *Rahat bırak beni, 'bırakınız yapsınlar'*; Canım, birazcık 'ince' olman gerekiyor. Ayrıca burada olsaydın ve beni görsedydin için rahat ederdi, çünkü ben her zamanki gibiyim. Fakat şimdi her türlü 'analiz'e karşı, her zamankinden daha çok antipatim var. *Bitkisel bir hayat sürüyorum ve beni olduğum gibi bırakmak gerekiyor.* Andzia'dan bir kart aldım, ama senin ziyaretinden önce, hâlâ kırdâ kalması gerekiyor galiba. Annie⁴ bendeydi, bana güzel, açık mavi bir bluz getirmiş, korkunç sevindim. Dinle, eğer V[orwärts]'den 200 M. alırsam, iyi durumda olacağız! Bir sürü beyaz gömlek satın alacağım. En büyük isteğim bu.

Kucaklıyorum.

R.

Şimdi Bayan Bebel'den bir kart aldım, hizmetçim yarın (Schabbes) akşam saat 7'de gelecek, onların (B[ebeller'in]) Donna'sı onu istasyondan alıp bana getirecekmiş. Tek kelimeyle: *doğrudan Parti Yönetim Kurulu* eliyle.

Jugend'da hakkımda yine bir sürü espri var; sana yarın göndereceğim. "Portreler" sebebiyle mutlaka kızacak olmana rağmen gülmekten katılacaksın.⁵

1) Bkz. 21 Şubat 1902 tarihli mektubun 2. notu.

2) Orijinalinde Rusça. Kötü durum, anlamında.

3) Heinrich Ströbel (1869-1945), 1893'den beri Kiel'de sosyalist basının redaktörü, 1 Nisan 1900'de, zamanında ilkin Rosa Luxemburg'a önerilmiş olan *Vorwärts* redaksiyonunda faaliyeti üstlenmişti.

4) Rosa Luxemburg'un yeğeni, Mikolaj'ın kızı.

5) *Jugend* 1905, Cilt II, Sayı 40, s. 781 ve 782. Rosa Luxemburg konulu bir dizi espri ve Jena'daki SPD-Parti Kongresi'yle bağıntılı karikatürlerini yayınladı.

[Berlin-Friedenau, 13 Ekim 1905]*

Sevgili Dyodyo! D n ben senden mektup almadım, sense bu-
gün benden. Ama bunun    almayla ilgisi yok. Bütün gün ‘ziya-
retler’ bitmek bilmedi.   le yemeğinden hemen sonra -Anto-
ni’nin¹ bize miras bıraktığı- Bayan (S-D) geldi, korkunç sevimli
bir kız, bayağı becerikli ve co kulu bir sosyal demokrat. Orada-
ki insanlarınıza söyle, ona iyi davransınlar. Sonra Luise [Ka-
utsky], ardından da o lanlar² geldi, saat 8 olmak üzereydi ve be-
nim artık tramvaya binecek gücüm kalmamıştı, bitmi tim. Ge-
 en ak am Riazanow’un geldiğini sana yazmı tım, sanıyorum.

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

Sen buraya geldiğinde onu sana ‘devretmek’ için sabırsızlanıyorum, çünkü aslında ondan *neden hoşlanmam* gerektiğini bilmiyorum. NOT: Duma sorusunda biraz *çelişkiye düşmüş*³ ve ancak benim yanımda emin olabildi. Saat 9 civarında Karol [Kautsky] Luise ve Friedenau’dan bir *yoldaşla* birlikte beni almak için uğradıklarında hâlâ bende oturuyordu: Düşünebiliyor musun, Friedenau’lu *yoldaşların* ricaları üzerine Karol “Marx’ın Ekon[omik] Öğretisi” hakkında... bir konferans verdi –bil bakalım nerede?- Menzel-ve Beckerstr. köşesinde, kaplana benzeyen iki güzel köpekçiğin olduğu ve ortaya çıktığı üzere, buradaki SD’nin ‘bir kalesi’ olan o karanlık birahane. Tabii ki ben de birlikte gittim; dumandan göz gözü görmeyen küçük bir odaya girdik, tıklım tıklım ve ruhani bir ayın havasında yaklaşık 25 adam oturmaktaydı. Karolus boğazını temizledikten sonra, *değer nedir, değişim değeri* nedir anlatmaya başladı –bu arada öylesine anlaşılmazdı ki, şaşırdım. Yaklaşık bir saat böyle sürdü. Zavallılıklar var güçleriyle esnememeye ve uyuklamamaya çalışıyorlardı. Sonra tartışma başladı; ben devreye girdim ve hemen büyük bir canlanma başladı, insancıklar tekrar tekrar oraya daha sık gelmemi rica ettiler, çok *keyifliydi* ve sonuçta çok güzel bir sohbet oldu. Karolus şaşkınlıktan gözlerini ovuşturdu: *Bütün bunları nereden biliyorsun* (çeşitli toplu sözleşme uygulamaları, vs.) ve *insanlarla böyle ilişki kurmayı nereden öğrendin*, vs.

Bugün iki hoşluk yaşadım, sonrasındaysa pek o kadar hoş olmayan başka şeyler: Birincisi senin sabahki mektubundu: *Die Kunst* [Sanat],⁴ ikincisi *Z P[ola W[alki]]’yle*⁵ birlikte öğlenden sonraki mektubun. *Die ‘Kunst’* için sana çok teşekkür ediyorum. “*Beni bildiğin üzere*” – yataktan kalktığım halimle oturup sayfalara göz gezdirdim. Reprodüksiyonlar müthiş; metinleri okurken daha çok zevk alacağıma inanıyorum. Sonunda Lenbach⁶ hakkında bir şeyler öğrenebilirim belki. Kautsky’ye giderken bile yanıma alacağım, orada sayfalara birlikte göz gezdirebiliriz. *Z P[ola] W[alki]* başarılı, birinci sayfadaki fotoğraf harika çıkmış. Bir bütün olarak çok etkileyici, sadece bir ay, hem de benim yüzümden gecikmiş olması düşüncesi bana rahatsızlık veriyor! Ha, Varşo-

va'daki insancıklarımız o kadar müşkülpesent değiller, yine de işlerine yarayacaktır!

Şimdi yıldırım hızıyla Z P[ola] W[alki]'nin ve Czerwony Sztandar'ın yeni bir sayısını çıkarmak gerekir. Düzeleceğime söz veriyorum ve bunun kanıtı olarak hemen bugün "Czego [checemy]" [Ne İstiyoruz?] üzerinde çalışmaya başladım; öz yönetime ilişkin de ek yaptım ve gönderiyorum. Kalanı da tamamlamak ve yollamak istiyordum, ama yorumunu alıncaya kadar ara veriyorum. Hemen gönder!! Ve bir hafta içinde matbaadan alabilmen için *Przegląd Robotniczy*'yle' ilgili olarak daha neler yapabileceğimi bana yaz. Hiç olmazsa kendimizi kamuoyu önünde biraz rehabilite etmiş oluruz. Ayrıca eğer sen orada olmazsan yayın işlerinin ne olacağı düşüncesi beni yine rahatsız ediyor: Z Pola Walki'nin -bütün sayı senin elinden geçmiş olmasına rağmen- teknik olarak ne kadar çok zorluk çıkardığını ve gün boyunca matbaada oturmak zorunda kaldığını kendin yazıyorsun! Sen buradayken ne olacak? Teknik yanlışlıklarla şu bitmeyen mücadele! Mahrem konulara vakıf olmasını sağladıktan sonra, bu tür şeylerde yeterince özen ve *sebat*⁸ gösterebilecek tek insan, bana Wit[old-Leder]'miş gibi geliyor. Ne Julek, ne de Ad[olf]!

Buradaki lanet boya badana bitti, ama yarına kadar 'kuruması' gerek, ancak ondan sonra pılı pırtı mutfığa tekrar yerleştirilmeye ve odalar temizlenmeye başlanabilir. Mutfığı tanımakta güçlük çekeceksin, odaları utandırıyor ve muhtemelen 'salon'umuz olacak.

PPS'nin Katowice'deki⁹ fiyaskosunu beğendin mi? *Adeta bir çöküş!* PPS taktığının meyvelerini resmetmek için fevkalade uygun. *Czerwony Sztandar*'da bundan söz etmeyi unutma.¹⁰

Biraz da hallolmamış işlere ilişkin: Kasp[rzak]¹¹ hakkındaki broşür ne oldu? Daha fazla geciktirmek mümkün değil!!!

Ne durumda olduğunu, ne zaman çıkması gerektiğini ve konuya ilişkin benim ne yazınam gerektiğini yaz. Aynı 'zahiri' meseleler hakkında yazıyorum diye üzüleceksin yine, ama yanılıyorsun. Gerçekten, bütün bu meseleler şimdi benim 'iç dünyam' anlamına geliyor, çünkü aralıksız beni rahatsız ediyor ve sıkıntı

veriyor. Bu Parti yükümlülüklerinin (örneğin PPS¹³ hakkında, otonomi¹⁴ hakkında broşür) beni nasıl yıpratmış olduğunu bilemezsin. Bunlardan dolayı, herhangi başka bir şeyi rahat rahat düşünecek durumda olmuyorum. Peki, bütün bunları ne zaman yapacağım! Ve acaba o zaman artık çok geç olmayacak mı! *Cehenneme kadar yolu var.*

Karolus'a Singer'den bir mektup geldi, Nathan¹⁵ diye biri (*Berstein-Mischpoche'den Partili bir Yahudi*) tarafından rahatsız ediliyormuş, 'radikaller'in kabulü çok önemli olduğundan, Duma seçimlerinde 'parçalanma' yaşanmaması için, o, Karol ve August [Bebel] Ruslar üzerinde nüfuz kullanmaya çalışmışlarmış, vs. vs. Tabii ki Paule [Singer] bu tuzağa hemen düşmek ve bu tavsiyeleri Karl'a derhal iletme zorundaydı. Karolus ona, bu yönde 'etkide bulunmayı' rüyasında bile düşünmeyeceği, 'hatta tersine'¹⁶ etkide bulunmayı düşünebileceği gibi 'son derece soğuk' bir cevap verdi. Bu meselede ilginç olan, Nathan'ın arkasında acaba kimin bulunduğu, çünkü böylesine yakışsız bir talep ancak Iskra'cılardan kaynaklanabilir.

İllegal Rus basını için de teşekkürler (*Osv[obozdenije]*,¹⁷ vs.), *Proletarij*¹⁸ ve *Iskra*'yı¹⁹ daha önce az çok okumuş olmama rağmen, bunları da okuyacağım.

Eğlenceli bir itişme: Dün Luise [Kautsky], "akşama onlara uğramam için önlem almak amacıyla" gülerek bana geldi, çünkü Victor-Leben'den²⁰ akşamki ziyaretini bildiren bir mektup almışlar, besbelli ki gizliden benimle tekrar karşılaşmak istemediği sızlanmasında bulunmuş. Hilferding'e²¹ mektubu nedeniyle Karl'la konuşmak için özel olarak geliyormuş; Karl bu mektupta, Adler hakkında "Marksizme ihanet ettiğini" söylemiş ve mektubu ona göstermesini istemişti Hilferding'den. Karolus A[dler'in] W[iener] Arb[eiterzeitung]'daki "Jena Parti Kongresi'ne ilişkin"²² tamamen Eisner ve Gradnauer ruhuna uygun olarak genel greve karşı hiddetli polemik yürüttüğü aşâğılık makalesi yüzünden kızgındı.

Hava burada da korkunç, neredeyse durmaksızın yağmur yağıyor, soğuk ve karanlık, çıldırmak isten değil. Henüz soba yakmıyorum ve pencere açık, yazlık bir bluzla dolaşıyorum. Burada

olmadığın ve ‘temiz hava’ savaşını başlatmadığın sürece bunun tadını çıkarıyorum (gördün mü?...).

Bugün, Pfannkuch’a para durumunu soracağım. 110 bin üzerinde sayıyorlar, herhalde 60 civarında nakit olmalı. Pazar günü belki keyfim daha yerinde olur. Şu çalışma yerinden bir kıpır-dasa!! Seni kucaklıyorum, bu ‘koşuşturma’dan²³ sonra, şimdi dinlen biraz!

Senin.

Benvenuto Cellini’yi burada okumak zorunda kalacaksın, ben-se seninle birlikte seve seve bir kez daha okurum. Harika bir şey, “Jürg Jenatsch” tarzında bir şey izlenimini uyandırıyor. Hep çok ufak porsiyonlarda okumamıza [bir sözcük okunamamıştır] kızıyorum sadece.

Gurcman’ın²⁴ fotoğrafı son derece sempatik. İyi bir genç olmalı. Baskıya vermeden önce Czego [chcemy]’ye bu eki oku.

1) Ayrıntılı bilgi yok. Muhtemelen SDKPiL’in, Berlin’de Parti basınının sevkياتında yardımcı olan bir üyesi.

2) Luise ve Karl Kautsky’nin oğulları.

3) Orijinalinde Rusça.

4) Muhtemelen 1886’dan beri Berlin’de çıkarılan *Die Moderne Kunst. Illustrierte Zeitschrift mit Kunstbeilagen* kastediliyor.

5) *Z pola Walki*’nin 30 Eylül 1905 tarihli 12. sayısıyla ilgili. Başka şeylerin yanı sıra Rosa Luxemburg’un “Niech Zyje rewolucja!” [Yaşasın Devrim] başlıklı, Marcin Kasprzak’ın anısına adanmış bir makalesini ve Kasprzak’la B. Gurcman’ın fotoğraflarını içeriyordu.

6) Franz von Lenbach (1836-1904), Bavyeralı ressam, çağdaş Alman devlet adamlarının portreleri ve saraylar için sipariş üzerine hazırlanan eski İtalyan ustaların kopyalarıyla ünlenmişti.

7) *Przegląd Robotniczy* 1905, Sayı 6.

8) Orijinalinde Rusça.

9) 12 Ekim 1905 parlamento seçimlerinde Prusya Taksim Bölgesi’ndeki seçim çevresi Katowice-Zabrze’nin PPS adayı (Bayan Morawski), sadece en düşük oy miktarını almakla kalmadı (mutlak çoğunlukla seçilmiş olan W.Korfant’a düşen 23.208 karşısında 4.780), ayrıca 1903 yılındaki son seçimlerle karşılaştırıldığında (o zamanki oylar 10.044’tü), Parti’ye verilmiş olan oylar da yarı yarıya düştü).

10) *Czerwony Sztandar*’da bu konuya ilişkin bir değinme yok.

11) Z. Leder’in Marcin Kasprzak anısına adanmış olan broşürü , idamının 1. yıldönümünde, Eylül 1906’da yayınlandı: *Marcin Kasprzak. Z zycia i walk polskiego rewolucjonisty*, Varşova, 1906, 148 sayfa, SDKPiL yayınevi. Bu broşürün önsözü ve sonsözü Rosa Luxemburg’a aittir. Son söz, “Niech zyje rewolucja” makalesinin kopyasıdır, bkz. Not 5.

12) Orijinalinde Rusça.

13) [R. Luxemburg], *Program federacji, czyli PPS w blednym kole*, Varşova, 1906, s. 15.

14) O zaman yayınlanmadı. Rosa Luxemburg bu sorunu sonraki bir makale dizisinde daha ayrıntılı ele aldı: "Kwestia narodowosciowa i autonomia", *Przegląd Socjaldemokratyczny* VIII-XII 1908, Sayı 6, s. 482-515; Sayı 7, s. 597-631; Sayı 8/9, s. 687-710; Sayı 10, s. 795-818; Haziran-Eylül 1909, Sayı 12, s. 136-163; Sayı 14/15, s. 351-376.

15) Berlinli sosyal demokrat.

16) Orijinalinde Rusça. (K. Kautsky o dönem daha çok Bolşeviklerin ve SDKPiL'in tutumuna, Duma'nın boykotuna eğilimliydi.)

17) *Osvobozdenije* [Kurtuluş], liberal Rus burjuvazisinin, Stuttgart'ta iki haftada bir yayınlanan gazetesi, 1902-1905 Paris'te, Piotr Struve tarafından redakte edildi.

18) *Proletarij*, illegal Bolşevik dergi, RSDiP'in merkez organı, 1905 Mayıs'ından Kasım'a kadar Cenevre'de yayınlandı.

19) RSDiP'teki bölünmeden beri *Iskra*, Menşeviklerin gazetesiydi (1903-1905).

20) Victor Adler.

21) Rudolf Hilferding (1877-1941), tanınmış sosyal demokrat ve ekonomist, Avusturya marksizminin önde gelen teorisyenlerinden biri. Önce Avusturya sosyal demokrasisinde faaldi, Berlin'e taşındıktan sonra 1906'da SPD içinde faaliyet göstermeye başladı. 1907-1915 *Vorwärts*'in redaktörü, 1918-1922 USPD'nin liderlerinden biri. 1923 ve 1928-1929 İmparatorluk Maliye Bakanı. 1924-1933 Reichstag üyesi. Hitler'in iktidarı ele geçirmesinden sonra İsviçre'ye, ardından Vichy hükümeti tarafından Gestapo'ya teslim edildiği Fransa'ya iltica etti. Buchenwald toplama kampında katledildi.

22) Victor Adler, "Jena Parti Kongresi'ne İlişkin", *Arbeiterzeitung* [İşçi Gazetesi] (Viyana), 12 Ekim 1905.

23) Orijinalinde Rusça.

24) Benedykt Gurcman (1882-1907), mühendis, Varşova'da SDKPiL'in matbaasını savunurken M. Kasprzak'la birlikte tutuklandı. Sibiry'a'da on beş yıl kürek cezasına çarptırıldı ve orada da öldü. R. Luxemburg'un sözünü ettiği B. Gurcman'ın fotoğrafı *Z Pola Walki*'nin 12. sayısındaydı.

[Berlin-Friedenau] Pazar [22 Ekim 1905]*

Sevgili! Bugün senden hiç mektup yoktu. (Belki daha gelir, çünkü ekspres mektupların Pazar akşam 7 veya 8'de geldiği oldu!) Dün de bütün gün eşek gibi çalıştığın anlaşıyor!

Bugün burada Karl [Kautsky] ile August [Bebel] başımı döndürdüler. Bugünkü *Vorwärts*'de 'Siyasi Panaroma'nın başında, kalm ve koyu harflerle, oportünist çoğunluğun resmi *istifası*' 'bulunuyor', görmüşsündür mutlaka. Eisner & Co'dan hoş olmayan bir sürpriz bu, çünkü hiçbir sebep yokken, sadece Yönetim Kurulu, *Vorwärts*'in reformunun görüşüleceği Basın Komisyonu'yla

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

toplantısında onların hazır bulunmasını reddetmesi üzerine istifa ettiler. Havada bir şeylerin olduğu hissediliyor. Bu baylar hasımlarının bütün 'ağları'nı cesur bir *coup d'état* [*darbe -ç.n.*] ile parçalamayı düşünüyorlardı. Bu provokasyonun onları mahvedeceği açık; Eisner, Gradnauer ve Wetzker'in atılmasını aklına bile getirmemiş olan August, şimdi 1 Nisan 1906'ya kadarki *feshi ihbar sürelerini* bile beklemeksizin, gelecek ayın 1'inde, yani bir hafta içersinde, maaşları ödendikten sonra atılmalarını ve tamamen yeni bir redaksiyonun oluşturulmasını kabul ettirmek istiyor Yönetim Kurulu'na!! Yani *kabine oluşumu* söz konusu ve Karolus bu sorunla ilgili olarak gayretle koşuşturuyor. August, bir devrim durumunda, bir hafta içersinde hemen '*devreye girmeye*', redaksiyon eksiklerini tamamlayıncaya kadar yardımcı olmaya söz verip veremeyeceğimi sorması için onu bana gönderdi. Tabii ki söz verdim, çünkü mecburdum. Her halükarda daha 1 Kasım'dan itibaren yazmak acilen söz konusu olacak. Haenisch'i² de almayı planlıyorlar, ama Leipzig'liler tabii ki onu bırakmayacak. Tek kelimeyle, *hareketli zamanlar yaşıyoruz* ve öyle anlaşıyor ki, bu vesileyle zavallı sırtıma epey yük binecek. Bu arada zavallı olan aslında sırtım değil, ihmal edilen Polonya çalışması olacak. Bu durum karşısında şimdi var gücümle acele etmeli ve hatayı az da olsun düzeltmek amacıyla Polonya çalışması için elimden geleni yapmalıyım! Bugün sana son ile birlikte *Czego* [*chcemy*]'i gönderiyorum. Böylece *Przeglad* [*Robotniczy*] herhalde tamamlanmış oluyor. Eğer değilse, o zaman bana gönder ve yaz!

Bir şey daha, Gerisch'ten bir mektup aldım, Perşembe günü büyükçe bir miktar almak için gidebilirmişim.³ Yani artık nihayet parayı alıyoruz ve neyi nasıl pay ettiklerini öğreneceğim. Bize kesinlikle haksızlık yapmayacaklardır.

Dan'ın bir mektubunu ekte yolluyorum. *Pos*[*lednije*] *Izw*[*estija*]'yı⁴ aldım. *Neue Zeit* için makaleyi henüz yazmadım! *Ben böyleyim!* – Gazetelerde, Moskava ve Petersburg'a sempati gösterisi olarak, 28'inde Varşova'da genel grev çağrısında bulunan sosyal demokrat bildirilerle ilgili haber var. Bunlar yoksa bizimkiler mi? Öfkenle onları harekete geçirdin galiba. –Radek,⁵ *Czerwony*

Sztandar] için el yazmasını bugünden sana gönderdiğini söyledi bana. Bu doğru mu? Senden ayrıntılı bir mektup bekliyorum!

Selamlar.

Senin R.

1) 22 Ekim 1905 tarihli 248 sayılı *Vorwärts*'in 1. sayfasında "Siyasi Panorama" bölümünde şu duyuru yayınlanmıştır: "Duyuru. Aşağıda imzası bulunanlar, Parti Yönetim Kurulu'nun bir kararına cevap olarak 21 Ekim 1905 tarihli yazıyla istifalarını sunmuşlardır ve 1 Nisan 1906 tarihinde *Vorwärts* redaksiyonundan ayrılmaktadırlar. Büttner, Eisner, Gradnauer, Kaliski, Schröder, Wetzker."

2) Konrad Haenisch (1876-1926), sosyal demokrat ve yayıncı, gelişimi SPD'nin sağ, revizyonist kanadına doğru olmuştur (1. Dünya Savaşı yıllarında sosyal şovenist).

3) Çarlık imparatorluğunda faaliyet gösteren sosyal demokrat partiler için SPD tarafından tahsis edilmiş olan fonlardan.

4) *Poslednije Izvestija* [Son Haberler], Bund'un Yurtdışı Komitesi tarafından çıkarılan dergi, 1901-1906 yıllarında Cenevre'de yayınlanıyordu.

5) Karol Radek-Sobelson (1885-1939), 1904'ten beri SDKPİL üyesi, 1905-1907 devrim döneminde aktif yayın ve propaganda faaliyeti. Devrimden sonra Almanya'da mülteci, 1908'den beri SPD'nin sol kanadında aktif. 1905 Devrimi ile 1. Dünya Savaşı'nın patlak verdiği dönem arasında Radek'in faaliyeti hakkında bu baskının üçüncü bölümündeki mektuplar bilgi vermektedir. Zimmerwald ve Kienthal konferanslarına katıldı, Zimmerwald Solu'nun belirleyicilerinden biri. 1919-1924 SBKP Merkez Komite üyesi, 1919-1927 Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi üyesi. 1927'de Troçkist olarak sürüldü ve Parti'den ihraç edildi. 1930'da tekrar Parti'ye alındı, 1936'da tekrar ihraç edildi. 1904 ve 1905'de Radek makalelerini Varşova'da çıkan *Głos*'da yayınlıyordu; mahlasları: K.R., M. B., M.-i.

[Berlin-Friedenau, 26 Ekim 1905]*

Sevgili! “Özerklik”i¹ ekte sana gönderiyorum. Telgrafı aldım. Notlarını iyice düşündüm ve içlerinden birini, yani bizim özerkliği sadece ulusal kültür çıkarlarıyla gerekçelendiremeyeceğimizi çok isabetli buldum. Burada da ilk planda –senin eksik ifade ettiğin gibi, ‘ekonomik özellikleri’ değil, aksine sınıf mücadelesi ve onun giderek ‘daha lokal’ karakterini (sermayenin desantralizasyonunu) dikkate almak zorundayız. Bu yüzden, düzeltme yapmaya çalıştım! Iskracıların² çocuk gibi tekrarladıkları, burjuva politikacıların ‘tarihsel ve ekonomik özellik’³ üzerine sözleri bizim için

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

belirleyici değil ve sadece onların eleştiriden yoksunluğunu kanıtlar. Bu gerekçelendirme Trubetzkoy⁴ ve Struve için iyi. Biz ‘tarihsel yasalar’ın değil, sınıf mücadelesinin partisiyiz.

Diğer notlara gelince, açıklamalarımda ısrarlıyım. Çünkü:

1) Ön plana tam da imtiyazların genel olarak ortadan kaldırılmasını ve bütün ulusların eşit haklara sahip olmasını koyuyorum, özerkliği ise sadece ayrıntı ve çıkarsama olarak. Bizim bakış açımızı PPS’nin, vs. otonomisinden ayırt eden ağırlık noktası işte tam da budur. Bizim için devletin bütünü içinde milliyet = proletaryanın genel dayanışık çıkarları çıkış noktasıdır, onlar için çıkış noktası –özelliklerimiz’dir ve ‘federalist’ düsturlar: “Sana yapılmasını istemediğin şeyi, sen de başkasına yapma” ve “Herkes kendi evinin efendisidir” (“unsurların zincirlerinden kurtarılması”) uyarınca, kendi özerkliklerini tersine çevirerek diğer milliyetler için yüce gönüllü hayali idealler türetiyorlar. Biz mantıksal önerimizi ajitasyonda da korumak zorundayız ve ben bunu başka şeylerin yanısıra argümantasyonumuz içinde (ot[onomi] üzerine bir broşür veya bir makale) geliştirmek istiyorum.

2) O yüzden bu noktayı da başlıkta senin önerdiğin gibi “Özerklik” diye formüle etmiyorum, aksine Moskovalılara genel program+ülke otonomisine ilişkin ayrıntı olarak önermiş olduğumuz gibi “devlet kurumları, vs.” diye formüle ediyorum. Sosyal demokrat olarak, mahallinde faal olmamıza rağmen, PPS’nin tersine lokal, partiküler bir parti olmadığımızı, aksine ulusal bir partinin parçası olduğumuzu, dolayısıyla programımızın da bütün noktalarda esas olarak genel ulusal karakteri korumak zorunda olduğunu hesaba kat. Ee, bu vurgular aracılığıyla seni etkiledim mi? Hı?

3) Litvanya’ya gelince, orası için de talepte bulunmak gerekip gerekmediğini, bir özerklik mi yoksa iki mi istemek gerektiğini şeytan bilir⁵. Zalewski’ye⁶ teşekkür edelim. Riske giriyorum ve ‘Litvanya için de’ talep ediyorum, bunu yapmak zorundayız. Ama tek bir tane olarak ‘ülkemiz’den söz etmeyi sürdürüyorum. İkinci bir Sejm (“Vilna’da kurucu meclis”)⁷ istediğimizi anlaşılır kılan ufak bir değişiklik ilave edip etmemeyi senin kararına bırakıyorum.

Przeglad [Robotniczy]'e ilişkin bir not daha. Cumhuriyet'ten⁸ sonra numaralandırmayı bende olduğu gibi bırak (her şey Cumhuriyet'in a, b, c vs.'sine dönüştürülemez), çünkü bu talepler bağımsız ve geçerliliklerini meşruti bir monarşide de koruyorlar.

Devam: Genel oy hakkında Avusturya'da gruplar hakkında biraz ekleme yapıp bir şeyler yazdım. Bugünse tam bilgiler buldum, kontrol edip kesin olması bakımından belki biraz daha ekleme yapabilirsin:

Guplar şöyle:

Milletvekili sayısı		Seçmenler
85	Büyük toprak sahipleri	5.431
211	Esnaflar ve sanayiciler	591
118	Kent nüfusu	493.804
129	Kır nüfusu	1.585.406
(1895'ten itibaren) 72	Genel Oy Hakkı	5.004.222

Bugün aklıma söz konusu Avusturya yasası hakkında *Przegl[ad Robotniczy]* için, aynı zamanda Duma eleştirisi de olacak olan, ayrı bir bölüm yazmak geldi; ama hâlâ zaman var mı bilmiyorum.⁹ Eğer varsa, telgraf çek, hemen yarın gönderirim.

Bu mektubu postaya vermek için acele etmem gerek, dolayısıyla 'özel' konular yok. *Z Pola Walki* bugün yine elime geçti. Kahretsin, bu iğrenç dile neden müsamaha gösteriyorsun, 'masowka'! [kitlesele gösteri], fanfinfon etmeye mi başlıyoruz artık?

Binlerce selam!

Senin R.

PS. Bu maddenin başlığına ilişkin, şimdi bazı kuşkular duymaya başladım: Bütün milliyetlere teminat vs., bir talebin programatik formülasyonundan ziyade yerine getirilemez bir arzu. Programda belirli somut kurumlar veya yasalar talep edilmeli, bu açıdan bakıldığında şimdi bana Moskovalılara önermiş olduğumuz ('resmi kurumlar') formülasyonu da uygunsuz görünüyor. Somut konuşulduğunda, herkes için ne talep edilmeli? 1. Rus devleti içinde yerleşik olan bütün milliyetlerin, dil, kültür ve eğitim öz-

gürlüğü teminatıyla birlikte eşit vatandaşlık hakkı, Polonya ve Litvanya için ulusal özerklik¹⁰ diye düşünüyorum.

NOT. Julek'e bu makalenin düzeltmesini gönderdin mi? Ben göndermedim çünkü, ama ona söz vermiştik, ayrıca da o redaktör¹¹ ve bu resmi programatik bir konu! Henüz göndermediysen hemen gönder.

NOT. Özerkliği düzeltirken aklıma yeni bir sorun geldi: ya genel oy hakkıyla birlikte kent ve kır için yerel yönetim özerkliği? Bu talep edilmeli mi ve nerede? Düşün bakalım, gerekirse kendin ekle. Böylesi bir noktayı broşürde eklemeye kalkarsak bir biçimde aptalca görünecektir.

Bir NOT daha: Yetişkinler için altı-saatlik-çalışmaya yaptığım eki, *Srawa Robotnicza*'daki programımızla karşılaştı (Yasama'yla ilgili makale¹²). Tamamen uyum içinde olması hiç gerekli değil, ama taleplerimizde geriye gidemeyiz, çünkü belki de biri çıkıp benimseyebilir.

Radek'in adresi: R. Goldblum, Tegel bei Berlin, Schliepelstr. 22 Part. Bu kadar.

1) Özerklik maddesi *Czego chcemy*'nin II. bölümünün metnine girmedir. Makalenin sonuna şu not kondu: *Czego chcemy* makalesi eklemeler yapılarak broşür biçiminde yayınlanacağı için, bu makalede örneğin "kentte ve kırdaki yerel yönetimlerin özerkliği" gibi sosyal demokrasinin bazı maddelerini, kapsamı aşırı büyütmemek için göz önüne almamayı uygun gördük (*Przegląd Robotniczy* 1905, Sayı 6, s. 40). Broşüre özyönetim üzerine bölüm eklenmişti. (Rosa Luxemburg: *Czego chcemy?* [Polonya ve Litvanya Krallığı Sosyal Demokrasisinin Programına İlişkin Yorum], Varşova, 1906, s. 31-34).

2) Orijinalinde Rusça.

3) Yani Menşevikler.

4) Sergej N. Trubetzkoy, Prens (1862-1905), felsefe profesörü ve Moskova Üniversitesi rektörü; Kasım 1904'te Çarlık rejimine kaçınılmaz reformlar kataloguyla bir memorandum sunan liberal; 1905 Haziran'ında bir delegasyonla birlikte Çar II. Nikola'nın huzuruna çıkıp kısa, programatik bir liberal konuşma yaptı. 12 Ekim 1905'te öldü.

5) Orijinalinde Rusça.

6) St. Trusiewicz Zalewski'nin Parti'yi yönettiği dönemde SDKPiL tarafından bu konuda alınmış olan programatik kararlar ima ediliyor. 1900 yılı II. Kongre kararları başka şeylerin yanı sıra, SDKPiL'in "anayasanın, Polonya ve Litvanya halkının ve diğer halkların tam otonomisi temelinde yapılmasının en yakın siyasal hedefi olduğunu -ve diğer bir siyasal idealinin de özgür siyasal grupların bir federasyonu olduğunu"nu ifade ediyordu. Bkz. *Socjaldemocracja Krolestwa Polskiego i Litwy. Materiały i dokumenty*, Redaksiyon: Feliks Tych, Cilt I, B. 2, 1899-1901. Hazırlayan: Hana Buczek, Varşova, 1962, s. 38.

7) Metne eklenmemiştir.

8) *Czego chcemy*'nin [Bütün Rus Devleti'inde Cumhuriyet'in İlanı] başlıklı ikinci kısmının I. Bölümü söz konusu ediliyor.

9) Broşürde bir notun bölümü olarak (s. 29) eklenmiştir.

10) Yayınlanan metinde sadece “Polonya için özyönetim veya ulusal özerklik”ten söz edilmekte, buna karşılık Litvanya’dan söz edilmemektedir (*Przegląd Robotniczy* 1905, Sayı 6, s. 6; broşür biçiminde baskı, s. 21).

11) J. Marchlewski *Przegląd Robotniczy*’nin kuruluşundan beri derginin redaktörüydü.

12) R.K. [Rosa Luxemburg], “Wyzysk kapitalistyczny i ochronne prawodawstwo robotnicze” [Kapitalist Sömürü ve İşçileri Koruma Yasası], *Sprawa Robotnicza*, Ağustos-Aralık 1893, Sayı 2, s. 2-4; Sayı 5/6, s. 2-6; Ocak-Ağustos 1894, Sayı 7, s. 3-6; Sayı 9, s. 1-2; Sayı 11/12, s. 2-3; Sayı 13/14, s. 2-3.

[Berlin-Friedenau] Pazar [29 Ekim 1905]*

Sevgili! Ekspres mektubun yine ancak saat 7'de geldi. O yüzden mektubu postaya verene kadar sana birkaç kelime yazmak için- topu topu bir çeyrek saatim var. Konferansımızdan¹ migrenle döndüğüm için daha önce yazamadım. Yönetim Kurulu konferansıydı, bütün Yönetim Kurulu, Basın Komisyonu ve yeni redaksiyon. Yeni redaksiyonla birlikte -sürekli çalışma arkadaşımız olarak- içtenlikle 'selamlandım'. Redaksiyona bir Stadhagen girdi (sırf usul icabı, çünkü eski redaksiyonu dağıtmak için, önce onu almaları gerekti), işçi sigortası ve yerel konulara bakacak,

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

sonra Davidsohn² (yurtdışını alıyor) ve Essen'den Düwell,³ *Parti haberlerine ve kadın hareketine bakacak*. Julek, tamamen politikaya geçen Cunow yerine Ekon[omik] *Panorama*'yı⁴ yazacak (haftada bir kez). Benim koşullarım aynı kalıyor: Makalemin kabul edilmemesi halinde redaksiyon hemen Yönetim Kurulu ve [Basın] Komisyonu'nu toplantıya çağırmak zorunda. Yarın için (her halükarda) bir baş makale yazmak zorundayım, bu yüzden acele ediyorum.

Beklenmedik armağanına gelince – şiirler,⁵ gerçekten de bir sürprizdi. Mükemmel bir çalışma, o kadar çeşitli ve gerçek incilerle dolu. Dış görünüm de çok hoş. Ama tam da senin, anavatan-daki çalışmanın ve yurtdışı yazışmalarının Polonya ayağını yüklenmiş olan senin böylesi bir işle uğraşmak zorunda kalman gerçekten bir skandal. İnan ki bu beni kızdırıyor ve arkasında birazcık senin titizliğinin yattığını sanıyorum, o kadar düzgün yapılmaması riski olsa da, bu işi örneğin Julek'in başına sarıp sadece son biçimini gözden geçirebilirdin! Bu dönemde böylesi bir işi yüklenmek – *korkunç*! Ayrıca notlar senin için tipik – zamana ve amaca pek uygun değil. Ve ben sırf küçük kütüphanemiz yine zenginleştiği için bile sevinçliyim.

Demiryolu grevinin birkaç gün içinde sakinleşeceğini söyleyerek bana göre ülkedeki olaylar hakkında biraz kayıtsızca yazıyorsun. Biz burada bütün bunları şimdiden devrim sayıyoruz, cidden ve ben bunun daha haftalarca süreceğine inanıyorum. Şimdilik görev başında kalmak istemenle hemfikirim, itiraf etmiyorum ki bunun bilincine ancak bu sabah, Marian'dan [Eiger], olaylar karşısında Berlin'de oturmaktan utandığı için Krakau'a gittiğini bildirdiği mektubunu aldığımda vardım. Yani biraz daha bekleyelim, göreceğiz.

Bugün Kautsky'ye ekteki telgraf geldi, öyle anlaşılıyor ki bizimkilerden.⁶ Eminim Kraukau'da siz de onlardan haber alacaksınız, ama sen ne yazık ki bana bu konuda hiç bir şey yazmıyorsun. Senin vaktin yoksa, en azından Marian'ın bana memleketteki durum, çalışma ve haberler hakkında biraz yazmasını sağla. Lanet olsun, bağlantılar tümünden kopmadı herhalde?!

Bu çalışmadan sonra, yeni bir şeye başlamadan önce en azından bir gün dinlen!! Olaylar vesilesiyle herhangi bir özel baskı veya [Czerwony] Sztand[ar] için başka bir baş makale planlayıp planlamadığını yaz?

Yarın için ayrıntılı bir mektup umuyorum.

Acelem var, kucaklıyorum.

1) Vorwärts'in redaksiyon konferansı. Bunun için çağrışı Rosa Luxemburg bir gün önce K. Kautsky'nin bir kartvizitinde buldu: "Sevgili Roza, işte, ara dönem yarın son buluyor ve sen yeni redaksiyonda resmen çalışmak için resmen davetlisin. Birinci görev: Yarın, Pazar günü, öğleden önce saat tam 10'da redaksiyon oturumuna gelmelisin, her şey orada düzenlenecek. Salı günü için senden bir makale bekleniyor. Bunun dışında her şeyi Menschinstwo'yla kendin ayarla. Her köşe bucakta, yaşasın devrim! – Senin K.K."

2) Georg Davidsohn (1874-1942), felsefe doktoru, Berlinli gazeteci, sosyal demokrat, 1905'ten beri Vorwärts redaksiyonunda, 1912'den beri Reichstag üyesi; SPD'nin sağ kanadına yakındı. İki savaş arasında da SPD'de aktif çalıştı.

3) Wilhelm Düwell (1866-?), sosyal demokrat, Essen'li maden işçisi, 1898-1900 Essen'de Weckruf dergisinin redaksiyonunda çalıştı, 1900-1905 Dortmund'da Arbeiter-Zeitung'un redaktörü, 1905-1912 Vorwärts redaksiyon üyesi.

4) J. Marchlewski o zaman, Polonya'ya seyahati nedeniyle Vorwärts'deki bu görevi üstlenmedi.

5) "Piesni pracy i walki" [Emeğin ve Mücadelenin Şarkıları], Krakau, 1905. Bkz. Czerwony Sztandar, 77 sayfa.

6) Ek bulunamamıştır.

[Berlin-Friedenau, 4 Kasım 1905] *

Sevgili! *Przegląd Robotniczy*¹ ve *Piesni*'yle² birlikte kısa mektubun az önce geldi. Bu kadar kısa yazman –tamam, ama böyle esprisiz yazman beni kaygılandırdı. Yorgunsun, doğru, ama ben de köpek gibi yorgunum ve beni canlandırması için mektubunu beklemiştim. Bu arada, sana *Vorwärts*'deki durumu ve zorluklarımı anlattığım ayrıntılı mektubumdan hiç söz etmiyorsun. Cevap verirsin diye beklemiştim. Telgrafta *Krakau*'a 70 M. yazıyordu. İkinci telgrafın (500 M. nedeniyle) dün gece on bir buçukta geldi, bu yüzden parayı ancak bugün gönderebildim. Mektubundan,

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

seni orada yakalayabileceğini çıkardığım için Parvus'u Katowice'ye yolladım. Biraz karışıklık yaratmış olabilirim, şu sıralar kendimi sürekli yorgun hissediyorum, dolayısıyla her an bir şeyleri unutuyorum. Bu arada P[arvus] bana yazdı. Seni bulamayınca Viyana'ya gitti ve Martow ile Dan daha bugün bendeydiler, buradan P[etersburg]'a gidecekler. Parvus'un da geleceğini ve buradan oraya geçeceğini söylediler. Starowjer [Potrjesow] ve Vera [Zasuliç]³ de bugünlerde aynı amaçla burada olacak. Biliyor musun, bir biçimde etkilendim, buradan, *Vorwärts*'deki bu sefalet ve zırlıttan herhangi bir yere kaçma özlemi yüreğimi kapladı. Onları resmen kıskanıyorum! Ne zaman burada olursun? Sadece *Przeglad*'ın hazır olmasını beklediğini sanıyordum! *Z Pola Walki* yayınlanıncaya kadar da bekleyecek misin? Hemen cevap ver. (NOT: Salı günü Leipzig'te toplantım var, bir o eksikti, ama Jena'dan önce *kararlaştırılmıştı*, yani geri çekmek imkânsız; bunu yalnızca -olur a- tam da benim evde olmadığım anda geliverirsin diye yazıyorum. Çarşamba öğleden önce döneceğim).

Yaz! Ve o kadar moralsiz olma, çünkü (yorgunluk dışında) bunun için sebebin yok, ben buradaki meselelerimden dolayı zaten yeterince moralsizim!

Seni kucaklıyorum.

R.

Nişan için beni tebrik etsene! *Kladder[adatsch]*'a bak. Şu an Katowice'den, Sosnowiec'de çıkardıkları bir dergi (veya özel baskı) için ufak bir makale isteğinde bulundukları telgrafı aldım.⁴ Bruhn'un adresine yollayacakmışım. Yarın, Pazar günü, hazır edeceğim.

Przeglad için teşekkür! Sağlam bir izlenim uyandırıyor gibi görünüyor. Fakat *önceden olduğu gibi şimdi de* bütün bunların anakronizmalar olup olmadığı kuşkusu beni kemiriyor? 'Piesni'ler' şık görünüyor. Parayı bugün Kuba'ya [Hanecki],⁵ (Deutsche Bank üzerinden) V[arşova]'daki bankaya *acil telgraf havalesi* olarak gönderdim (senin telgrafların, dün ben redaksiyondayken geldi), para evine götürülecek.

Katowice'de Parvus'la buluşup buluşmadığın konusunda bana hiçbir şey yazmıyorsun. Çok istiyordu, ben de öyle. Onun orada ne yaptığını bilmiyorum.

Her şeyin üstüne bugün bir de büyük çamaşır var. N'apacaksın? İşlerin halledilmesi gerek.

Baksana, *Przegląd Robotniczy* anakronizm değil mi şimdi, özellikle *Czego chcemy?* Artık hiçbir şeyi anlamıyorum, aslında olaylar ve zaman öylesine garip bir biçimde muvakkat ki, hangi tür literatürün zamana uygun olduğunu insan bilemiyor. Bence, Varşova'da legal gazetemizi olabildiğince çabuk kurmak kaçınılmaz.⁶ *Berl[iner] Tagebl[att]*'ın telgrafına göre bizimkiler âdeta Varşova'da ikamet ediyorlar.

Milliyetçilere karşı sosyal demokratların muazzam gösterileri(!).

1) *Przegląd Robotniczy* 1905, sayı 6.

2) Bkz. 29 Ekim 1905 tarihli mektubun 5. notu.

3) Vera Zasuliç (1851-1919), Rusya'da Narodnik-Hareket'in ünlü militanı, sonra sosyal demokrat hareket içinde. 1880'den beri mülteci, orada Plehanov'la birlikte Emegın Kurtuluşu grubunun kuruluşuna katıldı. 1900'den beri Lenin'le birlikte *Iskra*'nın redaksiyonunu yürütüyordu. RSDİP'deki bölünmeden sonra, 1903'te Menşeviklere katıldı.

4) *Głos Rewolucji* [Devrimin Sesi]. Kömür havzası Dabrowa'da SDKPiL-Örgütü'nün özel baskısı, Sosnowiec'de yayınlandı. 5 Kasım 1905 tarihli tek sayı yayınlanmıştır, SDKPiL önderliğinde işçi partileri tarafından sevk ve idare edilen işçi özyönetimi, havzada iktidarı fiilen yürüttüğü özgürlüğün on günü (Kasım ayının ilk 10 günü), (Republika Zagłębiowska [Havza-Cumhuriyet] denen dönem).

5) Jakub Fürstenberg-Hanecki, takma adı Henryk, Henryczek (1879-1937), 1903'ten beri SDKPiL yönetim kurulu üyesi, 1914-1916 yıllarında SDPiL MK üyesi, Lenin'in yakın çalışma arkadaşı. 1918'den sonra SSCB'de Parti ve devlet içinde bir dizi sorumlu görevlerde bulundu. Ayrıntılı bir biyografi için bkz. R. Jermolajews, "Jakub Hanecki", *Z. Pola Walki*, 1962, Sayı 2 (18), s. 172-195.

6) SDKPiL'in legal günlük gazetesinin ilk sayısı, *Trybuna Ludowa* 17 Aralık 1905'te Varşova'da yayınlandı (10 Aralık'ta bir broşür çıktı). Beş gün sonra gazete Çarlık makamları tarafından tasfiye edildi.

Böylece Rosa Luxemburg'un L. Jogiches-Tyszka'ya yazdığı 1905 yılına ait, bugüne kalmış orijinal mektupları sona eriyor. Tyszka'nın 5 Kasım'dan sonra kısa süreliğine Berlin'e gelmiş, hemen sonra da -gelişen fırtınalı devrimci olaylar göz önünde bulundurulduğunda- oradan illegal olarak Polonya'ya gitmiş olması ihtimal dışı değildir. 1906 Mart'ında Varşova'da tutuklandığında yanında taşıdığı, Otto Engelmann adına düzenlenmiş Alman pasaportunda, sınırdan geçiş tarihi bulunmuyor. Sadece Varşova'da Zielony-Meydanı'nda (şimdiki Dabrowski-Meydanı) bulunan Viktoria Oteli'nde 23 (10) Kasım 1905 tarihli bir kayıt var. Ancak büyük bir ihtimalle oraya daha önce gelmiş olmalı. Rosa Luxemburg da mektuplarını o dönem Varşova'ya yazmaktadır. Bu mek-

tupların bir kısmı Tyszka'nın tutuklanması esnasında polisin eline geçmiştir; polis dosyasında bu mektupların (bütün mektupların olup olmadığı bilinmemektedir) özetlerinin, polis tarafından yaptırılmış Rusça çevirileri mevcuttur.

Bu özetler aşağıda, mektubun veya özeti başında tarih, adres, vs. ile ilgili polis notlarıyla birlikte, *dosyalarda bulundukları şekilde verilmiştir*.

29 Aralık 1905'te Rosa Luxemburg, Anna Matschke adına düzenlenmiş bir Alman pasaportuyla illegal yoldan Varşova'ya gider, L. Jogiches'le yazışmaları doğal olarak kesilir. İki aydan fazla süren yoğun faaliyetin ardından her ikisi de, birlikte oturdukları, Jasna-Caddesi I'de Kontes Walewska tarafından işletilen bir pansiyonda tutuklanırlar. Rosa Luxemburg'la Leo Jogiches-Tyszka'nın tutuklanması, aynı zamanda kişisel ilişkiyle de bağlı olan bu sıkı siyasal işbirliğini sona erdirir. On dört ay sonra Mayıs 1907'de tekrar özgürken buluştuklarında, hayat birliktelikleri artık bozulmuştur. Uzun yıllar süren yazışmalarının birinci kitabı, tutuklanmalarıyla son buluyor. Sonraki yıllara ait mektuplar tamamen farklı bir karakter taşımaktadır. Yazışmalar artık *sadece* Parti meseleleriyle ilgilidir.

1905 yılı Kasım ayının son ve Aralık ayının ilk haftasından geri kalmış -üstelik bir de polis tarafından Rusça'ya çevrilerek sakatlanmış- parça kürçe mektuplar, iki devrimcinin birlikte yaşadıkları döneme ait bu alışılmadık yazışmaların son vurgusunu oluşturmaktadır.

*Berlin, 26 Kasım 1905**

P. Otto Engelman
Varşova
Hotel Victoria, Plac Zielony

[Polis şerhi] Lehçe mektup, "Roza" imzalı, "Sevgili değerli Dyodyo" sözcükleriyle başlıyor ve başka şeylerin yanı sıra aşağıdaki bölümü içeriyor.

Ve şimdi konuya gelelim. Milyonlarca konu var: Redaksiyondaki [Vorwärts] pozisyonum her geçen gün sağlamlaşıyor, bana

*) Posta pulundaki yer ve tarih.

makalelerini okutuyorlar, her şeyde fikrimi alıyorlar ve çok güveniyorlar. Pazartesi'den itibaren bütün bunların dışında Parti haberlerini de elime veriyorlar, çünkü Grunw[ald], Reichstag'ın açılmasıyla birlikte fraksiyona alındı.¹ Yeni redaktör tayin edilinceye kadar, geçici olarak yapacağım bu işi (geçici olacağına dair sana söz veriyorum!...), ama bu kısa süre içinde meselenin nasıl ele alınması gerektiğini göstermeye çalışıyorum. Dün ve bugün biçim üzerine düşündüm. Yoldaşların kendileri de öneride bulundular (John² ve diğerleri). Ücret olarak Yönetim Kurulu, başyazı için 20 Mark ve Rusya için günlük 5 Mark kararlaştırdı, kısa notlar satır başına 10 Pf. Şu anki çalışmama bakarak hepsi ayda yaklaşık 350 Mark tutar (Parti haberleri hesaba dahil değil, bunun için Grundwald'a günlük 5 Mark ödemeyi vaat etmişlerdi).

...Sabahtan öğlene kadar Karl'ın [Kautsky] yanında, Cenevre ve Ganjelin'den Bolşeviklerle Aleksander Lazareviç [Parvus]³ konusunda konferansım vardı... Şimdi senin meselelerine ilişkin. *Czego chcemy*'nin her iki bölümünü birlikte yayınlamayı gerekli görüyorum.⁴ Bu durumda bana bir hafta zaman vermelisin. Termin'e uymak için var gücümü kullanacağım. Bölüm II'deki Duma'nın üzerini çiziyorum... Sonra bu hafta içerisinde taslağı⁵ sana göndereceğim (bugün Pazar). Sendikalara ilişkin kısaca, Adolf'un görüşünü, yani sosyal demokratik birlikleri yeterince düşündüğüm söylenebilir. Bu konuda, aynı zamanda basılabilecek olan kısa bir şey yazmak istiyorum. Anayasa hakkındaki makale de kaçınılmaz ve olabildiğince daha hızlı yazmaya çabalıyorum.

1) Max Grunwald, Reichstag'ta sosyal demokrat fraksiyonun sekreteriydi.

2) Paul John (1868-?), sosyal-demokrat gazeteci, 1892-1897, SPD'nin Hessen gazetesi *Volksblatt*'in redaktörü, 1898'den beri, on yıldan fazla bir süre çalıştığı *Vorwärts*'in redaktörlerinden biri.

3) Bkz. Bir önceki mektup.

4) Yani, *Przeglad Robotniczy*'de 1904, Sayı 5 ve 1905, Sayı 6, basılmış olan her iki bölümü bir broşür şeklinde yayınlama kastediliyor. 1906 yılının ilk haftalarında yayınlandı. R. Luxemburg, *Czego chcemy? Komentarz do Program Socjaldemokracji Krolestwa Polskiego i Litwy* [Polonya ve Litvanya Krallığı Sosyal Demokrasisinin Programına İlişkin Yorum], Varşova, 1906, 67 s. Sosyal Demokrat Bibliotek, Sayı 12.

5) Muhtemelen burada başka bir taslaktan söz edilmektedir. Ancak polis çevirisi bir önceki cümleyi kestiği için, hangi taslağın söz konusu olduğunu saptamak zordur.

Berlin, 30 Kasım 1905*

[Polisin giriş notu] Friedenau'dan, Hotel Viktoria adresli Lehçe mektup, posta pulu üzerinde yukarıdaki tarih bulunmaktadır ve başka şeylerin yanı sıra aşağıdaki bölümü içermektedir:

Dün ve bugün senden hiçbir şey almadım. Belki de Asya tarzında en az on altı saat süren oturumlar¹ nedeniyledir diye avutuyorum kendimi...

'Aile toplantısı'na ilişkin önerilerin, tanrının yardımıyla gerçekleşeceğini çıkarıyorum Lenin'in² çağrısından ... Kendini 'ak-

*) Posta pulundaki yer ve tarih, polisin öndeki notunda belirtilmiştir.

tif topluluğa³ seçtirmelisin ve ne olacağına bırak daha sonra bakalım.

1) SDKPiL'in Kasım-Konferansları kastediliyor.

2) RSDİP'in Bolşevik Merkez Komitesi'nin "mevcut siyasal sorunların ve ilk planda Parti'nin birleşme sorununun çözümü için" IV. Parti Kongresi'nin toplantıya çağrılması- nı bildiren "Tüm Parti örgütlerine ve tüm sosyal demokrat işçilere" çağrısı söz konusu edilmektedir. Metin zamanında, Petersburg'ta legal olarak yayınlanan 23 [10] Kasım 1905 tarihli Bolşevik gazete *Novaja Zizn'in* [Yeni Hayat] 9. sayısında yayınladı. – Sözü edilen 'aile toplantısı'yla Rosa Luxemburg, bilindiği üzere Nisan 1906'da Stockholm'de yapılan ve SDKPiL'in bütün Rusya Partisi'ne katıldığı Birleşme Kongresi'ni kastediyor.

3) Yani RSDİP'in MK'sına.

1909-1914 YILLARI

[kartpostal]
Gersau, 29 Haziran 1909*

Bay K. Krzysztalowicz
Hotel-Restaurant Schlosspark
Öda No 4
Steglitz Bez. Berlin

Sayı 12¹ ve ekspres mektup bugün geldi. Postayla ilgili her şey ayarlandı. Acil gönderiler şu adrese yollanabilir: Pansiyon Flühegg. 5 sayfa ot[onomi]'yi² en iyisi ertelemeli, yoksa komik ola-

*) Posta pulundaki yer ve tarih. Orijinalinde metin Almanca.

cak. Son N.Z.'nin [Neue Zeit] kültür sayfasında, (Maerz'den) Wilhelm Feldmann diye biri Franz Mehring'i fena halde pataklıyor.³ Eğer onun, fraksiyonun⁴ 'Krytyka'sını'⁵ redakte eden Wilh. Feldmann'la aynı kişi olduğu kesin biçimde saptanabilirse, bütünüyle devralınıp yararlanılabilir;⁶ belki Radek araştırıp ortaya çıkarabilir bunu.

Gorki'de bir numara yok.⁷ Mektupla başvurduğum Lenin, bu yayıneviyle bütün ilişkileri kestiklerini, çünkü tümüyle 'Mahistler'in elinde bulunduğunu bildirdi bana. Öyle görünüyor ki, eğer yayını "Ampiriomonizm"e teslim edecek olursam, bunu benim tarafımdan bir ihanet sayacak. Yani şu anda hiç yayıncım yok;⁸ Petersburg'ta Michajlow burjuva bir yayıncı arıyor.

1) *Przegląd Socjaldemokratyczny*'nin 12. (Haziran) sayısı söz konusu ediliyor.

2) R. Luxemburg'un, *Przegląd*'ın 12. sayısında yer bulamayan ve öyle anlaşıyor ki Jogiches'in bir sonraki sayıda yayınlamak istediği "Milliyetler Sorunu ve Otonomi" çalışmasının bir sonraki bölümünün 5 sayfasından söz ediliyor. Gerçekten de bu sayfalar yazarın protestosu temelinde 13. sayıya alınmamış, aksine ancak çift sayı 14-15'de (Ağustos-Eylül 1909) yayınlanan sonraki bölüme eklenmiştir.

3) [F. Mehring], "Marx'ın Biyografisine İlişkin", *Neue Zeit* 1908/1909, 2. Cilt, Sayı 39 (25 Haziran 1909). Ek: *Neue Zeit*'in kültür sayfaları, s. 454-456. W. Feldmann'ın *Maerz* dergisinde yayınlanmış olan "Aus Karl Marxens Wanderjahren" makalesi söz konusu ediliyor.

4) Yani, Pilsudski'nin PPS'si-Devrimci Fraksiyon'un siyasal etkisi altında bulunan bir dergi.

5) W. Feldmann (1868-1919), seçkin eleştirmen ve edebiyat tarihçisi, bir dizi romanın ve tarihsel çalışmaların yazarı, gerçekten de Krakau'daki aylık toplumsal-edebiyat dergisi *Krytyka*'nın redaktörüydü.

6) R. Luxemburg'un ekonomi politika üzerine çalışmasının Rusça çevirisi için bir yayıncının aranmasından söz ediliyor. Bkz. sonraki mektuplar.

7) V.I. Lenin'in burada söz edilen R. Luxemburg'a mektubu, eserlerinin hiçbir baskısına alınmamıştır. A.M. Gorki ve K.P. Piatnitzki tarafından yönetilen Petersburg'taki Znaniye Yayinevi söz konusu ediliyor. 1908 sonbaharında V.I. Lenin, *Materyalizm ve Ampiriokritisizm* kitabını yayınlamaları önerisiyle onlara başvurmuş, ancak Gorki, Lenin'in çalışmasında ortaya konan felsefi görüşleri paylaşmadığı için bu öneriyi 1908 sonunda geri çevirmiştir. Bkz. Lenin, *Eserler*, Moskova 1964, 5. Rusça baskı, s. 349.

8) Aynı gün R.L. aynı konuda bir mektubu Aleksander Bogdanov-Malinowski'ye göndermiş, bu mektupta ondan yayıncı arayışı için destek rica etmiştir; 'finansal' sebeplerle baskının Çaruşnikow ve Darowatowski tarafından yapılmasını istemektedir.

*[Quarten, 1909, Ağustos ayının başı] **

Miljukow'u¹ ve Dmowski'yi² ancak bugün gönderebildim, çünkü sonuncusunu tümüyle okumam gerekiyordu (NOT: Bu kitabı kullanacak olanları, Dmowski'nin burada ortaya konan görüşleri, bir sonraki "Almanya, Rusya ve Polonya"³ kitabında neredeyse tam tersine değiştirdiği konusunda uyarmak gerek – hem de önsözde kendi kabul ettiği 'evrim'den sonra.

Benim I. Ilavem'le⁴ ilgili feveran tamamen gereksizdi. Anarşizmin, lümpen proletaryanın ideolojisi olduğu görüşünü, Plehanov yanılınyorsam Almanca broşüründe⁵ çoktan ifade etti. Ve Ka-

*) Yer ve tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

utsky gibi çok dikkatli bir 'düşünür' bile tamamen hak verip, bu görüşleri *Neue Zeit*'ta dile getirmemi önerdiler bana (tabii ki hiç öyle bir niyetim yok). Bir teorinin veya politikanın özünün değerlendirilmesi için, kimin tarafından güdüldüğü hiç mi hiç önemli değildir, dolayısıyla Stirner,⁶ Lagardelle ve sendikalistlerle ilgili argüman hiç isabetli değil.

Hâlâ gırtlığıma kadar "Otonomi" çalışmasına batmış durumdayım. Makalenin birinci değil, mümkün olduğunca üçüncü formaya⁷ girmesini ayarlamak gerek, çünkü bu çalışmayla zaten ancak baş edebiliyorum ve acele etmek hiç işe yaramaz.

Tworcki,⁸ Martynow,⁹ Kulczycki¹⁰ ve Zalewski¹¹ vs. ile ilgili makalelere gelince, elbette ki birçok şeyi bir anda yapacak durumda değilim. Ya otonomi üzerinde ya da diğerlerinden biri üzerinde çalışırım. Otonomiyi bitirir bitirmez, daha küçük şeylerle ilgilenebileceğim.

Aslında Adolftan¹² bir şey beklenemeyeceğinin sebebini anlamış değilim. 13. sayıdaki iki makalesi, özellikle önsöz, mükemmel. Tek eksiklik, "Z Kraju", giriş makalesinden kırpılmış bir bölüm izlenimini veriyor, ama bu o kadar önemli değil.

NOT. Kautsky, Amerikan Emek Federasyonu Başkanı Gompers'in¹³ Avrupa turu vesilesiyle *Neue Zeit* için bir makale hazırlıyor. Birinci dereceden bir dolandırıcı olan bu zarif Bey, *Humanité*'de bile kutlulandı ve Almanya'da da boy gösterecek.¹⁴ Belki Julek [Marchlewski] *Przegląd Socjaldemokratyczny* için onun hakkında bir şeyler yazmalı; ya da Radek. Bunun için Amerikan ilişkilerinin bilinmesi gerek. Hillquit'e¹⁵ de bu amaçla bir şeyler yazıp yazmayacağını telgrafla bildirmesi ricasıyla yazıyorum.

Yabancıardan Bang'a,¹⁶ Boudin'e,¹⁷ Austerlitz'e¹⁸ yazdım. Vandervelde mutlaka hemen yazardı, ama ona Lenin'in, Maslow'un (ve Julek'in [Marchlewski]?) tarım üzerine tezlerini göndermeliyim ki, yazmak için elinde dokümanları olsun.¹⁹ Bu tezleri çok uzun süre önce rica etmiştim, başka türlü ona başvuramam.

Zalewski'nin karaladığı şeyler bence pek tehlikeli değil. Bu gazeteciği kitapların arasına koyuyorum. Birkaç sayı sonra kapanıp gider, ayrıca bu karalamalar büyük bir etkiye sahip olamaz. Yapı-

lacak bir değerlendirme *Przegląd Socjaldemokratyczny*'ye değil, *Czerwony Sztandar*'a [Kızıl Bayrak] konmalı.²⁰

Chelmszczyzna²¹ meselesinde 'Kolo'nun derbederliği nedeniyle [SDKPiL'in] Merkez Yönetim Kurulu bence, şimdiye kadar her önemli vesileyle olduğu gibi -ND'ye [Nasyonal Demokrasi] karşı ajitasyon olarak - bir proklamasyon yayınlamalıydı.

Bayan Kautsky Revü'yü yazıyor ve birinci bölümü kısa sürede yollayacak.²² Kendisi burada Quarten'da.

Mektupta adı geçen makbuzu bulamadım, dolayısıyla ne kadar göndermem gerektiğini bilmiyorum.

Ekonomi çalışmamın düzeltmelerini Kautsky okuyacak. Yine de, Lehçe basılacak kadar önemli olup olmadığının değerlendirilmesi için göndereceğim. Rusça baskı kuşkulu hale geldi.

1) Kadetlerin önderi Pawel Miljukow'un (1859-1942) kısa süre önce yayınlanmış olan konuşmasından söz ediliyor olmalı: 'Rec na zavrake u lordmiera' (Londra), Rec, 4 Temmuz (21 Haziran) 1909, Sayı 167; dönemin basınında geniş bir yankı uyandırmıştı. Bu konuşma ayrıca *Przegląd Socjaldemokratyczny*'nin yeni hazırlanmış olan sayısında da yankı buldu. 'Observator'un [Karl Radek] makalesi "Uluslararası Politikaya Genel Bakış"ta bu konuya ilişkin şu saptama yapılmaktadır: "London-City-İngiliz finans sermayesinin merkezi-Fransız küçük rantiyerlerden daha dikkatli ve Rus düzensizliğinden, Rus kargaşasından korkuyor. Ancak devrimin erken doğumu, 'yenilenmiş Rusya' Çarlığın yardımına koştu. Kadet lideri Miljukow Oktobristlerle birlikte Londra yolunda, İngiltere ve bütün Avrupa önünde Çarlık için meşrutiyetin tanıklığını yapıyor, İngiliz dışişleri bakanı Grey parlamentoda kesin olarak buna atıfta bulundu. Çar ve Kral Eduard, Cowes buluşmasındaki konuşmalarında bu teyidin altını çizdiler ve Bay Izwolskij *Daily Telegraph*'da, bu açıklamanın Çar'ın konuşmasının doruk noktası olduğunu yazdı" (*Przegląd Socjaldemokratyczny*, Ağustos-Eylül 1909, Sayı 14-15, s. 408).

2) Roman Dmowski, *Mysli nowoczesnego Polaka* [Modern bir Polonya'nın Düşünceleri], üçüncü, genişletilmiş baskı, Lwow 1907, s. XXV, 279. Bu baskının önsözünde (s. 11) Dmowski "Yazarın görüşlerinin evrimi"nden söz ediyor, R.L. buna değinmektedir.

3) Roman Dmowski, *Niemcy, Rosja i kwestia Polska* [Almanya, Rusya ve Polonya Sorunu], Lwow, 1908, s. XIII, 271.

4) R. Luxemburg'un 'Pomnik hanby' [Utanç Anıtı] makalesine önerilen girişten söz ediyor olmalı. *Przegląd Socjaldemokratyczny*, Temmuz 1909, Sayı 13, s. 228-252.

5) G. Plekhanow, *Anarşizm ve Sosyalizm*, Berlin, 1894, 84 sayfa (ve sonraki baskıların bir dizisi).

6) Max Stirner, aslında Kaspar Schmidt (1806-1856), Alman filozof-anarşist, aşırı bireysellik yandaşı.

7) Gerçekten de R.L.'un çalışmasının sonraki bölümü *Przegląd Socjaldemokratyczny*'nin Ağustos/Eylül sayısında kitapçığın üçüncü formasında başlamıştır.

8) Daha sonraki mektuplardan anlaşıldığı üzere, bu, PPS-Devrimci Fraksiyon'a yönelik bir makale olacaktı.

9) A. Martynow, "Kontrevolucija i burzuazija", *Golos Sozial-Demokrata*, Haziran 1909, Sayı 15. L. Jogiches-Tyszka, eğer Rusya'da tekrar bir devrim olursa, "temel güç rolünü, proletaryanın yanı sıra şu ya da bu burjuva sınıfın oynayacağı" Menşevik teziyle

örtüşen genel vargıları nedeniyle bu makaleye karşı bir polemğin gerekliliğini mutlaka görmüş olmalıdır, s. 7.

10) Ludwig Kulczycki, 'Legendy luksemburskie', *Krytyka*, 1909, Cilt I, s. 303-315 ve 345-355 (Mayıs-ve Haziran kitapçıkları). Bu makale SDKPiL'in ideolojik görüşlerinin bir eleştirisini, özellikle R. Luxemburg'un milliyetler sorununa ilişkin teorilerinin bir eleştirisini içermektedir.

11) Kısa süre önce SDKPiL'den ihraç edilmiş olan Stanislaw Trusiewicz'in (takma adı: K. Zalewski) 1909 Haziran'ında Paris'te yayınlamaya başladığı fraksiyon gazetesi *Solidarnosc Robotnicza*'dan söz ediliyor. Gazete 1910 Haziran'ına kadar yayınlandı (toplam 3 sayı). SDKPiL'in organı *Czerwony Sztandar*, bu gazetenin çıkışına, 30 Ağustos 1909 tarihli 170. sayısında "Partiden" sütununda bir notla tepki gösterdi.

12) War [Adolf Warski], "Targi o chemszczyznie", *Przegląd Socjaldemokratyczny*, Temmuz 1909, Sayı 13, s. 221-228 (Başmakale) ve "Jan z Czerniakowski" [A. Warski], *Z kraju*, a.g.y., s. 294-299.

13) Karl Kautsky, "Samuel Gompers", *Neue Zeit*, 1908-09, II. Cilt (13 Ağustos 1909) Sayı 46, s. 677-685. K. Kautsky'nin bu makalesiyle ilgili olarak R. Luxemburg da *Quarten*'dan Klara Zetkin'e şöyle yazdı: "Karl, Gompers hakkında, Legien'e iyi bir şamar olacak güzel bir makale yazdı N[eue] Z[eit] için; ne yazık ki bütün bunlar *moutarde apres diner* [akşam yemeği sonrası hardal --ç.n.]. Karl bugün Berlin'e yola çıktı." CPA/IM-L, Clara Zetkin, Ekim, Sayı 1202. Kautsky'nin Gompers hakkında *Neue Zeit*'da çıkan, Gompers'in siyasal faaliyetini keskin bir tonda kınadığı makalesinin ayrıntılı bir özeti, *Przegląd Socjaldemokratyczny*'de (Ağustos-Eylül 1909, Sayı 14-15, s. 429-430) redaksiyonun bir yorumuyla birlikte yayınlandı.

14) Samuel Gompers (1850-1924) kırk yıl boyunca Amerikan sendika örgütü Amerikan Federation of Labor'un başkanıydı ve işçiler arasında devrimci eğilimlere karşı şiddetle mücadele etti. Gompers 1909 yazında bir dizi Avrupa ülkesini dolaştı. Kararlı bir sağ politikacı olarak ününe rağmen, başkanlığını Karl Legien'in yaptığı Alman sosyal demokrat sendikalar birliğinin genel komisyonu 1909 Ağustos'unda, Gompers onuruna Berlin'de bir işçi toplantısı düzenledi. Bu toplantıda Gompers, işçilerin polemiklerine karşı Legien tarafından açıkça savunuldu.

15) Morris Hillquit, aslında Hilkowicz (1869-1933), Amerikalı hukukçu ve sosyalist, Riga doğumlu, 1886'da ABD'ye iltica etti, gençliğinde Marksist, De Leone partisinin üyesi, daha sonra ABD'nin reformist Sosyalist Parti'sinin kurucusu ve önderi, 1890'a kadar II. Enternasyonal'in Enternasyonal Sosyalist Bürosu'nda aynı partinin temsilcisi. Hukukçu özelliğiyle sıkça büyük kapitalist şirketlerde uzman olarak görev yaptı, dolayısıyla yüksek ücretler aldı, ancak kendi partisinin de eleştirisine yol açtı. *History of Socialism in the United States* (1903), *Socialism in Theory and Practice* (1909), *From Marx to Lenin* (1921) adlı eserlerin ve ölümünden sonra yayınlanmış olan *Loose Leaves from a Busy Life* (1934) adlı otobiyografinin yazarıdır. Sözü edilen eserlerden ilkinin Lehçe çevirisi 1908'de yayınlanmıştır.

16) Gustav Bang, Danimarka sosyal demokrasisinin liderlerinden biri, parlamento-da milletvekili.

17) Louis B. Boudin'in -Amerikalı bir sosyalist- makalesi gerçekten de kısa süre içinde *Przegląd Socjaldemokratyczny*'de yayınlanmıştır ('Sytuacja polityczna w Stanach Zjednoczonych a partia socjalistyczna', *Przegląd Socjaldemokratyczny*, Ağustos-Eylül 1909, Sayı 14-15, s. 383-400.)

18) Friedrich Austerlitz (1862-1931), Avusturya sosyal demokrasisinin önde gelen üyelerinden, Viyana'da çıkarılan merkez organ *Arbeiterzeitung*'un [İşçi Gazetesi] redaktör, parlamentoda milletvekili.

19) Bkz. Not 11.

20) Bkz. Not 12, Adolf Warski'nin *Wybor pism przemowien*, Cilt I, Varşova 1968, s. 332-341'e alınmış olan makalesiyle karşılaştırınız.

21) Luise Kautsky'nin *Przegląd Socjaldemokratyczny*'nin Ağustos-Eylül sayısı için hazırladığı yabancı dergiler hakkındaki özet kastediliyor.

[Quarten] 10 [Ağustos 1909]*

7 Ağustos tarihli mektup bugün geldi. Mektupta sözü edilen *Fraksiyoncu* paçavralar ekte yoktu

K. K[autsky]'ye yazacağım ve Ksiadz'nin¹ makalesinin özetini göndereceğim; onun [Kautsky'nin] konuya ilişkin seve seve birkaç söz söyleyeceğini varsayıyorum; kendisi Berlin'de, dolayısıyla ona yazıyı doğrudan Steglitz'e göndermesini yazacağım. Mehring'ten de ufak bir makale isteyeceğim, ama şu anda keyfinin nasıl olduğunu ve bunu yapıp yapmayacağını da bilmiyorum.² İspanya ve İsveç hakkında makaleyi düşündüm, ama talep konu-

*) Yer ve tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

sunda kendimi tutuyorum, çünkü oradaki olayların anaforu nedeniyle hiçbir şeyi hesaplamak mümkün değil.³ Biraz beklemek en iyisi, yoksa söz verip yine de yazmazlar.

Mektupta sözü geçen kongre-raporu da elime geçmedi. Konferansla ilgili ekle birlikte *Proletarij*'i⁴ aldım ve göz gezdirdim, çünkü hepsini okumaya kalkınca insana fenalık geliyor. Bu çekişmeye karşı SDKPiL'in nasıl bir tutum takındığını hiç bilmiyorum, şahsen ben bunu Tatar-Moğal-Barbarlığı sayıyorum.

Bogdanov'un⁵ *Ekonomi*'sinin yayıncısına (Darowatovski ve Çaruşnikow'a) benim için yazdığı ektteki mektup, Gorki&Co'nun "Otzovizm"⁶ üzerine makaleminden dolayı bize kızgın olmadıklarını kanıtlıyor.

Bolşeviklerin⁷ şimdi Parti'nin bütünlüğü için ne ölçüde tehlike oluşturduğunu ve ne kadar yayıldıklarını değerlendirmekte güçlük çekiyorum; karar vermek zor. Sırf bizim MK'daki oylamada çekimser davranmamızdan dolayı azınlıkta kalıyorlarsa, o zaman orada onlara karşı koymak yerine, merkezi kurumlardan geri çekilmenin ne anlamı olacağını anlamıyorum. Bolşeviklerle açık bir savaş bana zaten, bizim için kaldırılamaz gibi görünüyor: 1) Basın organlarında bizi Rusça topa tutacaklar, bizse –Rusya'da Parti'nin hiç bilmediği Lehçe kullanacağız, 2) Kalemleri çok mahir ve sonu gelmeyen makaleler, cilt cilt broşürler çiziktirmeyi başarıyorlar, buna karşılık bizim bir buçuk tane perişan yazarımız var ve *Przeglad Socjal-demokratyczny*'nin en gerekli ihtiyaçlarına bile yetemiyoruz, 3) ve bence en önemlisi bu: Bolşeviklerle aramızda bir kopuş, Parti içi kaosu önemli ölçüde artıracak ve en çok da, Parti için, PPS'nin hamileri ve yüreklerinin derinliklerinde bizim en amansız düşmanımız olduklarından, özellikle bizim için en tehlikeli fesat ocağını temsil eden Menşeviklerin işine yarayacaktır. Bolşeviklere savaş ilan etme eğiliminin, esas olarak onların vahşi Marksizmlerini *sinir edici bulmanın sonucu olduğunu* ve onların küstahlığını sınırlama gibi bir psikolojik gereksinime yol açtığını varsayıyorum. Ama sanıyorum ki siyasal mülahazalar daha çok, onlara, imkânlarımız elverdiğince merkez kurumlar (MK ve MO [Merkez Komite ve Merkez Organ]) içersinde karşı koymayı gerektiriyor.

Kautsky *Neue Zeit*'a bir makaleyi hemen alır, sadece ustaca yazmak gerek. Bolşeviklerle arayı resmen bozmaksızın, aksine dost-ça eleştiri⁸ pozisyonu alınarak böylesi bir makale yazılabileceğini düşünüyorum.

Bayan Kautsky bugünden itibaren yolda olacak ve ancak ayın 1'i civarında Berlin'e geri dönecek. Yani şimdi ona talimatlar vermek bir işe yaramaz, ayrıca burada elverişsiz koşullar altında, yetersiz materyalle yazdı; Berlin'de düzeltilecektir.⁹

Mihajlow'la¹⁰ artık ilişkim yok, çünkü bütün çabalarına rağmen burjuva yayıncılarla tam bir fiyasko yaşamak zorunda kaldığını yazdı bana.¹¹ İşte bu yüzden bir tercüman arıyorum ve eğer Irena'nın¹² adamı bu görevi üstlenirse çok sevineceğim.

Otonomi için çalışma planı şöyle: Şimdiye kadar merkezi yetkilere dahil olabilecek çevrelerin gerekçeleri vardı, şimdi ben otonom yetkilerin¹³ gerekçesini veriyorum. Bu sonuncusunun kaçınılmaz olduğu görüldü, çünkü aksi takdirde merkezi parlamentonun yetkilerinin daha derinlemesine bir analizinin ardından, aslında Seym için geriye bir şey kalmadığı ve bizim 'otonomi'mizin palavracılık olduğu izlenimi uyanabilirdi. Bu sebeple ve genel olarak otonomi talebimize somut bir içerik kazandırmak için, otonominin pozitif içeriğini olabildiğince elle tutulur biçimde geliştiriyorum. Bu nedenle de milli eğitim hakkında iki kez konuşmak gerekti: İlki genel esasların neden ulusal olması gerektiğinin gerekçelendirilmesinde, ikincisiyse bu prensiplerin yorumlanması ve uygulanmasının otonom olması gerektiğinin ortaya konmasında.

Gazeteler şimdi geldi. *Fr[aksiyon]*'un paçavrasını geri gönderiyorum.¹⁴ Buna tepki vermek gerekirse, herhalde sadece *P[rzeglad] S[ocjaldemokratyczny]*'nin sonunda, redaksiyonun "*Posta kutusu*" şeklinde olmalı: *Przedswit* redaksiyonuna. "*P[rzeglad] S[ocjaldemokratyczny]*"nin 13. sayısındaki notumuza¹⁵ cevap olacak o paçavra elimize geçti. Ne yazık ki format çok küçük ve kâğıt çok sert."

Ama bu belki de çok sıradan olur, yani en iyisi susup geçiştirmek.

Bolşeviklerle ilgili olarak mümkün olduğunca çabuk bazı açıklamalara sahip olmam gerekiyor. Gorki'yle Bogd[anov] bazı konferanslar için beni Capri'deki¹⁶ okula davet ediyorlar. Masrafları onlar karşılayacağı için, fırsattan yararlanmak ve bir-iki haftalığına gitmek istiyorum.

Fakat Capri-Kolonisi ile Lenin arasındaki düşmanlık karşısında bunun *Parti politikasına bağlı nedenlerle* ne ölçüde çatışma yaratacağını bilmiyorum. Ama genelde Parti'nin ve [özelde] şahıs olarak benim buna *boş verebileceğimizi*¹⁷ düşünüyorum. Her durumda bir cevap bekliyorum, ki Bogdanow'a haber verebileyim.

1) A. Malecki, 'Kikla uvag z powodu listu K. Kautskiego' [K. Kautsky'nin Mektubu vesilesiyle bazı notlar] [Mach ile ilgili felsefi tartışma], *Przegląd Socjaldemokratyczny*, Ağustos-Eylül 1909 Sayı 14-15, s. 401-404. Aleksander Rubinstein-Malecki, takma adı Ksiadz [Papaz] 1879-1937] 1890'lı yılların sonundan beri SDKPiL üyesi. 1905 yılında SDKPiL'in Varşova Komitesi'nin üyesi, 1907 yılında RSDİP V. Parti Kongresi'ne ve Stuttgart'taki Sosyalist Enternasyonal Kongresi'ne katıldı. 1907 sonunda tutuklandı, tahliyesinden sonra iltica etti. SDKPiL'in Merkez Yönetim Kurulu üyesiydi, fakat 1908 yılındaki VI. Parti Kongresi'nde Jogiches-Tyszka'dan farklı bir tavır aldı ve Yönetim Kurulu üyeliğinden feragat etti, 1911 yılında 'Bölücüler' denen muhalefetin liderlerinden biri oldu. 'Bölücüler'in organı *Gazeta Robotnicza*'nın redaktörü ve SDKPiL Eyalet Yönetim Kurulu üyesiydi. 1912 yılında Basel'deki Sosyalist Enternasyonal Kongresi'ne ve Haziran 1914'te RSDİP'in Brüksel Konferansı'na katıldı. 1919'da Polonya'ya geri döndü. 1921'den beri, önce Dışişleri Halk Komiserliği'nde ve 1922-1925 yıllarında Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'nde çalıştığı Sovyet Rusya'da mülteci. Sonra uzun yıllar Moskova'da Parti okullarında doçent. Temelsiz suçlamaların kurbanı oldu. Ölümünden sonra itibarı iade edildi.

2) Bkz. 15 Ağustos 1909 tarihli mektup. Ne Kautsky'nin ne de F. Mehring'in makalesi *Przegląd Socjaldemokratyczny*'nin sonraki sayılarında yayınlandı.

3) *Przegląd Socjaldemokratyczny* için, adı geçen ülkelerdeki işçi hareketinin durumuna ilişkin bir makaleden söz ediliyor. İspanya'da, kanlı bir biçimde bastırılan proleter ayaklanma, İsveç'teyse 4 Ağustos'ta patlak veren, 300 bin işçinin haftalar süren muazzam bir genel grevi yaşanmıştı. 1909 yılı işçi hareketi içindeki en büyük bu iki olaya SDKPiL basını özel bir makale adadı: *Czerwony Sztandar*, 30 Ağustos 1909, Sayı 170, s. 1; ve 'Strajk powszechny w Szwecji', a.g.y., 28 Eylül 1909 Sayı 171, s. 2.

4) *Proletarij* 11 (24) Ağustos 1909, Sayı 46 ve 16 (3) Temmuz 1909 tarihli *Proletarij*'in 46. sayının Eki (*Proletarij* redaksiyonunun 21-30 Haziran 1909 tarihli son konferansında kabul edilmiş olan kararların metnini ve bir rapor içeriyordu. Bu konferans fiilen Bolşeviklerin Parti konferansıydı. Karar metni için bkz. *KPSS v rezoljucjach i resenijach s'jezdov, konferencij i plenumov CK*, Bölüm 1, Moskova 1953, s. 212-232. R. Luxemburg bu konuyla bağlantılı olarak A. Bogdanow-Malinowski'ye daha önceden, 28 Temmuz 1909'da Quarten'dan yazmıştı:

"Mr. A. Bogdanoff

"Villa Spinola, Capri. Italia

"Sevgili yoldaş, çabalarınız için çok teşekkürler (bkz. 29 Haziran 1909 tarihli mektubun 8. notu). Şimdi öyle görünüyor ki, çalışmam başlangıçta varsayılandan önemli ölçüde boyutlandı ve muhtemelen 30 forına kapsayacak. *Proletarij* elime geçmediği için, Bekiler'le [yani Bolşeviklerle] ilgili resmi bölünmeye ilişkin hiçbir şey bilmiyordum. Ama eğer bu 'Mahizm' nedeniyle olduysa, o zaman Bolşevik beyleri düpedüz kurşuna

dizmek gerekirdi. Bu ne demek oluyor, şeytan bilir! Kautsky'nin konuyla bağıntılı mektubunu *Kampf*'da [Mücadele] okudunuz mu?

"Sizin ve karınızın elini sıkıyorum. R.L.

"Şu anki adresim: Quarten am Wallsee."

Kautsky'nin mektupta anılan ifadesi: "Marx ve Mach üzerine Bir Mektup," *Der Kampf*, 1909. Yıl III, s. 451 ve diğerleri.

5) Ek yok. R. Luxemburg'un, Bogdanov'un anılan mektubuna 13 Ağustos 1909'da Quarten'dan gönderilmiş olan cevabı korunmuştur. Mektup şöyledir: "Sevgili yoldaş, haberler için teşekkür ediyorum. Bölünmeyle ilgili bilgiyi iki taraftan da aldım. Bu konuya ilişkin Polonyalı yoldaşlarımın tavrının ne olduğunu henüz bilmiyorum, ama bence bu inanılmaz hoyratça bir şey (ne bu, 'bogostroitelstvo'?). Bu olayı Kautsky'ye anlatmaya resmen utandım. 'Okul'unuzun haberlerini henüz almadım, bu arada eve doğru yola koyulma niyetindeyim; konunun ne olduğunu yazın. İkinizi ve Gorki'leri selamlıyorum. R.L. Tysza Berlin'de; mektubunuzu ona gönderdim."

6) Mutlaka R. Luxemburg'un "Revoljucionnoje pochmel'je" [Devrimci Mahmurluk] makalesi konu ediliyor olmalı. *Proletarij*, 8 [21] 1909, Sayı 44, s. 3-6. Makale, sosyal demokrasinin Devlet Duması'na ilişkin tavrıyla ilgiliydi.

7) Orijinalinde "Beki" 'o dönemin Rus Parti jargonunda Bolşeviki, 'Meki' – Menşeviki (çeviride tam belirtilmiştir).

8) Orijinalinde Rusça.

9) L. Kautsky -daha önce değinildiği gibi- *Przeglad Socjaldemokratyczny* için Fransız, İngiliz ve Alman basınından özetler hazırlıyordu.

10) *Ekonomi Politige Giriş*'in Rusçaya çevirisi için ilkin düşünülmüş olan çevirmen.

11) Orijinalinde Rusça. R. Luxemburg'un kısa süre içinde bitireceğini düşündüğü *Ekonomi Politige Giriş*'i için bir Rus yayıncı aranmasından söz ediliyor.

12) Söz konusu olan Natalia Szer-Siemkowska'dır, takma adı Irena, Nadzia. 1905-1907 devrimi sırasında Varşova'da SDKPiL içinde aktifti, sonra iltica etti, 1910'da Kopenhag'daki Sosyalistler Kongresi'nde SDKPiL delegasyonuna dahildi; SDKPiL basınında çalışıyordu. Sonra Moskova'da yaşadı. Kocas, S.J. Siemkowski: (1882-1937?), Rus sosyal demokrat, önde gelen Menşevik yayıncılardan biriydi, 1917'de mültecilikten Rusya'ya geri döndükten sonra Menşevik MK üyesi. Sonraki yıllarda Ukrayna'nın çeşitli yüksek okullarında profesör, kendisini edebi-bilimsel çalışmalara adadı.

13) "Ulusal Sorun ve Otonomi" dizisinin ilk makalesinden ve Polonya Krallığı için (yani demokratik bir Rusya çerçevesinde Rus taksim bölgesi için) otonomi sorunundan söz edilmektedir. *Przeglad Socjaldemokratyczny*, Ağustos-Eylül 1909 Sayı 14-15, s. 351-376.

14) Daha ayrıntılı bilgi yok.

15) R. Luxemburg'un *Przeglad Socjaldemokratyczny*'de yayınlanmış olan "Pomnik hanby" makalesi söz konusu ediliyor.

16) RSDiP'in Parti okulu, 1909 ortalarında Capri Adası'nda Parti içindeki Leninist olmayan fraksiyonlar ("Otzovistler", "Ültimatistler", "Bogostroiteli") tarafından kuruldu, Lenin tarafından Bolşeviklere karşı ideolojik-örgütsel bir fraksiyon merkezi yaratma girişimi olarak değerlendiriliyordu. V.I. Lenin bu girişimi birkaç kez ayrıntılı bir eleştiriye tabi tuttu.

17) Orijinalinde Rusça.

[Quarten, yaklaşık 15 Ağustos 1909]*

Aslında o [K. Kautsky] yazmaya yan çiziyor, çünkü meselenin özüyle ilgili polemiğe girmekten biraz korkuyor,¹ Plehanov ve ortaklarının eline koz vermek istemiyor, çünkü ben de mektubu hakkında memnuniyetsizliğimi bildirmiştim (bazı açılardan). Bunu göz önünde bulundurarak Mehring'ten *şimdi özellikle rica* edeceğim. Capri'ye gitmeyeceğim.²

[Aşağıdaki mektubun kenarına yazılmış metin:]

*) Yer ve tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

Sevgili Rosa, sorduğun sorulara ancak yetersiz cevaplar verebildiğim için üzgünüm. Quejido'nun Barcelona'daki adresi bende yok -Felix [Kautsky] Madrit'teki adresini yazmıştı- ama çoktan beri bu adreste değil.

Malezki'ye gelince, Marx'a iyice gömülmüş durumdayım, tam da çılgın bir karmaşanın hüküm sürdüğü faiz ve kâr konusunda tekrarlar ve yaklaşımlar kaosu içinden geriye kalması gerekenleri çıkarabilmem için, zihnim tamamen açık olmak zorunda.⁴ Bunun için araya giren her işe lanet okuyorum.

M[alecki] bizi polemiğe çekmeyi başaramayacak. Neyin polemliğini yapayım? Beni tamamen yanlış anlayarak, Marx'la Mach arasındaki ilişkiyi birkaç satırla saptamak istediğimi iddia etmesinin mi?

Bu sorunun Parti'yi massedip parçalamaması gerektiği konusunda o da benimle hemfikir.

Daha fazla uzatmak istemedim. Sonradan yaptığı açıklamalar-sa ukalalık.* Fakat bu düşüncelerin ukalalık olduğunu açığa çıkarmak için daha ayrıntıya girmem gerekiyor, oysa bunun için ne isteğim ne de vaktim var.

Bana her saldırana cevap verecek olsaydım işim iştî. August da [Bebel], S[ozialistische] M[onatshefte]'de bana karşı bir yazı⁵ yazdığı için E. Dietzgen'i yere sermemi istiyor.

O adama bu onuru vermeyi düşünmüyorum. Görmezden gelmek aslında cevaptır ve insanları çok kızdırır. Yani, kusura bakma!

Burada olmaktan mutluyum. Ziyaretçim yok – henüz kimse geri döndüğümü bilmiyor, bütün bir yıl boyunca olmadığı kadar sessiz sakin çalışıyorum. Hem de bir tür tatil oluyor. Beni çalışmak değil, durmadan değişen ve onu aşıp yeniden yoğunlaşabilmek için insanın büyük çaba sarf etmesini gerektiren çok değişken etkilenimlerle çalışmanın bölünmesi yoruyor.

*) Almanca 'Klugscheisserei' sözcüğünün üzerine R.L. tarafından Jogisches için açıklama olarak el yazısıyla Lehçe 'medrkovanie' yazılmıştır.

Bir kez, en az bir yıllığına redaksiyondan ayrılıp British Museum'a çekilmek istiyorum. O zaman neler yapardım. Değersiz şeylerle uğraştığım yeter... İçten selamlar.

Senin Karolus

1) Rosa Luxemburg o zamanlar Rus sosyal-demokrasisi içinde yürütülen Mahizm üzerine polemigi ve K. Kausky'nin bu konuyla ilgili olarak *Der Kampf* adlı dergide yayınlanan ve *Przeglad Socyaldemokratyczny*'nin Temmuz sayısında (Sayı 13, s. 317-319) yeniden basılan yazıda aldığı tavrı kastediyor. Luxemburg, SDKPiL üyesi Al. Malecki'nin, K. Kautsky'nin *Przeglad Socyaldemokratyczny* redaksiyonuna gönderdiği mektubu üzerine düşüncelerini kastediyor. A. Malecki, 'Kilka uwag z powodu Listu K.Kautskiego' [K. Kautsky'nin Mektubu Üzerine Bazı Düşünceler], *Przeglad Socjaldemokratyczny*, Ağustos-Eylül 1909, Sayı 14-15, s. 401-404. Karl Kautsky'nin R. Luxemburg'a yazdığı, yukarıda aktarılan mektubu, Rosa'nın, Malecki'nin *Przeglad Socyaldemokratyczny*'de yayınlanan ifadelerine karşı bir şeyler yazması ricasına verdiği cevaptır. R.L.'nin mektubu, Rosa Luxemburg, *Karl ve Luise Kautsky'e Mektuplar*'da yayınlanmıştır, 1896-1918. Yayınlayan: Luise Kautsky, Berlin, 1923, s. 139-140.

2) Bkz. daha önceki mektuplar.

3) Quejido- İspanyol sosyalist.

4) K. Kautsky o zamanlar K. Marx'ın ekonomi üzerine el yazmalarını deşifre etme, sistemleştirme ve basım çalışmalarıyla uğraşıyordu. Bu el yazmaları 1905-1910 yılları arasında *Artı-Değer Teorisi* adıyla üç ciltte yayınlandı. Moskova Marksizm-Leninizm Enstitüsü 1955'te bu çalışmayı *Kapital*'in 4. cildi olarak yayınladı; böylece materyalin ilk düzeni yeniden sağlanmış oldu.

5) Eugen Dietzgen, 'Isolierung oder Bündnispolitik' [Tecrit mi İttifak Politikası mı?], *Sozialistische Monatshefte*, 12 Ağustos 1909, 16. Fasikül, s. 1018-1023.

[Berlin, yaklaşık 8 Eylül 1909] *

Vekaleti ekte gönderiyorum. Redaksiyon¹ yapmamı engelleyen şeyi ertelemem mümkün değil,² Vorwärts'in ve Leipziger V[olkszeitung]'un Parti kongresi sayıları için iki makale yazmam³ gerekiyor. Böyle durumlarda reddetmek mümkün olmadığı için, yapacak bir şey yok.

Bogdanow'a hiçbir şeyden haberim olmadığını ve makalenin hiç hoşuma gitmediğini,⁴ ayrıntıların Steglitz'den yazılacağını⁵ belirteceğim. Fakat ona bir an önce bir şeyler yazılmalı, zira aptal gibi kaldık. (Bogdanow yine Capri'de.) Bu vesileyle, Radek'e beni çok zor durumda bıraktığı da yazılmalı.⁶

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

Bugün Luise K[autsky]'den hızlı bir çeviri isteyeceğim, belki yapar. Bu durumda hemen yer ayarlamak gerekiyor.

Talihsizliğe bak ki Mehring Mach'ı çoktan ele aldı ve N[eue] Z[eit]' için bir makale yazmaya başladı. Makaleyi önce bize vermesi belki hâlâ sağlanabilir fakat N[eue] Z[eit]'a ayrıca yazmasını, bunun bizim için olmasını sağlayamayız.

Parti kongresi raportörü olarak, Kautsky'le birlikte o kadar düşünüp taşınmamıza rağmen Wurm'dan başkasını bulamadım. Ondan [bir makale] isteyeyim mi, bu konuda *derhal* cevap almam gerek. Bu kez çerçeve tam olarak çizilebilir; o da en azından hemen yazar. En fazla Schulz'tan rica edebilirim. Kimin daha iyi olduğunu bilmiyorum.

Vorwärts, ona bir yazı yazma sözü verdiğim için, istediğimiz her şeyi yapacaktır. Yani hızlı davranmak gerekiyor! En azından Juleczek [Marchlewski], dikte edilenlere göre bir şeyler karalayıp bana gönderebilir, ben yayınlanmasını sağlarım.

Ancak bu yazı bir 'düzeltme' niteliği taşımamalı, söz konusu makalenin⁹ açıkça düzeltildiği, Rus Partisi'nin iç durumu üzerine kısa bir makale niteliğinde olmalıdır. Böyle daha etkileyici olur ve daha kolay basılması sağlanabilir. Aynı zamanda Radek'le ilgili olarak, çok dikkatlice uyarıda bulunacağım.

1) Bkz. daha önceki mektuplar. *Przegląd Socjaldemokratyczny* ve *Czerwony Sztandar* için yazılarla ilgili redaksiyon çalışmalarından söz edilmektedir.

2) Orijinali Rusçadır.

3) [R. Luxemburg], 'Mayıs Bayramı'nın Cenaze Töreni', *Leipziger Volkszeitung*, 11 Eylül 1909 ve "Mayıs Bayramı Karar Öncesinde", *Vorwärts*, 12 Eylül 1909, Sayı 213, Ek 1, s. 6. her iki makale de, 12-18 Eylül 1909 tarihleri arasında Leipzig'te toplantıya çağrılan SPD'nin yıllık kongresi öncesinde kaleme alınmıştır.

4) 12 Ağustos 1909 tarihinde *Vorwärts*'de yayınlanan ve Rus sosyal-demokrasisi içinde taktik sorunları ele alan bir makale kastediliyor ("Rus Sosyal-Demokrasisinin Taktik Sorunları").

5) L. Jogiches-Tyszka kastediliyor.

6) Bkz. daha önceki mektuplar.

7) F. Mehring, "Kant, Dietzgen, Mach und historische Materialismus" [Kant, Dietzgen, Mach ve Tarihsel Materyalizm], *Die Neue Zeit*, 29 Ekim 1909, Yıl 1909-1910, 1. Cilt, s. 173-183.

8) Söz konusu olan SPD'nin Leipzig Parti Kongresi'dir.

9) Bkz. Notlar 4.

[Berlin, Ekim'in ikinci yarısı 1909]*

Maslow'un makalesinin düzeltisi ve Adolf Warski'nin "Z kra-ju" adlı metninin (düzeltisiz) taslağı geldi Krakau'dan.¹

Krakus² Jozef'in anılarını gönderdi.³ Öyle sanıyorum ki, onun yolladığı bölüm uygun çerçeveye sahip, gözden geçirdikten sonra onu Krakau'a yollayacağım. Adolf'un Brüksel'e gitmesi⁴ kesinleştikten sonra, ona zamanında talimatlar vermek gerekir. En iyi si Lenin'e uyması olurdu. Hollandalıyla ilgili olarak ona ben bilgi verebilirim.

*) Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

1) Burada ve daha aşağıda *Przegląd Socyaldemokratyczny*'nin 16. sayısı için yazılar söz konusu ediliyor.

2) Henryk Stein, takma adı Krakus. *Przegląd Socyaldemokratyczny*'nin Krakau redaksiyonun üyesi.

3) [Felix Dzierzynski], 'Z pamietnikow wieznia' (Hapishane Anıları), *Przegląd Socyaldemokratyczny*, Ekim 1909, Sayı 16, s. 476-491. Felix Dzierzynski (1877-1926), 1894'den beri Polonya ve Rus devrimci işçi hareketi içinde faal; iki kez Sibirya'ya sürgün edildi. 1899'dan beri SDKPiL içinde yetkili kişilerden biri oldu; 1905-1907 çatışmalarına katıldıktan sonra 1912'de hapse atıldı ve 1917 devrimiyle kurtuldu. Ekim Devrimi'ne katıldı, 1917'den beri Bolşevik Parti üyesi, MK üyesi; 1924 Politbüro yedek üyesi. 1917'den beri Çeka üyesi. Polonya 'Geçici Devrim Komitesi' üyesi; 1921-1924 arası Halk Komiseri, Sovyetler Birliği'nde başka görevler üstlendi.

4) 7 Kasım 1909 tarihinde Brüksel'de yapılacak olan Enternasyonal Sosyalist Büro toplantısı için. R. Luxemburg bu toplantıya istisnai olarak katılmamıştı. SDKPiL'i Luxemburg'un yerine A. Warski temsil etmişti.

[Berlin 11 veya 18 Şubat 1910]*

Kautsky'le konuştum. O da uygun gördü ve onu yarın için hazırlamak üzere hemen Mehring'in yanına gitti (zira M[ehring] tembelliğinden dolayı, bir yolunu bulup kaytarmak isteyecektir).

Kautsky, adamların yarın, Cumartesi öğleden sonra *tam* 16.15'te yanında olmalarını rica ediyor. Mehring orada olacak.¹ Zetkin'e ben yazacağım. Ekte bazı mektuplar² ve Janiszewski'nin³ aniden okula,⁴ beni ziyarete geldiğinde getirdiği bir fatura var.

K. K[autsky] Bebel hakkındaki makaleyi Ruslara *değil* bize verdi. Onu Krakus'a göndereceğim.

*) Yer ve tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

1) RSDİP MK'sının 15 Ocak-5 Şubat 1910 tarihleri arasında Paris'te yapılan ve Leninist çizgi yandaşlarının azınlıkta olduğu genel kurul toplantısında -Lenin'in karşı çıkmasına rağmen- Bolşeviklere ait paranın bir kısmının (paranın bu bölümü ağırlıklı olarak Moskovalı fabrika sahibi Schmidt'in Parti'ye bıraktığı mirastan oluşuyordu) RSDİP MK'sına derhal, kalan bölümününse iki yıl içinde verilmesi kararı alınmıştı. Bu paralar geçici olarak muhafaza için 'yedieminler'e, yani SPD temsilcileri F. Mehring, K. Kautsky ve Clara Zetkin'e emanet edilmişti. Ocak'ta yapılan genel kurul toplantısında SDKPiL temsilcileri -Jogiches-Tyszka ve Warski- RSDİP içinde fraksiyon çatışmalarını ve bölünmeyi engellemek amacıyla bu kararı desteklemişlerdi. R. Luxemburg'un bu mektubunda 'yedieminler'in ilk toplantısının gerçekleşmesinden söz ediliyor. Bu konuyla ilgili birkaç mektup daha vardır. Eğer Menşevik tasfiyeciler fraksiyon merkezlerini dağıtıp Parti organlarına tabi olmazlarsa Bolşeviklerin bu parayı geri isteme hakkı vardı. Genel Kurul toplantısında 'yedieminler'e paraların teslimi ve kimlerin alacağını belirleme hakkı verilmişti. İki fraksiyon arasındaki bu para kavgası 1. Dünya Savaşı'na kadar uzun yıllar sürdü. R. Luxemburg ve L. Tyszka, üç 'yediemin' ile -daha sonra sadece Clara Zetkin ve Franz Mehring'le- yakın ilişkilerinden yararlanarak, paranın büyük ihtimalle Bolşeviklere verilmesi yönündeki tutumlarını etkilemeye çalıştılar; zira finansal baskının, RSDİP içindeki merkezkaç eğilimler ve fraksiyon çatışmaları üzerinde engelleyici etkide bulunabileceği düşüncesinden hareket ediyorlardı. Bu mesele, o zamana kadar sıkı bir işbirliği içinde olan Lenin'le Tyszka'nın arasının bozulmasına yol açtı. SDKPiL-yönetiminin 'yedieminler' üzerinde uyguladığı (ve ayrıca başarılı olmuş) baskı girişimleriyle ilgili diğer olgular, bu ciltteki diğer bazı mektuplarda da görülecektir.

2) Ek yok.

3) K. Janiszewski'nin Berlin'deki matbaasında SDKPiL'in bir dizi yayını basılmış ya da dizilmiştir.

4) R. Luxemburg'un ders verdiği SPD parti okulunda.

*Berlin, Şubat (10'undan sonra), 1910**

Schulz'un adresi: H. Schulz, Steglitz, Fichtestr, 56. Kararlar ekte (2. nüshası bende kalıyor).¹

Janiszewski'ye hiçbir şey bilmediğimi, faturayı yönetime gönderceğimi söyledim.²

Bracke'den³ yazı yazmasını istemek bir işe yaramaz; yine söz verecek ama yazmayacak. Compere-Morel'e⁴ rica etmek (tabii o dönem ücreti ödenmişse⁵) daha iyi; Guesde, en iyi Marksist olarak onu tavsiye ediyor. Davet edilip edilmeyeceği yönündeki kararı bekliyorum.

*) Yer ve tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır. İkinci ayın 10'unda L. Jogiches, RSDİP MK'sının Ocak-Şubat Genel Kurul Toplantısı'na katıldığı Paris'ten döndü. Tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

Belçikalılara gelince, De Broucker'e⁶ yazabilirim, ama Fransızlardakinden fazlasını elde etmek mümkün olmayacaktır sanırım. De Man⁷ kesinlikle yazar – hem de iyi yazar. Kautsky'nin düzeltisini ekte gönderiyorum. Radek, ikinci uyarıya rağmen, hâlâ cevap vermedi (birincisini adresini bilmediğim için *L[eipzig] V[olk-szeitung]*'un adresine göndermiştim; belki de eline geçmemiştir). Martua'nın⁸ adresi şöyle: J.E. Engelberg, Zürich, Hofstr. 39 II.

Yönetim Kurulu'na yardım talebiyle başvurulabilir, bir şeyler verebileceklerini sanıyorum, ancak Julek'in (Marchelewski) onlara, bugünkü koşullar altında legal bir derginin önemini anlatması gerekir. 2.000'den fazla istemek uygunsuz olur, ama belki de hepsini verirler.

Pravda'yı destekledikleri örnek gösterilerek Varşova'da yayınlanacak legal bir derginin öneminin çok daha büyük olduğu açıklanabilir.⁹

Buraya *Pracownik Polski* ve *Spoleczenstwo* kesintisiz geliyor. Konuya ilişkin Paris'e yazdım,¹⁰ sanırım mektup kayboldu. Önümüzdeki günlerde bunları göndereceğim.

Ekonomiyle¹¹ ilgili mesele şöyle: Her biri 4 formadan 8 fasikül olacak. İlk ikisi *baskıya hazır*, altısı yazılmış bekliyor, fakat üzerinde çalışmak, geliştirmek gerek. Ben, okuldaki derslerin yanı sıra bunu yapabileceğimi düşünmüştüm, ama gecikiyor, çünkü dersler başka bir işe bakacak güç bırakmıyor bende. Herhalde bu çalışmayı ancak kurs sona erdikten sonra (bu yıl IV. ayın 16'sında) birkaç hafta içinde bitireceğim. Fasiküllerin, daha doğrusu bölümlerin adı şöyle: 1. Ulusal ekonomi nedir? 2. Toplumsal emek. 3. İktisat tarihi. 4. Değiş-tokuş. 5. Ücretli iş. 6. Sermayenin egemenliği/Artı-değer ve kâr payı. 7. Krizler. 8. Kapitalist ekonominin eğilimleri.¹²

Konu, genelde anlaşılabilir olmasına azami dikkat gösterilerek, geniş entelektüel işçi kitlesi için yazıldı. MK'nın son iki kararına ilişkin *N[eue] Z[eit]*'a bir yazı yazmak istiyorum, fakat bunun için tamamlanmış iki karardan daha fazla materyale ihtiyacım var. *Proletarij* veya *Golos Social-demokrata*'da yorum olabilecek makaleler yayınlanırsa bunu deneyeceğim.

Munio, erkek kardeşi teşvik ettiği için birkaç teşekkür sözünü hak ediyor (belli ki geri kalanı hâlâ göndermemiş olması canını epey sıkımsı¹⁴).

Bu ayın 7'si Andzia'nın evlilik yıldönümüydü.¹⁵

1) Ek yok. (RSDİP MK'sının Ocak-Şubat Genel Kurul Toplantısı'ndan söz ediliyor. Bkz. bir önceki mektubun 1. notu.)

2) Bkz. Bir önceki mektup.

3) Bracke -Alexandra M. Desrousseaux'un (1861-1955) takma adı-, felsefe profesörü, Fransız İşçi Partisi (POF) Sekreteri, daha sonraları Fransız Sosyal-Demokrat Parti'nin liderlerinden biri; birçok Fransız sosyalist yayınevinin elemanı ve işçi hareketiyle ilgili birçok çalışmanın yazarı; 1923'ten itibaren II. Enternasyonal'de SFIO temsilcisi; 1936'da sosyalist günlük gazete *Le populaire*'in direktörü.

4) Bkz. daha önceki mektuplar.

5) A. Compere-Morel'in makalesinin ücreti söz konusu ediliyor: "Fransa'da Tarım Sorunları"; *Przegląd Socjaldemokratyczny*, Haziran 1909, Sayı 284-294.

6) Louis de Brouckere (1870-1951), Belçika'nın önde gelen sosyal-demokratlarından, 1907'den beri Belçika partisi merkez yayın organı *Le Peuple*'ün baş redaktörü, profesör, I. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde birçok kez bakan oldu, Yürütme Komitesi üyesi, II. Enternasyonal Başkanı.

7) Hendrik De Man (1885-1953), Belçikalı sosyalist ve sosyal-psikolog, 1907'den itibaren Enternasyonal Sosyalist Gençlik Federasyonu genel sekreteri, sosyalizm, sosyoloji ve ekonomi teorileri alanında birçok çalışmanın yazarı. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Marksizmin tamamen revize edilmesini savunan bir pozisyon aldı; 1935'te Belçika Sosyalist Partisi adına Çalışma Bakanı oldu; 1936-1940 yılları arasında Maliye Bakanlığı yaptı. Nasyonal-sosyalist işgalcilerle işbirliği yapmakla suçlandı ve 1946'da giyabında (İsviçre'ye kaçmıştı) yirmi yıl hapis cezasına çarptırıldı.

8) M. Martua, Finlandiyalı sosyalist ve yayıncı, *Neue Zeit* elemanı.

9) SDKPiL o sıralar, Varşova'da legal haftalık bir dergi çıkarıyay planlıyordu. *Trybuna* adlı bu derginin ilk sayısı 2 Nisan 1910 yılında yayınlandı.

10) Yani, o sıralarda RSDİP MK'sının Ocak-Şubat Genel Kurul Toplantısı'na katılmak için Paris'te bulunan Jogiches'e.

11) Söz konusu olan R. Luxemburg'un *Ekonomi Politige Giriş* adlı, ancak ölümünden sonra yayınlanan çalışmasıdır.

12) Kitabın bu ilk düzenlemesi bazı değişikliklere uğramıştır.

13) R. Luxemburg'un bu konuyla ilgili bir makalesi *Neue Zeit*'de yayınlanmamıştır.

14) Miras kalan gayri menkullerin gelirlerinden söz ediliyor; L. Jogiches-Tyszka Vilna'dan bu paraları, R. Luxemburg'un Varşova'da oturan kardeşi Maksymilian (Luxemburg ona sevgiyle Munio derdi) üzerinden alıyordu.

15) 7 Şubat 1909'da R. Luxemburg'un kız kardeşi Varşova'da Nikodem Bresler'le evlendi.

[Berlin, Şubat (10'undan sonra) 1910] *

Kautsky'ye ilgili olarak durum şu: Kendisine teslim edilmiş olan kararların çevirisinin onaylanması gerektiğini şimdiye kadar ne düşündü ne de ifade etti. Kesinlikle bir yanlış anlaşılma var. İsteddiği sadece bir açıklamaydı ve açıklama bugüne kadar hâlâ yapılmadı: Yani, o ve diğerleri kendilerine emanet edilen paraları yönetecekler mi, yoksa parçalanmanın gerçekleşip, paraların kime verileceği sorusunun gündeme gelmesi dışında hiçbir şeyle ilgilenmeyecekler mi?¹

Makaleye gelince, çok önceden Troçki'ye ısmarlamıştı, ama yazı bir türlü gelmediği için K[autsky] kendisini siparişe bağlı

*) Yer ve tarih içerige dayanarak saptanmıştır.

hissetmiyor, başka bir makale yayınlamaya hazır, ancak Radek'in olmamalı; örneğin Adolf'u önerdi, çünkü konferansa katılmış biri olsun istiyor.² Ama genel olarak bu hususta hiçbir şey yazmanın daha iyi olacağını düşünüyor, zira birliğin sürdürüleceğine pek inanmıyor ve bu makale yayımlandıktan sonra 'diğerleri' Menşevik bir açıklamayla gelirlerse, onu da yayınlamak zorunda kalacağı, bu durumda da Alınanların gözü önünde aleni bir çatışma yaşanacağı görüşünde.

1) Bkz. 11 veya 18 Şubat 1910 tarihli mektubun 1. notu.

2) 1909 yılı boyunca ve 1910 yılının ilk aylarında RSDİP içindeki fraksiyon çatışmaları ve parçalanma arttı. Parti içi sorunların çözüme kavuşturulması amacıyla RSDİP MK'sı 15 Ocak-5 Şubat 1910 tarihleri arasında toplandı. Toplantıda SDKPiL L.J. Tyska ve A. Warski tarafından temsil edildi.

[Berlin, 15 Şubat 1910]*

Şu emanetle ilgili Kautsky'ye ne bir belge verildi ne de Kautsky'nin elinde böyle bir belge var.¹ Sadece MK kendisine parayı bankaya kimin adına yatırması gerektiği sorusunu sordu.

Bunun üzerine Kautsky, Lenin'e (çünkü MK cevap için adres belirtmemişti) yazılı olarak, şimdiye kadarki isim üzerine yatırılmasını, ancak K. Kautsky'nin onayı olmadan paraya dokunulmayacağı, vs. şartının konulması gerektiğini bildirdi. Bununla ilgili henüz cevap almış da değil.² Daha fazla bir bilgisi yok, konuya ilişkin bir şey duymuş da değil.

*) Yer ve tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

De B[rouckere] söz verse de, kesinlikle yazmayacak. L[eipziger] V[olkszeitung]'un dün yazan muhabirinin kim olduğunu Radek hemen öğrensin.³ Bize yararı dokunabilir.

1) Bkz. 11 veya 18 Şubat 1910 tarihli mektup ile 10 Şubat'tan sonraki mektup.

2) Büyük ihtimalle, V.I. Lenin'in "Yedieminlere" başlıklı bir mektup taslağı Ka-
utsky'nin bu mektubuna cevap olarak düşünülmüştü. 'Taslak', V.I. Lenin, *Eserler*, 5.
Rusça baskı, Cilt 47, s. 235-237'de yayınlanmıştır.

3) "Belçika Partisi Yol Ayrımında", *Leipziger Volkszeitung*, 14 Şubat 1910.

[Berlin, 1910 yılının Şubat ayının sonu
veya Mart ayının başı]

1) Rusya mektubuyla ilgili olarak: Ekonomi üzerine çalışmamı şöyle planlıyorum: Almanca olarak her biri 4 formadan oluşan 8 fasikül biçiminde ve aynı zamanda kitap formunda olacak. Ana başlık: 'Ekonomi Politîğe Giriş'. Fasiküllerin alt başlıkları: 1) Ekonomi Politik Nedir' 2) Toplumsal Emek. 3) Ekonomi Tarihi/İlkel Komünizm, Köle Ekonomisi, Angarya Ekonomisi, Lonca Zanaatı. 4) Değiştokuş. 5) Ücretli İş. 6) Sermayenin Egemenliği/Kâr payı. 7) Krizler. 8) Kapitalist Ekonominin Eğilimleri.

Çalışma Haziran'a kadar bitmiş olacak. Eğer Rus yayıncı hemen basmayı üstlenmezse, Alman yayıncının ondan önce bas-

maması sağlanmalıdır. *Vorwärts* ilk fasikül yayınlandıktan bir ay sonra, iki hafta arayla yayınlamak istiyor. Metin daktiloyle yazılmadı.

Ücrete gelince, kararı çevirmenlere bırakıyorum, yazar forma başı örneğin 50 gümüş rubleye razıdır, eğer mümkün değilse daha azı da olabilir.

2) Son iki ziyaretimde Kautsky'le konuşamadım, çünkü birincisinde Goldendach (Riazanow), ikincisinde Troçki vardı yanı-mızda; önümüzdeki günlerde ona uğrayacağım. Dan'ın mektubunu çözmeye çalışacağım.

3) Rotstein'in yazısını ekte gönderiyorum.² Kartını da, ki bundan telif ücretini hâlâ almadığı sonucunu çıkardım.

NOT: Szulc telif ücreti için teşekkür ediyor ve 1) Kendi makalesinin yayınlandığı *Przegląd Socjaldemokratyczny* sayısının,³ 2) el yazmasının gönderilmesini rica ediyor.

4) Bu miktarı -157- ödemek beni epeyce zorlayacak; mümkünse Haziran'a kadar ertelemeyi rica ediyorum.

5) Fraksiyon'u bürodan atmak artık o kadar kolay değil.⁴ a) Kongreden önce bürolar toplantı yapmayacak⁵ ve kongrede, iki arada bir derede, onca gürültü-patırtı içinde aceleyle bu tür şeyleri dile getirmek mümkün değil; b) Ne zamandır *skandal niteliğinde* olay olmadı, şimdi birdenbire ortaya atılan bu konu yankı bulmayacak. Kamuoyunu hazırlamak için en iyisi Radek veya Jurerek'in [Marchelewski] *Neue Zeit*'da Fr[aksiyon]'un gerçek karakteristiğini, önce herhangi bir çıkarsamada bulunmadan yayınlaması olacaktır, zira ben daha başta ortaya çıkarsam, kartlarımı önceden açmış olurum ve herhangi bir başarısızlık durumunda bu, Parti'nin resmi fiyaskosu anlamına gelir, ama eğer dediğim gibi olursa Büro'da, makaleye ve belgelere dayanabilirim.

6) Jozef'le görüşmeme ilişkin:⁶ Gerçekten de birliklerin legalleşmesini yararsız, uzun süren bir depresyon sonrası mahmurluk ifadesi olarak görüyorum. Ben, legalleşmeyle bir yere varamayacağımız düşüncesindeyim, çünkü değişen hiçbir şey olmadı; ama bu yüzden sınır çizgimizi kaybedeceğiz. Ne yazık ki yapabileceğim bir şey yok, benim düşüncem bu; *Czerwony Sztandar*'ı, *Krytyka*,

Przedswit, Robotnik gibi legal gazeteleri dikkatle okuyorum; hiçbir yerde legalitenin elle tutulur faydalar getirdiğini tespit etmedim. Yani en fazla Sol'un⁷ ulaştığı yere kadar gelebileceğimizden, fakat karşılığında 'uzlaşmazlık' ünümüzü kaybedeceğimizden korkuyorum. Ayrıca bu kez Josefin yüzünü bile görmedim.

7) Radek ya da Julek'in Rus fraksiyonlarının uzlaşmalarıyla ilgili bilgilendirici bir yazı yazmaları faydalı olacaktır, zira ben okul bitesiyse kadar (16 Nisan) -kendimi ve başkalarını aldatma gerek yok- ciddi bir işin ucundan tutamayacağım. Bu yıl okuldaki derslerim tamamen değişti; beş hafta boyunca *karteller, banka ve borsalar, para sorunları* gibi hiç hazırlıklı olmadığım konularda ders vereceğim. Yani bugünden itibaren bütün öğleden sonraları bir sonraki gün ders anlatabilmek için çalışmam gerekecek. *Bu arada* en fazla kısa bir makale için kendimi toparlayabilirim, bundan ötesi olmaz.

*Trybuna*⁸ için mutlaka bir şeyler yazmak istiyorum, fakat krallığın maliyesiyle ilgili bir konu daha geniş bir hazırlığı gerektiriyor; sayıların dağılımını bilmediğim için başka bir konu seçmem imkânsız. Daha iyi bir konu bulunabilse hemen yazardım.

Bizlere çok emeği geçen bir Alman için (Guesde'yi parasız tedavi eden Dr. Vogt), Ilja Rozenzvajg adlı bir Rus doktorun yaşıyıp yaşamadığını, yaşıyorsa nerede olduğunu öğrenmek istiyorum Ruslardan; kendisi sosyal-demokratmış, 1905 sonlarında Moskova'ya gitmiş, kendisinden bir daha haber alınamamış.

Aynı Dr. Vogt, Feofanow diye biri hususunda da uyarıda bulundu (bu kişi kendisine Prens Trubetzkoj da diyormuş). Berlin'de oturan bu adamın psikopat ve aynı zamanda bir sürü Alman'dan (özel kişiler), Rus mahkûmları kurtarmak için 14 bin Mark sızdıran bir dolandırıcı olduğunu söylüyor.

Dr. V[ogt] adının geçmesini istemiyor, fakat gizlice kanıt ve bilgi vermeye hazır.

1) RSDİP'in Menşevik kanadının liderlerinden olan F. Dan'ın mektubu. Yazar mektupta K. Kautsky'ye, Ocak-Şubat'ta yapılan RSDİP MK Genel Kurul Toplantısı'nda (Birleşme Toplantısı da denir) alınan kararların ardından RSDİP içindeki durumu anlatmaktadır. Dan, Parti'de birliğin gerçekleşmesinin önünde engel olarak, Bolşeviklerle SDKPiL

üyelerini tanımlıyor, başka şeylerin yanı sıra şu iddiada da bulunuyordu: "...bizden illegal bir partinin ayrılmasının sebebi, onların Bolşevik-Polonyalı, sekter ruhu"dur. Ve: "İşçi sınıfı hareketi içinde canlı olan ne varsa hepsi legal faaliyet üzerinde yoğunlaşmaktadır." Mektubun sonunda Dan, henüz birlik için koşulların olgunlaşmadığını ifade ediyor. Bkz. *Proletarskaja Revoljucija*, 1931. Sayı 2-3, s. 125-126. K. Kautsky mektubu R. Luxemburg'a şu notla göndermiş: "Sevgili Rosa, ekte Dan'ın mektubunu gönderiyorum. Tabii bu mektup açıktan kullanılmayacak, çünkü Menşeviklerin görüşünü değil, Dan'm kişisel düşüncesini ifade ediyor. Ayrıca bir ay önce yazıldı. O zamandan bu yana Dan'ın düşüncelerinde değişiklik olmuş olabilir. Yine de oldukça karakteristik bir mektup. İyi dileklerle selamlarım. Senin Karolus."

2) Theodor Rothstein, "Przesilenie polityczne w Anglii" [İngiltere'de Siyasi Kriz], *Przegląd Socjaldemokratyczny*, Haziran 1910, Sayı 19, s. 30-37.

3) H. Schulz, 'Oswiata robotnicza' [İşçi Eğitimi], a.g.y., Kasım-Aralık, 1909, Sayı 17-18, s. 586-595

4) Enternasyonal Sosyalist Büro'dan.

5) Bir sonraki Sosyalist Enternasyonal Kongresi aynı yılın Ağustos/Eylül ayında Kopenhag'da toplantıya çağrıldı.

6) Feliks Dzierzynski.

7) PPS-Solu kastediliyor.

8) *Trybuna*, siyasal, toplumsal ve yazınsal haftalık dergi. SDKPiL'in Varşova'da yayınlanan legal yayın organı. İlk sayısı 2 Nisan 1910 tarihinde çıktı, fakat bu mektubun yazıldığı dönemde hazırlıkların epeyce ilerlediği görülüyor. Haftalık dergi 18 sayı çıktıktan sonra (son sayı 30 Temmuz 1910 tarihinde yayınlanmıştır) Çarlık rejiminin sansürü tarafından susturuldu, 1911 sonuna kadar altı farklı isim altında yayınlandı: *Młot* (6 Ağustos-19 Kasım 1910, *Volna Trybuna* (1 Ocak-4 Şubat 1911), *Nasza Sprawa* (11. Şubat-8 Nisan 1911), *Wolny Głos* (22 Nisan-7 Ekim 1911), *Praca* (12 Ekim-11 Kasım 1911) ve *Nasze drogi* (18 Kasım-25 Kasım 1911). Redaksiyonu fiili olarak L. Jogiches-Tyszka Berlin'den yürütüyordu. Bkz. Z. Kornanowa, 1866-1918 yılları arasında Polonya bölgesinde sosyalist yayınlarla ilgili kaynakça için materyal, II. baskı, Varşova, 1949.

[Berlin, yaklaşık 20 Mart 1910]*

Pfannkuch'a yazdım, etkili olacağını düşünüyorum. Aynı anda iki taraftan harekete geçmek gereksiz. Rus MK'sı bu çerçevede bir cevap vermiş olsaydı, durum değişirdi.

Dan'ın mektubuyla¹ ilgili olarak bu mektubun içeriğinin diğer MK üyelerine bildirilebileceğini, bildirmek gerektiğini düşünüyorum. Mektubu MK toplantısında 'resmen' okumak olmaz, fakat

*) Yer ve tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır. Mektupların bir bölümünün Rusça çevirisi *Proletarskaja Revolucia*'da yayınlanmıştır, Moskova, 1931, Sayı 2-3, s. 125. Bu sırada yayıncı tarafından yanlışlıkla "1 Mart dolayları" diye tarihlenmiştir. Ayrıca sekiz mektuptan seçilmiş bazı bölümlerin Rusça çevirileri yine bu dergide yayınlanmıştır (kısmen yanlış tarihlenmiş olarak, s. 126-134).

MK üyelerinden biri aldığı özel bir duyuma dayanarak Bay Dan'a, K. K[autsky]'ye böyle bir mektup yazıp yazmadığını sorabilir. Zaten (K. K[autsky]'nin) kendisi de Julek'e [Marchlewski] bundan söz etmişti. Dolayısıyla, Julek'in Parti'yi ilgilendiren bu kadar önemli bir haberi MK üyelerine iletmeye hakkı olacaktır). Ancak mektubun elde olduğu izlenimi verilmeden içeriğinden söz edilebilir, kullanılabilir.

Diğer Radikaller'le² anlaşma halinde sistemli bir kampanya yürütmenin, her 'Radikal' aynı zamanda *dik kafalı* biri olduğu için dezavantajı var; ortak kararlar, ortak eylemler sadece engel ve ayak bağı olur; uzun yıllardan bu yana edindiğim tecrübeyle sabit. K. K[autsky] artık yorgun, hasta, kanepede yatıyor ve 'ülke hiç havasında değil'³ iddiasında. İki yazımı⁴ korktuğu için kabul etmek istemedi; izin almak üzere Bebel'e koştu, Bebel ise ona *genel grev* üzerine tartışılmaması gerektiğini söyledi. Bu arada ona çok müteşekkirim, zira basın *Neue Zeit*'dan alıntı yapmazdı, şimdiyse yazılar büyük etki yarattı. Radek *L[eipziger] V[olks-zeitung]* ve *Bremer*'de⁵ bana 'yardım' etmese daha iyi olacak, zira her şeyi birbirine bulaştırıyor ve bin bir safsata içinde kendini kaybediyor, dolayısıyla faydasından çok zararı dokunuyor (tabii ki bunu kendisine söylememek gerek.) Artık *büyük Floransalı*'nın ilkesini uyguluyorum: *Segui- il tuo corso e lascia dir le genti* [Dante'nin İlahi Komedyası'ndan bir replik: *Sen kendi yolundan git, bırak diğerleri konuşsunlar -ç.n.*]; ve son derece de yararlı olduğunu gördüm.

(Bu arada: Juleczek o zaman K. K[autsky]'nin yanındaydı ve *genel grev* üzerine yazmanın gereksiz olduğu konusunda ona katılmıştı; o an aklına ne geliyorsa onu yapıyor.)

1) Bkz. bir önceki mektup, Not 1.

2) SPD'nin sol kanadının temsilcileri kastediliyor.

3) O sıralar Rosa Luxemburg tarafından önerilen, proletaryanın burjuvaziye karşı yürüttüğü siyasal mücadelenin en temel araçlarından biri olarak SPD'nin genel grev düşüncesinin kitleler arasında popülerleşmesi için önerdiği büyük Parti kampanyası kastedilmektedir (o günlerde söz konusu edilen şey Prusya'da genel oy hakkıydı). Bu problem, SPD içindeki görüşlerin iyice kutuplaşmasının ve parti içinde sol kanatla merkezin siyasal ayrılığının temel sebebi haline gelmişti. Aslında bu mektup, R. Luxemburg'la K. Kautsky arasında bu konuyla ilgili siyasal görüş ayrılıklarının başladığını göstermekte-

dir; bu görüş ayrılıkları, yukarıda sözü edilen, SPD-Solu'yla başında K. Kautsky'nin bulunduğu Merkez'in kutuplaşmasının sembolü oldu.

4) Rosa Luxemburg, "Was weiter?" [Şimdi Ne Olacak?], *Dortmunder Arbeiterzeitung*, 14-15 Mart 1910, Sayı 71, s. 1. K. Kautsky iki makalenin kendi çıkardığı *Neue Zeit*'da yayınlanmasını engelledi. İlk makalede R. Luxemburg, Prusya'da genel oy hakkı için mücadele eden geniş işçi hareketinden sonuçlar çıkarmış ve genel grevi hayata geçirmenin zamanı geldiğine işaret ederek Parti'den genel grev için büyük bir kampanya başlatmasını talep etmişti. (Bu günlerde bütün Almanya'da, genel oy hakkı sloganıyla o zamana kadar görülmemiş boyutlarda gösteriler yapıldığını belirtmemiz gerek.) İkinci makaledeyse seçim reformu için mücadeleden söz ediyor ve Parti'nin kendisini bununla sınırlamaması ve Almanya'da cumhuriyet ve sosyalizm için ajitasyon yürütmesi gerektiğini söylüyordu. Bu makaleler üzerine K. Kautsky bir polemik yazısı kaleme almış, bu yazıya da R. Luxemburg cevap vermişti. Bkz. sonraki mektuplar.

5) *Bremer Bürgerzeitung* kastedilmektedir. Bremen SPD örgütünün çıkardığı bu günlük gazete de aynı *Leipziger Volkszeitung* gibi Sol-kanat temsilcilerinin elindeydi.

[Berlin, 3 Maerzdekade 1910]*

Liebkecht'in tavrı her zamanki gibi: Bir sağı sıcıyor, bir sola. Prusya Eyalet Meclisi'nde genel grev duyurusu yapmıştı, Belediye Meclisi'nde bizim verdiğimiz, "Treptow'daki toplantının yasaklanmasını protesto etme" teklifimize karşı çıktı; koyduğu yasağı uymadığımız için 'yasadışı' davranmışız. Ströbel, Prusya Eyalet Parlementosu'nun Oy Hakkı Komisyonu'nda liberallerle birlikte tavır almak istiyordu, son anda zar zor bir ilke kararı sunmasını sağlayabildik. İki hafta önce Stadthagen buradaydı. Onunla konuştuğumda genel grevin imkânsız olduğundan emindi; şimdi, bü-

*) Yer ve tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

tün basında çıkınca, benim yazımı basmadıkları için (ben bilerek onlara da göndermişim) *Vorwärts* yazı kurulundaki arkadaşlarının başının etini yiyor.

Cunov tek başına çok radikal, fakat aynı Cunov ve bütün yazı kurulu *Prusya Eyalet Komisyonu'nun ve Parti yönetiminin* maşası, öte yandan Parti yönetimi de sakalını son tahlilde *Genel Komisyon'a* kaptırmış durumda.¹

Kısa süre önce, basının boynuna *tasma geçirme kararı* alan ve benim tarzımdan dolayı basını tehdit eden Legien'den başkası değildi. Durum bu. Fakat bütün bunların en ufak bir önemi yok, çünkü bütün ülkede şimdiye kadar tanık olunmamış mükemmel bir hava egemen ve Berlin taşranın baskısıyla ilerlemek zorunda kalacak. Yani işe Berlin'den başlamak zorunluluğu yok. Kışına bir iki tekme atınca bu 'kafa' yürüyecek.

Bu arada ve çok gizli olarak (örneğin Juleck'e [Marchlewski] kesinlikle söylenmemeli): Berlinliler, Uluslararası Kongre için (bütün seçim çevrelerinden) bir vekalet kabul edip etmeyeceğimi sordular bana (Yönetim Kurulu'na karşı bir gösteri).

1) Sendikalar Genel Komisyonu kastediliyor.

[Berlin, 27 Mart 1910]*

Zal[ewski]¹ ve Bildiri² üzerine bu günlerde yazmayı amaçlıyorum, B[ildiri] için materyal bekliyorum.

Şu sıra çok meşgulüm, çünkü ayın 3'ünden 8'ine kadar aralarında Wroclaw, Kiel, Bremen, Dortmund, Bochum, Herne, Elberfeld, Barmen, Frankfurt a.M. (700 kişi), Hanau gibi şehirlerin bulunduğu 12 toplantı için bir rapor hazırlamam gerekiyor.³ Makalem⁴ ve yapmayı planladığım toplantılar Yönetim Kurulu'nu öyle huzursuz etti ki Bebel, Yönetim Kurulu'nun bana karşı harekete geçeceği tehdidinde bulundu. Ayrıca basına gizliden işaret verile-

*) Yer ve tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

rek genel grev tartışmasına girilmemesi sağlandı. Ancak daha kaliteli yayın organları bu karara uymayacaklar.

Okul, 2'sinde bitiyor, çünkü bazı dersleri önceden vermiştim.⁵

Bugün Radek, Lensch'le⁶ birlikte, "Yönetim Kurulu'na karşı izlenecek ortak çizgide anlaşma sağlamak üzere" saat 12'de bana geleceklerini kuryeyle bildirdi; bunun sebebi, bir zamanlar *Volkschwacht*'da (Wroclaw) çıkan, sadece oy hakkı için değil, aynı zamanda Almanya'da cumhuriyet ve sosyalizm için de ajitasyon yürütmek gerektiğini söylediğim yazım.⁷ Nasıl bir anlaşma olacaksa, bilmiyorum.

Radek bugün [Jogiches'le] görüşmek istiyor ve nerede diye soruyor; 6'dan sonra serbestmiş. Başka bir haber gelmezse onu *Schlosspark*'a⁸ göndereceğim.

Compere-Morel'e bugün bir kez daha yazarım.

Sonja [Goldenberg]'in elyazmalarına iki gün içinde göz atacağım.⁹

1) Stanislaw Trusiewicz (takma adı Zalewski) Temmuz 1909'da, SDKPiL yönetimine karşı muhalefet yürüten *Solidarnosc Robotnicza* adlı dergiyi çıkarmaya başlamış ve bunun için de Parti'den ihraç edilmişti; sonraları Menşeviklerle yakınlaştı. Dergi sadece üç sayı yayınlanabilmişti (son sayı Haziran 1910'da çıktı). Rosa Luxemburg'un St. Trusiewicz ve çıkardığı dergi üzerine kaleme aldığı makale *Czerwony Sztandar*'ın Haziran 1910 tarihli 176. sayısında yayınlandı.

2) Büyük ihtimalle SDKPiL Yönetim Kurulu'nun 1 Mayıs çağrısından söz ediliyor.

3) Prusya'da genel oy hakkı için kampanyayla bağıntılı olarak, Almanya'nın adı geçen endüstri merkezlerinde kalabalık işçi toplantılarına katılma planı gerçekleşti. Bkz. 'Oy Hakkı Kampanyası ve Öğrettikleri', *Bremer Bürgerzeitung*, 7 Nisan 1910 Sayı 80, s. 1 ('Bremen'de 6 Nisan'da yapılan toplantıyla ilgili haber ve R. Luxemburg'un yukarıda belirtilen başlık altında konuşması ve Prusya Oy Hakkı Kampanyası ve Öğrettikleri', Frankfurt a. M. 1950, *Volksstimme* Kitabevi, 16 s. (Rosa Luxemburg'un 17 Nisan 1910 tarihinde Frankfurt a. M.'da halk toplantısında yaptığı konuşmanın stenosu). Rosa Luxemburg 13 Nisan'da Dortmund'tan bu toplantıyla ilgili Luise Kautsky'ye şunları yazar: "Her şey iyi gidiyor, şimdiye kadar sekiz toplantıya katıldım, daha önümde altı toplantı var. Her yerde yoldaşların koşulsuz ve coşkun onayını alıyorum. Karl'ın makalesine (Kautsky'nin genel grev üzerine "Şimdi Ne Olacak" başlığıyla *Neue Zeit*'in 8-15 Nisan 1910 tarihli ve 28-29. sayılarında yayınlanan polemik yazısı kastediliyor) omuz silkiyorlar, buna Kiel'de, Bremen'de, Dortmund'da, Solingen'de bizzat tanık oldum"... (Rosa Luxemburg, *Karl ve Luise Kautsky'ye Mektuplar*, 1896-1918, Luise Kautsky, Berlin, 1923, s. 140-141).

4) Genel grev üzerine makalelerden söz ediliyor. Bkz. Bir önceki mektup.

5) Normal olarak SPD'nin Parti Okulu'ndaki etkinlikler 1 veya 15 Nisan'da son bulmaktaydı.

6) İkisi de o sıralar *Leipziger Volkszeitung*'un redaksiyonundaydı.

7) Rosa Luxemburg, "Ekim Zamanı", *Volkswacht*, 25 Mart 1910, Sayı 71, s. 1.

8) L. Jogiches'in o sıralarda kaldığı otelin adı.

9) Zofia (Sonya) Goldenberg, takma adı Stanislawa, SDKPiL içinde aktif, 1906'dan beri kocası Yakub'la birlikte sürgünde mülteci, esas olarak Fransa'da.

[Berlin, 1 Nisan 1910] *

Bugün aniden, Cumartesi günü, yani yarın yola çıkınam gerektiğini öğrendim (eğer Pazar günü toplantıya yetişmek istiyorsam saat 3.15'te hareket etmeliyim).¹ Zalewski ve bildiri üzerine makaleyi önümüzdeki günlerde gönderirim, çünkü daha bitiremedim; bir hafta boyunca (bugüne kadar) hasta olduğum için yatak döşek yattım çünkü.

Mektuplar ya başka bir adrese yönlendirilsin² ya da burada teslim alınarak her akşam Ida³ tarafından gönderilsin (ona adresleri yazılmış ve pullanmış zarflar bırakıyorum).

*) Yer ve tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

Mektupların arasından seçemeyeceği ve diğerleriyle **birlikte** yollayacağı için, özel mektubumun bana gönderilmesini **rica** ediyorum.

Belli başlı adreslerim aşağıda: 5'inde Breslauer Volkswacht, Breslau, Neue Graupenstr, 5.

7'sinde Schleswig-Holsteinische Volkszeitung, Kiel.⁴

10'unda Konrad Haenisch, Dortmund, Dresdener Str. 16.

15'inde Elberfelder Freie Presse, Elberfeld.

17'sinde Frankfurter Volksstimme, Frankfurt a/M.⁵

19'unda yeniden evdeyim.

Kardeşten gelen parayı yarın yollayacağım.⁶

1) Bkz. Bir önceki mektubun 3. notu.

2) Gizlilik sebebiyle Parti yazışmaları genel olarak R. Luxemburg'a yönlendiriliyordu.

3) Ida Radnin, R. Luxemburg'un baş yardımcısı.

4) Kiel'den Dortmund'a giderken, SPD'nin Hamburg'da çıkan günlük gazetesi *Hamburger Echo*'nun lokalinde verilen üç saatlik bir molada R. Luxemburg, ilk işçi toplantısından sonra 8 Nisan 1910 tarihinde Konstantin Zetkin'e [Clara Zetkin'in 1885 doğumlu oğlu, halen Kanada'da yaşamaktadır] şunları yazar: "Toplantılar her yerde mükemmel geçiyor. Bu akşam Dortmund'tayım, yarın da dinlenmek için ilk boş günüm, ama Pazar günü iki açık hava toplantısı koymuşlar, biri öğleden önce, biri de öğleden sonra. Güzel bir sürpriz. Esas olarak Pazar günü yeterli olup olamayacağım konusunda endişelerim var, zira bu toplantılar büyük olacaktı. Biraz önce gördüm; *Bremer Bürger-Zeitung* K[autsky]'nin 1. makalesini basmış: 'Was Nun?' (Şimdi Ne Olacak?), *Neue Zeit*, 8 Nisan 1910, Sayı 18. Cesareti insana ancak arkadan saldırmaya yeten bu korkağa dersini vermek istiyorum, fakat önce şu pisliğin sonuna kadar yayınlanmasını ve eve dönüşümü beklemem gerekiyor. – Ledebour benimle aynı zamanda bu bölgede konuşuyor. Kiel ve Hamburg'ta bir sürü kişi, onun Köpenick'li Yüzbaşı gibi, konular üzerine bayat espriler yaparak zıvaladığı, konuşmalarında önemli hiçbir şey olmadığı yönünde şikayette bulundu. İşte günümüzde 'radikallerimiz' bunları yapıyor. – Bu kadar yolculuktan sonra evimde ekonomiyle ilgili kitabım üzerinde çalışmak hoşuma gidecek. Fakat artık kendi kendime son iki yılda yürüttüğüm ajitasyondan çok daha fazlasını yürütmeyi vaat ediyorum. Buna kesinlikle ihtiyaç var, hem de insan sonuçlarını hissediyor. Bir de gerek Yönetim Kurulu'nun, gerekse K K[autsky] ve *Vorwärts*'in hararetini artırmak için, Magdeburg'u (Parti Kongresi'ni) bekliyorum, sevinçle" (AZHP 63IIa, Cilt 32, s. 1-3).

5) 18 Nisan 1910 tarihinde R. Luxemburg, Frankfurt am Main'dan Konstantin Zetkin'e şunları yazar: "...Ayın 12'sinden beri sana tek satır yazamadım, zira kovalanan zavallı bir tavşana benziyorum. Her akşam toplantı, her gün tren yolculuğu ve bir an bile yoldaşların elinden kurtulamıyorum. Dün burada 700 kişilik muazzam bir toplantı ve arkasından da sokakta yürüyüş yapıldı. Bu akşam Hanau'dayım, sonra bitiyor. Şimdiye kadar çok iyi dayandım, fakat artık yorgunluktan bitap düşmüş durumdayım. Yarın sabah dönüş için yola çıkıyorum, saat 4.55'te evdeyim" (a.g.y., s. 11).

6) Bkz. 10 Şubat'tan sonraki tarihli mektubun 14. dipnotu.

[Berlin, 24 ya da 25 Nisan 1910]*

Dün Viyana'da yayınlanan Martow'un¹ o küstah yazısının yer aldığı *Arbeiterzeitung*'un 2. sayısını Adolfa [Warski] gönderdim; Paris'e yazmanın artık gerekmediğini bilmiyordum.² Aynı zamanda MK'nın *Arbeiterzeitung*'da resmi görüşünü açıklamasını gerekli bulduğumu yazdım, çünkü yayınlanan diğer makalelerde görüşe karşı görüş ifade ediliyor. Adolfa sayıları göndermesi yazılmalı.

K. K[autsky]'ye elbette cevap vereceğim,³ ama l'inden sonra, çünkü bugün Küstrin'de bir toplantım var, 1 Mayıs'ta da Köln'de büyük bir gösteriye katılacağım. Ekteki gazeteler⁴ lütfen geri gön-

*) Yer ve tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

derilsin, cevap için onlara ihtiyacım olacak. Bunların dışında Koenigsberg'ten Haase benim tarafıma geçti.

Haziran-Temmuz'a kadar, yani ekonomiyle ilgili çalışmamı bitirinceye kadar Berlin'de kalacağım kesin.⁵

1) L. Martow, "Devrim Sonrasında Rus Sosyal-Demokrasisi", *Arbeiterzeitung* (Viyan), 10 Nisan 1910, Sayı 97, s. 2-3, 12 Nisan 1910, Sayı 99, s. 2-3. Makale RSDİP'nin taktik sorunları üzerine Menşevik görüşleri dile getiriyordu.

2) Yani, L. Jogiches 9 Nisan tarihinde RSDİP'in meseleleriyle ilgili gittiği Paris'ten 24 Nisan tarihinde dönmüştü. Bu süre içinde ona gelen mektupları R. Luxemburg, o sıralar Paris'te yaşayan A. Warski'nin adresine gönderiyordu. Warski merkezi yayın organında SDKPiL'in temsilcisiydi ve RSDİP'in merkezi organlarında yer alıyordu.

3) Genel grev taktiği üzerine Rosa Luxemburg'a karşı polemik yürüttüğü makalesinden söz ediliyor: "Was nun?" (Şimdi Ne Olacak?), *Neue Zeit*, 8 ve 15 Nisan 1910 (Sayı 28, s. 33-40, Sayı 29, s. 68-80). Rosa Luxemburg'un bu makaleye cevabı: "Ernattung oder Kampf?" [Tükeniş mi Mücadele mi], *a.g.y.*, 27 Mayıs-3 Haziran 1910, Sayı 35, s. 257-266, Sayı 36, s. 291-305.

4) Ekler eksiktir.

5) Kastedilen *Ekonomi Politigi Giriş*'tir. 2 Mayıs 1910'da, mektupta sözü edilen Köln'deki 1 Mayıs toplantısından döndükten sonra R. Luxemburg, Konstantin Zetkin'e şunları yazar: "Köln'den yeni döndüm ve mektubunu buldum. Evde sakin bir ortamda çalışmak istiyorum, o yüzden geçici olarak bütün toplantıları iptal ettim. Önce K. K[autsky]'ye cevap vermek istiyorum, sonra da ekonomi çalışması var sırada" (AZHP 63/2a, Cilt 32, s. 26). Fakat gerçekte, Parti'nin genel grev, cumhuriyet talebi ve daha sonra da SPD-Baden Örgütü'nün tutumu nedeniyle Kautsky'ye karşı yürüttüğü polemikler Ekim'e kadar bütün zamanını aldı.

[Berlin, Nisan'ın son günü 1910]*

Bugün Troçki bendeydi. Rusya hakkında uzun uzun konuştu ve Bolşevikleri desteklediği için Adolf'tan [Warski] yakındı.¹ Sana selamı var ve Innokentij'in Josef'in yanında olacağını bildirdiğini söylüyor, -ben de ona ne olursa olsun- Innokentij'in kendisinin bunu çoktan hallettiğini ilettim.

*) Yer ve tarih metnin içeriği ve L. Jogiches'in F. Dzierzynski'ye yazdığı 23 Nisan 1910 tarihli mektuba dayanarak saptanmıştır. Bu mektupta Innokentij-Dubrowinski'nin Krakau'da F. Dzierzynski'yi beklenen ziyaretinden söz ediliyor (CPA 1M-L, Moskova, zesp. 270 nw. 2, Sayı 181).

1) Adolf Warski Mart 1909'dan beri RSDİP merkez yayın organı yazı kurulunda **Soc-jaldemokrat**'ın Paris'teki temsilcisi olarak yer alıyordu. Troçki işte bu forumu **kastediyor**.

2) Josif F. Dubrowinski, takma adı Onnokentij, Ilja Innokentijev, Leonid (1877-1913), 1893'ten beri Rus devrimci hareketi içinde, daha sonraları önde gelen **Bolşevik**ler arasına katıldı, Çarlığın hapisanelerinde defalarca yattı. O günlerde Dubrowinski sürgünden kaçtıktan sonra Paris'te yaşıyor ve *Proletarij*'in redaksiyonunda çalışıyordu. Lenin'in taktigini tamamen kabul etmeyen ve RSDİP içinde fiili birliği sağlayacağını düşündükleri bir uzlaşma peşinde olan Bolşeviklerdendi. 1910'da MK Rusya Bürosu'nda ve Moskova Örgütü'nde çalışmak üzere gizlice Rusya'ya gitti. Provokatör R. Malinowski'nin ihbarı sonucunda Haziran 1910'da yeniden tutuklanarak dört yıl sürgüne mahkûm edildi ve sürgün cezasını çekerken öldü. Paris'ten Rusya'ya giderken Krakau'da 'Josefi ziyaret edecekti. L. Jogiches ve F. Dzierzynski'nin yazışmalarından anlaşıldığı üzere Dubrowinski, Krakau'dan Rusya'ya gitmek üzere 9 Mayıs 1910 tarihinde hareket etmişti.

[Berlin] Cuma [27 Mayıs 1910] *

Geçen akşamki ekspres mektup ne yazık ki elime ulaşmadı, İda da evde olmadığı için ancak dün sabah elime geçti; buna çok üzüldüm, çünkü kısa makaleyi düzeltmek isterdim. Yazık, iki gün boşu boşuna bekledi, oysa ben okumaya bile fırsat bulamadan alelacele göndermişim.¹

Trybuna'ya gelince, malzemeyi daha yakından incelemek istedim. Elbette çaba sarf edeceğim; ama başarabilecek miyim bilmiyorum, çünkü polemik yapmak için o havada olmak gerekiyor. Ne olursa olsun Pazar akşamını dikkate alacağım.²

*) Yer ve tarih içeriğe dayanarak saptanmıştır.

N[eue] Z[eit]'ı gönderiyorum.³ İkinci sayı bir *crescendo* [doruk noktası] etkisi yaratacak. Korkarım cevap biraz sert oldu. Kesin olan şu: K[auksky] hiddetlendi, demek ki çok oturmuş.

Malecki'ye bugün cevap vereceğim. *Trybuna*'da, *Pracownik Polski*'ye de, önce esas üzerine polemige girmelerini sağlamak için birkaç sözcüğe takarak iyi bir ders vermek iyi olacaktır.⁴ *Zydowska Trybuna*'nın⁵ sataşmalarının yer aldığı iki sayısını gönderdim.

Dün Adolftan (Warski) bir kart aldım. Lenin'in, kendisi, Adolf ve biri daha olmak üzere üç kişinin, *N[eue] Z[eit]*'in redaksiyonuna bir mektup yazarak, Alman basınında Rusların birleşmesi⁶ için yapılan polemiklerin ne kadar zararlı olduğunu anlatmalarını önerdiğini yazıyor. Lenin bunu, Troçki'nin makalesinin *N[eue] Z[eit]*'da çıktığı kendisine mektupla bildirilmiş olan bir Bolşevikten duymuştu. Bunun, onlar olmaksızın zaten yapıldığı cevabını verdim; yine de her ihtimale karşı K. K[autsky]'ye bir kez daha yazdım. Makalenin henüz Troçki'den geri dönmediği, şimdilik beklemek gerektiği cevabını verdi.⁷

Dietzgen'e⁸ gelince, işin gerçeği bu. Julek [Marchlewski] bizzat ona başvurabilir ve eğer isterse beni tanık gösterebilir. Julek adresi K. K[autsky]'den alabilir veya ben bulabilirim. Bir süre önce bu Dietzgen, Roland-Holst'a, Hollanda'da çıkan haftalık bir dergide babası üzerine bir makale yazması için para verdi. Kültür sayfalarının tercümesi Dietzgen'e verilmeli (ve belki de karşılığında ondan para alınmalıydı).⁹

Neue Zeit'da cevabın son bölümü çıktığında, artık Martinow'u düşünmenin zamanı geldi demektir.¹⁰

N[eue] Z[eit]'ları lütfen hemen geri gönder, zira yarın gelecek olan II'yi düzeltirken ihtiyacım olacak.¹¹

1) Burada büyük ihtimalle R Luxemburg'un "August Bebel" adlı metninden söz edilmektedir. *Gleichheit*'da yayınlanan bu makalenin çevirisi, *Przegląd Socialdemokratyczny*'nin henüz hazırlanmakta olan Haziran sayısı için düşünülmüştü (Sayı 19, s. 23-29).

2) Büyük ihtimalle *Trybuna*'nın 4 Nisan 1910 tarihli 10. sayısında ("Z widowni politycznej" ya da "Z prasy") yayınlanan çok sayıda anonim polemik notlarından söz edilmektedir; ancak R. Luxemburg'un olabileceği düşünülen siyasal yorumların gerçekten de ona ait olduğunu kanıtlayacak yeterli işaret yoktur.

3) Rosa Luxemburg'un "Tükeniş mi Mücadele mi?" adlı makalesi (*Neue Zeit*, 27 Mayıs 1910, Sayı 35'te, K. Kautsky'nin makalesine cevap ("Yeni bir Strateji"), mektubun bir sonraki satırında sözü edilen Luxemburg'un makalesinin ikinci bölümü 36. sayıda yayınlanmıştır.

4) "Jak ksieze pismo naigrawa sie nad robotnikami?" (Papazların Gazetesi İşçilerle Nasıl Alay Ediyor), *Trybuna*, 4 Haziran 1910, s. 7.

5) Varşova'da çıkan siyonist haftalık dergi.

6) Yani, RSDİP'in birleşmesi.

7) Birkaç ay önce Kautsky Troçki'den, RSDİP'nin durumu hakkında bir yazı yazmasını istemişti (bkz. 10 Şubat'tan sonra yazılmış mektup). Troçki bu yazıyı geç kaleme aldı. L. Trotzky, "Rus Sosyal-demokrasisinin Gelişme Eğilimleri", *Neue Zeit*, 9 Eylül 1910, Sayı 50/28, 2. Cilt, s. 860-871. Bu makale, Lenin'in eleştirisine yol açmış ve SDKPiL temsilcisi A. Warski'yle birlikte SPD yönetimini protesto etmeleri sonucunu doğurmuştu.

8) Söz konusu olan Eugen Dietzgen'dir (1862-1929). ABD'de zengin olmuştu. Sık sık sosyalist yayınları finanse ediyor ve babası Josef Dietzgen (1828-1888) hakkında yazılar yayınlıyordu. K. Marx ve Friedrich Engels'in dostu olan Josef Dietzgen bir filozoftu ve uluslararası işçi hareketi içinde savaşmıştı.

9) Jan Kreczynski [St. Bobinski], 'Josef Dietzgen', *Trybuna*, 11 Haziran 1910, Sayı II, s. 2-4.

10) Menşevik görüşleri benimseyen A. Martinow'a karşı kaleme alınmış polemik yazısı kastedilmektedir. "V. poiskach za principalnostju", Derleme: "Neobchodimoje dopolnenije k dnevnikam G.V. Plechonova", *Golos Socialdemokrata* (Paris, Nisan 1910) s. 1-8.

11) R. Luxemburg'un 'Tükeniş mi Mücadele mi?' adlı makalesinin II. bölümünden söz ediliyor.

[Berlin, 28 ya da 29 Mayıs 1910]*

Söz konusu materyali (köylüler üzerine) buldum.¹ Luise'e [Kautsky] söyleyeceğim.

Dietzgen'e gelince, son derece basit davranılabilir, zira o da öyle davranıyor. Önemli olan mektubun iyi yazılmış olması, yoksa 'ücreti' -80 M- yollar ve iş biter; bunu birçok kez yaptı.

Asıl mesele sürekli bir destek mi, yoksa bir defaya mahsus olmak üzere büyük bir bağış mı isteneceğine karar vermek. Gazetenin, eğer ayakta kalabilirse Dietzgen üzerine başka çalışmalar yayınlamayı amaçladığı (örneğin Roland-Holst'un D[ietzgen]

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

üzerine çalışmasını çevirmek gibi), ama maddi olarak desteğe ihtiyacı duyduğu da söylenebilir. Adresini vermiştim, sanıyorum (Wiesbaden).

Elbette Kautsky'ye cevap verdikten sonra yola çıkacağım.² Onları iyice ezmek için belki de Cunow'un mektubunu kullanmak gerekir?³ Biraz önce gizli bir haber geldi: Yeni yapılan Gizli Prusya Konferansı (Yönetim Kurulu ile birlikte) oy hakkı hareketini mezara gömmeye ve şimdi bütün ajitasyonu imparatorluk sigorta yönetmeliği ve parlamento seçimleri üzerine kurma kararı almış.

1) Kuşkusuz St. Preger'in "O skorç włościan" (Köylülerin Postu Uğruna) adlı makalesiyle bağlantılıdır: *Trybuna*, 4 Haziran 1910, Sayı 10, s. 4-5.

2) R. Luxemburg'un, Kautsky'nin beklenen makalesine verdiği cevaptan söz ediliyor. Kautsky bu yazıyı Luxemburg'un basılmakta olan "Tükeniş mi Mücadele mi?" adlı makalesine cevap olarak kaleme almıştı (K. Kautsky, 'Yeni Bir Strateji', *Neue Zeit*, 10-24 Haziran 1910). R. Luxemburg ise 'Teori ve Pratik' adlı bir yazıyla cevap verdi: Aynı yerde, 22-29 Temmuz 1910).

3) Heinrich Cunow'un Rosa Luxemburg'a yazdığı 2 Mart 1910 tarihli mektup. Bu mektupta Cunow, *Vorwärts*'in yazı kurulu üyesi olarak R. Luxemburg'un (Prusya'da genel oy hakkı mücadelesinde genel grev taktiğinin kullanılması üzerine) yazılarının neden reddedildiğini anlatıyordu. (*Vorwärts*'in reddetmesinden sonra bu yazı, *Dortmunder Arbeiterzeitung*'da 14-15 Mart 1910 tarihleri arasında "Şimdi Ne Olacak?" adıyla yayınlandı). Cunow mektubunda, Parti'nin Yönetim Kurulu, Prusya Eyalet Komisyonu'yla redaksiyon arasında, genel grev sorununun *Vorwärts*'de ele alınmaması hususunda yapılan bir anlaşma nedeniyle bu yazıları *Vorwärts*'de basmasının mümkün olmadığını söylüyordu. Bu, SPD yönetiminin, kitlelerin daha fazla radikalleştirilmesini ve genel oy hakkı için mücadelede devrimci taktik uygulanmasına izin vermek istemediğinin açık kanıtıydı. R. Luxemburg Cunow'un mektubundan, *Leipziger Volkszeitung*'un 17 Ağustos 1910 tarihli 189. sayısının ikinci sayfasında yayınlanan yazısı "Örtbas Edilen Oy Hakkı Tartışması"nda alıntı yapmıştır. Konstantin Zetkin'e yazdığı 12 Ağustos 1910 tarihli bir mektupta R. Luxemburg, Cunow'un tavrını esefle karşılıyor ve şunları söylüyordu: "Partimizin içinde gerçekten kültürlü tek kişinin o olduğuna inanıyorum, fakat bu yanına hayat kazandıracak ruh ve kişilik yok onda" (AZHP 63/IIa, Cilt 33).

[Berlin, Haziran'ın ilk günleri 1910]*

N[eue] Z[eit]'daki makalemi¹ şimdiye kadar Leipziger[Volk-szeitung], Essener [Arbeiterzeitung], Solinger [Bergische Arbeiters-timme], Braunschweiger [Volksfreund], Frankfurter [Volksstimme] özet halinde yayınladılar. Braunschweig'da büyük bir toplantı yapıldı ve taktik üzerine tartışıldı; gerek raportör, gerekse bütün konuşmacılar benden yanaydı. Dortmunder [Arbeiterzeitung] şimdi basıyor; bana mektup yazarak, makaleden duydukları sevinci dile getirdiler.²

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak ve 2. dipnotta alınulanan Konstantin Zetkin'e yazılan mektupla karşılaştırılarak saptanmıştır.

1) Rosa Luxemburg, "Tükeniş mi Mücadele mi", *Neue Zeit*, 27 Mayıs-3 Haziran 1910, Sayı 35, s. 257-266, Sayı 36, s. 291-305.

2) R. Luxemburg, *Dortmunder Arbeiterzeitung* redaktörü Konrad Haenisch'in mektubundan söz etmektedir. Aynı zamanda 1 Haziran 1910 tarihinde Konstantin Zetkin'e yazdığı mektupta da buna değinir (büyük ihtimalle bu iki mektup aynı gün yazılmıştır): "K. K[autsky] cevap verdi bile, makalem (bkz. 1. dipnot) belli ki onu çok öfkeliendirmiş. Haenisch, cevabımın kendisini çok sevindirdiğini ve bunu basacağını yazmış. L[eipziger] V[olkszeitung] bastı, *Frankfurter V[olksstimme]* yazı hakkında bilgi veriyor" (AZHP 63/IIa, Cilt 32, s. 87).

[Berlin, yaklaşık 8 Nisan 1910] *

K. [Kautsky]'nin cevabını ekte gönderiyorum.¹ Makalenin nasıl bir etki yarattığını hemen öğrenmem gerekiyor. Cumhuriyetle ilgili maddede yine hoş olmayan bir hata yapmış.

Cumhuriyet üzerine makale *Breslauer Volkswacht*'da ve başka dört gazetede daha yayınlanmıştı sanırım.² Ayrıca onu bana hangi gerekçeyle geri verdiğini unutmuş. Mektubunu ekte gönderiyorum. Cevap verirken bu mektubu kullanmalı mı? Bu K. K[autsky] için son derece küçültücü bir durum. Lütfen mektubu hemen geri gönder, zira bu mektup değerli bir belge.³

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

1) K. Kautsky'nin makalesinin ilk bölümünden söz ediliyor: "Yeni Bir Strateji", *Neue Zeit*, 10 Haziran 1910, Sayı 37/28, Cilt 2, s. 332-341 (yazı iki sayı devam etmiştir). Kautsky bu makaleyi, R. Luxemburg'un "Tükeniş mi, Mücadele mi?" adlı makalesine (*Neue Zeit*, 27 Mayıs-3 Haziran 1910/28. yıl, Cilt 2, Sayı 35, s. 257-266 ve Sayı 36, s. 291-305) cevap olarak kaleme almıştı.

2) K. Kautsky, 1. dipnotta sözü edilen makalesinde R. Luxemburg'un genel grev üzerine kaleme aldığı ve *Neue Zeit*'a gönderdiği, buradan aldığı red cevabı üzerine *Dortmunder Arbeiterzeitung*'da bastırıldığı yazının ilk metninde, Almanya'da Cumhuriyet'in kurulması talebinin dile getirildiği bir bölümün bulunduğunu, bunu yayınlamayı kendisinin, Kautsky'nin, uygunsuz bulduğunu söylemektedir. Kautsky ayrıca, Luxemburg'un *Dortmunder Tageszeitung*'da yayınlanan makalesinde Cumhuriyet talebinin dile getirildiği bu bölümü boş yere aradığını, o yüzden Luxemburg'u bugün kamuoyu önünde itham ettiğini, ayrıca bu bölümü başka yerde yayınladığını da tespit edemediğini, vs. söylemektedir (bkz. s. 337). Oysa Almanya'da Cumhuriyet talebinin yer aldığı bu bölüm (Kautsky'nin makaleyi *Neue Zeit*'da yayınlamayı reddetmesinden sonra) Breslau'da çıkan *Volkswacht*'da özel olarak yayınlanmıştır: "Ekim Zamanı", 25 Temmuz 1910, Sayı 43/28, Cilt 2, s. 565.

3) R. Luxemburg, K. Kautsky'nin kendisine yazdığı mektuba cevabında bu mektup-tan alıntı yapmıştır (bkz. R. Luxemburg, 'Teori ve Pratik', *Neue Zeit*, aynı yerde s. 56). Bu mektupta Kautsky, makaleyi reddetme gerekçesini, kamuoyu önünde açıkladığından çok başka sebeplere dayandırmış ve aralarında Parti'nin Almanya için Cumhuriyet talebini ileri sürmesini isteyen bölümün de bulunduğu birkaç sayfasının çıkarılması koşuluyla yayınlanabileceğini söylemişti.

[Berlin, 10 Haziran 1910]*

Vorwärts'deki konuşmam hakkındaki habere gelince,¹ *destek* sorununa ilişkin değerlendirme tamamen yanlış; bu yanlışın sebebi de Parti içinde şu an hüküm süren havanın yeterli derecede bilinmemesi.² Belki de Bebel'in bana üç hafta önce, *destek* sorununun Parti için en büyük bela haline geldiği ve artık *desteklere* karşı çıkışlar kadar kabul görmediğini söyleyerek şikayet ettiğini söylemem yeterli olur. Şu an sadece *sendika memurları* onay veriyorlar ve bu konuda ne kadar şiddetli saldırılırsa o kadar iyi. Bunun bir yanlışlığı olmadığı kesin.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

K. K[autsky]'ye gelince, *Vorwärts*'in (dünkü) sayısını redaksiyonun bir *dipnotuyla*³ birlikte gönderiyorum. Bu "gevezeliğe" (ki *spletnya* anlamına gelir,⁴ belli ki Hilferding'in ifadesi⁵) karşı *Neue Zeit*'da K. K[autsky]'yi cevaplarken, zamanında bana Rheinland'da verilmiş olan⁶ -ekte gönderdiğim- belgeyi kullanmayı ve *Vorwärts* nedeniyle onun onurunu kırmayı düşünüyorum. Tabii bu mahrem bir mesele, fakat *Vorwärts*'de dönen kulisin pervasızca inkar edilmesi,⁷ ayrıca K. K[autsky]'nin yasağı kendisinin koyduğu yönündeki kaçamak sözleri karşısında, benim de bu belgeyi kullanma hakkım var diye düşünüyorum (sadece '*niederrheinischer*' sözcüğünü çıkarıp yerine nokta nokta koyacağım). Legien'in maşasından başka bir şey olmadığının ortaya çıkması, Yönetim Kurulu için korkunç bir aşağılanma olacak, dolaylı olarak K. K[autsky] için de, fakat ben *pro publico bono* [herkesin iyiliği için -ç.n.] *ibret dersi vermek* gerektiği kanısındayım.

Üslûba ilişkin: sakın ve ağırbaşlı olacak. K. K[autsky], II ve II-İ'te⁸ *genel grev* üzerine 'önemli şeyler' karalamış ve *myszure'sinin*¹⁰ ifadesinden biliyorum ki, *genel grev* üzerine *en iyi broşür* olacaktı (belki de daha sonra broşür olarak basmak istiyorlardır).

Bu arada: Elimdeki belgeyle ilgili bilginin zamanından önce K.[autsky]'nin ya da Hilferding'in kulağına gitmemesi gerekiyor. En iyisi Julek'e [Marchlewski] hiçbir şey söylememek.

1) Charlottenburg'ta oy hakkı için yapılan bir toplantı (Rosa Luxemburg'un konuşması üzerine bülten, 31 Mayıs 1910 tarihli), *Vorwärts*, 9 Haziran 1910, Sayı 132, 2 Ek, s. 2. Dikkat: "Rosa Luxemburg'un İlkbasımlarının Bibliyografyası"na alınmamıştır.

2) R. Luxemburg konuşmasında, işsizlerin, dul ve yetimlerin devlet tarafından desteklenmesi için sendikaların yürüttükleri kampanyayla bağlantılı olarak, destek sorunuyla ilgilenmekten çok, sınıf düşmanı ile ilkesel çatışmaların sonuçlarıyla ve geniş kitlelerin örgütlenmesi sorunuyla ilgilenmek gerektiğini saptamaktaydı. Konuşmanın içeriğinden Rosa Luxemburg'un, belirli bir anda yapılacak destek kampanyasının, kitlelerin dikkatini o günlerde işçi kitleleri arasında epeyce destek bulan daha ileri siyasal taleplerden başka yöne kaydıracağını düşünmekteydi.

3) 9 Haziran 1910, Sayı 132, Ek 2, Ss. 1. *Vorwärts*, Hollanda Sosyal-Demokrat Partisi (SDP) başkanı Wijnkoop'un 28 Mayıs 1910 tarihinde yapılan Parti kongresindeki konuşmasıyla ilgili haberin yer aldığı "Hollanda'da Parti Hareketinden" adlı makalede şu bölüme yer vermişti (Hollanda işçi hareketi içinde 1910 ilkbaharında bir bölünme yaşandı; Parti'nin D. Wijnkoop, A. Pannekoek, Henrietta Roland-Holst, Wibaut, Gorter'in başını çektiği sol kanadı ayrılarak başka bir sosyal-demokrat parti kurdular): "Almanya'da da Parti içinde ifade özgürlüğünün engellenineye çalışıldığını, Kautsky'ye karşı çıkanların ön saflarında bir Hollandalının (Pannekoek'in) bulunuyor olmasından dolayı

SDP'nin gurur duyması gerektiğini, Almanya'da esas meselenin genel grev ve cumhuriyetçi düşüncelerin propagandasını yapma özgürlüğü olduğunu, bugün cumhuriyetçi görüşlerin terk edilmesinin uluslararası bir olgu haline geldiğini söyleyen konuşmacı, son olarak SDP'nin bugün gerçek anlamda proleter politika yürüten tek parti olduğunu ifade etmiştir." *Vorwärts* redaksiyonu bu paragrafın son cümlesine şu dipnotu düşmüştür (Rosa Luxemburg da bu dipnotu kastetmektedir): "Wijnkoop yoldaşın, hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı açıkça görülen şeylerden bahsetmesini esefle karşılıyoruz. Eğer Alman partisi içindeki ilişkileri biraz olsun bilseydi, genel grev ve cumhuriyetçi düşüncelerin açıklanmasının yasak olduğu yolundaki söylentinin bir 'karalama'dan ibaret olduğunu bilirdi –*Vorwärts* Redaksiyonu."

4) Orijinalinde Rusça'dır.

5) O zamanlar Hilferding *Vorwärts*'in siyasal redaktörlerinden biriydi.

6) Ek yoktur. Rosa Luxemburg daha sonraki mektuplarda da sık sık bu belgeye değinmektedir. Parti yönetiminin, genel grev ve cumhuriyet talebi gibi konulardan söz edilmemesini istediği gizli talimat kastedilmektedir. R. Luxemburg, K. Kautsky'nin kendi makalesine cevabı *Neue Zeit*'da yayımlandıktan sonra, 9 Haziran 1910 tarihli bir mektupta Kostia Zetkin'e bu belge hakkında şunları yazar: "K.K.'ya bu kadar kızmana çok güldüm. Bu hilelere ve hokkabazlıklara başvurmak zorunda, çünkü çıkmazda olduğunu biliyor. Cumhuriyetle ilgili mektup elimde ve tabii ki kullanacağım. Dostumuz Kautsky sanırın mektubu unuttu, yoksa yalan söylerken biraz daha dikkatli olurdu. Rheinland'tan şu ünlü tartışma yasağıyla ilgili güzel bir belge getirdim ve böylece hem Kautsky'ye, hem de bugün Hilferding'in küstahça atıp tuttuğu *Vorwärts*'e hizmet etmiş olacağım" (AZHP 63/IIa, Cilt 32, s. 106).

7) Bkz. Not 3.

8) Sosyal-demokrat sendikaların lideri.

9) Mektup, K.Kautsky'nin makalesinin I. bölümü yayımlandıktan sonra kaleme alınmıştır ("Yeni Bir Strateji", *Neue Zeit*).

10) Yidiş, polonyalaştırılmış – aslında *m'schores*, tezgâhtar, garson. *Neue Zeit*'in o zamanlardaki redaksiyon üyesi ve çalışanı Emanuel Wurm kastediliyor.

[Berlin 10-18 Haziran 1910 arası]*

Allah kahretsin, tartışmanın sonunu beklesinler, o zaman K. K[autsky]'nin pes edip etmeyeceğini görecekler.¹ Tabii ki en önemli meselede pes etti, fakat bu kez oportünistlerin ondan yarar sağlayacaklarını inkar etmek zor. Rusya ve Almanya'ya ilişkin ettiği bütün o laflar son derece oportünistçe.² 'Beyler'i'³ 'aslında' onlarla tamamen aynı fikirde olduklarına inandırmaya çalışan Rusların yürüttüğü diplomasi bu kez fazla işe yaramayacak. Pannekoek'in beceriksizce bir şeyler yazmış olması kesinlikle mümkün.⁴

F[inlandiya] hakkında makale geldi ve gönderildi.⁵

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

1) K. Kautsky, 'Yeni Bir Strateji', 10-2 Haziran 1910/28. Yıl, Cilt 2, Sayı 37, s. 332-341; Sayı 38, s. 364-374; Sayı 39, s. 412-421.

2) K. Kautsky yazılarında 'Genel Grev' ve 'Cumhuriyet' konularının esas olarak doğruluklarını kısmen kabul etmek zorunda kalmış, ama bunların pratik olarak gerçekleştirilmesinin mümkün olmadığı yorumunu yapmıştı. Ayrıca Kautsky, 1905 Devrimi esnasında Rusya'daki durumla Almanya'daki güncel durumu da kıyaslamaktaydı.

3) SPD liderleri kastediliyor.

4) Anton Pannekoek *Bremer Bürgerzeitung*'da yayınlanan makalelerinde, genel grev taktiği hususunda prensip olarak R. Luxemburg'un görüşlerini destekliyordu. Ama yazılarda bazen -Luxemburg'un ifade ettiği gibi- 'beceriksizce' yapılmış formülasyonlar yer almaktaydı, ki K. Kautsky Luxemburg'la polemiginde makalesinin ilk bölümünde (bkz. Not 1) bunlardan yararlanmıştı. (bkz. *Neue Zeit*, yukarıdaki gibi, S. 37, s. 340). Mektupta K. Kautsky'nin makalesinin bu bölümü kastediliyor.

5) "Pod pręzierz historii" (Tarihin Teşhir Direğinde) (Çarlık Hükümetinin Finlandiya Özerkliğine Darbesi Hakkında), *Trybuna*, 18 Haziran 1910, Sayı 12, s. 2-4.

[Berlin, 9 veya 10 Temmuz 1910]*

Hâlâ yatmak zorundayım, o nedenle l'i ancak Salı günü¹ *Neue Zeit*'a² vereceğim.

Kardeşin parası *-mea culpa* [*kabahat benim* –ç.n.] - bir haftadır burada bekliyor, fakat hastalığımın dolayısı banka işlemlerini yapamadım. Bugün nakit parayı aldım ve havaleyle gönderdim.

Trybuna mükemmel. Mucize eseri tasfiye edilmemesini aklım almıyor. Sondan bir önceki sayı son sayıdan biraz daha canlıydı. Başyazı biraz zayıf, ama talepler çok yukarı çekildiği için böyle ta-

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak ve aynı dönemde Klara Zetkin ve Konstantin Zetkin'e yazılmış mektuplarla karşılaştırılarak saptanmıştır.

bii. Redaksiyon kendisini en ince ayrıntılarına kadar hissettiriyor, gazete bir kalıptan çıkmış gibi.

Rusya'da nasıl olduğunu bilmiyorum, fakat Polonya'nın şim-diye kadar böyle bir gazetesi olmadı. *Przegląd Socjaldemokratyczny*'e eş.

Trybuna için para toplamaya çalışıyorum. Birkaç yüz Mark kesinlikle bulacağım. Zetkin'e yazacağım, kaynaklarının⁴ acele etmesini sağlasın. Sayının⁵ toplatılması bizim işimize çok yaradı. Yine de sayıyı iyi elimizden çıkardık.

Neue Zeit için kaleme alınan makalede iki belgeyi de elbette ki kullanacağım. Bu, benim anlayışım bakımından temellendirilebilir ve hakaret etkisi yaratmayacaktır.⁶ Beni endişelendiren şey, makalenin bütünü K. [Kautsky] için ölümcül izlenim veren etkisi. Biçimi elimden geldiğince yumuşatmaya çalışıyorum. Hamburg'ta geçtiğimiz hafta yapılan büyük bir toplantıda konuşmacıya -Zetkin'e- genel grevle ilgili ne düşündüğü sorulmuş. Cevabına, "dostumun [yani onun, Klara Zetkin'in dostu] K[autsky]'nin düşünce-sine katılmıyorum" diye başlayınca yer gök alkıştan inlemiş. *Trybuna*'da hoşuma gitmeyen tek şey Radek'in *Spoleczenstwo*'daki⁷ herifle girdiği bayağı polemik oldu, tabanca etkisi yapıyor.

1) Yani 12 Ağustos tarihinde.

2) Kastedilen makalenin ilk bölümüdür: "Teori ve Pratik."

3) Muhtemelen 25 Haziran 1910 tarihli 13. sayı kastediliyor.

4) Muhtemelen *Trybuna*'nın para kaynakları kastediliyor.

5) Söz konusu edilen *Trybuna*'nın, Çarlık makamları tarafından toplatılan 9 Ağustos 1910 tarihli 15. sayıdır.

6) Kastedilen H. Cunow'un mektubu ve Elberfeld'ten getirilen belgedir; ikisi de Parti yönetiminin genel grev ve cumhuriyet üzerine koyduğu tartışma yaşağıyla ilgilidir.

7) Karol Radek, "Jeszcze o granicach ruchu spoldzielczego" (Bir Kez Daha Kooperatif Hareketinin Sınırları Üzerine), *Trybuna*, 25 Haziran 1910, Sayı 13, s. 5-7. St[efan L]ichtensztajn'ın makalesine karşı polemik: "W sprawie ruchu spoldzielczego" (Kooperatif Hareketi Üzerine), *Spoleczenstwo*, 1910, Sayı 17, s. 198. St. L. bu makalede, K. Radek'in "Granice ruchu spoldzielczego" (Kooperatif Hareketinin Sınırları) adlı makalesi-ne karşı çıkmıştır: *Trybuna*, 9 Nisan 1910, s. 5-7.

[Berlin, 13 veya 14 Ağustos 1910]*

K. K[autsky] zorluk çıkarıyor, makalemi¹ Rheinland'dan yapılan o 'açıklama' yüzünden kabul etmek istemedi. Bu olgu hakkında ancak genel düşünceler ifade etmekle yetinmek zorunda kaldım, ama Cunow'un mektubunu (Bölüm I) ekledim. İnadımı sürdürmem imkânsızdı, yoksa yazımın yayınlanmasını sürüncemede bırakabilirdi. Ayrıca onu zorlama imkânım yok. –Çok sevinçliyim: Biraz önce Trybuna için 240 M aldım. Bir tanıdığım var, bir 'Romen' (tabii ki Odesalı bir Yahudi), yaşlıca, Pawel'in [Axelrod] dostlarından, yüz yıldır Romanya'da, ama Alman sosyal-demok-

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

rasisine tapıyor ve zaman zaman Almanya'da kalıyor. Onu K. K[autsky] vasıtasıyla tanıdım, benden çok hoşlandı ve benim için çok şey yapabilir (para vermek de dahil; Pawel'in ondan sık sık para kopardığını biliyorum), o yüzden Romanya'ya bir mektup yazıp birkaç Mark göndermesini rica ettim. O da parayı posta havalesiyle göndermiş.³

Başka bir kaynaktan da 150 M daha alacağım.

1) Kastedilen Kautsky'nin düşüncelerinin tartışıldığı makaledir. Bu makale R. Luxemburg tarafından verilen bazı tavizlerden sonra (bkz. bir sonraki mektup; daha önceki mektuplarda adı geçen Elberfeld'ten gönderilmiş belgenin, yazarın sözünü ettiği "Rheinland'tan gelen açıklama"nın yazıdan çıkarılması) Kautsky'nin redaktörlüğünü yaptığı *Neue Zeit*'da yayınlanmıştır. S. R. Luxemburg, "Teori ve Pratik", *Neue Zeit*, 22-29 Temmuz 1910 (28. Yıl, 2. Cilt), Sayı 43, s. 164-178; Sayı 44, s. 626-642.

2) Cunow'un mektubu (*Vorwärts* redaksiyonu tarafından) yine Kautsky'nin isteği üzerine makaleden çıkarılmıştır.

3) Mektuba 240 Mark tutarında bir posta havalesi eklenmişti. Gönderen olarak C. Dobrogeanu-Gherca, Sineja, Romanya yazıyordu. Posta damgası 5 Temmuz 1910 tarihi- ni taşımaktaydı. Constantin Dobrogeanu-Gherca (1855-1920), Romen sosyolog ve edebiyat eleştirmeni. Rusya'da doğdu, Narodnaya-Wolya hareketine katıldığı için Çarlık makamları tarafından takibata uğradı. 1875'te Romanya'ya iltica etti ve Romanya'daki ilk sosyalist çevreleri örgütleyerek ilk programı kaleme aldı (1886). Marksist teoriyi tanıtan çok sayıda çalışma yayınladı.

[Berlin, 15 Ağustos 1910]*

K. K[autsky]'yle tam bir skandal yaşıyorum. Bu sabah yazıyı üçüncü kez geri verdi ve Elberfeld'ten gelen protestonun ve *Vorwärts*'in mektubundan söz edildiği yerlerin bile tamamen çıkarılmasında ısrarlı. (Demek ki bu belgeleri ancak *V[orwärts]*'de gün yüzüne çıkarabileceğim, tabii yayınlanırlarsa.) Bir de yazıyı hiç acele etmeden postayla gönderiyor, ki bu sayıya yetişemesin. Aslında yazıyı Salı günü verdim, bugün Cuma, hâlâ gönderilmedi! Ama tabii onu zorlayabilecek durumda değilim; yediği şamarlardan dolayı öfkeli, intikam alıyor. “*Merciler*”e böyle bir durum-

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

da başvuramam, çünkü onu haklı bulurlar, ayrıca Kautsky'nin umut ettiği gecikmeye yol açmak istemiyorum. Kısaca – pis bir iş.² Fakat makale şimdiki halde yayınlansa bile onun için giyotin olacak.

Benim 'Romen'in³ mektubunu gönderiyorum (iadesini rica ediyorum). Zavallı adam Romanya'da cezaevinde kaldığı süreyi kaba hatlarıyla kısaca anlatmış ([aynı] *Mejlech⁴ Sobieski zamanında* olduğu gibi) (bir yerden başlayabilmek için) yazıyı *Trybuna*'da tefrika olarak yayınlamayı önerdim. Bu yapılabilir sanırım, haberi daha okumadım, henüz elime geçmedi.⁵ *Trybuna*'nın bütün sayıları ona gönderilmeli, sonra da düzenli olarak gönderilmeye devam edilmeli, fakat Sinaia Dağı'na⁶ değil, sabit adresine gönderilsin: Mr. Gherea Dobrogeanu, Ploesti, Bahnhofsrestaurant, Romanya.

Parayı Steglitz'e⁷ yolluyorum.

Oda'ya [bir şey] gönderildi mi?⁸

1) Bkz. bir önceki mektubun 1. ve 2. notları.

2) Orijinalinde Rusça.

3) Bkz. bir önceki mektubun 3. notu.

4) Yiddiş: Melech, Kral, Hükümdar.

5) Bu haber SBDKPİL basınında yayınlanmamıştır.

6) C. Dobrogeanu-Gherea, posta havalesini dinlenmek için gittiği Sinaia Kaplıcaları'ndan göndermişti.

7) Jogiches'e.

8) Yazdığı bir makale için ücret. (Oda Olberg-Lerda: "Andrea Costa", *Przegląd Socjaldemokratyczny*, Haziran 1910, Sayı 19, s. 16-23).

[Berlin, yaklaşık 18 Temmuz 1910]*

Win'in¹ şiirini geri gönderiyorum, bana göre çok güzel. Bu şiiri yayınlamak için uygun bir sayfanın dizilmesini beklemeye ne gerek var. Bir derginin İngiliz parklarındaki çayırlar gibi simetrik ve düzgün kesilmiş olması gerektiğine inanmıyorum. İçinden hayat fışkırabilmesi, genç yeteneklerin ortaya çıkabilmesi için bakımsız bir bahçe gibi biraz yabani olmasını tercih ederim. 15. sayı yine mükemmel ve sansür bakımından son derece cesur.² "In. K." Sab[ina] F[einstein]³ mı? Çok iyi bir makale. Grundwald Çağrısı mükemmel.⁴

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

Yine *Trybuna* için aldığım 100 M.'ı bugün Jozef'e gönderdim ve kimin adına gönderdiğimi de belirttim.

Socialisme'de Bonnier -eşek herif- *N[eue] Z[eit]*'da açıkladığım düşünceleri eleştirmiş. Elimi onunla kirletmek istemiyorum. Acaba Adolf, *Social-Demokrat*'da halen radikal bir mücadele yürüten⁵ 'Chanon'la konuşup, eğer benim yanımda yer alıyorsa, Bonnier'e kendisinin cevap vermesi gerektiğini söyleyemez mi? Bu arada: Ona, benim cevabımın şimdi *Neue Zeit*'da yayınlanacağı önceden söylenmeli.⁶ Çeviri yüzünden çok şey kaybetmiş olsa da Pannekoek'in yazısı, çok zayıf.⁷

Kautsky'yle öyle bir noktaya geldik ki, ona bir mektup yazarak "küstahlığını reddediyorum" dedim. Fakat o belgeyle ilgili⁸ olarak tamamen geri çekilmiş durumdayım (öyle ki belgeden söz bile edilmiyor), çünkü ona makalemi yayınlamama veya geciktirme bahanesi vermek istemiyorum. Duyduğuma göre bu makale K[autsky]'nin 'içine öyle işlemiş' ki, hastalanmış. Oysa daha yazının ona son darbeyi indirecek ikinci bölümü var.⁹

Bu makale, bugün bitireceğim son bölüm hariç yazıldı. Yarın biraz *törpüleyeceğim* ve bitecek. Onunla bütün hafta süren bu tartışma beni fazla sıkboğaz etti ve işlerimden alıkoydu. Ayrıca hâlâ tam olarak yürüyemiyorum (ayağım burkulmuştu) ve bu da çalışmayı çok teşvik eden bir şey değil. *Czserwony Sztandar*'a ilişkin açıklama böyle. Ancak yarından sonra *Szt[andar]*'a gitmek istiyorum, o nedenle görev verilmesini ve malzeme bekliyorum. (Zalowski'nin saçmalığını neşelenelim diye gönderdim, bu yüzden ona kötü atmak, delilik olur.)

Kopehhag için Berlin'den alacağım vekalet olmadı. Artık bütün Rheinland için vekalet alma umudum var. Magdeburg için de henüz vekaletim yok, almak için uğraşıyorum. Luise K[autsky]'yle ilişkim eskisi gibi.

1) Muhtemelen Marcel Sachs'ın, *Trybuna*'nın 23 Temmuz 1910 tarihli 17. Sayı, s. 5'te yayınlanan şiiri söz konusudur.

2) *Trybuna*, 9 Temmuz 1910, Sayı 15.

3) *Trybuna*'nın 15. sayısında (s. 9-10) yayınlanan A. Starkman'ın *Z notatnika wicz-nia* (Varşova, 1910) adlı kitabının sert eleştirisi "In. K." şifresiyle imzalanmıştı. Ancak "In. K." Sabina Feinstein'in değil, Natalia Szer-Siemkowska'nın mahlasıydı.

4) [Tannenberg-] Grundwald, "Anma Töreni Çağrısı", a.g.y., s. 1.

5) Charles Rappaport kastediliyor. O zamanlar RSDİP'in merkezi yayın organı *Social-Demokrat*'ın elemanıydı ve orada "Uluslararası Oportünizm ve Onun Rus Seksiyonu" ismiyle bir yazı dizisi yayınlıyordu.

6) Kautsky'nin "Yeni Bir Strateji" (bkz. önceki mektuplar) adlı makalesine cevap. Kastedilen R. Luxemburg'un "Teori ve Pratik" adlı makalesidir.

7) A. Pannekoek'in "Alman Sosyal-Demokrasisi İçinde Genel Grev Tartışmaları" adlı makalesi kastediliyor (Pannekoek yoldaşın *Social-Demokrat* için kaleme aldığı makale). *Social-Demokrat*, 5 Temmuz 1910, Sayı 14, s. 6-7.

8) Bkz. önceki mektuplar. Söz konusu olan Elberfeld'ten gelen belgedir.

9) R. Luxemburg, "Teori ve Pratik", *Neue Zeit*, 22 ve 29 Temmuz 1910 (28. Yıl, Cilt 2), Sayı 43, s. 564-578 ve Sayı 44, s. 626-642.

[Berlin, 20 veya 21 Ağustos 1910]*

İki makale ekte.¹

Kapsamla ilgili olarak, söyleneni aşmadıklarına inanıyorum. Sendikalar üzerine yazıyı iki sayfayı çıkararak kısalttım. Eğer yapılabilirse daha da kısaltılabilir. Ancak yazıya yeniden bakmam mümkün görünmüyor, çünkü yazı üzerinde elimden geldiğince çalıştım; hatta sendikalar üzerine iki kez yazdım. Ortaya çıkan metin büyük ölçüde mektuptan alındı,² zira bu formülasyonlar bana kendi ifadelerimden daha güvenli geliyor, çünkü malzeme-ye çok vakıf değilim.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

N[eue] Z[eit] geldi, hem de K. K[autsky]'nin bana önerilen “Açıklama”yı³ bastığı ve beni ‘kendi meselemi’ ‘Parti meselesinden’ daha çok önemsemekle suçladığı uzun bir redaksiyon notuyla birlikte. Makale II’ye yazacağım bir notla altım çizerek (düzeltmeyi yaptım bile) cevap vereceğim buna.⁴ Şimdi ağzını kapamak için, Badenser⁵ hakkında mutlaka bir makale yazmalıyım. Cumartesi yola çıkacağım⁶ ve lütfen artık [Czerwony] Sztandar için makalenin önemsiz düzeltme işleriyle ilgili olarak rahatsız edilmek istemiyorum, aksi halde Badenser hakkındaki makaleyi yazamam.

Kısaltına gerekirse, makalenin Kopenhag hakkındaki -Kadınlar ve Gençlik Konferansı üzerine- son sayfalar çıkarılabilir ve kısaca bir değinmeyle yetinilebilir.⁷

1) Söz konusu olan [Rosa Luxemburg’un] “W sprawie legalnych zwiazkow zawodowych” makalesidir: Czerwony Sztandar, 29 Temmuz 1910, Sayı 177, s. 1-2 (Başyazı) ve “Miedzynarodowy Zjazd Socjalistyczny” (Kopenhag Kongresi Üzerine), aynı yerde, 12 Ağustos 1910, Sayı 178, s. 1-2 (Başyazı). Dikkat: Bu iki makale “Rosa Luxemburg’un İlk Basımlarının Bibliyografyası”nda yer almamaktadır. Z. Pola Walki, 1962, Sayı 3/19, ikinci makale şimdiye kadar bibliograflar tarafından yanlışlıkla J. Marchlewski’nin yazısı olarak değerlendirilmiştir (bkz. Jadwiga Kaczanowska, Bibliografia prac Juliana Marchlewskiego, Lodz, 1954, s. 91/960). 17 Temmuz 1910 tarihinde L. Jogiches Berlin’den Krakau’daki F. Dzierzynski’ye ekte, Czerwony Sztandar için eksik malzemeleri, bu arada R. Luxemburg’un sendikalar üzerine yazısını da gönderdiğini yazmaktadır.

2) L. Jogiches’in yazara mektubundan.

3) K. Kautsky, R. Luxemburg’un kendisini hedef olan polemik yazısının yayınlanmasını geciktirmek istiyordu ve redaksiyonun bir not yayınlanmasını önerdi. Bu notta R. Luxemburg’tan açıklama geldiği ve bu açıklamada Luxemburg’un, Baden Eyalet Parlamentosu’ndaki SPD grubunun (grup, Parti’nin genel direktiflerine rağmen bütçenin kabulü için oy vererek SPD’nin bütünlüklü tavrını bozmuştur) oportünist taktiğine karşı polemğin gerekliliğini göz önüne alarak, cevabının yayınlanmasının ertelenmesini kabul ettiği açıklanacaktı. Ne var ki Rosa Luxemburg, Kautsky’nin bu önerisini kabul etmedi. Luxemburg’un cevabı o sayıda redaktörün (yani Kautsky’nin) ayrıntılı bir notuyla yayınlandı. Kautsky bu uzun notta R. Luxemburg’a önerdiği açıklamayı aynen tekrarlıyor ve yazarın, kendi meselesini, Parti’nin genel meselelerinin önüne aldığı tespitini yapıyordu. Bkz. R. Luxemburg’un makalesinin “Teori ve Pratik” adlı 1. bölümü, Redaksiyonun notu, Neue Zeit, 22 Temmuz 1910, Sayı 43, s. 564-565. R. Luxemburg’un makalesi ‘kendi meseleleriyle’ değil, bütün SPD’nin bugünü ve geleceği için hayati öneme sahip meselelerle, yani devrimci taktik mi yoksa K. Kautsky’nin giderek daha fazla temsil eder olduğu reformist taktik mi uygulanacağıyla ilgili olduğu için, Kautsky’nin tutumu demogojikti.

4) R. Luxemburg bu cevabı gerçekten de makalesinin II. bölümünde vermiştir: a.g.y., 29 Temmuz 1960 tarihli 44. sayı, s. 626.

5) Bkz. Not 3.

6) 23 Temmuz 1910 Cumartesi günü R. Luxemburg İsviçre’de bulunan Aeschi adlı köye tatile gitmek için yola çıkmak istiyordu.

7) Gerçekten de makalenin sonunda (bkz. Not 1) konudan kısaca söz edilmekteydi.

[Aeschi, yaklaşık 8 Ağustos 1910]*

Dortmund'daki [*Arbeiter-Zeitung*] Badenser hakkındaki makalemi kabul etmedi (Haenisch tatilde!) ve Bremen'e gönderdi. Bremen'in kabul edip etmeyeceğini de kimse bilmiyor!¹ Oysa yazının şu an basılması benim açımdan çok önemli. K. K[autsky]'ye ve kliğine iyi bir ders olacaktı. *Leipziger Volkszeitung*'da Mehring'e verdiğim cevaba neler olduğunu kimse bilmiyor. Cumartesi gönderdiğim telgrafa hâlâ cevap gelmedi.²

K[autsky] bu “*tahrif edilmiş alıntılar*”ı tabii ki uydurdu.³ Bugün kendisine, onun için ölümcül olan belgelerle birlikte bir dü-

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

zeltme gönderdim. Bunu da kabul etmek istemeyecek. Berlin'den aldığım haberlere göre yazım onu çileden çıkarmış, “her sözcükte kıpkırmızı kesiliyor, yumruğunu masaya vuruyor, her türlü gazetecilik edebini ve sağduyuyu yitirmiş durumda”. Belli ki kendi durumunun farkında. Eğer K. K[autsky]'den red cevabı gelirse onu Yönetim Kurulu'nun yardımıyla zorlamak (şeytanı kayıncı-
desine şikayet etmek) için derhal Berlin'e gideceğim, çünkü basın kanunu bakımından suçlamalarına cevap vermek benim hakkım. Sadece kanıtlarıyla birlikte düzeltmeyi gönderdim. Şimdi topuz darbeleriyle üzerine gitmek çok uygunsuz olurdu. Zira Partimiz içinde birinin, bir başkasına fazla galebe çalmaması gerekir, bu kesinlikle affedilmez.

Alman prensibi: *vae victoribus* [vay galibin haline -ç.n] daha şimdiden benden öc almaya başladı! K. K[autsky]'yi yere serilmiş halde görmek, ne Parti'nin bütününe ne de radikalizme pek hoş gelmediği ölçüde bu daha da çok böyle. (Bu arada örneğin Hae-
nisch bana “Neue Zeit'da yayınlanan ve altına imza atabileceğim” dediği “mükemmel yeni makaleler için içten tebrikler”ini gönderdi).

Bir hafta içinde yeniden Berlin'e dönüyorum, çünkü 20'sinde karısıyla üç çocuğunu benimle tanıştırmak için Munio⁴ geliyor.

1) Konstantin Zetkin'e yazdığı 11 Ağustos 1910 tarihli bir mektupta, Badenser'e karşı makalenin (“Baden Bütçe Oylaması”) *Bremer Bürgerzeitung*'da yayınlandığını söyler (AZHP 63/IIa).

2) Bkz. 10 Temmuz 1910 tarihli mektubun 4. notu.

3) Bkz. 5 Ağustos 1910 tarihli mektubun 4. notu.

4) Maksymilian Luksemburg- Rosa Luxemburg'un erkek kardeşi.

[Aeschi, 10 Temmuz 1910]*

Aldığım ilginç bir mektubu ekte gönderiyorum. Hemen Josef'e [F. Dzierzynski] yazıp bana *gelecek hafta* (Pazartesi günü Berlin'e dönüyorum) Berlin'deki adresime, son ayın bütün *Gazeta Robotnicza*'larını göndermesini istemek lazım. İhtiyarlara elbette yazdım ve memnuniyetle yardımcı olacağım sözünü verdim.¹

'Tahrif edilmiş alıntılar'la² ilgili düzeltmemi K. Kautsky kabul etti. *Dortmunder [Arbeiterzeitung]* Badenser hakkındaki yazımı kabul etmedi. (Haenisch tatilde), Bremen'e gönderildi, ama *Henke*'den³ de emin değilim, geriye sadece Leipzig kalıyor – ama bu

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

arada zaman geçiyor, oysa meselenin aciliyeti var. *Leipziger Volk-szeitung* Mehring'e cevabını basmayı reddetti (onunla 'polemik' istemiyorlar, burada da benim şanssızlığıma Lensch tatildaydı).⁴ *Vorwärts*'in Pazar⁵ günkü saldırısına bugün cevap yazmam gerekiyor. Bunu mutlaka K. K[autsky], o *yılan*⁶ yazmış olmalı.). Bütün bunların yanı sıra yüz kiloluk *raporu*⁷ düzeltme işi -bu 'tatil' için gerçekten de güzel bir ikramiye- yerine *Czerwony Sztandar* için üç makale yazmayı tercih ederdim. Her postayla evimin içine uçuşan bütün bu hoş haberlerin ardından girdiğim depresyondan bir parça kurtulunca, bu işe koyulacağım.

Wiethölter⁸ Haziran'da benden 15 M aldı; bu faturanın bana ödenmediğini, biliyorum. Kesinlikle yanlışlık olmadı, fakat eğer W[iethölter] Mayıs'ta 3 ay için peşin [para] aldıysa bu onun bizim muhasebemizdeki kaosun farkına varıp *bilinçli olarak* bundan yararlandığını gösterir.

[Ek Almanca]

Alman Sosyal-Demokrat Partisi

Parti Yönetim Kurulu

Berlin SBW 68 Lindenstr.69

Berlin, 8 Ağustos 1910

W.G.!

Gazeta Robotnicza'yı okuyamadığımız için, gazetenin ilkesel içeriğine ilişkin kontrolümüz epeyce havada kalıyor.

Şikayet gelmediği müddetçe iyi niyetle davranılabilirdi. Ancak bunun sınırının nerede başlayıp bittiği çok tartışma götürür.

Şimdi dışarıdan *Gazeta Robotnicza*'nın büyük Polonya sorunu-na ilişkin tutumunun tamamen doğru olmadığı yönünde uyarılar gelmektedir. Siz bu işleri takip ettiğiniz için, konuya ilişkin düşüncenizi öğrenmek bizi memnun edecektir. Eğer ifade edilen kuşku doğrulanırsa sürekli bir kontrolü mümkün kılacak imkân-ları araştıracağız. Bu konuda bize yardımcı olabilirsiniz size min-nettar kalacağız.

En iyi dileklerle

Sizin W. Pfannkuch

1) SPD Yönetim Kurulu kastediliyor; mektuba eklenen bu yazıyı Yönetim Kurulu adına Parti Sekreteri Wilhelm Pfannkuch kaleme almıştır. Tyszka bu mektupta R. Luxemburg tarafından ifade edilen ricayı yerine getirmiş ve 14 Ağustos 1910 tarihinde F. Dzierzynski'ye Prusya Taksim Bölgesi PPS'nin durumu üzerine yazarak, PPS-Solu'yla bağlantılı olan ve Prusya Taksim Bölgesi PPS'sinin sol kanadını temsil eden Emil Caspari'nin desteklenmesi sorununa değinmişti: "Caspari'nin desteklenmesine gelince [kendisi o zamanlar *Gazeta Robotnicza*'nın da redaktörüydü], mesele şudur: Biri, Parti Yönetim Kurulu'na başvurarak, PPS yönetimini milliyetçi ajitasyon yapmakla suçlamış. Yönetim Kurulu, Rosa'nın düşüncesini öğrenmek istemiş ve gerektiğinde yardımcı olmasını rica etmişti. Rosa'nın ne gazeteye (*Gazeta Robotnicza* - Prusya Taksim Bölgesi PPS'sinin yayın organı; SPD tarafından finanse ediliyordu), ne de Caspari'nin çizgisine zarar vermeye çalışacağı, hatta Fraksiyoncuların önlerinin kesilmesine yardım edeceği açıktır. Caspari'nin haberi olmasın, zira bütün solcular (yani PPS-Solu'nun üyeleri) Rosa'dan ateşten korkar gibi korkuyorlar. Eğer hak ediyorsa Fraksiyoncularla kapışmasında ona, kendisinin bile haberi olmadan yardımcı olunabilir. Ama basılı bütün belgeleri (*Gazeta Robotnicza*'da çıkan Caspari'nin şikayetçi olduğu bütün yazılar), ayrıca Fraksiyoncuların redaksiyonda ve PPS'nin Yönetim Kurulu'ndaki çalışmalara katılımları ve etkileri (bunları seçenlerin adları, vs.) göndermeniz gerekiyor, hem de hemen; şimdilik Rosa'yla doğrudan temas kurun. Ağustos'un 17'sinde, Çarşamba günü yine Berlin'e dönecek" (CPA IM-L f.270 op. 1. Sayı 234).

SPD'nin özerk bir parçası olan Prusya Taksim Bölgesi PPS'sinin içinde bulunduğu durumun, o günlerde SPD yönetimi içinde ciddi bir huzursuzluk yarattığı görülüyor. Örneğin A. Bebel Avusturya sosyal-demokrasisinin lideri Victor Adler'e yazdığı 2 Ağustos 1910 tarihli mektupta, Prusya Taksim Bölgesi PPS'sinden yakınıyor ve izlemekte olduğu şovenist çizgiyi bırakmazsa parasının kesileceğini belirtiyordu. Bkz. Victor Adler, *August Bebel ve K. Kautsky ile Mektuplaşmalar*, Friedrich Adler tarafından toplanmış ve yorumlanmıştır, Viyana, 1954, s. 506.

2) Bkz. 5 Ağustos 1910 tarihli mektubun notu.

3) Alfred Henke (1868-1946), 1900-1917, SPD'nin Bremen'de çıkan ve aynı redaktörlüğünü Konrad Haenisch'in yaptığı *Dortmunder Arbeiter-Zeitung* gibi, SPD'nin sol kanadının sözcülüğünü yapan günlük gazetesi *Bremer-Bürger-Zeitung*'un redaktörü; 1912'den 1932'ye kadar Reichstag üyesi.

4) Sonuçta *Leipziger Volkszeitung*, R. Luxemburg'ın makalesini (R. Luxemburg, "Kutsal Emanetlere Karşı Mücadele", LVZ, 9 Ağustos 1910, Sayı 182, Ek 3, s. 1) kabul etmişti, ancak Rosa bunu henüz bilmiyordu. 12 Ağustos Cuma günü Konstantin Zetkin'den aldığı bir mektupla öğrendi (bkz. AZHP 63/IIa, t.33, K.66).

5) "Mefta İlan Edilmiş Oy Hakkı Hareketi", *Vorwärts*, 7 Ağustos 1910, Sayı 183, Ek 1, s. 1. Bu makale, R. Luxemburg ve onun, Prusya'da işçilerin genel oy hakkı için devrimci mücadele yöntemleri kullanmalarının gerekliliği hakkındaki görüşleriyle sert bir polemik sergilemekteydi. R. Luxemburg'un cevabı *Vorwärts* redaksiyonu tarafından reddedilmiş ve 17 Ağustos 1910 tarihli *Leipziger Volkszeitung*'un 189. sayısının 2. sayfasında yayınlanmıştı (Rosa Luxemburg, "Üstü Örtülen Oy Hakkı Tartışması"). Bu makale yazarı tarafından tarihlendirilmiştir: Aeschi-Bern, 10 Ağustos.

6) Orijinalinde Rusça.

7) Söz konusu olan, Stuttgart'ta yapılan son Enternasyonal Sosyalistler Kongresi'nden itibaren (yani 1907'den itibaren) SDKPiL'in faaliyeti üzerine rapordur; bu raporu Parti, Kopenhag Kongresi'ne sunacaktı.

8) L. Jogiches'in terzisi.

[Berlin, 20 Ağustos 1910]*

Öyle bir noktaya geldim ki yapmam gereken hiçbir şeyi *halledemiyorum*. Baden'daki radikallerden¹ başlıca merkezlerde birkaç gösteri düzenleme teklifi geldi, hem de hemen. Bu öyle iyi bir fırsat ki, reddetmek imkânsız. Yani kabul ettim. Dün Adolf Geck'ten, ilk toplantının Pazar günü, yani yarın Offenburg'ta yapılacağını bildiren bir telgraf aldım, Baden Parti Kongresi'nin de yapılacağı yerde yani. Frank,² Kolb³ & Co.'ya karşı bir demonstrasyon âdeta. O yüzden hemen bugün Offenburg'a gitmem gerekiyor. (Munio ve ailesi burada kalıyor). Geck & Co., mutlaka

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

kongrelerine katılmamı istiyor ve bana Kongre'de söz verileceğini garanti ettiler.

Hepsi iyi, güzel fakat bu biçimde raporumuzun⁴ düzeltilmesi ve Fraksiyonculara⁵ karşı aksiyon gerçekleşmiyor. Bugüne kadar hiçbir şey yapamadım. *Vorwärts* ve *Neue Zeit*'da yaşanan dalaşmalardan dolayı öyle yorgun düştüm ki, hiçbir işin ucundan tutamadım, şimdi de gitmem gerekiyor. Gerçi bunun büyük bir kayıp olduğunu düşünmüyorum, çünkü Kongre'den bu kadar kısa süre önce böyle bir raporun basılabileceğini hayal etmek bile imkânsız. Uluslararası Büro son tarih olarak bu ayın 15'ini vermişti, ama raporun bu kapsamda olacağını düşünmüyordu. Ama Kongre'den sonra kesinlikle basılır. Fraksiyonculara karşı aksiyona gelince, bensiz gerçekleşmek zorunda; Julek'in [Marchlewski] önce *Vorwärts*'de çıkmasını öneriyorum, çünkü *Leipziger Volkszeitung* ilk olursa *Vorwärts* onu reddedecektir. Raporu küçük odada masanın üzerine bırakıyorum, Fraksiyonculara karşı malzemeyi de (Muniolar bende *kalmıyor*). Önümüzdeki günlerde bana gelen mektuplar, telgraflar vs. lütfen şu adrese gönderilsin: Adolf Geck, Offenburg (bu kadar).

Bu gürültü patırtı nedeniyle heyecanlı, yorgun ve öfkeliyim. En önemli şeyi unuttum. Bugün *Vorwärts*'de Enternasyonal Büro'nun ilk toplantısını 26'sında Cuma günü yapacağını okudum.⁶ Baden'deki toplantılar nedeniyle Cuma günü Kopenhag'ta olup olamayacağını bilmediğim için *bu toplantıda* beni birinin temsil etmesi gerekir (en iyisi Adolf [Warski] olur sanırım. (28'inde zaten orada olacağım.) Bu hususla ilgili Pazartesi günü telgrafla haber ileteceğim, fakat yine de Adolf'un 26'sında beni temsil etmeye hazırlıklı olması gerek.

Delegelerimiz için giriş kartları bana Kopenhag'dan gönderildi (geçici kartlar). Küçük odada masanın üzerindeler. Birinin de benim için doldurulması lazım.

Bremen'de, tamamen benim yazının ruhuyla kaleme alınmış, Henke ve Pannekoek tarafından sunulan bir önerge kabul edildi; ikisi de Magd[eburg] için seçildi.

Magd[eburg] için, bütün seçim çevresindeki ön seçimde oy birliğiyle, Remscheid'ten (Rheinland) bir vekalet aldım.

1) Parti içindeki solcuların temsilcilerinden. R. Luxemburg Baden'da yaptığı beş günlük bir ajitasyon gezisinden dönmüştü. 25 Ağustos 1910'da yani geri döndüğü gün şunları yazıyordu: "Karlsruhe'de oturmuş, Berlin trenini bekliyorum; Berlin'de 9'da olacağım ve oradan hemen 11 civarında Kopenhag'a gitmek zorundayım. Dört toplantı yaptım: Offenburg, Lahr, Durlach ve Pforzheim, son toplantı dün akşam oldu. Kongre öncesi Baden ve Elsass'ta altı-sekiz toplantı daha yapabilmek için Kopenhag'dan yine neredeyse doğrudan buraya döneceğim" (AZSHP 63/IIa, t.33). Gerçekte Rosa Luxemburg, 26 Ağustos 1910'da Zetkin'e yazdığı gibi, ancak 27'sinde yani Cumartesi günü Kopenhag'a hareket etti (a.g.y., K. 81).

2) Ludwig Frank (1874-1914), Baden'da SPD'nin aktif üyelerinden, 1905'ten sonra Eyalet Meclisi milletvekili, 1907'den itibaren Reichstag üyesi. SPD'nin 1903'te Dresden'de yapılan Parti kongresinde sol kanada dahildi ve R. Luxemburg'tan yana tavır almıştı. Daha sonraları Baden Eyalet Meclisi'nde W. Kolb'un etkisiyle sağ kanadın politikalarını temsil etmeye başladı ve bütçe tartışmaları sırasında SPD-Kongreleri tarafından mahkûm edilen pratiğe önyak olan başlıca kişilerden biri oldu.

3) Wilhelm Kolb (1870-1918), Baden'da SPD'nin aktif üyelerinden ve E. Bernstein'm revizyonist görüşlerinin önde gelen savunucusu. L. Frank ve Anton Fendrich'le birlikte, 1910'da Baden'da başlatılan burjuva partileriyle blok oluşturma politikasının başını çekenlerden.

4) Kopenhag'taki Enternasyonal Sosyalistler Kongresi için SDKPiL'in raporu (fakat zamanında basılamamıştır).

5) "PPS Frakcja Rewolucyjna" [PPS- Devrimci Fraksiyon]. Bkz. önceki mektuplar.

6) Parti'den, 'Kopenhag'daki Enternasyonal Kongre', Vorwärts, 20 Ağustos 1910, s. 3.

[Kopenhag, 30 Ağustos 1910]*

Mektuplardaki sürekli çıkışınalar ve tehditler insanı öyle yoruyor ki, zaten burada kendimi zor sürüklüyorum.

Durum şu: Seksiyon oluşturuldu ve bilgilerle donatıldı, buraya kadar her şey yolunda.¹ Fakat hiçbir talimat insanların do-

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır. Mektup, R. Luxemburg'un SDKPiL delegesi olarak katıldığı Enternasyonal Sosyalistler Kongresi (28 Ağustos-3 Eylül 1910) tarafından kaleme alınmıştır. SDKPiL, PPS-Solu, PPS-Frakcja Revolucyina, Galliçya PPSB-D ve sendikaların temsilcilerinden oluşan Polonya delegasyonu 24 kişiydi ve görüşmelerde aktif bir rol oynamıştı. Bkz. "Huitieme Congres Socialiste International tenu a Copenhague du 28 aout au 3 septembre 1910. Cdompte rendu anallytique public par le Secretariat du Bureau Socialiste International", Gand, 1911, s. 511. Rosa Luxemburg'un Kongre konuşmalarıyla ilgili olarak bkz. s. 233, 247, 254-255, 418-419, 424, 427, 433-434.

ğalarından kaynaklanan aptallıklar yapmalarını önleyemez. Radek'in askeri komisyonda nasıl saçmaladığını dehşet içinde öğrendim, bunun olacağını kimse öngöremezdi.² Sonrasında ben, Fransızlarla, Almanlarla, vs. konuştum ve Radek'in bugün Seksiyon'a³ sunacağı bir deklarasyon kaleme aldım. Bu hususta ne yazık ki daha fazlasını yapmak imkânsız. Anlaşıldığı üzere Julek de [Marchlewski] başka bir komisyonda aptalca konuşmuş (Çeklere karşı) ve özellikle Horvic'in⁴ "*sendika hareketinin bölünmesi*"yle ilgili olarak yaptığı saldırıya hiç girmemiş.⁵ Bugün Julek'e de tutanağa alınması için bildirdiği bir deklarasyon yazdım.⁶ Zamanının büyük çoğunluğunu burada bizimkilerin ne tür aptallıklar yaptıklarını araştırmak ve onları onarmakla geçiriyorum. Kendim şu 'Fraksiyoncular'dan⁷ dolayı, aptal ölüm cezası komisyonunda takılıp kaldım, öyle ki başka bir komisyonda daha önemli bir konuda katkıda bulunmam imkânsız. Ölüm cezası üzerine, Zetkin'in bugün bir Alman önergesi olarak bildirdiği bir önerge kaleme aldım,⁸ bunun üzerine Fraksiyoncular, mahcup olmamak için son anda cesaret gösterip kendi önergelerini geri çektiler. Rus seksiyonu için, Alman Yönetim Kurulu'na (burada Kopenhag'ta) yönelik, Troçki'nin *Vorwärts*'deki makalesini şiddetle protesto eden bir deklarasyon kaleme almam gerekiyor.⁹

Bu keşmekeş içinde Fraksiyonculara karşı bir aksiyona başlamak, masanın altında küçük bir köpeğin yüksek sesle havlaması anlamına gelir. Bu 'eylem'i yerine getirmeme hiçbir şey yol açamaz. Eğer bir şeye başlamışsam sonucunu da görmek istiyorum. Enternasyonal Büro'nun bundan sonraki ilk olağan toplantısında, sakin ama kesin bir dille bu sorunu dile getireceğim. Daszynski burada, birdenbire yaşlanıverdi. K. K[autsky] palas pandıras buradan ayrıldı, çünkü "*sinirleri tamamen bozulmuş*". Birkaç kişi bunun suçlusının ben olduğumu ima ettiler. –Cumartesi günü¹⁰ dönmeye çalışacağım. – Bu arada Radek'e çıkışmamakta fayda var, bir anlamı olmaz, ayrıca kendisi son derece uysal. Julek'e karşı da bir şey fark ettirmemekte fayda var.

1) Polonya delegasyonu içindeki SDKPiL delegasyonu, Rosa Luxemburg, Irena Iz-wolska-Siemkowska, J. Marchlewski, A. Warski ve Karol Radek'ten oluşuyordu.

2) Kongrenin askeri komisyonunun görüşmeleri sırasında komisyon üyesi Radek 19 Ağustos tarihinde yapılan toplantıda, donanmanın silahlanmasının sınırlandırılması talebinin (Alman sosyal-demokrasisi tarafından dile getirilen bir talepti) önergeden çıkarılmasını talep etti, çünkü -Radek'e göre- bu görüş ütöpikti ve "talebi sosyalist gerekçelere dayandırmak" imkânsızdı. Hatta işi SPD'yi anti-militer bir talep ileri sürdüğü için mahkûm etmeye kadar vardırırmıştı, (Bkz. *Huitieme Congres...*, s. 181-183).

3) Bkz. *Huitieme Congres...*, s. 208.

4) Maksymilian Horwitz-Walecki (1877-1937), PPS'nin, daha sonra da PPS-Solu'nun, KPP'nin ve Komintern'in önde gelen üyelerinden biri (ayrıntılı biyografi için bkz. J. Kancewicz, *Z Pola Walki*, 1958, Sayı 4, s. 241-277). Kopenhag Kongresi'nde (F. Janowski-Sachs'la birlikte) PPS-Solu'nu temsil etti.

5) J. Marchlewski-Karski ve H. Walecki arasında sendika meseleleriyle ilgili komisyon toplantısı sırasında kısa bir tartışma yaşandı: Bkz. *Huitieme Congres...*, s. 137).

6) Sendika meseleleriyle ilgili komisyonun, mektubun yazarının yukarıda sözünü ettiği 30 Ağustos tarihli toplantısında J. Marchlewski'nin yazısına ilişkin. Bkz. *Huitieme Congres...*, s. 134-135, 137, 156, 167, 252.

⁷ PPS – Frakcja Rewolucyjna.

⁸ Bkz. *Huitieme Congres...*, s. 250-253. Dikkat: Rosa Luxemburg'un İlkbasımlar Bibliografyasında yer almamıştır. PPS – Frakcja Rewolucyjna taslağı, bkz. a.g.y., s. 247-250.

9) L. Troçki, "Rus Sosyal-Demokrasisi (Rusya Muhabirimizden)", *Vorwärts*, 28 Ağustos 1910, Sayı 201. Lenin'in bu makaleyi eleştirisi için bkz. *Social-Demokrat*, Ekim 1910, Sayı 17. SPD Yönetim Kurulu'nu hedef alan ve R. Luxemburg tarafından yazılan protesto deklerasyonu, mektuptan anlaşıldığı üzere resmen Enternasyonal Sosyalist Büro'da RSDIP'in temsilcisi olan Lenin ve RSDIP merkez yayın organı delegesi G. Plehanow ve A. Warski tarafından verilmişti.

10) 3 Eylül 1910.

[Berlin, yaklaşık 25 Eylül 1910]*

Bir açıklama yapma konusunda çok isteksizim.¹ Bunun sadece mahcup olunduğu ve kem küm edildiği izlenimi yaratacağından eminim. Bizimkilerin² (52) bu işin basında ve toplantılarda nasıl anlatılacağını çok iyi bildiklerinden korkum yok: Daha Magdeburg'ta bu hususta onlarla konuştum, ayrıca tartışmaların gidişatını kendiliklerinden bizim anladığımız gibi anladılar.

Mlot'u okudum, mükemmel.³ *İki Kamp/II* gerçekten de iyi bir etki bırakıyor.⁴ İza için cevap muhteşem.⁵ Bu uygun fırsat nedeniyle sevinmek ve dans etmek için sebeplerimiz var. Siyasal açı-

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

dan bakıldığında bu, neredeyse tarihsel önemi olan paha biçilmez bir meseledir. Jaures ve Bebel'le ilgili olarak talimat bekliyorum.⁶ Hagen'la ilgili malzeme için bugün Julek'e de [Marchlewski] başvurdum, elinde bazı belgeler var.⁷ Edda [Hirszfild-Tennenbaum]⁸ bugün bendeydi ve Lodtz'da yayınlanan *Vorwärts*'i⁹ sor-du. İlk fırsatta bu konu üzerine konuşmamız lazım. *L[eipziger] V[olkszeitung]*'ta yayınlanan makaleyi (Radek'inkini tabii) gönderiyorum.¹⁰ *Vorwärts*'den *teklifimizi*¹¹ imzalarımızla vermesini istedim. *Spoleczenstwo*¹² peşimizden ayak sürüyor, ama çok yavan, ne şap ne şeker.

1) Büyük ihtimalle burada söz konusu olan, yeni sona eren Magdeburg Parti Kongresi'nde alınan kararların siyasal değerlendirmesinin yapıldığı açıklamadır. R. Luxemburg oradan 23 Eylül'de Berlin'e dönmüştü. Magdeburg'tan Konstantin Zetkin'e gönderdiği çok sayıda mektup arasında 19 Eylül 1910 tarihini taşıyan mektupta şunları söylemektedir: "Bugün gündemin yarısı, kimse bir şey duymadan aceleye getirildi. Herkes 'büyük gün'ü bekliyor -yarın Baden'da bütçe kabul edilecek. Raportör: August Bebel. Önergem için çok sayıda imza topladım. Vekaletim nedeniyle bugün kavga çıktı, bütün radikaller beni savunmak için kendilerini ortaya attılar ve sonunda 9 karşı oyla vekaletim kabul edildi. Bu dikkat ve coşku yaratan ilk olaydı." 20 Eylül'deyse şunları yazar: "Toplantılara katılmam için dört yandan ısrar ediyorlar" (AZHP 63/IIa, t 33, K. 101-103).

2) SPD'nin sol kanadının temsilcileri.

3) *Mlot* [Çekiç]. Derginin 10 ve 17 Eylül tarihli 6. ve 7. sayıları kastediliyor.

4) *Dwa obozy*, Bölüm II. M1, 17 Eylül 1910, Sayı 7, s. 3-5. Makale, şair ve yazar Andrzej Niemojewski'yle polemige ayrılmıştı.

5) "Küçük Azınlık Kimden Yanaydı", *Iza Moszczenskma*'yla polemik, *Mlot*, 10 Eylül 1910, Sayı 6, s. 8.

6) Rosa Luxemburg gerçekten de uluslararası işçi hareketindeki bu iki adamdan *Mlot* için özel olarak kaleme alınmış ve bu sosyal-demokrat gazeteyi takdir eden mektuplar almayı başarmıştı.

7) Bkz. Bir sonraki mektup.

8) Edda Hirszfild-Tennenbaum, Klara Klarowka'nın (1880-1952) takma adı, Almanca öğretmeni, Lodz'ta 1902-1903 arası Bund üyesi. Hapis cezası aldıktan sonra kocası Jan Tennenbaum'la birlikte Almanya'ya gitti. 1905'te Polonya'ya geri döndükten sonra 1907'de tutuklandı ve Sibiry'a sürgün edildi. Daha sonra 1911'e kadar yine Almanya'da yaşadı ve SPD'nin kadınlar için çıkardığı yayın organı *Gleichheit*'da [Eşitlik] redaksiyon sekreterliği de yaptı. Almanya'dan sınır dışı edildikten sonra 1911-1919 arası Fransa'da, 1924-1946 arası sorumluluğu olan siyasal görevler üstlendiği SSCB'de yaşadı. 1946'da Polonya'ya geri döndü, bu süre içinde Alman savaş esirleri arasında siyasal faaliyet yürüttü.

9) SDKPiL'in, temel olarak Lodz ve civarında çalışan Alman işçileri için çıkarılan ve Lodz'ta yayınlanan, yayın organı *Vorwärts*. O sıralar gazete yeniden çıkma aşamasındaydı.

10) Ek yok.

11) Magdeburg'ta solcuların önergesi.

12) Daha önceki mektuplarda da sözü edilen Varşova'da basılan haftalık dergi kastediliyor.

[Berlin, yaklaşık 25 Eylül 1910] *

Mektuplarla ilgili meseleyi ancak Hagen'dan¹ dönünce halledebilirim. Daha önce mümkün değil.

Eğer Juleczek [Marchlewski] *Neue Zeit*'da Martow'a² cevap vermek istiyorsa makalesini gözden geçirmek gerekir. Lenin'in mektubunu gönderiyorum.³ Martow'a cevabı dinlendirmesi mi söylenmeli, yoksa hiçbir şey dememek mi daha iyi olur?

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

1) Rosa Luxemburg, Westfalen'da bulunan Hagen'a konuşma yapmak için davet edilmişti. Metal işçileri sendikasının 2 bin üyesi önünde konuştu. Bu toplantıyla ilgili haber için bkz. "Genel Siyasi Grev ve Sendikalar", *Leipziger Volkszeitung*, 5 Ekim 1910, Sayı 231, s. 2. Dikkat: Rosa Luxemburg'un İlkbasımlar Bibliyografyası'nda yer alınmıştır.

2) L. Martoff, "Prusya Tartışması ve Rus Deneyimi", *Neue Zeit*, 16 Eylül 1910, Sayı 51/28. Yıl, 2. Cilt, s. 907-919. J. Marchlewski'nin Bolşevikleri savunduğu polemik yazısı, ilk başta Martow'a kendisi cevap vermek isteyen fakat daha sonra Marchlewski'nin cevabıyla yetinen Lenin'le anlaşarak kaleme alınmıştı. J. Karski [Marchlewski], "Bir Yanlış Anlama", *Neue Zeit*, 28 Ekim 1910, Sayı 4/29. Yıl, 1. Cilt, s. 100-107.

3) Ek yok. Lenin'in sözü edilen mektubu şimdiye kadar bulunamamıştır. Mektubun tarihi Lenin'in Marchlewski'ye yazdığı 7 Ekim 1910 tarihli mektubun içeriğinden yaklaşık olarak tespit edilebilmiştir: "Rosa Luxemburg'a iki hafta önce Stockholm'den yazdım" (V.I. Lenin, *Eserler*, Rusça Cilt 47, s. 321 ve 269-274).

[Berlin, 1911, Mart başı]*

Geçtiğimiz hafta litograflara bir *konferans* verdim yine ve bu benim birkaç gününe mal oldu.

Bana yazdığına göre Zetkin'e şimdiye kadar bir şey gelmemiş. L[enin], ilişkimizi bildiği için ona değil de, etkileyemeyeceğimizi düşündüğü K. K[autsky]'ye başvurabilir.¹ Adolfo [Warski] durumu anlatması için K. K[autsky]'ye göndermekten yanayım, fakat açıklamayı *çok basitleştirmek* gerekiyor. Bu meseleyle ilgili mektuplar okuduğumda benim bile başım dönüyor ve bir süre sonra

*) Tahmin edilen tarih bu mektubun ve önceki mektupların içeriklerine dayanarak sap-
tanmıştır.

hiçbir şeyi tekrarlayamaz hale geliyorum. Luise [Kautsky] döndü, gerekirse onunla konuşurum, fakat genelde bu tür işleri öyle ters anlıyor ki, her şey daha da karışabilir. Yani Adolf'un gitmesi daha iyi. Bana gelince, paranın bir miktarını ellerinden zorla almaktan ibaret olan bu iş hiç hoşuma gitmiyor. Partinin bu paraya çok ihtiyacı olduğunu, bunun *pro publico bono* [kamu yararına -ç.n] gerçekleştiğini ve bu tür meselelerde her türlü duygusallığın geriye itilmesi gerektiğini biliyorum, fakat aynı zamanda birbirimizi gücendirmememiz gerektiğini de biliyorum ve *noblesse oblige* [asalet böyle gerektirir -ç.n.]. Bu işte, deyim yerindeyse ağır bir şantaj ya da soygun kokusu alıyorum. Öyle sanıyorum ki Bolşevikler sonunda vücutlarına sülük yapışmış gibi hissedecekler ve Menşeviklerle açık mücadele, ensesinde bizlerle Parti'nin birliğine tercih edecekler. Eğer bu mesele skandala dönüşürse, Rus partisi içindeki konumumuzun ciddi biçimde sarsılacağı, Dan ve Ortakları'nın Bolşeviklerle ittifakımızı tehlikeye atmak için her türlü fırsatı değerlendireceği kuşku götürmez.. O nedenle Baylar, dikkat, dikkat...²

Fraksiyonculara³ gelince. Onlara karşı harekete geçmem için arkadan itmeye hiç gerek yok, zaten uzun zamandır elim kaşınıyor. Fakat bana sunulan yardımın, bende dalga geçildiği hissi uyandırdığını söylemeliyim. Aylardan bu yana onlar⁴ hakkında bir andıç için malzeme rica ediyorum. Malzeme, yani üzerine notlar yazılmış bir parça kâğıt: Fraksiyoncuların şu ya da bu saldırısı, şu adreste, bkz. *Rabotnik* Sayı ..., bölünme, yeni bir örgütün oluşumu şöyle şöyle, bkz., şu ya da bu kongrede kargaşa vs. Bu arada onların bütün gazeteleri benden istenmişti, seçtim ve gönderdim, tam bir ay bekledim peki elime geçen ne? Aynı kırmızı iple bağlanmış aynı paket -üstelik pakette sadece gazeteler var-, herhangi bir not yok. 'Malzeme' bu! Dalga geçmek değil de nedir bu?

Böylesi bir 'malzeme'nin var olduğunu ben de biliyorum. Oysa benim öğrenmek istediğim, ne zaman hangi olayların gerçekleştiği idi; benim hiç bilmediğim, ama mesela Jozef [F. Dzierzynski] gibi birinin dağarcığında bolca bulunan bilgiler yani! Bu iki

paketi baştan sona gözden geçirmeye kalkarsam, bu malzemeyle mezarımın içini döşeyebilirsiniz.

Wiethölter'e 'Ocak için' 15 Mark ödedim. Ne Munio, ne de kardeş mektubun alındığını doğrudan teyit ettiler, ama son havalede şöyle bir not vardı: *"Bu hususta bilgi sahibi olmam için lütfen fabrikatöre üç-dört ayda bir alındı teyidini istediğim bildirilsin."*⁵ Buradan, aldığı sonucunu çıkarıyorum. Parayı (65 Mark) birkaç gün önce gönderdim.

Solcuların makalesini okudum.⁶ O konuya ilişkin sonraki mektupta yazarım.

1) RSDİP'in emanette bulunan ve K. Zetkin, K. Kautsky ve F. Mehring tarafından geçici olarak denetlenen paralarının serbest bırakılması konu ediliyor.

2) Orijinal metinde Rusça. N. Nekrassow'un bir şiirinden ("Dikkat").

3) PPS-Fracja Rewolucyjna.

4) Mutlaka Enternasyonal Sosyalist Büro içindir.

5) Orijinal metinde Rusça.

6) PPS-Fracja Rewolucyjna'nın taktiğinin eleştirel değerlendirmesini yapan "Fracja a walka ekonomiczna" adlı makale konu ediliyor. *Robotnik*, Mart 1911, Sayı 225, s. 2-4. PPS-Levika'ya devralınmıştır, 1906-1918 kadar. "Materialy i dokumenty", Redaksiyon ve Giriş: Feliks Tyçh. Cilt II, 1911-1914, Jaenina Kasprzakova tarafından yeniden düzenlenmiştir. Varşova 1962, s. 7-16.

[Berlin, 5 Mayıs 1911]*

Bugün hareket ediyorum, 16'sında döneceğim.¹

Acil durumlar için adresim: *Bergische Arbeiterstimme* Redaksiyonu, Solingen.

Makalenin işe yarayıp yaramadığı konusunda haber bile alamamam tuhaf değil mi?²

*) Tarih, bu mektubun ve Kostia Zetkin'e yazılan 3 Mayıs 1911 tarihli mektubun içeriğine dayanarak saptanmıştır (AZHP 63/IIa, t. 34, k. 96).

1) Rosa Luxemburg ajitasyon gezisi için (bir dizi siyasal toplantılar yapmak üzere) Rheinland'a gitmişti. 3 Mayıs 1911'de Berlin'den Kostia Zetkin'e şunları yazdı: "Cuma günü [5 Mayıs] Solingen'e gidiyorum, 15'inin akşamına kadar sabit yerim orası olacak. 16'sı sabah erken eve dönüyorum -şimdiye kadar çok zamanımı alan Lehçe bir makale [bkz. Dipnot 2] ve *Leipziger Volkszeitung* için kaleme aldığım bir yazı üzerinde çalıştım ["Barış Ütopyan", LVZ, 6-8 Mayıs 1911, Sayı 103 ve 104]. İkisi de bitti. Şimdi LVZ için bir de tefrika yapmalıyım ve Remscheid'taki konuşmalar için hazırlanmalıyım. Geldiğim gibi ekonomi çalışmasına girişeceğim, LVZ için de sürekli yazıyorum" (AZHP 63/11a, t. 34, k. 94, 95). Luxemburg Solingen'den yine Zetkin'e 9 Mayıs 1911'de şunları yazmıştır: "Aslında dün yazmak istiyordum, ama Lindemann meselesiyle ilgili, prova nüshası dün basılan ve hemen Parti basınına gönderilen bir yazı yazmak gerektiği için elim ermedi ['Tehlikeli Yenilikler', LVZ, 9 Mayıs 1911, Sayı 105, s. 1] Şimdi Rhein basınının desteğini garantiledim. Haftada iki kez LVZ'de yazacağım, böylece hem para kazanmış, hem de aktif kalmış olacağım. Dün, Lasalle'in 23 Mayıs 1864'te son konuşmasını yaptığı Rondsorf'ta bir konuşma yaptım. Tabii bunu gerektiği gibi kullandım ve Lasalleci 'reaksiyoner kitle'yi konuşmanın ana çizgisi haline getirdim. Bütün toplantılar mükemmel geçiyor, her akşam iki saat konuşuyorum" (a.g.y., k. 99, 100). İki gün sonra 11 Mayıs 1911 tarihinde Solingen'den yazdığı mektuptaysa şunları söyler: "Bu gezi genelde bana iyi geldi. Biraz nefes aldım ve evde öncekinden daha iyi çalışabileceğimi umuyorum. Beş toplantım daha var. Pazartesi [15 Mayıs] günü son kez konuşacağım ve Salı sabahı eve dönüyorum" (a.g.y., k. 103). Bu toplantılar, Luxemburg'un, izlediği taktiği oportünist bulduğu için sert biçimde eleştirdiği SPD yönetimiyle arasındaki çatışma bakımından son derece önemliydi. K. Zetkin'e Rheinland'ta geçirdiği son günlerde yazdığı 15 Mayıs tarihli mektubunda burada gösterdiği faaliyetlerin atmosferini şöyle anlatmaktadır: "Gece-leri saat 2-3'ten önce yatamıyorum, fakat öğleden sonra 3-4 civarı tura başlamam gerekiyor. Aradaki süre içinde insanlarla konuşmak, gazeteleri okumak, hatta bazen de bir makale yazmak, vs. zorunda kalıyorum. Dün alalacele *Leipziger Volkszeitung* için bir yazı kaleme aldım ve istasyona koştum; toplantı 5'ten 11'e kadar sürdü! Rhein'in önde gelen liberalleri -Düsseldorftan Prof. Schlossmann; Solingen'den Dr. Cronenberg- ve Hristiyan-sosyalistlerle büyük bir söz düellosu yaşandı. Karşımdakiler pek zavallı bir duruma düştüler, son sözlerimi söylerken neredeyse her cümlem büyük bir heyecan ve tezahüratla kesildi. Salon polis tarafından sarılmıştı ve yüzlerce kişi de salonun önünde toplanmıştı. Oysa burası bu çevrede şimdiye kadar gittiğim yerlerin en ucrası ve en zayıf noktasıydı. Bu toplantılar genel olarak iyi bir etki bıraktı ve bizimkilere büyük cesaret ve keyif verdi. Hepsi son derece bilenmişler ve bana büyük tezahürat yapıyorlar. - Ayrıca *Leipziger Volkszeitung* için Rhein'deki redaksiyonların desteğini de garantilemiş oldum" (a.g.y., k. 109-110). 2 Haziran 1911 tarihinde R. Luxemburg K. Zetkin'e şöyle yazıyordu: "Ben de senin gibi esas olarak halk toplantılarında bir şeyler yapılabileceğini düşünüyorum, asıl bu toplantılarda gerçek kitlenin önünde oluyor insan. Ayın ortasında yine üç büyük toplantım var" (a.g.y., k. 131-132).

2) [R. Luxemburg'un] makalesi konu ediliyor: "Przeciw Chuliganom" (ND-Gazetesi *Goniec* ve PPS-Devrimci Fraksiyonu'na karşı bir polemik yazısı), *Wolny Glos*, 3 Haziran 1911, Sayı 7, s. 4-6. Dikkat: Rosa Luxemburg'un İlkbasımlar Bibliografyasında yer almamıştır.)

[Berlin, yaklaşık 1911 Haziran ortası]*

Aceleyle sadece en acil olanları yazıyorum.

Birkaç gündür hastaydım, o yüzden notu¹ ancak bugün halledebildim.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır. Bu mektup ya 13 Haziran tarihinden önce ya da 20 Haziran tarihinden sonra yazılmış olmalı, çünkü R. Luxemburg, 13 Haziran'da sabah erken Berlin'den hareket etmiş ve aynı gün Danzig'de, 14'ünde Königsberg'de, 15'inde Elbing'de bir konuşma yapmış, 16 Mayıs Cuma günü Berlin'e dönmüştür (bkz. K. Zetkin'e 12 Haziran 1911 tarihli mektup, AZHP 63/IIa, t. 34, k.145). 14 Haziran 1911 tarihinde Danzig'ten Klara Zetkin'e şunları yazar: "Dünkü toplantı canıma okudu, öyle çılgınca bir kalabalık vardı ki, içeriye giremeyenler -3 bin kişi olduğu söyleniyor- toplantı boyunca arbede çıkarıp salona zorla girmek istediler. Salonun akustığı berbattı, bağırımdan sesim kısıldı. Fakat kitlenin bu coşkusu insana sevinç veriyor. Burada hareket hızla ilerliyor, Berlin'deki herifler taşra için bir parça duyarlı davranımlar, bambaşka bir çekim gücüne sahip olurlardı" (AZHP 63/IIa, t. 34, k. 148). 16 Haziran'da yolculuktan döndükten sonraysa şunları yazar: "Sesim iyice kısılmış olmasına rağmen Königsberg'te açık havada 5 bin kişiye iki saat boyunca konuşma yapmak zorunda kaldım. Ertesi gün içeriye girmek isteyen kalabalıkların salona hücum etmesi bütün akşam boyunca tam bir skandal yarattı. İnsanlar her yerde müthiş coşkulardı. K[önigsberg]te bana güzel çiçekler vererek veda ettiler" (a.g.y., k. 152).

Sendika sorununda *N[owe] Z[ycie]*'ye² hemen cevap vermenin anlamı yok. Gerçi bir makale yazmaktan kurtulamayacağız, ama onlar hakkında iki kez yazmak fazla olur.³ *Kultura* meselesi önemli ve konuyu ikinci bir makalede kullanmak faydalı olur sanırım; en iyisi gelecek sayıda Adolf [Warski] bu konuyla ilgili yazsın.⁴

Diğer meseleler hakkında yarın.

Mart[ow]'un broşürü çok alçakça.⁵ Nasıl tepki vereceğimiz (muhtemelen Alman basınında) konusunda görüşmemiz gerekiyor.

1) Hangi nottan söz edildiği anlaşılamamıştır.

2) *Nowe Zycie*, sosyo-politik, popüler-bilimsel ve edebi haftalık dergi, PPS-Solu'nun yayın organı, Ekim 1910'dan Ekim 1911'e kadar Vilna'da yayınlandı, fiili olarak redaktörlüğünü Tadeusz Rechniewski yapıyordu.

3) *Nowe Zycie*'e karşı polemik için bkz. Hierodus [R. Luxemburg], "Likwidatorstwo w zwiazkach zawodowych", *Wolny Glos*, 24 Haziran 1911, Sayı 10, s. 5-7.

4) Sonuç olarak R. Luxemburg da *Nowy Zycie*'nin *Kultura* üzerine görüşlerine karşı polemik içeren bu makaleyi yazmıştı. Bkz. Hierodus [R. Luxemburg], "Likwidatorstwo w Kulturze", *Wolny Glos*, 3 Ağustos 1910, Sayı 12, s. 5-7.

5) [L. Martow], "Spasiteli ili uprazdniteli? (Kto i kak razrusal RSDIP)", *Golos Social-Demokrata*, Paris, 1911, 47 s. Lenin ve Bolşeviklere karşı ağır eleştiriler içeren broşür Mayıs'ta yayınlandı.

[Berlin, muhtemelen 1911 Haziran sonu]*

Klara'dan [Zetkin] biraz önce aldığım mektup ekte.¹ Lenin'e karşı bu hissi feveranı engellemem mümkün değildi, çünkü bunu *post festum* [iş işten geçtikten sonra –ç.n.] şimdi öğreniyorum.²

M[artow]'un broşürüne verilecek cevaba gelince, sessiz kalmak için çaba sarf edeceğim.³

Her halükarda Zetkin'in adresi: Wilhelmshöhe/Stuttgart, Post Degerloch.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

1) Ek bulunamamıştır.

2) Bu mektup Lenin'in Klara'yı ziyaretinden kısa süre sonra yazılmış olabilir. Lenin Klara Zetkin'i, RSDİP MK'sının, Zetkin, Kautsky ve Mehring tarafından emanetçi olarak yönetilen paralarının (Schmidt'in mirası) serbest bırakılmasıyla bağlantılı olarak ziyaret etmişti. Lenin'in ziyareti 27 Haziran öncesinde gerçekleşti. 29 Ağustos 1911'de R. Luxemburg bu hususla ilgili olarak Kostia Zetkin'e yazar ve Lenin tarafından sıkça eleştirilen RSDİP'in birliği sorununa ilişkin düşüncelerini açıklar. Luxemburg, Bolşeviklerle Menşevikleri ayıran esaslı karşıtılıklara rağmen, ne pahasına olursa olsun RSDİP'in birleşmesini istiyordu. (Partinin oportünist kanadıyla birleşmeyi reddeden Bolşeviklere karşı suçlamalarının sebebi budur): "Ruslarla ilgili yanlış düşünüyorsun, amaçlanan şey sadece parayı kullanarak onları birlikte tutmak değil; Parti'nin *çoğunluğu* birlik istiyor, sırf Lenin gibi dövüş horozları fraksiyon çatışmasını her şeyin üzerinde görmek istiyorlar" (AZHP 63/IIa, t. 34, k. 168).

3) Bkz. önceki mektubun 5. dipnotu.

[Berlin, yaklaşık 5 Temmuz 1911 (sonrası)]*

Daha önce yazmadım, çünkü geçen hafta gelmeniz gerekiyordu.¹ Credo'ya² gelince, lanet olsun, mesele sadece Vorwärts'de yayınlanmasıyla ilgili (L[eipziger] V[olkszeitung]'da yayınlanmasına Ruslar önem vermeyecektir) ve Julek [Marchlewski] olmadan Vorwärts'e yaklaşamayız. Yine Vorwärts'le (ve Yönetim Kurulu'yla) Fas nedeniyle ve Molkenbühr'un Enternasyonal Büro'ya yazdığı mektup nedeniyle -bu mektup hakkında L[eipziger] V[olkszeitung]'da yazmıştım-³ öfkeli bir polemik içindeyim. O yüzden, benden gelen hiçbir şeyi kabul etmezler. Bu şaheseri nasıl yayınlatabileceğimi bilmiyorum.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

Geçtiğimiz hafta para geldi, artık yararı olmayacağını düşün-
düğüm için göndermedim. Bu adrese hiçbir şey gönderilmemesi
gerektiğini düşünüyorum. Ancak hemen göndermem gerekiyor-
sa, *expedier* [gönder-ç.n] yazan tek kelimelik bir telgrafla bildiril-
mesini rica ediyorum:

Gazete çok başarılı gidiyor.⁴

1) Paris'ten (bkz. Temmuz sonu ya da Ağustos başında yazılan mektubun 6. dipnotu).

2) Rosa Luxemburg'un, Rus sosyal-demokrasisi içindeki durumla ilgili olarak (Ni-
san 1906'dan beri onun özerk parçası olan) SDKPiL'in ilkesel tutumunu anlattığı makale-
nin adının "Credo" olması düşünülmüştü.

3) Rosa Luxemburg'un o dönemde Parti yönetiminin politikasına karşı yürüttüğü en
şiddetli polemiklerden biriydi bu. Tartışma SPD Yönetim Kurulu'nun Fas Krizi'ne karşı
tutumuyla ilgiliydi. Kriz, sömürgeci Fransa'nın nüfuz sahasında bulunan Fas'ta bir Alman
savaş gemisinin provokatif ziyareti nedeniyle patlak vermişti ve Avrupa'da bazı kesimler
Avrupa'nın savaşın eşiğine geldiğini düşünmeye başlamışlardı. Aniden gelişen uluslara-
sosyalist gerilim atmosferi içinde, Enternasyonal Sosyalist Büro sekreteri C. Huymans bütün
sosyalist partilerin sekreter ve delegelerine başvurarak, II. Enternasyonal çerçevesi için-
de bütün ilgili ülkelerin -Almanya, Fransa, İspanya, İngiltere- Parti temsilcilerinin, bu
ülkelerdeki işçi sınıfının savaş karşıtı eylemini başlatmak için derhal toplanmasını uy-
gun bulup bulmadıklarını sormuştu. SPD yönetiminin temsilcisi H. Molkenbuhr dışın-
da hepsi olumlu cevap verdi. Molkenbuhr 8 Temmuz tarihinde Yönetim Kurulu adına
verdiği cevapta Parti'nin ülke içindeki durumunu zora sokacağı gerekçesiyle böyle bir
eylemden imtina ettiğini açıkladı. Bebel de Fas Krizi'yle ilgili olarak Enternasyonal Sos-
yalist Büro'nun toplanmaması gerektiğini düşünüyordu. SPD yönetiminin reddetmesi
nedeniyle planlanan toplantı gerçekleşemedi. Yönetim Kurulu'nun izlediği politikaya öf-
kelenen R. Luxemburg -kendisi de Enternasyonal Sosyalist Büro'nun üyesiydi- *Leipziger
Volkszeitung*'da bu konuyla ilgili kaleme aldığı makalesinde Molkenbuhr'un mektubunu
yayınlandı (R.L., "Fas Hakkında", *Leipziger Volkszeitung*, 24 Ağustos 1911, Sayı 168, s. 1-
2). Bu makaleye karşı SPD Yönetim Kurulu sert bir cevap verdi ("Sosyal-Demokrat Parti
ve Fas Sorunu", *Vorwärts*, 4 Ağustos 1911, Sayı 180, s. 1). Yönetimin cevabına karşı
Rosa Luxemburg, "Fas Krizi ve Parti Yönetim Kurulu" adlı makaleyi yayınladı (*Leipzi-
ger Volkszeitung*, 5 Ağustos 1911, Sayı 179, s. 3). Bu konu üzerinde polemik basında ve
SPD'nin Eylül 1911'de Jena'da yapılan yıllık kongresinde birkaç hafta sürdü. Yönetim
Kurulu, Molkenbuhr'un mektubunun yayınlanmasını siyasal ifşa olarak değerlendirdi-
ğinden, Luxemburg'u affedemiyordu. Olup bitenler Yönetim Kurulu'nun hiç işine gel-
memişti, çünkü gerçek politikasını kitlelerin gözü önünde açığa çıkarmaktaydı. Ayrıca
Yönetim Kurulu, bu meseleyle ilgili olarak "Fas Sorununa İlişkin" adıyla Parti içi bir ge-
nelge yayınladı (AZHP 150/IOI/11). Sorun, Enternasyonal Sosyalist Büro'nun 23-24 Ey-
lül 1911 tarihleri arasında Zürih'te yapılan toplantısında da gündeme gelmişti ve Lenin
orada bulunan R. Luxemburg'un tavrını kararlı bir biçimde desteklemişti.

4) SDKPiL'in Varşova'da yayınlanan legal haftalık dergisi *Wolny Głos*'tan söz ediliyor.

[Berlin] Perşembe [27 Temmuz, 1911?]

İş konuşmak için yarın, Cuma öğleden sonra 3'te hazırım; ama lütfen daha geç olmasın, çünkü daha sonra çalışmak istiyorum.

Bugün toplantıda Bebel'i gördüm, şeker gibiydi.¹ Ekteki pusulaya² göre benim için gazete'yi³ ısmarlayabilir misiniz acaba? Engels'ten Nikolaj-on'a mektuplar ne oldu?⁴

1) Büyük ihtimalle R. Luxemburg Haziran 1911'de Kostia Zetkin'e yazdığı mektupta bu toplantıyı kastetmiştir: "Dün Fransızlarla toplantıdaydım. Bu hususta düşündüklerimi *L[eipziger] V[olkszeitung]*'a derhal yazacağım. Parti Yönetim Kurulu'nun hatası yüzünden, Fransız işçi sınıfının bizde sosyal-demokratlar tarafından değil de, anarşistler tarafından temsil edilmesi tam bir skandaldır. Fakat toplantıda coşku mükemmeldi, ge-

nel grevden söz edildiğinde kopan alkış da öyle. Rob Schmidt'in konuşması rezaletti, Molkenbuhr'unkiye 'teknik' ve sıkıcı. Kapanışta her türlü gösteri konusunda her zamanki uyarı yapıldı. Daha sonra saat 1'e kadar Fransızlarla kafede oturduk ve Heine-
mann beni eve arabayla bıraktı" (AZHP 62 a, t. 35). Planlanan makale: R. L[uxemburg],
"Barış Gösterileri", *Leipziger Volkszeitung*, 31 Ağustos 1911, Sayı 174, s. 1-2. Bkz. bir ön-
ceki mektubun 2. dipnotu.

2) Ek bulunamamıştır.

3) Orijinal metinde Rusça.

4) *Pisma K. Marksa i F. Engelsa k Nikolaju-onu*, St. Petersburg, 1908.

[Berlin, 1911 Temmuz sonu veya Ağustos başı]*

Luisse[Kautsky] iki hafta önceki bir mektubunda -antrparantez de olsa- Troçki'yle yazışma konusunda da bir şeyler mırıldanmıştı; bunun üzerine Troçki'nin görüşünün ne anlama geldiğini ve ona karşı ihtiyatlı davranmak gerektiğini hemen yazdım.¹ Şu konferans² ve üstelik bir de bunu Troçki'ye yazma fikri, belli ki *büyük bir gayretle çalışmayı ve sonuçlarını düşünmeden alelacele*³ bir şeyler karalamayı seven Kautsky'nin tipik oyunlarından biri. Sonbaharda yapılacak bir konferanstan söz edilmekte, o za-

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak ve Luise Kautsky'e yazılan mektupla karşılaştırılarak saptanmıştır (bkz. Dipnot 1).

mana kadar kendisiyle görüşüp bu işten cayması sağlanabilir. İlk mektubum mutlaka etkisini göstermiştir, ama ben de Luise'ye tekrar yazacağım. Zetkin buradaydı; böyle bir konferansın anlamını kesinlikle kavrayamadı ve yedieminlerin ZBCK'ya⁴ mektubunu (K. K[autsky] tarafından yazılan mektubu) bütün saflığıyla imzalayıp gönderdi; bu mektup sadece kısa ve sert bir ret içeriyordu ve Zetkin'in söylediğine göre sadece "genel bir ihtimal olarak bütün tarafların⁵ katılacağı bir konferans"tan söz etmekteydi. Mektubun fotokopisini ne bize gönderdi, ne de kendisi muhafaza etti, çünkü önemli ve yeni bir şey olmadığını düşünüyordu. Ona meseleyi iyice anlattım, bundan sonra ün küçük belgeyi bile yollayacağına yemin billah söz verdi.

Paris adresini⁶ Luise'e ilettim, Zetkin'e de.

1) K. Kautsky ile L. Troçki arasındaki yazışmadan söz ediliyor. R. Luxemburg'un L. Kautsky'ye yazdığı bu mektup, *Rosa Luxemburg: Karl ve Luise Kautsky'ye Mektuplar* adlı kitabın 144-145. sayfalarında yer almaktadır.

2) Bölünen RSDİP'te birliği sağlamak ve RSDİP MK'sına ait bloke edilmiş para sorununu çözmek için planlanan konferans kastediliyor

3) Orijinal metinde Rusça.

4) Zagranicznego Biura Centralnego Komitetu SDPRR [Yurtdışı Merkez Bürosu], bkz. 117. mektup, dipnot 2.

5) (RSDİP içindeki tarafların.)

6) L. Jogiches o sıralarda Parti işleriyle ilgili olarak, RSDİP yönetim merkezinin de o dönemde sürgünde bulunduğu Paris'te kaldı.

[Berlin, 29 Ağustos 1911]*

Korkunç bir hayal kırıklığı: Yönetim Kurulu'nun Fas sorununa¹ ilişkin bildirisini acımasızca eleştirdim ve bugün bildirinin... K. K[autsky] tarafından kaleme alındığını öğrendim! Birinci dereceden sefilce bir şeydi ve benim bu yazıyı onun yazdığına ilişkin en küçük bir fikrim yoktu. Bugün Vorwärts'de bana karşı kocaman bir *ek* kaleme almış, ağzı öfkeden köpürerek.² Rusların çıkarları bakımından *nahoş bir sürpriz*.³

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

1) R. Luxemburg, "Fas Bildirimiz", *Leipziger Volkszeitung*, 26 Ağustos 1911, Sayı 196 (bkz. 5 ve 27 Temmuz tarihli mektuplar).

2) K. Kautsky, "Örnek Bir Eleştiri", *Vorwärts*, 29 Temmuz 1911, Sayı 201, Ek 1, s. 1. Rosa Luxemburg'un cevabı, "Cevap", *Leipziger Volkszeitung*, 30 Ağustos 1911, Sayı 200, Ek 3, s. 1-2 (bkz. *Vorwärts*, 30 Ağustos 1911, Sayı 202, Ek 1, s. 1).

3) RSDP'in iç meselelerine ilişkin K. Kautsky'nin, kendisine SDKPiL tarafından telkin edilen tutumu alması için, onu etkileme niyeti kastediliyor.

[Berlin, 1911 Eylül başı]*

Luisse [Kautsky] ile Rus meselesini konuştum.¹ Troçki sandığımız rolü oynamıyor.

K. [Kautsky] haftalardan beri artık onunla yazışmıyormuş; Goldendach² Troçki'nin oldukça tehlikeli bir oyun oynadığını yazarak onu uyarmış. Yani, "kontrol edemeyeceği işlere karışmış olabileceği" yönündeki genel güvensizlik ve korku söz konusu. Ayrıca Klara'nın [Zetkin] mektupları etkisini gösterdi. Klara lafı hiç dolandırmadan, Jena'dan³ önce bu konuda hiçbir şey duymak istemediğini yazdı; K. K[autsky] Jena'ya kadar herhangi bir adım

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

atmamayı kabul etti.⁴ Sonra, *dün* Klara'ya iki yol önerdiğini yazdı: 1) Ya kamuoyu önünde aynı fikirde olmadıklarını⁵ açıklayacaklar, ki bunu kendisi tercih etmemektedir; 2) ya da o, yani K. K[autsky] geri çekilecek ve işi Klara yalnız halletmek zorunda kalacak (bunu da elbette Klara kabul etmeyecektir).

Fakat genelde, Luise'in söylediğine göre, sakinleşmiş, artık kendisiyle konuşulabiliyormuş.

Özellikle şu 20 bini kafasından çıkarmasını sağlamak gerekiyor. Luise belgeleri gözden geçirme ve 20 bin için vekaleti bulma sözü verdi. Jena'dan önce birinin K. K[autsky] ile bu mesele hakkında sakin biçimde konuşup, kuşkularını gidermesinin çok önemli olduğunu söylüyor.

K. K[autsky] ile sizin konuşmanızı, eğer siz istemiyorsanız K. K[autsky]'nin fraksiyonist (!) olmadığına *kesin olarak güvendiği* Julek'in [Marchlewski] onunla konuşması gerektiğini düşünüyor.

Julek'e mümkün olduğunca *direktif vermeniz* gerekir, bazı ayrıntıları bilmiyor olsa da, genel 'yumuşaklığı'yla K. K[autsky] üzerinde sakinleştirici ve uzlaştırmacı bir etki yaratacaktır. Luise, benim ona anlattığım, *çalışmanın ilerlediği* konusunda K. K[autsky]'nin aydınlatılmasını çok önemli buluyor. Julek'i *hemen* bilgilendirmemiz ve K. K[autsky]'ye yollamanız gerektiğini düşünüyorum. Meseleyi düzeltebiliriz gibi görünüyor. Jena'da Klara'yı etkileyeceğim. Siz de (eğer sizin için tehlikeli olmayacaksa) Le-tonyahılara⁶ gitmelisiniz, bu dava ve SDKP'nin ilişkileri ve sizin etkiniz açısından *büyük öneme* sahip.

Zdzislaw'ın (Leder) el yazmalarını bulamıyorum. Daha arayacağım.

1) Bkz. bir önceki mektup.

2) Riazanow.

3) Yani, SPD'nin 10-16 Eylül 1911 tarihleri arasında Jena'da toplanacak olan yıllık kongresine kadar. Bu kongrede R. Luxemburg birçok kez kürsüye çıkarak, başka konuların yanı sıra Fas krizi esnasında SPD'nin izlediği oportünist politikayı eleştirdi. Bkz. Alman Sosyal-Demokrat Partisi'nin görüşme tutanakları. 10-16 Eylül 1911 arası Jena'da yapılmıştır. Berlin 1911, s. 204-207, 247-249, 348-349. 7 Eylül'de, yani henüz Kongre başlamadan önce R. Luxemburg Düsseldorf'ta bir konuşma yapmıştı. Kongre'den sonra Konstantin Zetkin'e şunları yazdı: "Kongre'yle ilgili söylediklerini anlayamıyorum; sanı-

rım sen fazla kötümserdin; ben gidişattan çok memnunum, yararlı işler yapıldı" (AZHP 63/IIIa t. 35 k.92).

4) RSDİP ve K. Kautsky, F. Mehring ve K. Zetkin'in yedieminliği altında bulunan RSDİP MK'sına ait Parti paraları meselesiyle ilgili olarak.

5) Üç yedieminden söz ediliyor.

6) SDKPiL gibi 1906'dan beri RSDİP'in özerk bir parçası olan Letonya sosyal-demok-rasisinin Parti kongresi kastediliyor.

[Berlin, 21 Eylül 1911]*

Huysmans'dan şimdi bir telgraf aldım. Şöyle yazıyor: "Büro-
oturumu, Zürih'te Volkshaus'ta. 23'ünde Cumartesi günü saat 2'de."

Demek ki Cuma günü saat 8'de hareket etmem gerekiyor. 1) Yolculuk için tek kuruşum yok. Merkez Yönetim Kurulu yolcu-
luğa çıkabilmem için bana para verebilir mi? 2) Lenin'e telgrafla
mutlaka orada olması gerektiği bildirilmeli.¹ Lütfen para alıp ala-
mayacağım telgrafla bildirilsin!!²

*) Yer ve tarih bu mektubun ve Kostia Zetkin'e gönderilen 25 Eylül 1911 tarihli mektu-
bun içeriğine dayanarak saptanmıştır.

1) Lenin Enternasyonal Sosyalist Büro'nun bu toplantısına katılmış ve Fas krizi sorununda Rosa Luxemburg'un görüşlerini savunmuştu. Bkz. Enternasyonal Sosyalist Büro'nun toplantı raporu: "La Conférence de Zürich. Bulletin périodique du Bureau Socialiste International", [1], 1912, Sayı 8. Toplantıya Polonya'dan PPSD ve PPS'nin temsilcisi Herman Diamand da katılmıştı. Onun bu toplantı, özellikle de R. Luxemburg'un konuşmaları hakkındaki raporu için bkz. *Pamiętnik Hermana Diamanda zebrany z wyjazdów listów do zony*, Krakau, 1932, 90 sayfa.

2) R. Luxemburg, Enternasyonal Sosyalist Büro'nun toplantısından bir sonraki gün Kostia Zetkin'e yazdığı 25 Eylül tarihli mektupta son günlerdeki faaliyetleri hakkında şunları yazar: "Kongre başladığından beri sanki bir değirmenin içindeyim, öyle ki sana bir satır bile yazacak zaman bulamadım. 20 Eylül Çarşamba günü Magdeburg'ta toplantı vardı, Perşembe günü telgrafla Enternasyonal Sosyalist Büro'nun toplantısı için Zürich'e çağrıldım. Birkaç saat içinde hazırlanmam gerekti, o sırada bir sürü de gelen giden oldu: Bracke tekrar geldi, sonra Schulz parayı getirdi, Polonyahlar, vs. Cuma günü sabah 8'de Stuttgart'a gittim ve gece orada kaldım... Ertesi sabah 8'de yeniden yola çıktım, çünkü toplantı saat 2'deydi. Dün saat 3'te Zürich'ten ayrılışıya kadar hiç boş vaktim olmadı. Bütün gece yoldaydım (III. K1). Bugün saat 9'da geldim, ancak yorgunluktan dökülüyorum. Oysa burada da yüzlerce iş bekliyor beni -örneğin yarın Charlottenburg'ta Jena Parti Kongresi üzerine rapor vermem isteniyor, ki kabul etmek zorundayım" (AZHP 63/IIa t.35 k. 95-97).

[Berlin, sonbahar/Kasım ?/1911]*

İş çıkmaza girdi, sebebi de her zamanki gibi, K. K[autsky].¹ D n Zetkin bütün gün boyunca Kautsky'nin gönderme sözünü verdiği cevabını, yani imzalanmış mektupları bekledi. K. K[autsky]'nin kafasından bu kez neler geçtiğini bilemediği için ne diğer mektupları, ne de kendi  ekilme² mektubunu g nderebildi. Gerçekten de bu sabah, Zetkin gittikten sonra K. K[autsky]'den şu yenilikleri içeren bir mektup geldi: K. K[autsky] “*bir hukukçu olarak*” Eckstein'a³ (Eckstein biyologtur) danışmış ve Eckstein, Lenin'in bir burjuva mahkemesinde açılacak davayı gerçekten de ka-

*) Yer ve tahmini tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

zanabileceği tespitini yapmış. O nedenle K. K[autsky], Zetkin'den Lenin'e yazarak kendisinin bir hukukçuya danışılmasını onayladığını belirtmesini ve Lenin'in, paranın miras kaldığını gösteren vasiyeti göndermesini sağlamasını istiyor, vs.⁴ K. K[autsky] bu vasiyetle Haase'ye⁵ başvurmayı düşünüyor, vs. vs. Mektubu hemen Zetkin'e (toplantı için Berlin'de) göndereceğim ve ben de uzunca bir mektup ekleyeceğim. Bu mektupta Klara'ya K. K[autsky]'nin çıldırdığını anlatacağım ve onu nasıl cevaplaması gerektiği yönünde kesin talimatlar vereceğim.

Ayrıca bütün bunlardan bağımsız olarak ve herhangi bir şeyi beklemeden Lenin'e sert bir mektup yazması gerektiğini söyleyeceğim (sizin de ona önerdiğiniz gibi) ve Taratuta'ya da.⁶ Dediklerimi yapacaktır.

Toplantılara gitmemesi yönündeki öneriniz hayal. Ağır hasta olduğunda bile toplantılara katılmamazlık etmiyor. Mehring'le birlikte göreve devam etmesi önerisi de aynı şekilde hayal. M[ehring], K.[Kautsky] olmadan devam etmeye kesinlikle yanaşmaz; bunun için de bahanesi hazırdır: Şimdiye kadar sürece katılmadığı için *au courant* [bilgi sahibi değil -ç.n.].

Zetkin giderken size selam söyledi. Adresi yarın ve öbür gün için şöyle: Hermann Bauer, Consumverein, Südstrasse, Plauen i.V.

1) RSDİP MK'sına ait paraların emanet edildiği K. Kautsky, F. Mehring ve K. Zetkin'i etkilemekten söz ediliyor. Bu yolla onları RSDİP içindeki diğer fraksiyonlarla örgütsel birliğe zorlamak için Bolşeviklere o sıra para verilmesini istemiyorlardı (bkz. önceki mektuplar).

2) Yedieminlerin kayyumluğundan.

3) Dr. Gustav Eckstein (1875-1916), aileden hukukçu ve biyolog; Avusturya sosyal-demokrasisi içinden gelmiştir. 1905 olayları sırasında devrimci faaliyetleri nedeniyle tutuklanmış ve Çarlık hapisanelerinde açıklığa kavuşturulamayan koşullar altında öldürülmüştü.

4) Emanete alınan söz konusu parayı RSDİP MK'sı, Moskovalı fabrikatör Schmidt'in vasiyeti üzerine almıştı. Schmidt 1905 olayları sırasında devrimci faaliyetleri nedeniyle tutuklanmış ve Çarlık hapisanelerinde açıklığa kavuşturulamayan koşullar altında öldürülmüştü.

5) Daha sonraları SPD lideri olan Hugo Haase mükemmel bir hukukçuydu.

6) W.K. Taratuta, takma adı Wiktor (1881-1926), Bolşevik. Kuruluşundan itibaren RSDİP üyesi, 1905-1907 arası RSDİP Moskova Komitesi sekreteri, 1909'dan sonra mülteci. MK üyesi. 1919'da Rusya'ya döndü ve bankacılık alanında faaliyet gösterdi.

[Berlin, Sonbahar/Kasım ?/1911]*

Zetkin'in bizden bir şeyler gizlemesi veya bize karşı 'dikkatli' davranmış olması – kesinlikle imkânsız. Ona hiçbir şey gelmediğini ve K. K[autsky]'nin bu soruları tek başına gönderdiğini düşünüyorum.¹ O kendi başına bir şeyler yumurtlamaya bayılır. Tr[oçki] ile ilişkide olduğu çok kuşkulu. "Credo"ya gelince, tanrının yardımıyla, yarın o işe koyulacağım.

K. K[autsky]'ye yazdığınız mektup bana iki ucu keskin bir kılıç gibi görünüyor. ZBCK'nın² basımı, eğer zaman yeterli olmuşsa, Zetkin tarafından durduruldu, ama eğer K. K[autsky] konfe-

*) Yer ve tahmini tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

rans³ fikrinin diğerkleri tarafından *resmen* mühürlemek istendiğini öğrenirse, geri adım atmanın artık mümkün olmadığı sonucunu çıkarabilir ve yaratacağı etki böylece ters yönde olabilir. Fakat beklenen yönde etki yapması da mümkün. Bunu dikkate almak gerekir.

1) Daha nceki mektuplar gibi burada da, RSDİPMK'sının emaneten K. Kautsky, F. Mehring ve K. Zetkin'e bırakılmış paraları söz konusudur.

2) RSDİP MK Yurtdışı Bürosu, Agustos 1908'de RSDİP MK Genel Kurulu tarafından, yurtdışında Parti'yi temsil etmek üzere kuruldu. Görevleri arasında, Rusya'da faaliyet yürüten MK ve yurtdışında mülteci olarak bulunan MK üyeleriyle ilişkilerin sürdürülmesi bulunuyordu; ayrıca yurtdışında Parti için para temin etmekle de görevliydi. Sözü edilen dönemde, Tyszka da SDKPiL adına, beş kişiden oluşan Büro'nun üyesiydi.

3) RSDİP içindeki bütün fraksiyonların katılacağı bir konferans söz konusu ediliyor. Bu konferansta hâlâ  yedieminin emanetinde bulunan paraların serbest bırakılması kararı alınacaktı.

[Berlin, Sonbahar/Kasım ?/1911]*

Zetkin çok acele etmiş olmasına rağmen yarısına kadar bile gelemedi. İmzasız bırakmasının bir anlamı olmayacaktı, boş kâğıdaysa imza atamazdı. O nedenle yazıyı yanına aldı, yarın yani Pazar günü hemen daktiloya çektirecek ve sabahtan M[ehring]'e gönderecek.¹ Bu arada T.K.'ya² (ya da Lenin'e) aşağı yukarı şu içerikte bir telgraf çekmeniz gerekir:

Yediminler önemli kararlar yolluyorlar ve o zamana kadar bir hükme varılmamasını rica ediyorlar.

*) Yer ve tahmini tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

Metni kendiniz yazabilirsiniz. İnzayı ise şöyle atmanız gerekir: *Zetkin adına*.

Adının konmasını ve adına gönderilen telgrafın metninin kendisine bildirilmesini özellikle rica etti.

Teknik Komisyon'un adresinin kendisinde olmadığını söyledi (o belgeler için), ama sanırım K. K[autsky]'de var, o Paris'e gönderebilir.

1) Kuşkusuz, Rosa Luxemburg'un, aşağıdaki metinde içerili düşüncelerine dayanılarak kaleme alınmış bir yazı söz konusu edilmektedir. Bu yazıya, en üstte sayfanın başında, L. Jogiches-Tyszka'nın el yazısıyla bir not düşülmüştür: "Harfiyen alınmamıştır." Bu yazı, Tyszka'nın Klara Zetkin'e mektubu için, R. Luxemburg tarafından Almanca olarak kaleme alınmış bir taslaktır: "Önerim şöyle: 1) C.K 1910'da yaptığı son Genel Kurul toplantısından sonra oluşturulmuş fraksiyonel bir organ olduğu ve bileşimi anlaşmada öngörülen fraksiyonlarla örtüşmediği için, bundan sonra O.K. ile bütün görüşmeler reddedilmeli. (Bilginize: Zira O.K.'da Letonyalılar, Bundçular ve Menşeviklerin dışında, CK'da temsil edilmeyen Troçkistler ve aşırı legalistler de temsil edilmektedir, buna karşılık Polonyalılar ve Leninistler yoktur.) 2) Bundan sonraki görüşmeler ancak C.K.'da temsil edilen gruplarla yürütülebilir. 3) Buna karşılık O.K.'nın kendisinin maddi önerisiyle ilgili olarak gerçekten de kuşkular ortaya çıkmaktadır: Sadece fırsattan istifade, belki de bütün bu saçmalıklardan kurtulmak için, meseleyle daha yakından ilgilenmeye hazır olduğunuzu açıklayabilirsiniz. 4) Amaca uygun olarak sizinle Kautsky arasında şifahi bir anlaşmanın sağlanması ne yazık ki kaçınılmaz. Bu işi yapmak size ne kadar zor gelse de, katlanılması güç olan bu meselenin kesin halledilmesi ihtimali teselli olacaktır. Bundan sonraki gelişiniz uygun bir fırsat sunabilir. Ancak K[autsky] ile anlaşıldıktan sonra, biçimsel ve diğer tereddütler üzerine Bundçuların, Letonyalıların ve Menşeviklerin önerileri -bu öneriler O.K.'nın önerilerini desteklediği ölçüde- cevaplanabilir. Yani ben, O.K.'ya da Çiçerin'e de, dört fraksiyon için yukarıdaki düşünceler doğrultusunda cevap göndermenizi ve sonrasını buraya gelişinize kadar ertelemenizi tavsiye ediyorum. O.K.'nın, 33 bin nedeniyle Enternasyonal'e gönderdiği protestoyla ilgili olarak, aslında adamlar haklılar. Ancak şimdilik resmi bir protestodan kaçınılmasını ve Enternasyonal Büro'ya, son derece nesnel bir açıklama yapmakla yetinilmesini öğütlerim; Lenin'in Büro'ya yönelik atağının önünü kesmek için bu açıklamanın çok yerinde olacağı kanısındayım. L[enin]'in küstahlığından böyle bir şey beklenebilir. Eğer isterseniz bu tatsız işi sizin için üstlenebilir ve açıklama için muhtemel olguları biraraya getirebilirim. NOT. K. K[autsky]'den aldığınız sözleşmenin bir kopyasını gönderirseniz minnettar olacağımı."

2) T.K.= Techniczna Komisja [Teknik Komisyon] (tam adı: Tymczasowa Techniczna Komisja [Geçici Teknik Komisyon], Zagraniczna techniczna Komisja [Yurtdışı Teknik Komisyonu] da denmekteydi; RSDİP MK'sının Paris'te yapılan Haziran müzakereleleri sırasında, Parti yayınlarının basım ve nakliye işlerinde teknik görevleri yerine getirmek için kurulmuştu). Komisyon, biri SDKPiL'in bir temsilcisi olmak üzere üç kişiden oluşuyordu. T.K.'nın çoğunluğu RSDİP'in örgütsel birliğinden yanaydı ve parayı bloke ederek başka şeylerin yanı sıra örneğin gazeteleri (*Zwjezda*, *Social-Demokrat*) için Bolşeviklere verilmesini engellemiştir; zira bunun RSDİP'i örgütsel olarak parçalandığını ve fraksiyon faaliyetini desteklediğini düşünüyordu. Lenin T.K.'nın bu tutumunu **mahkûm** etmiştir.

[Berlin, 25 Kasım 1911]*

Nikolaj-on¹ bulundu, Lenin'in² 'incelemeler'i de.

1) Nikolaj-on[Nikolaj F. Danielson], *İktisat İncelemesi*, St. Petersburg, 1893, s. 353.

2) Vladimir [I] Lenin, *Ekonomik İncelemeler ve Makaleler*, St. Petersburg, 1899. Bu kitaplar -diğer mektuplardan da anlaşıldığı üzere- *Sermaye Birikimi* adlı çalışması için çok önemliydi. Luxemburg 22 Eylül 1911'de Kostia Zetkin'e, bütün gün *Sermaye Birikimi* üzerinde çalıştığını yazıyordu: "1 Aralık'tan 12'sine kadar Saksonya'da her gün ajitasyon yapacağım. Gidesiye kadar bitirmek istiyorum" (AZHP, 63/11a, t.35, k. 132). 24 Kasım'daysa söz konusu çalışma hakkında şunları yazar: "Bu sorunla ilgili olarak bazı ekonomi kitapları okuyorum ve birçok güzel şey keşfediyorum. Örneğin: 1890'lı yıllarda Rus Marksistleri eleştirel beyinlere karşı büyük bir katliam gerçekleştirmişler ve za-

*) Yer ve tarih R. Luxemburg'un L. Jogiches'e yazdığı 25 Kasım 1911 tarihli kartına dayanarak saptanmıştır.

ferleri hâlâ sürüyor. Oysa hasım olarak görülenler, gerçeğe bizim 'muzaffer kilise-miz'den daha yakın duruyorlardı ve Marksizmi daha iyi kavramışlardı. Meseleyi tam olarak halledince bunu açıkca dile getireceğim" (a.g.y., s.137-138). Fakat Rosa Luxemburg o sıralarda bu kitap çalışmasından bağımsız olarak *Leipziger Volkszeitung* için de sık sık yazıyordu. Ancak Parti'nin sol kanadının içinde bulunduğu zor durum ve Parti yönetiminin, solun Parti içinde nüfuz sahibi olmasını engellemeye dönük baskısı burada da yansımaları buldu. Örneğin, 14 Eylül 1911'de Rosa Luxemburg Kostia Zetkin'e şunları yazar: "Dün ve önceki gün L.V. için başyazı gönderdim, fakat yazılar benim şifrem olmaksızın yayınlandı. Belli ki Lensch artık benim göze çarpmamı istemiyor, bunu tercih ettiğim söylenemez, ben kendimden sorumlu olmayı yeğliyorum, fakat karşı çıkmak işime gelmiyor" (AZHP,63/IIa, t.35). 16 Eylül 1911'deyse aynı meseleyle ilgili olarak şunları söyler: "Lensch'le küçük bir çatışma yaşadım. İkinci makalemde olduğu gibi Fraksiyon'a karşı sert bir üslupla yazdığım finali çıkardı. Bunun üzerine ona yazarak, bu koşullar altında kendi adımla çıkmayı, ama hiç olmazsa nasıl gerekli görüyorsam öyle yazmayı istediğimi söyledim. Pes etmeyeceğim: *Principiis obsta* [tehlikeli bir gelişmenin başında direnme -ç.n.]. Ekonomi çalışmam devam ediyor, hem de emperyalizmi temellendireceğim son bölüme geldim. Yolda ifade ettiğim ve senin de hemen doğru olduğunu söylediğin düşüncenin ekonomik yanı üzerinde çalışıyorum. Salt ekonomik kanıtlamalara girişmem beni, Marx'ın *Kapital*'in II. Cildi'nin sonunda, bana uzun süredir tekin görünmeyen, ama ancak şimdi art arda boş laflar bulduğum Marksçı formülere götürdü. Konuyla esaslı biçimde ilgilenmem gerekiyor, aksi takdirde görüşlerimi yapılandırmam mümkün olmaz. Düşünsel bir çalışma olarak beni çok sevindiriyor bu, fakat çok fazla zaman alıyor" (a.g.y., k. 123-124). Rosa Luxemburg 21 Eylül 1911'de Konstantin Zetkin'e yazdığı bir mektupta Lensch'le anlaşmazlığına değinir: "Lensch'le anlaşmazlığım sürüyor... Kendi adımla yazmamı kabul edisiye ve yazılarımı 'gözden geçirmeyeceği'ni resmen açıklayasıya kadar yazmayacağım. Marchlewski şimdi burada, seçimlere kadar yardım için geldi ve sadece Pazar günleri için yazının bu son bölümünün çıkarılmasına bütün redaksiyon (yani o da!) katıldı. Bu dehalar şu hususta görüş birliğindeler: Şu an Fraksiyon'a ya da Bebel'e karşı mücadeleye girişmenin anlamı yokmuş, zira yalnız kalırmışız. Ve bakar mısın -sevinç içindeler- bütün Parti basını (Mehring dışında) bunu yuttu ve sustu... İşte gerekçeler! Eger Parti basını böyle rezilce terbiye edilmişse, biz de böyle olmalıyız ve kahvemizi yudumlarken manevi üstünlüğümüz üzerine küçük nüktelerle kendimizi avutmalıyız" (a.g.y., k. 129-130). Ve 17 Eylül 1911 tarihinde Kostia Zetkin'e şöyle yazar: "Büyük bir ilgiyle çalışınama devam ediyorum ve doğru yolda olduğuma inanıyorum. Sonuçta emperyalizmin ve çelişkilerinin yeni ve tamamen bilimsel kanıtı ortaya çıkacak. Fakat ortaya çıkmadan önce iyice kontrol etmeliyim" (AZHP, 63/IIa, t. 35 k. 114).

[Arnstadt, 4 Aralık 1911]*

Dün Weimar'da toplantıdaydım, fakat sonraki toplantıların adreslerini ancak bugün alabildim.¹

Bugün, yani 4'ünde burada Arnstadt'ta; 5'inde Einsenach, Otel Zimmermann; 6'sında Greiz – bilmiyorum; 7'sinde Erfurt. Otel Erfurter Hof; 8'inde Ilmenau, Otel Ilmenaue.

Diğer adresleri henüz bilmiyorum. "Credo"yu² daha bitirmediğim, Stuttgart'ta son üç günümü migren ağrısıyla yatakta geçirdim. Şu işten kurtulamadığım için çok mutsuzum; Stuttgart'ta bir

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır; Arnstadt Bahnhof-Hotel formu üzerine yazılmış.

gece başına oturmak istedim, aynı Berlin'deki gibi, fakat hiçbir sonuç çıkmadı, çünkü çok yorgundum. Yolda çalışmak için çaba sarf edeceğim.

Matbuat elime geçti.

Şu an Zetkin'in durumu şöyle, K. K[autsky] ile yazışmalarından fazla bir şey beklemiyorum.

Belli etmemesine rağmen *bu hikâyeden bıkkınlık geldiği* açıkça görülüyor. Bu arada çok sinirli, en ufak bir sebeple patlıyor. K. K[autsky]'ye Troçki'den gelen değersiz kâğıt parçası nedeniyle destan gibi bir mektup döşendi ve T[roçki]'ye karşı onların "Açıklama"sının tümünü yöneltti. Troçki'yi bu kadar önemsemesi gerektiği konusunda onu ikna edemedik. Genel olarak şu sıralar onun yazışmalarından fazla bir şey beklenmemesini tavsiye ederim. ZBCK'ye gelince, önerildiği üzere ona metni verdim.

Bu arada Kafkasya örgütü K. K[autsky]'den, seçimler için *aci-len* 1000 gümüş ruble *talep etti*.³ Zetkin de o da ret cevabı veremeyi kararlaştırdılar.

1) Bu mektup, Rosa Luxemburg'un, Reichstag seçimleri için yürütülen kampanya çerçevesinde çıktığı bir ajitasyon gezisinde yazılmıştır. İlk başta seçim konuşmaları farklı planlanmıştı, sonradan değişmiş olmalı. Çünkü Rosa Luxemburg 29 Kasım 1911 tarihinde Kostia Zetkin'e yapacağı ajitasyonun 'gezi planı' hakkında şunları yazar: "1 Aralık'ta Leipzig'te olacak; 2'sinde Markranstaedt'te, 3'ünde Halle/Saale'de, 4'ünde Eisenberg'te, 5'inde Meuschwitz'de, 6'sında Altenburg'ta, 7'sinde Schmölle'de, 8'inde Plauen i.V.'de, 9'unda Netzschkau'da, 10'unda Ellenfeld'te, 11'inde Dresden-Pieschen'de, 12'sinde Pirna'da, 13'ünde Berlin Nowawes'de konuşacağım. 14'ünde Berlin'de 1. Seçim Bölgesi Düwell'de konuşma yapacağım, sonra yeni yıla kadar bitmiş oluyor. Ocak'ta ayın 3'ünden 11'ine kadar her gün konuşacağım" (AZHP, 63/IIa, t.35 k.144-145). Ajitasyon gezisini sürdürürken 2 Aralık'ta yazdığı bir başka mektuptaysa, "Dünkü toplantıda Fraksiyonumuza şiddetle saldırdım, büyük alkış aldı. Bunu bütün toplantılarda yapacağım," (a.g.y., k. 155-156) diye yazar. 4 Aralık tarihli mektubuysa şöyledir: "Bütün toplantılarda Fraksiyon'a karşı sert eleştirilerim büyük bir onay görüyor. Lensch, daha Leipzig'te hakkımda iki mahkeme açılabileceğini söyledi, ben böyle düşünmüyorum" (a.g.y., 160-161). 9 Aralık'ta Plauen'dan şunları yazar: "Anneden [Klara Zetkin] gelen, Yönetim Kurulu'nun Franziskus'u [Mehring] haşladığı yönündeki haber beni çok öfkeliendirdi. Bu çeteye karşı sessiz sedasız yerinde oturmak istemiyorum. Dün burada yapılan devasa toplantıda (burada daha önce böylesi hiç olmamış) Bebel'e karşı son derece sert sözler ettim ve insanlar coşkuyla onayladılar. Önümüzdeki hafta da Berlin'de 1. seçim bölgesinde konuşacağım, büyük ihtimalle daha sert olacak üslubum. Onları açık bir tartışma için yuvalarından çıkaracağım mutlaka" (a.g.y., k. 168-169).

2) Yine RSDİP MK'sının paraları ve Bolşeviklerin ilettiği talepler konu edilmektedir. 1912 Şubat başı Lenin özel olarak bu amaçla, Kautsky'den paranın bir kısmının

Bolşevikler için serbest bırakılmasıyla ilgili görüşmelerin ne durumda olduğunu öğrenmek üzere Berlin'e geldi. Bu sırada Rosa Luxemburg'u da defalarca ziyaret etti. 1912 Şubat başında Konstantin Zetkin'e yazdığı mektupta Luxemburg şunları söyler: "Dün Lenin geldi, şimdiye kadar bu dördüncü gelişi. Onunla konuşmak hoşuma gidiyor, çok zeki ve kültürlü, fakat son derece çirkin bir yüzü var, ama ben o yüzü seyretmeyi seviyorum... Zavallı Mimi... Lenin'i çok etkiledi, böyle heybetli hayvanları ancak Sibiry'a'da görmüş, gerçek bir *'barskij kot'*, muhteşem bir kedi olduğunu söyledi" (AZHP, 63 IIa, t.36, k.41).

3) RSDİP MK'sının üç yediemin tarafından yönetilen paralarını konu ediyor.

[Berlin, 1912 Ocak sonu-Şubat başı]*

Kasa için parayı hazır tutmak amacıyla bazı adımlar attım. İşsizlere gelince, öyle sanıyorum ki sendika¹ nasılsa ödeyecek, çünkü *bizim* şu anki koşullarımız altında, kitlelerden örgüte üye olmasını bekleyemeyeceğimizi görecektir. Ayrıca bizde sendikaların Parti'yle bir dereceye kadar birlik oluşturduğunu ve Parti'nin yıkım dönemlerinde sendikaları temsil ettiğini anlatmak gerekir. Bu amaç için Hollanda sendikalarından da bir şeyler alınabileceğini düşünüyorum, ben aracılık edebilirim; Julek [Marchlewski] bu hususta bana yazılı başvuruda bulunmalı. Buraya geldiğinde konu hakkında konuşabiliriz.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

Şu an yazmakta olduğum seçimler üzerine makaleyi gönderir göndermez “Credo”ya girişeceğim.²

Kaleme aldığım bildiride³ ‘Pipcio’ya⁴ karşı fazla sert sözler olabilir (“sağlıklı bir partide o, yirmi dört saat içinde ihraç edilirdi”, vs.).⁵ Adamların bu söylenenlerden, onun Parti’den atılmasını istediğimiz sonucunu çıkarmamaları gerekir.

1) O sıralarda mali durumu son derece kritik olması sebebiyle yayın ve sendikal faaliyetlerini de sınırlamak zorunda kalan SDKPiL için Alman sendikalarından yardım alma girişimi söz konusu ediliyor.

2) *Czerwony Sztandar*’ın 1912 yılının Mart sayısında anonim olarak yayınlanan iki makale kastediliyor. Bunlardan “Wobek wyborow” adıyla yayınlanan ilki (başyazı) IV. Duma seçimleriyle ilgiliydi; “Po bitwie” isimli ikinci makaleyse kısa süre önce yapılan Reichstag seçimlerinin siyasal bilançosunu çıkarıyordu. Dikkat: “Rosa Luxemburg’un İlkbasımlar Bibliografyası”nda yer almamıştır. İkinci makalede R. Luxemburg, Alman sosyal-demokrasisinin Ocak 1912’de kazandığı büyük seçim zaferinin (4 milyon 250 bin oy ve 110 milletvekili) altını çizmektedir; Luxemburg, belki de kısa süre sonra SPD’nin Reichstag’ta çoğunluğa sahip olacağı günün geleceğine işaret ediyor, fakat “proletaryanın kaderini belirleyecek büyük sorunların parlamentoda çözülmeyeceği”ni vurgulayarak “ancak halkın omuzlarında yükselecek bir devrimin, milyonlarca emekçinin kurtuluşunu gerçekleştireceğini, bunu yapabilecek tek gücün bu olduğu”nu söylüyordu. Rosa Luxemburg’un kapıldığı siyasal kaygının dolaylı ifadeleriydi bunlar. Zira Luxemburg, sosyal-demokratların kazandığı büyük seçim zaferinin Parti içinde oportünist eğilimlerin, ‘parlamenter kretinizm [eblehlik –çn.]’ gibi sert bir nitelendirmeyle gözler önüne serdiği parlamenter hayallerin güçlenmesine katkı sağlayacağından korkuyordu. Bu konu hakkında Şubat 1912’de Kostia Zetkin’e şunları yazdı: “Haklısın, şimdi parlamenter kretinizm tehlikesine karşı sistemli bir çalışma yürütmek gerekiyor. Önce bunu nasıl ele almak gerektiğini düşünmem lazım. Fakat bana öyle geliyor ki, öncelikle bizim anladığımız anlamda bir eylem programı için ajitasyon yapmalıyız. Bu bağlamda dünkü makalenin basın tarafından da tekrar basılmasını umuyorum. Aksi halde radikallerimiz -*Leipziger Volkszeitung*’da- donup kalmış gibi hep aynı şeyi söyleyecekler: Olduğumuz gibi kalalım, yeni taktikler benimsemeyelim. Oportünizm karşısında bayrak olarak, sadece ‘doğruluğu kanıtlanmış eski taktik’ safsatasını tekrarlayan sürekli savunma da bundan ibarettir. Ben tam tersine bugün bizim, hareketi son derece güçlü biçimde ileri itmemiz, daha fazla eylemlilik ve saldırı talep etmemiz gerektiğini düşünüyorum. Ne yazık ki Duncker toplantıda, başkanlık seçimleri sorununda şimdiden belli tavizler vermeye hazır olduğunu gösterdi. Herhalde bunun adı yine akıllı politika oluyor. Oysa ben daha en baştan mümkün olduğunca sert bir üslupla, bu meselenin bizim umurumuzda bile olmadığını söylememiz gerektiğini düşünüyorum. İlk anda bizimkilerde bile kızgınlık uyandırması mümkün, ama zamanla kendisini kabul ettirecek ve akılların başlara gelmesini sağlayacaktır. Şimdi sorunlara ilişkin toplantılar yapmak çok önemli. Burada Berlin’de bir toplantı yapıp yapınama konusunda henüz karar veremedim. Aslında böyle bir toplantı etkili olurdu. Fakat kendimi yine bu kadar parçalamayı yazık buluyorum. Sonuçta yine ekonomiyle ilgili çalışmamı sürdürmem gerekiyor!” (AZHP 63/IIa, t. 36, k. 5-8). Luxemburg’un kaygılandırıran konulardan biri de, gerektiğinde SPD içinde sol kanadın görüşlerinin propagandasının yapılabileceği bir basın kürsüsü bulmaktı. Bu dönemde kaleme alınan bir mektupta konuyla ilgili olarak Kostia Zetkin’e şunları yazıyordu: “Şimdi ne olacağı konusunda henüz net bir düşüncem yok. Basının tutumu berbat. Tabii ki *Göppinger* gazetesinin çatışmanın temel pozisyonu olarak değerlendirilmesi mümkün değil, en azından küçük bir taşra gazetesi olduğu için böyle. *Bremer* gazetesi-

nin ise sağı solu belli değil ve aslında çok fazla etkisi de yok. *Leipziger Volkszeitung*'la ne olacağını Lensch bugün bana bildirecekti, ama gelmedi. Bugünlerde ona güvenip güvenemeyeceğimi, güveneceksem, bu güvenin nereye kadar olacağını öğreneceğim. Ama güvenemeyeceksem başka bir dayanak aramak gerekecek. Sonra bir de toplantılar var. Ama pes etmeyeceğim" (AZHP 63/IIa, t. 36, k. 1.).

3) 5 Şubat 1912 tarihli "Varşova Mahalle Meclisleri'ne Komünike" kastediliyor. SDKPiL Merkez Yönetim Kurulu tarafından imzalanan bu kapsamlı doküman (on iki daktilo sayfası) basılmamış, bir genelge olarak Parti içinde dağıtılmıştır. Şimdiye kadar bu metnin yazarının Rosa Luxemburg olduğu bilinmiyordu. "Komünike", SDKPiL Merkez Yönetim Kurulu adına, SDKPiL Varşova-Örgütü *Semt Konferansı'nın* 10 Aralık 1911 tarihinde aldığı kararlara ve bu konferansın, Merkez Yönetim Kurulu'yla ilgili olarak Parti'nin 'Zaradowecy' (Yönetim Kurulu Taraftarları) ve 'Sapmacılar' ya da 'Bölücüler' olarak bölünmesini başlatan muhalif önlemlerine karşı tutumunu ilk kez ayrıntılı olarak gözler önüne seriyordu. Bölünme Kasım 1916'ya kadar sürmüş, daha sonra SDKPiL'in iki kanadı birleşmiştir. "Komünike"nin metni için bkz. AZHP 9/II/92, k. 52-67.

4) Büyük ihtimalle Yozef Unszlic'ten söz ediliyor.

5) "Komünike"nin son metninde bu bölüm şöyleydi: "Her normal partide, parti tüzüğünün, hiçbir yükümlülük getirmeyen bir 'kâğıt parçası' olduğunu söyleyen biri, şiddetli bir öfkeye sebep olur ve kendisi partiden ayrılırdı" (AZHP, 9/II/92, k. 54).

[Berlin, 20 Şubat 1912]*

Bremer'le¹ henüz görüşmemiş olmam iyi oldu. Dün akşam bu meseleyle ilgili olarak Henke bana geldi. Bugün öğleden önceyse Lensch geldi ve *Balotaj/İkinci Oylama Anlaşması*² hakkındaki makaleyi istedi. Elbette ki vereceğimi söyledim ve Bremer'li basmak zorunda kalacak.

Bu arada, yeni bir haber: Mehring, Klara'ya K. K[autsky]'nin şöyle dediğini söylemiş: *Rosa yine patlatacak, o zaman ben de onun karşısına çıkacağım.* Bu yeniden düello olacak demektir.³ Fakat şimdilik bundan kimseye bahsedilmesin.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

1) *Bremer Bürger-Zeitung*, SPD'nin Bremen'de yayınlanan günlük gazetesi; gazete o sıralar *Leipziger Volkszeitung*'un yanı sıra Parti'nin sol kanadının elinde bulunuyordu. Gazetenin redaktörü Alfred Henke'ydi.

2) R. L[luxemburg], "Balotaj Taktiğimiz", *Leipziger Volkszeitung*, 18 Şubat, 1, 2, 4 Mart 1912, No: 50-53. Daha sonraları broşür olarak "Parti Yönetim Kurulu'yla Liberal Halk Partisi Arasında Balotaj Anlaşması" başlığıyla yayınlandı. Rosa Luxemburg yoldaşın makalesi (*Leipziger Volkszeitung*, 11, Şubat 1912), Berlin, 1912, *Vorwärts*, 36 s. 19 Şubat 1912'de Rosa Luxemburg Kostia Zetkin'e şöyle yazıyordu: "Ne çalıştığımı soruyorsun. Her gün öğleden önceleri ve yemekten sonra dörde kadar ekonomiyle ilgili çalışmamı sürdürüyorum. Daha sonra Polonya'yla ilgili çalışıyorum ya da bir şeyler okuyorum. Ayrıca şu sıralar Balotaj Anlaşması üzerine yazınam gerekiyor. Çalışmam fazla hızlı gitmiyor, günde ancak on-on iki sayfa yazabiliyorum, zira çok düşünmem gerekiyor. Fakat yine de epeyce ilerliyorum" (AZHP, 63/IIa, t. 36, k. 65).

3) Rosa Luxemburg'la K. Kautsky arasında 1910'da basında yapılan genel grev ve Parti taktiği üzerine tartışma ima ediliyor. Bkz. Mart-Eylül 1910 arasındaki mektuplar.

[Berlin, 1 Mart 1912]*

Julek [Marchlewski] ihtiyarla¹ buluştu ve onu işledi. Salı günü Yönetim Kurulu'na başvurdu.

Ama *henüz bu konunun görüşülmediği* söylendi. Dün Julek'e yeni bir hamle yapmasını söyledim. Arons² yarın, Cumartesi günü onu çağırmış.

Görüldüğü kadarıyla makaleler başarılı oldu. İlki şimdiden basılmış (şifreyle)³ durumda. Onu göndereceğim.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

1) Bahsedilen A. Bebel'dir (konuşma SPD'nin SDKPiL için maddi yardımla ilgiliydi). Bkz. daha önceki mektuplar.

2) Leo Arons (1860-1919), aktif sosyal-demokrat ve önde gelen fizikçi; zengin biri olarak SPD'nin işçiler arasında yaptığı bilinçlendirme çalışmasını birçok kez maddi olarak desteklemişti. R. Luxemburg aracılığıyla SDKPiL'i de destekliyordu (özellikle 1905-1907 arası devrimci yıllarda). Burada söz konusu olan şu meseledir: SDKPiL'in IV. Dünya Seçimleri için acil paraya ihtiyacı vardı ve o sıralar Parti'nin kasası bomboştu. Bu nedenle SDKPiL yönetimi Alman ve Avusturya sosyal-demokrasisine başvurarak mali destek talebinde bulunmuştu. 1912 yılına ait birçok mektup, daha sonra Alman partisinden gelen mali destekle ilgilidir. Avusturya partisiyle ilgili olaraksa durum daha karmaşıktı; SDKPiL'e 3.000 Mark yardımda bulunma sözü vermelerine rağmen, o sıralarda Parti'nin kendi giderleri çok fazla olduğu için, paranın borç olarak alınması istenmiş (daha doğrusu, V. Adler istemiş) ve daha sonra ödeme sözü vermişlerdi. Para kişisel çıkarlarını gözetmeyen Arons tarafından (şahsi bağışıyla birlikte) ödendi. Bkz. V. Adler'in J. Marchlewski'ye yazdığı 20 Mart 1913 tarihli mektup. AZHP, 9/II-93, k. 43-44.

3) R. [Luxemburg], "Balotaj Taktiğimiz", *Leipziger Volkszeitung*, 29 Şubat, 1, 2, 4 Mart 1912, Sayı 50-53. Aynı zamanda bkz. 20 Şubat 1912 tarihli mektubun 2. dipnotu. Makaleler, Reichstag için balotaj sırasında SPD yönetimiyle 'İlerici Halk Partisi' adlı burjuva-liberal grup arasındaki anlaşmamın eleştirisini içeriyordu.

[Berlin, 1912 yılı Mart ayının ikinci yarısı]*

Berlin Seçim Dernekleri Birliği'nden, Eug. Ernst¹ imzalı son derece nazik bir *duyuru* aldım; Genel Kurul benim makalemin² basılmasını kararlaştırmış ve basım için benden izin istiyorlar. Leipzig'lilerin bu konu hakkında benimle görüştüklerini ve onlara başvurmaları gerektiğini söyledim.³

Lensch bu maksatla bugün Leipzig'e gidiyor.

1) Eugen Ernst (1864-?), o sıralarda Berlin Parti Örgütü'nün ve Berlin'de Parti yayınevi *Vorwärts*'in başında bulunuyordu.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

2) İlerici Halk Partisi'yle yaptığı seçim anlaşması nedeniyle SPD yönetimini eleştiren "Balotaj Taktiğimiz" adlı yazı dizisi kastediliyor: *Leipziger Volkszeitung*, 29 Şubat, 1, 2, 4 Mart 1912, Sayı 50-53.

3) Sonuçta bu makaleler Leipzig'de değil, Berlin'deki Vorwärts Yayınevi'nden broşür olarak çıktı. "Parti Yönetim Kurulu ile Liberal Halk Partisi Arasında Balotaj Anlaşması", R. Luxemburg yoldaşın makalesi, Berlin, 1912, *Vorwärts*, 35 s.

[Berlin, 5 ve 19 Nisan 1912]*

Yazı bitti.¹

Mehring K. K[autsky] ile mektupla kavgaya tutuştu.² Bebel M[ehring]e karşı *Neuen Zeit*'da³ yazıyor. M[ehring] Yönetim Kurulu'na en üst seviyeden 'davet edildi' ve bana yakınlaşma çabalarını sürdürüyor.* Susturulmasına izin vermeyecek ve *Neue Zeit*'ı bırakmaya hazır!

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

1) [R. Luxemburg], "Swiğto Majowe", *Czerwony Sztandar*, Nisan 1912, Sayı 181, s. 1.

2) Bu bağlamda bkz. R. Luxemburg'un F. Mehring'e yazdığı 19 Nisan 1912 tarihli mektup, "Listy Rosa Luxemburg do Franciszka Mehringa", *Z pola walki*, 1969, Sayı 1/45, s. 162-163.

3) August Bebel, "Düzeltilme ve Tamamlama", *Neue Zeit*, 5 Nisan 1912, Sayı 87-89. Bu, [Mehring]'in *Neue Zeit*'in 5 Nisan 1912 tarihli 27. sayısının 1-4 sayfalarında yayınlanan "Marx ve Liebknecht Hakkında Bazı Düşünceler" adlı makalesine karşı bir polemikti. Bebel'in Mehring'in yazısını bu kadar sert eleştirmesinin sebebi, Mehring'in SPD yönetiminin İlerici Halk Partisi'yle yaptığı Balotaj Anlaşması'm, Marksist ilkelerden cayma olarak eleştirmesiydi. Mehring Bebel'in eleştirisine cevap olarak, Parti Yönetim Kurulu'na 19 Mayıs 1912 tarihli bir mektup yazarak bu koşullar altında, *Neue Zeit*'a yıllardan bu yana düzenli olarak yazdığı yazıları artık yazamayacağını bildirdi. (Bkz. J. Schleifstein, *Franz Mehring. Marksist Çalışmaları, 1891-1919*, Berlin, 1959, s. 58.)

4) 17 Nisan 1912'de Rosa Luxemburg Kostia Zetkin'e şunları yazar: "Mehring'den, K. Kautsky'le benim hakkımdaki makale nedeniyle mektupla fena kapıştığı, *N.Z.*'ta Bebel'in ona karşı çıktığı, Yönetim Kurulu'na karşı patlama noktasına geldiği, artık K. K.'yı 'bataklık' saydığı, kendisiyle 'Röschén'in [Rosa'nım -ç.n] önderliğinde 'yeni bir sol'un yükselmeye başladığı düşüncesinde olduğu yönünde haber aldım. Bu çok hoşuma gitti. Mehring'in K. Kautsky'den tamamen kopmuş olması dava için son derece yararlı" (AZHP, 63/IIa, t. 36, k. 167).

[Berlin, yaklaşık 10 Nisan 1912]*

Şu an muhalefet üzerine yazıyorum. *Taslak* bittiğinde, olayların dökümü için size yazacağım. Daha önce sözünü ettiğim sebepten dolayı (üç kez ortaya çıkınam imkânsız, bu epeyce zor olacaktır) V[orwärts] için yazıyorum, eğer T[roçki] ve PPS bir şey diyecek olursa V[orwärts]'le birlikte ağızlarının payını vermenin daha iyi olacağı kanısındayım.¹ Doğru bulduğum şeyleri yapıyorum, başka türlü davranınam mümkün değil. Ayrıca sürekli skandallar nedeniyle ve *Sprawa Rob[otnicza]* için Almanlara gönderilmem doğru değil.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

1) II. Enternasyonal'in Enternasyonal Sosyalist Bürosu için Lenin'in kaleme aldığı rapor, Bolşevikler tarafından Ocak 1912'de Prag'da toplantıya çağrılan Bütün Rusya Parti Konferansı bünyesindeki Enternasyonal Sosyalist Büro'nun 18 Mart 1912 tarihli genelgesiyle gönderilmiş ve 26 Mart 1912 tarihli *Vorwärts*'de yayınlanmıştır (Sayı 71, 1. Ek, s. 1). Raporla birlikte L. Troçki'nin Bolşeviklerin hareketini eleştiren ve Bolşeviklerin dışındaki gruplar adına bu ayrılıkçı konferansı protesto eden -anonim- yorumu da yayınlanmıştı. *Vorwärts* Lenin'in polemik cevabını yayınlamayı reddettiği için Bolşevikler bu cevabı, Nisan 1912'de "*Vorwärts*'in Anonimliği ve Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi'nin İçinde Bulunduğu Durum" ([Paris] 1912) adıyla broşür biçiminde basular. Gerek Lenin'in raporunda, gerekse bu rapora karşı polemige girişen Troçki'nin yorumunda düzeltmeler yapmak için *Vorwärts* 30 Mart 1912'de (Sayı 76, s. 3), R. Luxemburg tarafından kaleme alınan ve SDKPiL'in görüşlerini dile getiren bir açıklamayı "Rus Parti Haya-undan" ismiyle bastı (dikkat: "Rosa Luxemburg'un İlkbasımlar Bibliyografyası"da yer almamıştır). *Vorwärts* 30 Mart tarihli bir notla 2 Mart tarihli sayıda yayınlanan raporla bağlantılı olarak, "SDKPiL yönetim çevrelerinden", Prag Konferansı'na karşı SDKPiL'in tutumunun bilinmediğinin doğru olmadığını, zira RSDiP'nin örgütsel problemleriyle ilgili olarak birçok kez görüşlerini açıkladığını belirten bir açıklama aldığını bildirmişti. SDKPiL'in 30 Mart tarihli sayıda yayınlanan açıklaması şu saptamaları yapmaktaydı: "Parti'nin şu anki krizi hakkında Polonya sosyal-demokrasisinin tutumunun bilinmediği yönündeki 'iddia', gerçekleri ifade etmemektedir. Yukarıdaki protestoda birleşen grupların görüşmesi gerçekleşmeden önce, evet, bu protestonun konusu olan söz konusu konferans henüz hazırlık aşamasındayken, Polonya ve Litvanya sosyal-demokrasisi iki kez, gerek Merkez Komiteleri'nin kararlarıyla, gerekse Parti içindeki durumda ilgili bir açık mektupla bu Leninist girişime karşı çıkmış ve bu fraksiyonel etkinliğin gerçek karakterini göstermiş ve katılmayı da reddetmiştir." Açıklamada aynı zamanda, 26 Mart tarihinde *Vorwärts*'de yayınlanan protestonun tek yanlı olduğu ve bu sebepten dolayı SDKPiL'in bu protestoya katılmadığı vurgulanıyordu. Protesto tek yanlıydı, çünkü sadece Lenin'in başını çektiği gruptan kaynaklanan sol ayrılıkçı eğilim mahkûm edilmiş, tasfiyecilerden kaynaklanan ayrılıkçı faaliyetten hiç söz edilmemişti. Oysa SDKPiL, salt Parti'nin sol kanadına yönelen protestonun siyasal kaosu büyüteceği ve sadece oportünistlerin işine yarayacağı görüşündeydi: "Böyle bir girişimin, tasfiyeciliği güçlendirerek yeni bir bölünmeye yol açacağım, iddiaya göre Parti'nin bütününün temsil edilmesini gerçekleştirecek yeni bir konferans toplama eğiliminden anlıyoruz. ... Bizim tutumumuza gelince, kısaca şudur: Biz hem solun, hem sağın bölme girişimlerine; gerek radikalizmin yararı iddiasıyla uygulanan, saçma yumruk politikasının ihraçlarına, gerekse sözümona hoşgörü yararına yarıdakılığa karşıyız. Bu iki bakış açısını aynı zamanda dikkate alan bir Parti konferansı toplanmadığı sürece Rus hareketi içinde barış ve birlik ortamına dönüşemeyecektir." Söz konusu makale, RSDiP'in örgütsel sorunları karşısında, bütün Rusya sosyal-demokrasisi içinde örgütsel birliği her ne pahasına olursa olsun korumaya çalışarak SDKPiL'in görüşlerini klasik biçimde dile getirmekteydi, ki bu tutum -söylemekte yarar var- V.İ. Lenin tarafından birçok kez eleştirilmiştir.

[Berlin, yaklaşık 1 Temmuz 1912]*

Şu an içinde bulunduğum ruh hali itibariyle, broşürün elimden düşündüğüm kadar çabuk çıkmayacağını görüyorum.¹ O yüzden tatili bir ay erteledim.² Perşembe sabahı üç günlüğüne gitmek zorundayım.³ Çalışmayı geciktirmemek için, Perşembe'ye kadar hiç olmazsa programı yazmak istiyorum.⁴ Yani hemen (sabah erkenden) ayrıntılı bilgi istiyorum.

1) R. Luxemburg'un SDKPiL içinde aylık üzerine bir broşürü söz konusudur. Ancak bu broşürün yayınlanmasından daha sonra vazgeçilmiştir.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine ve Kostia Zetkin'e yazılmış olan 2 Temmuz 1912 tarihli mektuba dayanarak saptanmıştır (AZHP 63/IIa, t. 36, k. 264).

2) R. Luxemburg tatilini (Temmuz'dan Ağustos'a) erteleyeceğini, 2 Temmuz tarihinde Konstantin Zetkin'e de yazmıştı.

3) Konstantin Zetkin'e yazdığı 2 Temmuz tarihli mektuptan anlaşıldığı üzere R. Luxemburg, doğum gününde (5 Temmuz) Klara Zetkin'i ziyaret etmek üzere Perşembe sabahı Stuttgart'a gitti. 7 Temmuz'da Berlin'e geri döndü (AZHP 63/IIa, t. 36, k. 264, t. 37, k. 11-12).

4) SDKPiL'in IV. Devlet Duması seçimleri için seçim programı söz konusu ediliyor. 11 Temmuz tarihinde Rosa Luxemburg Konstantin Zetkin'e şöyle yazıyordu: "Çalışıyorum [*Sermayenin Birikimi* üzerinde], fakat Polonya çalışmasını tamamen bırakmam mümkün değil, şimdi orada, seçimlerden önce sıcak zamanlar yaşanıyor ve ben de üze-rime düşeni yapmak zorundayım" (AZHP, 63/IIa, t. 37, k. 15).

[Berlin, 9 Temmuz 1912]*

Plehanov'a mektubu ekliyorum; onu postaya verin.¹ Memorandumumuzun bir nüshasını ona göndermenin; 1) onu komisyona alma önerisinin bizden geldiğine inanması, 2) bizim ayrıntılı açıklamamızdan kendi tutumu için ipuçları ve argümanlar çıkarabilmesi için yararlı olacağını düşünüyorum.

1) Bu mektubun el yazması Leningrad'ta Plehanov-Arşivi'nde muhafaza edilmektedir.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine ve G. Plehanov'un mektubunun (Dipnot 1) tarihine dayanarak saptanmıştır.

Değerli Yoldaş,

Alman Parti Yönetim Kurulu'nun, seçim kampanyası nedeniyle Rusya'daki sosyal-demokrasiyi mali bakımdan destekleme niyetinde olduğunu biliyor olmalısınız. Burada zor olan, bölünmelere ve fraksiyon mücedelelerine rağmen bir bütün olarak hareketin çıkarlarını koruyan bir paylaşırma modeli bulabilmektir. Polonya partimiz önce Letonya partisiyle birlikte hareket etmiş ve Alman partisinin yönetim kuruluna, parayı beş eşit parçaya bölerek, üçünü üç ulusal organizasyona, üçte ikisiniyse Rus örgütüne vermeyi ve -Bolşeviklerle Golos'çular arasında fraksiyon kavgalarına yol açmamak için- Ruslara düşen kısmın doğrudan Duma fraksiyonuna verilmesini önermiştir. Alman partisinin yönetim kurulu bu önerinin en akla yatkın öneri olduğunu kabul etmiş görünüyordu. Ancak bu arada Letonyalıların tavrı Yahudi Bund'u tarafından tamamen değiştirilmiş olmalı ki, Alman yönetim kuruluna Golos'çular tarafından dikte ettirilmiş yeni paylaşırma koşulları önerdiler.

Bunun üzerine Partimiz, içeriğini ekteki suretten görebileceğiniz yeni öneriler yapmak zorunda kalmıştır. Asıl mesele Alman partisi yönetim kurulunun davetine uyarak Paylaşırma Komisyonu'na -uzlaştırıcı- üçüncü kişi olarak katılmayı kabul etmenizdir. Bu durumda sadece siz çift adaylık tehlikesine engel olabilir ve Alman partisinin gözünde Rus hareketinin moral itibarını bir ölçüde koruyabilirsiniz.

Sizi temin ederim ki, para desteği uğruna yapılan bütün bu kavgalar, Rus partisinin yurtdışındaki saygınlığını hiçbir şekilde yükseltmemektedir. O yüzden sizden, bu meseleye şahsen katılım için hazır olduğunuzu açıklamanızı rica ediyorum.

Parti selamlarıyla
Sizin Rosa Luxemburg

Bu arada: Ekteki yazıyı derhal geri göndermenizi rica ediyorum, çünkü elimde sadece bir nüsha var.

(Archivum Domu Plechanowa, Leningrad; [Plehanov Hanesi'nin Arşivi] inw. 800, jedn, No. B. 74.3).

Bu mektuba, SPD Yönetim Kurulu'na yazılmış, SDKPiL Yönetim Kurulu adına J. Marchlewski-Karski tarafından imzalanmış bir yazının tarihsiz bir kopyası eklenmiştir. Yönetim Kurulu'nun bu yazısında, Letonya sosyal-demokrasisinin 24 Haziran 1912 tarihinde Alman yönetim kuruluna iletilen önerisi eleştirilmekte ve seçim kampanyası için gönderilecek paraların paylaşırılmasıyla ilgili görüş belirtilmektedir. Mektup, paranın RSDiP içindeki çeşitli eğilimlere dağıtılması üzerine bir konferans veya görüşme yapılmasının bölünme eğilimlerini güçlendireceğini saptamaktaydı (Letonya sosyal-demokrat partisi Rus toprakları üzerinde bulunan on bir sosyal-demokrat fraksiyon ve grubun temsilcilerinin bu konferansa çağrılmasını önermişti). Bu durumda Alman partisi uzun süre grupların görüş ayrılıklarının ayrıntılarıyla uğraşmak zorunda kalacaktır.

O yüzden SDKPiL, toplam paranın beşte üçünün, RSDiP fraksiyonları içindeki anlaşmazlığın çözülmesini beklemeden üç ulusal sosyalist gruba -SDKPiL, Letonya sosyal-demokrasisi ve Bund- verilmesi önerisinde bulunmaktadır; paranın kalan beşte ikisi, biri Leninist çizginin temsilcisi, biri Golos (Martow çizgisi) temsilcisi ve biri de 'iki tarafın da tekyanlılığı ve ayrılıkçı eğilimlerine şiddetle karşı çıkan' Plehanov olmak üzere üç kişilik bir heyete teslim edilmesini önermektedir. Archivum Domu Plechanowa, Leningrad; inw. 3972, jedn. Nr.G.15.4.)

*[Berlin, yaklaşık 22 Temmuz 1912 sonrası] **

Bruhns¹ meselesi yolunda, broşürü gönderdi, hesabı ben ödedim (yani 12 M. alacağım var).

Yönetim Kurulu'nun cevabı beni şaşırttı,² belki de PPS için daveti Plehanov'a borçluyuzdur.

Her koşulda sert bir biçimde terslenmeliler.³ (Almanların⁴ bariz yaltakçıları olan Lenin yandaşlarının buna rıza göstermelerini *mümkün* görüyorum ben, bu durumda gemide biz yalnız kalıyoruz⁵ demektir.)

*) Yer ve tarih gerek metnin içeriğine dayanarak, gerekse SPD Yönetim Kurulu'nun 22 Temmuz 1912 tarihli mektubunun yardımıyla saptanmıştır.

Eğer migrenim tutmasaydı program⁶ bugün biterdi. Yarın sabah teslim edebileceğimi umuyorum. Bitirir bitirmez telefon edeceğim.

1) Bernhard Bruns, Berlin'de Parti'nin matbaası ve yayınevi Vorwärts'in müdürüydü. SDKPiL Almanca yayınlarını sık sık burada bastırıyordu. Rosa Luxemburg'un "Parti Yönetim Kurulu ile Liberal Sol Parti Arasında Bloka Anlaşması" adlı broşürü söz konusu ediliyor. Berlin, 1912, Vorwärts, s. 36.

2) SPD'nin SDKPiL'in Yönetim Kurulu'na yazdığı IV. Duma seçimleri için çift aday gösterilmesinden kaçınmak ve SPD'nin seçim kampanyası için vermek istediği parayı bölüştürmek için Rus İmparatorluğu'nda faaliyet gösteren on bir grup ve fraksiyonun katılacağı bir konferans toplama amacının ifade edildiği 22 Temmuz 1912 tarihli yazı kastediliyor (AZHP 9/11-93, k.78).

3) SPD Yönetim Kurulu'nun bu yazısına Rosa Luxemburg tarafından kaleme alınmasına rağmen SDKPiL Yönetim Kurulu adına A. Warski tarafından imzalanmış, cevap niteliğindeki taslak, SDKPiL arşivinde mevcuttur (CPA IM-L Moskova, zesp. 209, inw. 2, jedn. Nr. 965). Bu mektup SDKPiL'in, SPD tarafından planlanan on iki sosyal-demokrat grubun katılacağı konferansı, aşağıdaki sebeplerden dolayı reddetmek zorunda olduğunu beyan ediyordu: "1) SDKPiL, RSDiP'in birliğinin kesinlikle bozulmamasıyla ilgili olarak Alman yoldaşların sarf ettiği her sözcüğün, bu partinin oportünist kanadı tarafından, fraksiyon mücadelesinde kendi çıkarları yararına kullanılacağı ve mücadele adına alınan paranın şimdiye kadar maddi olanak bulamadıkları için gerçekleştirmedikleri kendi parti konferanslarını hemen yapmak için kullanılacağı kanaatinde. 2) PPS [Solu] SDKPiL'in parçası değildir, o nedenle de SDKPiL'e verilecek paradan pay alamaz. Bu davet-Yönetim Kurulu'nun öğrendiğine göre- SDKPiL'in Plehanovcu çizgiye de para verilmemesini önerdiğini öğrenen Plehanov'un bir 'intikam' girişimi olacaktı. Plehanov, 'PPS'nin artık Rus partisinin oportünist kanadının satranç taşı olarak öne sürüldüğünü bizden iyi bilmesine rağmen, PPS-Solu'nu önermiştir'. 3) SDKPiL, 'Parti içinde bir düzine grup ve parçası tanımayan, sadece iki çizgiyle (Bolşevikler ve Menşevikler) üç ulusal örgüt (SDKPiL, Letonya sosyal-demokrasisi ve Bund) kabul eden Bütün Rusya Parti tüzüğünün ve son RSDiP MK Genel Kurul Toplantısı'nın kararlarının bütün gücüyle arkasındadır. Bir düzine grubun katılacağı konferans yeni parçalanmaların tanınması ve meşrulaştırılması, yani Rus partisinin parampaça olmasına prim vermek anlamına gelecektir.' 4) Eğer söz konusu olan Duma seçimleri için çift aday gösterilmesiyse (ki konferansta bu meselenin düzenlenmesi öngörülüyor) pratikte grupların yarısının dikkate alınmaması gerekir, zira bu grupların üyelerinin çoğunluğu neredeyse tamamen öğrencilerden ve yurtdışında yaşayan mültecilerden oluşmaktadır ve bunlar milletvekili adayı gösterebilecek durumda değildir. 5) SDKPiL, kendi faaliyet alanı içinde çift aday gösterilmemesi için çaba sarf edecektir. Mektup şu çıkarılamayı yapmaktadır: 'Son olarak, Rusya'da hareketin dörtte üçünü temsil eden Leninist çizginin, bizim gibi konferansa katılmayacağını, bu durumda konferansta yaklaşık on grubun katılmasına rağmen gerçekte partinin sadece bir kanadının, yani oportünist kanadının ve çaresizce bir o yana bir bu yana yalpalayan Plehanov'un temsil edileceğine dikkatinizi çekeriz.' Bilindiği üzere, V.I. Lenin de konferansa katılmayı reddetmiş ve tavrını 1912 yazında kaleme aldığı ve Eylül sonunda Leipzig'de "RSDiP'te Bugünkü Duruma İlişkin" isimli Almanca olarak yayınlanan bir broşürde ayrıntılı olarak açıklamıştı.

4) Rosa Luxemburg, Bolşevikler sık sık Alman partisi içindeki duruma karşı eleştirel tavır almamakla suçluyordu, oysa Lenin'in, SPD yönetiminin RSDiP'in yapay biçimde birleşmesi için girişimde bulunma teklifini şiddetle reddetmesi bunu çürütmektedir.

5) Orijinalinde Rusça.

6) SDKPiL'in Ağustos 1912'de Yönetim Kurulu tarafından dört sayfalık bir el ilanı olarak 14 bin adet basılan seçim programı söz konusu ediliyor (bkz. "Wydawnictwa", Czerwony Sztandar, Ekim 1912, Sayı 189, s. 6). Program metni için bkz. AZHP 9/VII-9, k. 23-24. (Dikkat: "Rosa Luxemburg'un İlkbasımlarının Bibliyografyası"nda yer almamıştır.)

[Berlin, 1912 Ağustos'un ilk yarısı]*

Bence seçim programı¹ çok iyi: popüler, çok yönlü ve ajitatif. İçine 'bir parça teori' katmak 'polis'in işine yarayacak ve programa kesinlikle zarar verecekti. Bu haliyle *son derece akıcı*, dolayısıyla daha etkili.

Florian'ın² taleplerine gelince, bunun üzerine düzeltmeyi dikkatlice okudum. Zarat'a karşı bir şey yapılması gerektiği kanısında değilim, zira A'dan Z'ye kadar bütün program zaten Zarat'a karşı. Ama programatik talepler konusunda haklı: Benim unuttu-

*) Yer ve tarih içeriğine dayanarak saptanmıştır.

ğum bazı çok önemli hususlar eklenmeli: Ordunun, gümrüklerin ve gıda maddesi vergisinin kaldırılması gibi.

Aslında seçim ajitasyonu sosyal-demokrasinin düşünce ve programının propagandasına hizmet etmeli.

Seçim ajitasyonu SD'nin düşünce ve programlarına hizmet etmeli.

Alex[ander-?]'ın³ mektubuyla ilgili olarak, adeta kendimden kuşku duyuyorum. Öyle *kötüyüm* ki, parmağımı oynatacak halim yok, günde dört kez Valeryan-damla alıyorum ve çalışmamla ilgili olarak kütüphaneye gidecek durumda değilim. Bugün, onunla konuşacak gücüm olmadığı için Theodor'u⁴ geri gönderdim. Fakat kendimi zorlayarak bu önemsiz işi bugün halledeceğim. Öyle bir depresyon geçiriyorum ki, Alex'in mektubunu masada görünce başımı çevirmek zorunda hissediyorum ve içimden o mektubu elime almak gelmiyor bir türlü. Bugün gönderdiğiniz zarfta bölücü⁵ *Gazeta*'nın olduğunu düşündüm ve ancak bir saat sonra zarfı açabildim (içinde program vardı).

Zetkin'den öğrendiğime göre, Plehanov cevap vermiş⁶ ve grubu adına konferansa daveti kabul etmiş, ama Lenin'in yandaşlarının, tasfiyecilerin çift temsilini kabul edeceklerini sanmadığını, konferansın Leninist grup tarafından reddedilmesi durumundaysa hiçbir anlamı kalmayacağını eklemiş. Yönetim Kurulu (Braun)⁷ konferansın yapılacağını *artık* düşünmediğini söyledi. Vper-yodçular da daveti kabul ettiler ve Aleksinski'yi delege olarak seçtiler. Bu arada: Ebert Zetkin'e artık bizde de *bir bölünme* olduğunu söylemiş: "*Oportünist bir muhalefet ayrıldı.*" Belli ki sizin onlara Radek'le ilgili anlattıklarınızla karıştırdılar.

Yeni bir şey daha: Yönetim Kurulu, 1) Silezya için bir Polonya sekreterliği (*parti-sekreteri*) kurulmasını reddetti, 2) PPS'nin⁸ çalışmasını yararsız gördüğü için *Gazeta Robotnicza*'nın yeniden haftalık yayınlanmasını kararlaştırdı. Bundan dolayı PPS ayın 18'inde *Gazeta Robotnicza*'nın kaderi hakkında görüşmek için *Olağanüstü Parti Kongresi* toplayacak (Fraksiyoncular⁹ kesinlikle yeniden öne çıkacaklar).

Unutmadan, Ebert¹⁰ Zetkin'e gizlice, kendilerinin, yani Yönetim Kurulu'nun, Parti basınına Radek için *angaje olmaması*, zira *daha sonra bu tutumundan pişman olacağı konusunda* uyarmak istediklerini söylemiş.

Eğer bunu kendiliklerinden yaparlarsa mükemmel olur.¹¹ Yani, onlara *bizim tarafımızdan*¹² resmi bir duyuruyla gitmemeyi, tersine, bunu *onların* yapmasını kendilerinden talep etmeyi öğütlerim.

1) IV. Duma Seçimleri öncesinde Rosa Luxemburg tarafından kaleme alınan SDKPiL'in seçim programı.

2) Stefan Bratmann-Brodowski, takma adı Florian, Florianski (1880-1937), Varşova'da teknisyen ve makinist olarak çalıştı, 1903'ten beri SDKPiL içinde faaliyet yürüttü, 1905'ten itibaren Varşova'da Parti Yönetim Kurulu Bürosu'nu yönetti. 1905-1907 devrim yıllarında *Czerwony Sztandar*'ın editörlerinden biriydi, birçok kez tutuklandı. 1907'den itibaren mülteci, 1908-1912 yılları arasında SDKPiL Yurtdışı Bürosu sekreteri, 1912'de meydana gelen bölünmeden sonra Yönetim Kurulu'na seçildi ve SDKPiL'in yurtdışı bürolarını yönetti. I. Dünya Savaşı sırasında İsviçre'de faaliyet sürdürdü, Mayıs 1918'den itibaren Sovyetler'de diplomatik görevler üstlendi; önce İsviçre'de, sonra 1932'de Berlin'de, 1933'de Letonya'da büyükelçilik yaptı. 1937'de Polonyalı komünistlerle karşı yapılan provokatif suçlamaların kurbanı oldu.

3) Daha ayrıntılı bilgi yok. Büyük ihtimalle 'bölücüler' grubunun önde gelenlerinden olan Aleksander Malek'in mektubu kastedilmektedir.

4) Kastedilen Teodor Proppe'dir –bkz. 15 Temmuz 1913 tarihli mektubun 7. dipnotu.

5) 1912-1913 yılları arasında Yönetim Kurulu'nun himayesi altında yayınlanan SDKPiL Varşova Komitesi'nin yayın organı *Gazeta Robotnicza*'nın yanı sıra, 'bölücü' Varşova Komitesi Temmuz 1912'de 1915 kadar yayınlanan kendi *Gazeta Robotnicza*'sını çıkarmaya başladı (15/16. sayıdan 24. sayıya kadar.)

6) Bkz. Temmuz 1912 tarihli mektuplar. SPD'nin IV. Duma seçimleri için yapacağı maddi yardımın bölüşülmesi için bütün Rus sosyal-demokrat grupların konferansı konu edilmektedir.

7) Otto Braun (1872-1955), 1920-1932 yılları arasında Prusya Başbakanı, bu süre içinde SPD Yönetim Kurulu'nda finans bölümünü yönetiyordu.

8) Prusya Taksim Bölgesi PPS'si.

9) PPS Devrimci Fraksiyonu. Rosa Luxemburg'un tahminleri gerçekleşmişti. Bilindiği üzere SPD birçok kez Polonya halkının Cermenleştirilmesi ve baskı altında tutulmasına karşı tutum almış, fakat hiçbir zaman (Wilhelm Liebknecht'in 1890'lı yıllarda aldığı bazı tutumlar dışında) Prusya Taksim Bölgesi'nin Polonyalı halkı için, kendi kaderini tayin ve bağımsızlık hakkını ilan etmemiştir. Ayrıca SPD'nin Polonya sorununa ilişkin hiçbir zaman bütünlüklü bir tavır olmadı. Burada sözü edilen süre içinde bazı SPD üyelerinin tavırları, SPD ile SPD'nin bölümlerinden birini oluşturan ve onun tarafından finanse edilen Prusya Taksim Bölgesi PPS'si arasındaki ilişkiye son derece olumsuz etki de bulundu. Örneğin 1911'de Almanya'daki sosyal-demokrat sendikalar kongresi, Bytom Fabrika İşçileri Birliği'nin, ayrı bir Polonya sendika ve basın komisyonu kurulması önerisini, Polonyalıların ayrılıkçı tavırlarından korktuğu için reddetti. Bu tür tutumlar, *Gazeta Robotnicza* tarafından Polonya işçi hareketine darbe, Polonya işçi hareketini Cermenleştirme girişimleri, vs. olarak yorumlandı. SPD yönetiminin haftada üç kez yayınlanan *Gazeta Robotnicza*'yı, açığı kapatmak için haftada bir kez yayınlama yönündeki önergesi de benzer tepkiler aldı. Mali bakımdan PPS Devrimci Fraksiyonu ve PPSD ta-

rafından desteklenme güvencesi içinde olan gazete, bu öneriyi bir dizi saldırgan makaleyle cevapladı. Olağanüstü Parti Kongresi'nde (18 Ağustos 1912), Parti organını SPD'den bağımsızlaştırma kararının alınması için koşullar böylece yaratılmıştı. Yerel SPD örgütüyle mücadele tarafların birbirlerini milliyetçilikle suçlamasıyla sürdürüldü. Yukarı Silezya SPD örgütü bu koşullarda, Jena Parti Kongresi'nin 1906 yılında yapılan anlaşmanın feshedilmesi ve Prusya Taksim Bölgesi PPS'sinin, şimdiye kadar bütünleyici parçası olduğu SPD'den çıkarılmasını talep eden bir önerge verdi.

10) Friedrich Ebert daha sonraları devlet başkanı oldu. O sıralar SPD Yönetim Kurulu üyesiydi.

11) Kastedilen SPD yönetimi ve Karol Radek'in Parti'den ihraç edilmesidir.

12) Söz konusu olan Radek'in SDKPiL'den ihracıdır. Bu karar *Czerwony Sztandar*'ın Ekim sayısında resmen duyurulmuştur. 1912 (Sayı 189, s. 6). O sıralar *Leipziger Volksszeitung* redaksiyonunda, daha sonraysa *Bremer Bürger-Zeitung*'da çalışan Karol Radek, SDKPiL'in bölünmesi sırasında, başını Rosa Luxemburg, F. Dzierzynski, L. Jogiches-Tyszka, J. Marchlewski ve A. Warski'nin çektiği Merkez Yönetim Kurulu'ndan yana değil, Varşova Komitesi'nin 'bölücü' çizgisinden yana tavır almıştı. Bunun da etkisiyle Merkez Yönetim Kurulu Radek'e karşı etik nitelikte çok sayıda iddialar ileri sürmüştü ve 1912 yazında Radek'i Parti'den ihraç etmiştir. Radek daha sonra SDKPiL içinde bu çizginin belirleyicilerinden, bu çizginin en önemli yazarlarından biri oldu. Rosa Luxemburg ve yoldaşları, SPD yönetimi üzerinde, Bremen SPD örgütüyle *Bremer Bürger-Zeitung*'la (Radek o sıralarda bu gazetede çalışmaktaydı) çatışmaya yol açan -görüldüğü üzere başarısız denemeyecek- bir baskı uygulamışlardı, çünkü Bremerliler suçlamalara karşı Radek'i savunuyorlardı. SDKPiL Merkez Yönetim Kurulu, 6 Kasım 1913 tarihli bir mektupla Radek'in Bremer örgütünden ihraç edilmesini resmen talep etti. Radek bu suçlamalara 1913 başlarında "Hesaplaşmam" adıyla yayınladığı bir broşürle (Bremen, 1913, 29 s, Selbstverlag) cevap verdi. Bu yayın da Yönetim Kurulu'nun suçlamalarına karşı Radek'i savunuyordu. Radek meselesi için bkz. sonraki mektuplar.

*[Berlin, yaklaşık 15 Ağustos 1912]**

Bugün bir saatliğine Yönetim Kurulu'ndaydım, Müller ve Scheidem[ann]'la konuştum.¹ (Haase ile yarın görüşeceğim.) Paraya gelince Letonyalılarla Kafkasyalılara vermişler, diğerlerini olumsuz cevapladılar. Onlara görüşümüzü anlattım. Yarın saat 1'de sorunla ilgili bir toplantı yapacaklar, bu toplantıda karar verilecek. Umarım. Radek'le² ilgili olarak bize yönelik niyetleri iyi, Leder gibilerini, Radek tarafından yapılan bir 'gösteriş',³ Bremer Komisyonu'nu⁴ ise kukla tiyatrosu olarak değerlendireyorlar. Bremer Komisyonu onlara müracaat edip, Yöne-

*) Yer ve tarih içeriğine dayanarak saptanmıştır.

tim Kurulu'nun bu mesele hakkında neler yapmayı düşündüğünü sormuş.

Bu konu da yarın görüşölüp kararlaştırılacak. Müller ve Scheidem[ann]'a göre, Yönetim Kurulu, bizim Merkez Yönetim Kurulu'muz olmadan ne herhangi bir şey yapabilir, ne de ona zorla bir şey kabul ettirebilir. Genel olarak bu meseleyi daha ileri götürmeye hevesli olmadıkları görülüyor. Onlara, Bremerliler herhangi bir şey yayınlarsa, bizim de bir broşür yayınlayacağımızı söyledim, ikisi de uygun buldu.

1) Gerek Hermann Müller, gerekse Philipp Scheidemann SPD Yönetim Kurulu üyesiydiler.

2) Bkz. bir önceki mektubun 12. dipnotu.

3) Z. Leder o sıralarda, Yönetim'e karşı Radek'i savunmaya çalışıyordu, çünkü sorununun Radek Merkez Yönetim Kurulu'nun önde gelenlerine karşı eleştirel tavır alınca Tyszka ve Rosa Luxemburg tarafından yaratıldığını biliyordu. Ayrıca Radek temel teorik sorunlarda hâlâ Rosa Luxemburg'un görüşlerini paylaşmaktaydı.

4) Radek davasını araştırmak üzere Bremen SPD örgütü tarafından atanan komisyon kastediliyor. Bkz. bir önceki mektubun 12. dipnotu.

[Berlin, yaklaşık 10 Eylül 1912]*

Radek'e karşı ne yapılabileceğini bana hemen yazın: Ona *Vorwärts*'de cevap vereyim mi, yoksa Merkez Yönetim Kurulu benim adıma da cevap verecek mi ya da ne yapılmalı?¹ Doğrudan Kreiskrankenhaus Gr. Lichterfelde Abt. VIII. Z. 6'ya yazın.

1) Görüşü Rosa Luxemburg kaleme almıştı. Bkz. "Radek Meselesine İlişkin", *Vorwärts*, 14 Eylül 1912, Sayı 215, s. 3.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır. Mektup ya hastaneye yatmadan hemen önce ya da yattıktan sonraki ilk iki günde yazılmış olmalı. (Rosa Luxemburg tetkik için 11-28 Eylül 1912 arası hastanede yatmıştı.)

[Berlin, 1912 Ekim başı] *

Rusça materyal için teşekkürler, hemen işe koyulacağım. Haa-se'yle ancak bugün görüştüm.¹ Dün karar almamışlar.² Bugünkü görüşmeden sonra yarın için, bizde çift adaylığa izin verilmeyeceğini yazılı olarak resmen açıklamamazı rica etti. Bu açıklama sayesinde meseleyi halledeceği sözünü verdi. Yani yaklaşık olarak şu biçimde birkaç sözcüğün yazıya dökülmesi gerekiyor:

Seçim kampanyası için kabul edilebilir bir anlaşma sağlamak ve yararsız sürtüşmelerden kaçınmak amacıyla şu an Partimiz tarafından Yahudi Birliği ve onunla bağlaşıklık olan PPS³ ile sürdürülen gö-

*) Yer ve tarih içeriğine dayanarak saptanmıştır.

rüşmelerden bağımsız biçimde, son Parti konferansımızın kararlarına dayanarak ve Polonya'daki koşulları göz önüne alarak, faaliyet alanımızda sosyalistlerin çift adaylığının söz konusu olmayacağını resmen beyan eder, bunu kesinlikle uygun bulmadığımızı garanti ederiz. Sozd. Z.D. [Zarząd Glovny, Merkez Yönetim Kurulu].

Bu metni, 'iki taraftan da' böyle bir açıklamayı gerekli bulduklarını söyledikleri için öneriyorum. Onlara, bizim kendi açıklamamızın yettiğini, karşı adaylık için iki kişiye ihtiyaç olduğunu ve taraflardan biri bunu yapmayacağını açıkladığına göre bunun yeterli olması gerektiğini anlatmaya çalışıyorum.

Bu açıklama hemen bugün Yönetim Kurulu'na Haase'ye (belki mühürlü olarak) gönderilmeli, ki yarın sabah erken elinde olsun.⁴ Bana göre başka herhangi bir şey eklemek gerekmez. İster-seniz şöyle başlayabilir: Temsilcimizin ya da ismiyle zikrederek Yoldaş Lux[emburg]'un Yoldaş Haase ile dünkü görüşmesine binaen aşağıdaki açıklamayı yapıyoruz...

Para özel olarak sizin içindi, 100 Ruble'yi bozduramadım.

1) Hugo Haase Eylül 1911'de yapılan SPD Kongresi'nde başkan seçilmişti (Bebel'in yanı sıra).

2) Burada söz konusu edilen SPD Yönetim Kurulu ve SDKPiL ve Rus İmparatorluğu'nda faaliyet gösteren diğer sosyal-demokrat oluşumların IV. Duma seçimleri için istedikleri mali destektir. SPD yönetimi, tek tek sosyalist grupların, aynı seçim çevrelerinde birbirlerine rakip sosyalist adaylar çıkararak sosyal-demokrat oyları bölmeleri koşuluyla yardımda bulunmaya karar vermişti.

3) PPS-Solu.

4) SPD yönetimi burada taslağı verilen mektuba cevap olarak SDKPiL'e, H. Müller imzasını taşıyan 12 Ekim 1912 tarihli bir yazıyla şunları bildirdi: "Rusya Polonyası ve Litvanya'da Duma seçimlerine katılacak üç sosyal-demokrat partinin seçimlerde birden fazla aday göstermeyecekleri teminatını vermesinin ardından, seçim kampanyası için yardım talebinizi yerine getireceğiz. Bu amaçla Polonya ve Litvanya sosyal-demokrasisi için 3 bin Mark verilmesini kabul ettik ve sizden bu parayı hangi adrese ve hangi yolla göndereceğimizi bildirmenizi rica ediyoruz" (AZHP 9/11-93, k. 46).

[Berlin, 10 veya 11 Ekim 1912]*

Ekte, bugün Paris'ten gelen bir mektubu gönderiyorum.¹ Mektubun küstahça kaleme alınmış sonunu tesadüfen gördüm, sonra ne mektubu okumak ne de cevap yazmak içimden geldi.

Bilgilenmeniz için size gönderiyorum.

Haase ile bugün konuştum. Şimdilik sadece 25 bin dağıtmışlar (belli ki daha büyük özveride bulunmaktan kaçınmak istiyorlar). Bu miktardan bize, Bund'a ve Sol'a 3 biner verildi!² Haase, benim 1) bu miktarın bizim için çok az olduğu, 2) bizim diğerlerinden daha fazla almamız gerektiği hususundaki görüşlerime katılıyor.

*) Yer ve tarih içeriğine dayanarak saptanmıştır.

‘Şimdilik’ bu 3 bini almamız gerektiğini söyledi, öyle görünüyor ki yaklaşık iki hafta içinde (3 bin alındıktan *sonra*), diğerlerinden ayrı bize 2 bin daha verilmesi için yeni bir girişimde bulunulabilir. Elbette *Yönetim Kurulu*’nun bu konuda resmi kararının bekleneşi gerekiyor.³

Radek’e gelince, parmaklıklara yapışıp kalan bir ayyaş gibi, onlara göre kardeşçe alınmış kararlardan kuşku duyulmasına izin vermeyen enternasyonal dayanışmaya tutunuyorlar. Bu prensibi (Radek’in adını anmadan) Enternasyonal Büro’nun⁴ toplantısında onaylatmak niyetindeler; ancak bizimle sıkı bir anlaşma içinde hareket etmek istiyorlar. Haase Molkenbuhr ile birlikte bizzat Brüksel’e gidiyor, bu yolculuğu birlikte yapabileceğimizi ve yolda bu konuda konuşabileceğimizi düşünüyor, ki bence yapılmalı.⁵ Eğer meselenin araştırılmasından kaçınılamayacak olursa (ama bu *resmi olmayan* bir haber), bu iş, kendilerinin belirleyecekleri ‘*makul ve güvenilir beş kişi*’ye devredilecek. Haase bana bir hukukçu olarak prosedürümüzü⁶ iyice incelediği ve en ufak bir kuşkusunun bulunmadığı yönünde güvence verdi. Ben bu durumu göz önüne alarak meseleyi incelemeleri için onları zorlamaktan yanayım.

Ayrıca: Almanlar bugün Brüksel’e, Enternasyonal Büro’nun toplantısını 21’ine alma önerisi gönderdiler (savaş tehlikesi nedeniyle!).⁷ Bu durumu dikkate alarak Lenin’e derhal cevap vermek gerekiyor.⁸ Bana talimatları hemen yarın sabah yollayın, yoksa kafama göre yazıp mektubu göndereceğim.

Bir de sevindirici haber: Radek’in dayandığı Leipzig *Parti Sekreteri*, onu kısmen kınamak ve o kızın⁹ söylediklerini çürütmek istiyor! Bu yarın *L[eipziger] V[olkszeitung]*’da çıkacakmış (Lensch).¹⁰

Leder¹¹ artık *L[eipziger] V[olkszeitung]*’da yazmıyor, Lensch bundan böyle yazması için onu davet etmeyecek.

1) Mektubun eki bulunamamıştır.

2) Burada söz konusu olan SPD’nin IV. Duma seçimleri için yaptığı bağıştır. Bkz. daha önceki mektuplar.

3) SDKPiL Yönetim Kurulu’nun Radek’i Parti’den ihraç etme kararı.

4) 28 Ekim 1912 tarihinde Brüksel'de toplanacak Enternasyonal Sosyalist Büro toplantısı.

5) 28 Ekim 1912 tarihli Enternasyonal Sosyalist Büro toplantısında SDKPiL, her zamanki gibi Rosa Luxemburg tarafından temsil edilmmişti. Luxemburg dışında Polonya işçi hareketini bu toplantıda her üç Taksimât Bölgesi için PPS temsilcisi H. Diamand temsil ediyordu. R. Luxemburg bu toplantıda, Adler, Vaillant, Jaures, Haase ve Kautsky'yle birlikte, Enternasyonal Sosyalist Büro adına savaş karşıtı bir bildiri hazırlamakla görevli bir komisyona seçildi. (Orijinal metin için bkz. Bulletin Periodique du Bureau Socialiste International, Nr. 9, s. 3; bkz. *Leipziger Volkszeitung*, 30 Ekim 1912, Sayı 253, 3. baskı, s. 1.) Enternasyonal Sosyalist Büro'nun bu toplantısının tam tutanakları hiçbir zaman yayınlanmamıştır. Ancak Balkan Savaşı dışında -aslında toplantının gündeminde bulunmayan- RSDİP içindeki sorunlar hakkında da görüşüldüğü bilinmektedir. Lenin غيابında şiddetle eleştirilmişti, onu eleştirenler arasında R. Luxemburg da vardı. Luxemburg'un eleştirisinin bu kadar şiddetli olmasının sebebi tabii ki, Lenin'in 'bölücüler'i desteklemesiydi. Bkz. *Eserler*, 5. Rusça baskı, Cilt 22, s. 277-278 ve ayrıca Lenin ve Huysmans arasındaki mektuplaşmalar, 1905-1914, a.g.y., s. 102-103.

6) Söz konusu olan Radek'in SDKPiL'den ihraç edilmesinin hukuki prosedürüdür.

7) Patlak veren ve bütün Avrupa'ya yayılan bir çatışmaya dönüşmesinden korkulan Balkan Savaşı konu ediliyor. 14 Ekim 1912'de SPD Yönetim Kurulu bu meseleyle ilgili olarak, SPD Yönetim Kurulu'nun 28 Ekim 1912 tarihinde yapılması planlanan Enternasyonal Sosyalist Büro toplantısının öne alınması yönündeki girişiminden de bahsedilen savaş karşıtı bir çağrı yayınladı. Bkz. *Vorwärts*, 15 Ekim 1912, Sayı 241, s. 1.

8) Lenin, bilindiği gibi 'bölücü' grubun liderleriyle sıkı bir işbirliği içindeydi. Enternasyonal Sosyalist Büro sekreteri C. Huysmans'a Eylül 1912'de yazdığı mektupta, Yönetim Kurulu'nun suçlamalarına karşı 'Bölücüler'i savunur (bu mektubun metni için bkz. Lenin, *Eserler*, 5. Rusça baskı, Cilt 48, s. 101-102) ve II. Enternasyonal çatısı altında bulunan bütün partilerin temsilcilerinin, kendisinin tutumu ve SDKPiL Varşova Komitesi'nin 'bölücü' tutumu üzerine (mektuba Varşova Komitesi'nin Açıklaması eklidir) bilgilendirilmelerini rica eder. Bu yazı 1 Ekim 1912 tarihinde Enternasyonal Sosyalist Büro sekreterliği tarafından, II. Enternasyonal çatısı altında bulunan bütün partilere bilgilendirilmeleri amacıyla bir iç genelge olarak gönderilmiştir. SDKPiL'in 16 Ekim 1912 tarihli Yönetim Kurulu toplantısında Lenin'in mektubu ile ilgili olarak şu karar alındı: "Lenin'in bölücü grupla ilgili Sosyalist Büro'ya yazdığı mektuba cevaben aynı büroya yazılan bir mektup taslağı okunmuştur. Bu taslak prensipte kabul edilmiştir. Ancak mektubu kaleme alan kişi, meseleyi, Rusya'da ve Polonya'daki koşulları bilmeyen yabancılar için daha anlaşılır kılmak için metinde değişiklikler yapmakla görevlendirilmiştir" (Tutanak, a.g.y., AZHP 9/II-92, k. 2). Merkez Yönetim Kurulu'nun cevabı, a.g.y., s. 149-151 ve 101-102. SDKPiL içindeki bölünme karşısında Lenin'in takındığı tutuma ilişkin bkz. Lenin, *Eserler*, 5. Rusça baskı, Cilt 22, s. 45-46, 288-292; Cilt 48, s. 145-148.

9) *Bremer Bürger-Zeitung* Karol Radek'i savunmuş başka yazıların dışında, Leipzig SPR örgütü üyelerinden olan Rosa Röthing'in (mektupta bundan sözedilmektedir) Radek'in Leipzig'te ikamet ettiği dönemde (1909-1911) SPD üyesi olduğunu ve üyelik aidatını düzenli ödediğini hatırladığını açıklayan bir yazısını yayınlamıştı. Oysa Merkez Yönetim Kurulu, Radek'in ancak Bremen'e geldikten sonra SPD üyesi olduğunu iddia ediyordu. Bkz. "Partiden", *Leipziger Volkszeitung*, 4 Ekim 1912, Sayı 131, 4. Ek.

10) O sıralar Paul Lensch *Leipziger Volkszeitung* redaktörüydü.

11) Rosa Luxemburg ve yoldaşları, Radek'i savunan Z. Leder'e kızıyorlardı.

[Berlin, yaklaşık 8 Şubat 1913]

Okuduktan sonra hemen Julek'e [Marchlewski] gönderin.¹ İhtiyar² rica ediyor.

Huysmans 'X'-lerle ilgili olarak benimle anlaşmasının geçerli olduğunu belirtti.³

Bence bu onların genelgesini yaymayacağı anlamına geliyor.

Ona, 'X'i öylece ilavesiz koymasını da yazdım.

Lensch makalemi yayınlamaya hazır, ama eğer yazarsam imzamlı basılması koşuluyla.⁴

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak C. Huysmans'ın R. Luxemburg'a yazdığı 6 Şubat 1913 tarihli mektubun yardımıyla saptanmıştır.

1) Neden söz edildiği tespit edilememiştir.

2) Kastedilen F. Mehring olmalı.

3) SDKPiL'in içindeki 'bölücü' grubun 5 delegesine Basel'da yapılacak olan Olağanüstü Entenasyonal Sosyalistler Kongresi için vekalet verilmesi konusuyla ilgili olarak burada sözü edilen, 6 Şubat 1913 tarihli mektup gibi, R. Luxemburg (2 ve 16 Aralık 1912 ve 4 ya da 5 Şubat 1913 tarihli üç mektup) ile C. Huysmans'ın (9 Aralık 1912 ve 6 Şubat 1913 tarihli iki mektup) arasındaki bütün yazışmalar, kısa süre önce Georges Haupt tarafından yayınlanmıştır: "Quelques lettres inedites de Rosa Luxemburg (1908-1914)", *Partisans*, 1. 1969, Nr. 45, s. 94-99. Basel'daki kongre için SDKPiL Merkez Yönetim Kurulu delegasyonunun (R. Luxemburg ve J. Marchlewski), 'bölücü' grubun vekaletini onaylamayı reddetmesi kastedilmektedir. Bu durumda Bolşevik delegasyon 5 delegeyi kendi saflarına almıştır. İctüzük gereğince bu 5 delege vekaletleri ancak Polonya delegasyonu tarafından onaylanması durumunda kongreye katılabilirlerdi, oysa Polonya delegasyonu bu onayı vermemiştir. O nedenle R. Luxemburg, bu delegelerin kongre raporunda ne kendi isimleriyle ne de takma isimleriyle listede yer alması hususunda C. Huysmans'la anlaştı; Bolşevik delegasyon için peş peşe 5 'X' yazılmalıydı. Huysmans gerçekten de bunu yaptı. Bkz. "Poza obrebem Miedzynadowski", *Gazeta Rabotnicza* [Merkez Yönetim Kurulu], Temmuz 1913, Sayı 18, s. 9-10. Lenin de *Social-Demokrat*'ın Ocak 1913 sayısında yayınlanan bir makalede ["Polonya Sosyal-Demokrasisinin Bölünmesi"] bu meseleye değinmiştir.

4) *Leipziger Volkszeitung* için hangi makaleden söz edildiği tespit edilememiştir.

[Berlin Şubat'ın ilk on günü 1913] *

İhtiyar¹ üç makalesini yazdı² bile ve Pieck'in³ bana söylediğine göre burada hem Nahimson hem de Pannekoek'e karşı polemik yapıyormuş! Ben Julek'i ikna edemem, kendimle ilgili bir meselede herhangi bir girişimde bulunamam.

Bugün Lensch geldi ve bütün akşam beni meşgul etti.

Julek'in makalesini bana geri gönderin.⁴

Bugün elinde *Pravda* redaksiyonunun mektubuyla bir Rus kadın geldi, *Pravda*'nın Almanya'daki muhabiriymiş; benden eski tarihle 10 Şubat'ta⁵ "Kadınlar Günü Üzerine"⁶ bir makale yazma-

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

mı rica etti. Değer mi, bilmiyorum? Yoksa bu işi Zetkin'e bıraksam daha mı iyi olur?

İhtiyarın pisliliğini ekte gönderiyorum.⁷ Bu arada bana bir mektup yazarak Mart'ın sonunda 8. sayfadan itibaren (Nahimson'a karşı⁸) 'kurban' vermek zorunda kaldığını, çünkü bu sebepten dolayı Eichhorn'un⁹ skandal çıkardığını bildirdi. Bu olaydan sonra M[ehring] hepsini geri çekmek ve başka yerde yayınlamak istemiş, ama o saatten sonra bu mümkün olmamış. Bu 'kurban ediş'e ben çok memnum oldum, zira uyuz it N[achimson]'a karşı böyle bir savunma kendini bir parça rezil etmek olacaktı. Öyle öfkeliyim ki, belki de -umarım hemen bugün- *Leipziger Volkszeitung*'a cevap yazmaya koyulacağım.¹⁰ Bir şeyler yapmanın gerekli olduğunu görüyorum, fakat depresyon beni gerçekten öldürüyor.

1) Franz Mehring.

2) F. Mehring'in, R. Luxemburg'un o sıralarda (Ocak 1913) yayınlanan *Sermaye Birikimi, Emperyalizmin Ekonomik Temelde Açıklanmasına Bir Katkı* (Berlin, 1913, Vorwärts Yayınevi, s. 446) adlı kitabının eleştirisi için kaleme aldığı üç makale söz konusu ediliyor. Makaleler SPD Basın Bürosu tarafından yaygınlaştırıldı (bu makaleler nedeniyle Vorwärts ile F. Mehring'in arasında -yani pratikte SPD yönetimi içinde- şiddetli bir polemik yaşandı; polemik, 16 Şubat tarihli *Vorwärts*'de yayınlanan bir notla başladı). Daha sonra SPD'nin taşrada çıkan bazı günlük gazetelerinde yayımlandı. F. Mehring makalesinde, R. Luxemburg'un kitabı hakkında Miron Nahimson'un (21-22 Ocak 1913 tarihli *Dresdner Volkszeitung*'da) ve Pannekoek'in (29-30 Ocak 1913 tarihli *Bremer Bürgerzeitung*'un 24. ve 25. sayılarında) yayınlanan eleştirilerine karşı kaleme alınmış olan eleştirel notlara karşı da polemige girişmekteydi. Mehring'in söylediklerine yönelik polemikle ilgili bkz. *Vorwärts*, 12 Şubat 1913, Sayı 36; 13 Şubat, Sayı 37; *Leipziger Volkszeitung*, 14 Şubat, Sayı 37; *Vorwärts*, 14 Şubat, Sayı 39; 16 Şubat, Sayı 40; 18 Şubat, Sayı 42; 20 Şubat, Sayı 44; *Leipziger Volkszeitung*, 21 Şubat, Sayı 42; *Vorwärts*, 23 Şubat, Sayı 46; 27 Şubat, Sayı 49. Aynı konuyla ilgili olarak bkz. R. Luxemburg'un söz konusu mektuptan muhtemelen bir-iki gün sonra yazdığı mektup: "Listy Rozy Luksemburg do F. Mehringa", F. Tych, *Z Pola Walki* tarafından hazırlanmıştır, 1969, Sayı 1/45, s. 165-166.

3) Wilhelm Pieck (1876-1960), daha sonraları Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı ve SED [Almanya Sosyalist Birlik Partisi -ç.n.] başkanı. O sıralarda SPD'nin sol kanat liderleri arasında bulunmuyordu.

4) R. Luxemburg'un *Sermaye Birikimi* adlı kitabının kısa süre önce yayınlanan eleştirisi (J. Marchlewski, "Marksist Bir Araştırma, Rosa Luxemburg'un *Sermaye Birikimi* Kitabı", *Münchener Post*, 30 ve 31 Ocak 1913, Sayı 30 ve 31) kastediliyor.

5) Yeni takvimle 23 Şubat.

6) Kadınlar Günü 2 Mart 1913'te başladı.

7) Mehring'in makalesi konu ediliyor. Bkz. dipnot 2.

8) Miron I. Nahimson, takma adı Spectator, Sp., Politicus (1880-1937?), Vilna'da doğdu, yayıncı ve ekonomist, 1899-1921 arası Bund içinde faaliyet gösterdi, ekonomiyle ilgili birçok makale yazdı. Konu edilen dönemde *Neue Zeit*'da sürekli çalışıyordu, ayrıca ara sıra bazı SPD gazetelerinde de görev aldı. 1930'lu yıllarda Uluslararası Tarım Enstitüsü ve Moskova'daki Komünist Akademi'de çalıştı.

9) Emil Eichhorn (1863-1925), Almanya'da 1918 Kasım Devrimi sırasında Berlin Emniyet Müdürü. O zamanlar (1908'den beri) SPD Basın Bürosu redaksiyon şefi; 1903-1912 yıllarında Reichstag üyesi. Mehring'in makalesini çoğaltan ve SPD'nin merkez ve taşra gazetelerine gönderen de Eichhorn'du.

10) R. Luxemburg bu amacını o dönemde gerçekleştiremedi. Ancak 1. Dünya Savaşı sırasında hapisanede, *Sermaye Birikimi* adlı kitabını eleştirenlere cevap niteliği taşıyan bir kitap yazdı. Bu kitap yazar yaşarken değil, ancak 1921 yılında basılabildi. Bkz. *Sermaye Birikimi ya da Halefler Marksist Teoriyi Ne Hale Getirdiler*, Rosa Luxemburg'tan Eleştirilere Karşılık, Leipzig, 1921, Frankes Verlag, 120 s.

[Berlin, 12 ya da 13 Şubat 1913]*

Ektekilere ilişkin bir yorum:¹ M[ehring]'in bugün bana yazdığına göre not Bebel'inmiş.² Güya Haase de Mehring'in makalesi nedeniyle 'çıldırılmış'. Ve bütün bunların sebebi 'fraksiyonun sağ kanadı'nın kopardığı yaygara: "Basın Bürosu, sol kanadın eserlerinin reklamı için istismar ediliyor"! Elbette bütün bunlar Pazar gününü August [Bebel]'i işleyen Hilferding ve Kautsky'nin entrikası. –Mehring'in "eski partili öğrenciler"³ üzerine anlattıkları Eichhorn'u kamufle etmek için uydurulmuş şeyler!⁴

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

1) Ek bulunamadı, ancak metnin içeriğinden bunun Mehring'in ya el yazması (nüsha) ya da basılmış biçimde açıklaması olduğu anlaşıyor ("Açıklama", *Vorwärts*, 13 Şubat 1913, Sayı 37, 2. Ek. Açıklama Berlin-Steglitz, 13 Şubat 1913 tarihini taşımaktadır. Bu açıklama bir gün önce *Vorwärts*'de yayınlanan nota cevaptı, bkz. Dipnot 2.

2) "Yapılmaması Gereken Bir Hareket" ismiyle yayınlanan not konu ediliyor, *Vorwärts*, 12 Kasım 1913, Sayı 36, 2. Ek. Bu notun yazarı, Basın Bürosu'nun gönderdiği yayınlar arasında, R. Luxemburg'un kısa süre önce yayınlanan kitabıyla ilgili olarak Mehring'in, kitabı eleştirenlere karşı polemik yürüten üç makalesini bulduğuna çok şaşırdığını yazıyor. Sonra bundan duyduğu hoşnutsuzluğu dile getiriyor ve kuruluşun amacına ters olduğu için, bu hususla ilgili olarak Basın Bürosu'nu eleştiriyor. Dört gün sonra *Vorwärts* G. Eckstein'in kaleme aldığı "Birikim" in eleştirisini yayınladı (*Vorwärts*, 16 Şubat 1913, Sayı 40, 3. Ek).

3) Bu formülasyon Mehring'in 13 Şubat tarihinde *Vorwärts*'de yayınlanan açıklamasından alınmıştır.

4) Bkz. Bir önceki mektubun 9. dipnotu.

[Berlin, 14 Şubat 1913]*

Kısa süre önce *Vorwärts*'e gönderdiği notla¹ ilgili danışmak için Mehring bugün beni görmek üzere okula geldi. Çok çocukça (notta Kontrol Komisyonu'na dava dilekçesi vermek istediğini açıklıyor), fakat cesaretini kırmamak için herhangi bir uyarıda bulunmadım. Ayrıca şu an küçük bir patırtının bana zararı dokunmaz. Dün Lensch buradaydı ve bana aynı meseleyle ilgili *L[eipziger Volkszeitung]*'a yazdığı notu okudu² – *Vorwärts*'e karşı sert çıkışlar içeriyor, fakat bana göre son derece aptalca; aynı gerekçeyle ona da herhangi bir uyarı da bulunmadım.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

M[ehring]'in makalesini şimdiye kadar on iki gazete bastı. Bunların arasında bir yanda *Vorwärts*'i onaylayan Wetzker,⁴ öte yanda *Vorwärts*'e karşı polemige girişen Stettiner de var. Kısaca: Bataklık bir sürü kurbağa tarafından harekete geçirildi. Korn⁵ kitabını okumuş, bulunduğu imalara bakılırsa benimle aynı fikirde, 'hayranlığı'nı belirtti.

Ona *H[amburger] Echo* veya başka bir gazete için bir eleştiri yazma fikri verdim. Fikir hoşuna gitti. Zetkin'i tanıdığım kadarıyla kaleme aldığı eleştiri ancak birkaç haftada biter – ihtiyarla⁶ aram oldukça iyi. Öneriniz doğrultusunda *L[eipzig] V[olk]szeitung* için *Vorwärts*'e ve Fraksiyon'a (iç politika nedeniyle)⁷ karşı makale yazmaya girişiyorum. *V[orwärts]*'in ve Yönetim Kurulu'nun bütün bu aksiyonlarının, öfkeden neredeyse çatlayacak olan Hilferding'ten kaynaklandığını söylüyor herkes. Korn, bugün şöyle dedi: Eğer *H[ilferding]*'ten bir tanecik olsun alıntı yap-saydınız, bütün bunlar olmazdı. Mehring'in sorusu üzerine Korn *H[ilferding]*'in kitabını, kültürlü bir banka memurunun çalışması diye tanımladı.

1) 14 Şubat 1913 tarihinde Mehring, *Vorwärts* redaksiyonuna ertesi gün yayınlanan ikinci bir açıklama gönderdi ("Parti'den", *Vorwärts*, 15 Şubat 1913, Sayı 39). Yönetim Kurulu Parti gazetelerinin yazı işlerine gönderdiği bir genelgede, kendisini Basın Bürosu'nu 'kötüye kullanmakla' suçladığı için açıklamasında şöyle diyordu: "Kontrol Komisyonu'na başvurarak Yönetim Kurulu'nun bana karşı suçlaması asılsız olduğu için kaldırılmasını, fakat Kontrol Komisyonu da beni Basın Bürosu'nu kötüye kullanmakla suçlanması durumunda, Parti Yönetim Kurulu'nun da aynı suçtan mahkûm edilmesi talebinde bulundum, zira Yönetim Kurulu geçen yıl Nisan ayında, Kautsky yoldaşın bana karşı kişisel saldırılarını Basın Bürosu aracılığıyla yaygınlaştırmasına izin vermiştir." Arkasından E. Eichhorn'un açıklaması geldi. Bu açıklamada Eichhorn, Basın Bürosu'nun beş yıla varan faaliyeti süresince, birçok kez gerek Parti içi meselelerle ilgili materyalleri, gerekse çeşitli kişilerin açıklamalarını yaydığını söylüyordu. Dedğine göre bunu yaparken her zaman objektif olmaya çalışılmıştı. Eichhorn, Mehring'in Rosa Luxemburg'un kitabı hakkındaki makalesiyle ilgili meselede, sadece Basın Bürosu için geçerli olan herhangi bir normu ihlal etmediğini düşündüğünü ve Basın Bürosu'nun sözümona kötüye kullanılmasıyla ilgili bütün sorumluluğunun kendisine ait olduğunu söylüyordu. Bunun üzerine *Vorwärts* 16 Şubat 1913 tarihinde (Sayı 40, 4. Ek, s 1, "Parti'den, Parti Yönetim Kurulu şunları yazıyor...") bir not yayınladı. Yönetim Kurulu adına yayınlanan bu notta, Yönetim Kurulu'nun genelgesinde Mehring'in Basın Bürosu'nu kendi çıkarları için kötüye kullanmakla suçlandığı varsayımının haksız olduğu açıklanıyordu. Yönetim Kurulu sadece, makalenin yayılmasına izin veren bir Basın Bürosu üyesinin -F. Eichhorn- bu imkânı kötüye kullandığı saptanmasında bulunmak istemişti. Bu notla, Parti Yönetim Kurulu'nun, R. Luxemburg'un kitabının değerlendirmesini yaymak için Mehring'in Basın Bürosu hizmetlerinden yararlanmaması gerektiği görüşünü onaylamaktaydı.

2) [Paul Lensch], “Yapılmaması Gereken Bir Hareket”, *Leipziger Volkszeitung*, 14 Şubat 1913, Sayı 37, 4. Ek. Lensch, 12 Şubat tarihli *Vorwärts*’in notu ve Mehring’in açıklamasını, *Vorwärts*’in 13 Şubat tarihli bir yorumuyla birlikte alıntılarla, kendisinin bu meseleyi dramatik bir biçimde ele almadığını, çünkü Mehring’in sadece kendi adına böyle davrandığını, bu makaleyi Parti gazetelerinin redaksiyonlarına göndermiş olsaydı belki de daha isabetli olacağını yazdı. Dört gün sonra *Leipziger Volkszeitung* bu meseleyle ilgili bir başka makale daha yayınladı (“Tuhaf Bir Hareket”, *Leipziger Volkszeitung*, 18 Şubat 1913, Sayı 40, s. 3); bu makale de Yönetim Kurulu’nun 16 Şubat (bkz. Dipnot 1) açıklamasına ilişkin düşünceler içeriyordu. Bu makalede, olup bitenlerin, aynı çatı altında bulunan Yönetim Kurulu ile Basın Bürosu arasında bir iç mesele olduğu ve eğer *Vorwärts* bu mesele hakkında kasten böyle büyük bir şamata koparmasaydı, bir iç mesele olarak da kalabileceği düşüncesi savunulmaktaydı: “Elbette Yönetim Kurulu, olayı yedi mahalleye duyuranın kendisi değil *Vorwärts* olduğunu ileri sürebilir – *Vorwärts*’in baştan itibaren sergilediği telaş öyle tuhaftı ki, eğer Mehring yoldaşın tartıştığı, Luxemburg yoldaşın yazdığı bir kitap söz konusu olmasaydı bu kadar gürültü koparılmayacağını düşünmeden edemiyor insan. *Vorwärts*’in Pazar günü sayısında [16 Şubat] Luxemburg’un kitabının yakışksızca, her türlü bilimsel ve nesnel metodla alay eder biçimde yerin dibine batırılması bu hususta çok şey ifade ediyor.” İki gün sonra *Vorwärts* (“Partiden”, *Vorwärts*, 20 Şubat 1913, Sayı 4, s. 3) *Leipziger Volkszeitung*’da yayınlanan bir makaleyle, diğeriye Mehring’in bir başka açıklamasıyla ilgili iki beyanat yayınladı. Bu makalelerden ilki, Parti Yönetim Kurulu’nun Mehring’in “Gerçek Düzeltme” başlıklı açıklamasıyla (*Vorwärts*, 18 Şubat 1913, Sayı 41 1. Ek.) ilgili açıklamasıydı. Mehring düzeltmesinde, Yönetim Kurulu’nun yayınladığı açıklama ve genelgeyle ahlâklî davranmadığını, Yönetim Kurulu’nun kişisel saldırıların Basın Bürosu aracılığıyla yayılmasına hiçbir zaman izin vermediğinin doğru olmadığını, zira Nisan 1912’de Kautsky’nin bunu yapmasına izin verdiğini açıklıyordu. Parti Yönetimi yaptığı açıklamada, bu hususla bağlantılı olarak, Mehring’in iddia ettiği gibi konuşarak halledilebilecek meseleleri kamuoyu önüne getirmenin ahlâki olmadığı düşüncesine katılmadığını belirtiyordu. Dedigine göre, Nisan 1912’de sadece Kautsky’ye izin vermemiş, aynı zamanda Mehring’in de Kautsky’ye verdiği cevabın kitlelere ulaştırılması için Basın Bürosu’ndan yararlanmasını sağlamıştı. Bu açıklama Mehring’e karşı sert bir üslûpla kaleme alınmıştı. “Bir Isnat” adlı ikinci yazı, 18 Şubat tarihli *Leipziger Volkszeitung*’un bir haberiyle ilgiliydi. Bu haberde *Vorwärts*’in Luxemburg-Mehring meselesinde nesnel sebeplerle değil, kişisel sebeplerle hareket ettiği iddia edilmekteydi. *Vorwärts* redaksiyonu, Eckstein’in yazısının ‘mükemmel bir nesnellik’ içinde ve son derece yeterli olduğunu, buna karşılık *Leipziger Volkszeitung*’da yayınlanan yazının çok fazla savunmacı olduğunu ve yazarı için bir ayıp oluşturduğunu iddia etmekteydi. (*Leipziger Volkszeitung*, “Birikim”in değerlendirmesini anonim olarak 16, 17 ve 18 Ocak 1918’de olmak üzere üç gün arka arkaya yayınlamıştı.) *Vorwärts*’in bu iki yazısına karşı *Leipziger Volkszeitung*, 21 Şubat 1913 tarihli sayısında (42. Sayı, s. 2, “Partiden”) kendisinin ve F. Mehring ile J. Marchlewski’nin açıklamalarıyla cevap verdi. *Leipziger Volkszeitung* açıklamasında, Rosa Luxemburg’un şimdiye kadar ‘Marksizmin en yetkili yorumcusu’ sayıldığı ve Marksist teorinin en zor ve karmaşık sorunlarının irdelenmek için her zaman ona emanet edildiği söyleniyordu. Eğer *Vorwärts*’in ‘yetkin’ eleştirmenlerine bakılacak olursa Luxemburg aniden Marx’ı anlamaz, vs. olmuştu. *Leipziger Volkszeitung*’daki yazıdan, Rosa Luxemburg’a karşı bu değişik tutumun kaynağında, kitabın yazarının değil, *Vorwärts* redaksiyonunun bulunduğu anlaşıyordu. Mehring ve Marchlewski’nin *Vorwärts*’in 20 Şubat tarihli yazısına karşı kaleme alınmış olan açıklaması, uzun yıllardan bu yana Marksist teorinin sorunlarıyla uğraştıkları için -*Vorwärts*’in söylediğinin tersine-, Rosa Luxemburg’un kitabının, “bilimsel Parti literatürünün Engels öldüğünden bu yana ortaya çıkardığı en iyiler arasında [bulunduğu]’nu saptamalarına imkân sağladığını dile getiriyordu ve “bu düşüncemizi Parti basınında ifade etmeye hakkımız olduğunu düşünüyoruz ve bu hakkımızın herhangi bir tebligle köreltilmesine izin vermeyeceğiz” deniyordu. Bu açıklamayı yazarlar, *Vorwärts*’in tutumunun kesinlikle taraflı olduğunu düşünüyorlar, Eckstein’in yaptığı kitap tanıtımının *Vorwärts* tarafından değerlendirilmesine ilişkin ise şunları söylüyorlardı:

“Vorwärts, ‘kusursuz bir nesnel eleştirisi’ olarak değerlendirdiği bu tanıtım yazısına hayran kalabilir. Fakat kendi eleştirmenine Papa’ya özgü bir yanılmazlık payesi yükleyerek, hangi eleştirinin ‘nesnel olduğu’, hanginin ‘nesnel olmadığı’ hususunda hüküm vermeye hakkı yoktur. Partinin merkez yayın organı bunun için ne muktedirdir ne de yetkilidir ve biz Yönetim Kurulu’nun -en hafif deyişiyle- bu yakışıksız kibrini şiddetle reddediyoruz. 20 Şubat, J. Karski-F.Mehring.” *Leipziger Volkszeitung*’un yayınına *Vorwärts* “Gerksiz Telaş” başlığıyla yayınladığı bir yazıyla (23 Şubat 1913, Sayı 46, s. 3, “Partiden”) cevap verdi. Polemik, Rosa Luxemburg’un *Vorwärts*’in redaksiyonuna bir açıklama göndererek *Sermaye Birikimi* adlı kitabıyla ilgili bütün eleştirileri cevaplamak istediğini bildirmesiyle kapandı (“Luxemburg Yoldaşın Bir Beyanı”, *Vorwärts*, 17 Şubat 1912, sayı 49, s. 3, “Partiden”).

3) Stettin’de yayınlanan SPD’nin günlük gazetesi *Volksbote* kastediliyor.

4) Bochum’da yayınlanan SPD’nin günlük gazetesi *Volksblatt* kastediliyor. Sorumlu yazı işleri müdürü Heinrich Wetzker’di.

5) Karl Korn (1865-1942), 1909’dan 1927’ye kadar SPD’nin işçi gençliğin siyasal bakımından bilinçlenmesini sağlamak amacıyla yayınladığı gazete *Arbeiter-Jugend*’in sorumlu yazı işleri müdürü. *Burjuva Gençlik Hareketi* (Berlin, 1910), *İşçi Gençlik Hareketi, İşçi Gençlik Hareketi Tarihine Giriş* (Berlin, 1923) gibi çalışmaların yazarı.

6) F. Mehring kastediliyor.

7) Bu makale belirlenememiştir.

8) Rudolf Hilferding 1910’da *Finans Kapital* adlı temel eserini yayınladı. Bu kitap *Sermaye Birikimi*’nde tartışılan temel problemleri içeren emperyalizm teorisini ele almaya rağmen, Rosa Luxemburg tarafından kasten görmezden gelinmişti.

[Berlin, 3 Mart 1913]*

Sab.'ın¹ mektubunu ekliyor ve ona ne tavsiye edebileceğimizin cevabının hemen verilmesini rica ediyorum. Zamanında eline geçmesi için yarın, en geç Çarşamba günü cevap vermem gerekir.

Benimle ilgili olarak verebileceğim yeni bir haber yok. Sadece dün tesadüfen karşılaştığım Korn bana şöyle dedi: “Eckstein’a genel bir öfke duyuluyor, sizin dostunuz olmayanlar arasında da yaygın bir öfke egemen.” Sadece geçerken rastlaştığımız için kitap eleştirisi konusunda onu aydınlatamadım. Zetkin bugün geliyor.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

Bir şey daha! “N[eue] Z[eit]”da Pannekoek’in bana karşı bir yazısı var² –mükemmel!

1) Ek eksik. Büyük ihtimalle burada Wladislaw Feinsein’in kız kardeşi Sabina-Feinstein-Marczak kastediliyor.

2) Anton Pannekoek, “Krizlerin Sebepleri Hakkında Bazı Teorik Hususlar”, *Neue Zeit*, 28 Şubat 1913, Sayı 22, s. 780-792. Makale, Rosa Luxemburg’un *Sermaye Birikimi* adlı çalışmasındaki bazı iddialara karşı tezler içeriyordu.

[Berlin, 10 Haziran 1913]*

Bugün Lensch geldi ve dün akşamki fraksiyon toplantısında,¹ Bebel'in herhangi bir sebep yokken L[eipziger] V[olkszeitung]'daki makalemden² söz etmeye başladığını ve “*bu mükemmel makalede ilkesel taleplerin, örneğin milisin savunulduğu*”nu ve benim bu taleplerin çok fazla geri plana itildiğini söylerken haklı olduğumu belirtmiş.

(Aynı Bebel daha bir hafta önce grupta,³ benim savunduğum Stuttgart Kararı'na⁴ karşı kıyameti kopardı, hatta çok sert bir karşı karar önerdi!)

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

Bebel'in bu sözleri *Vorwärts*'in terbiyeli cevabını açıklıyor.⁵ Bir yazıyla *L[eipziger] V[olkszeitung]*'un yarınki sayısında⁶ karşılık veriyorum.

L[eipziger] V[olkszeitung] için grubun taktiği sorunu üzerine de bir başyazı yazmak (açıkgöz Lensch'in yerine)⁷ zorundayım.

1) SPD'nin 9 Haziran 1913 tarihinde yapılan parlamento grup toplantısı kastediliyor. Bkz. *1898'den 1914'e kadar Alman Sosyal-demokrasisinin Parlamento Grubu*, Erich Matt-hias ve Ebehard Pikart, 1. Bölüm, Düsseldorf, 1966, s. 296-297.

2) R. L[uxemburg], "Askeri Tasarıya Karşı Bizim Aksiyonumuz", *Leipziger Volkszei-tung*, 6-7 Haziran 1913, Sayı 28, s. 196-197.

3) SPD parlamento grubunun 2 Haziran 1913 tarihli oturumu kastediliyor. Bkz. *1898'den 1914'e kadar Alman Sosyal-Demokrasisinin Parlamento Grubu*, s. 295-296.

4) Stuttgart'ta yapılan Enternasyonal Sosyalistler Kongresi'nde (6-14 Ağustos 1907) kabul edilen militarizm ve uluslararası çatışmalar üzerine karar konu edilmektedir. Ka-bul edilen metin (birkaç taslak sunulmuştu) A. Bebel tarafından önerilmiş ve Rosa Lu-xemburg, Lenin ve Martow'un değişiklik önergeleriyle değiştirilmişti.

5) "Biz ve Milis Talebi", *Vorwärts*, 10 Haziran 1913, Sayı 143, s. 2. Makale, Rosa Lu-xemburg'un *Vorwärts*'i ve Parti Yönetim Kurulu'nu militarizme karşı yeterince aktif mü-cadele etmemekle suçladığı yazısına (bkz. Dipnot 2) cevaptı.

6) r1 [R.Luxemburg], "*Vorwärts* ve Milis Talebi", *Leipziger Volkszeitung*, 11 Haziran 1913, Sayı 132.

7) R. L[uxemburg], "Askeri Tasarının İkinci Okunuşu", *a.g.y.*

[Berlin, Haziran'ın ikinci yarısı 1913]*

Daha az zayıf olan yazılarıma her taraftan muvafakat alıyorum: *Schwaebische Tagwacht* (Stuttgart) Leipzig konuşmam ("Dünyadaki Siyasal Durum")¹ hakkında bir haberi başyazı olarak yayınladı. *Fraksiyon*² hakkındaki her üç yazımı da başyazı olarak yayınladı. *Gewehr*³ (Elberfelder'in redaktörü) bugün bana bütün yazılarımı yürekten desteklediğini yazdı. *Waldenburger Wacht* da (Silezya'da) yazılarından birini basmış, o yüzden açık toplantılardan birinde Hue⁴ ile kapışmışlar. Kısaca... - Lensch bugün yapamaz, telgraf çekti; bu durumda artık yarı.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

1) Rosa Luxemburg'un 27 Mayıs 1913 tarihinde Leipzig'te düzenlenen bir toplantıda uluslararası durum üzerine yaptığı bir konuşmayla ilgili haber. Bkz. "Dünya'nın Politik Durumu", *Leipziger Volkszeitung*, 29 Mayıs 1913, Sayı 121, 3. Ek, s. 1.

2) "Askeri Tasarıya Karşı Bizim Aksiyonumuz" adlı makale kastediliyor: *Leipziger Volkszeitung*, 6-7 Haziran 1913, Sayı 128-129, s. 1-2, Askeri Tasarı'nın ikinci okunuşu. *Leipziger Volkszeitung*, 11 Haziran 1913. Sayı 132, s. 1-2.

3) Wilhelm Gewehr, sosyal demokrat. Elberfeld'te yayınlanan SPD'nin günlük gazetesi *Freie Presse*'nin redaktörü.

4) Otto Hue (1868-1922), Maden İşçileri Sendikası lideri, SPD'nin sağ kanadının içinde bulunuyordu.

[Berlin, yaklaşık 11 Temmuz 1913]*

Yapacak bir şey yok, Julek'e [Marchlewski] kızmamak gerekir, zira o böyle durumlarda yardım etmeyi beceremiyor.¹ Ben, *Genel Komisyon*'dan² zaten bir halt çıkmayacağını ya da fazla bir şey çıkmayacağını düşünerek kendimi sakinleştiriyorum.

Esas olarak Tekstil'i³ hesaba katıyorum, onlar bize bir şeyler verecekler.

Julek'ten de öğreneceğiniz gibi, bu meseleyle ilgili olarak yapılacak esas iş yine bana düştü!...

Oysa ben de broşürün⁴ başında oturuyorum.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

Mehring nihayet kitap eleştirisini Grünb[ergs] Arşivi'ne⁵ gönderdi. Bana yazdığına göre Thalheimer'in⁶ mektubu, kitabını bir kez daha *keyifle* okumasına *neden olmuş*, “hatta şemaları bile iyice *sindirmiş*”!..⁷

K. K[autsky]'nin bana (ve makaleme⁸) karşı giriştiği saldırıyı gönderiyorum. Elbette aramızda üç yıl önceki gibi⁹ esaslı bir tartışma çıkacak. *Postu kaşınıyor, biraz okşanması lazım*. Not: Lütfen geri gelsin!

Julek, Genel Komisyon'la konuşurken de bir yanlış yaptı; kendisine *merci*¹⁰ sorulduğunda Duma-Grubu'ndan söz etti!. Yani eğer Genel Komisyon bir şey verirse gruba gönderecek, grup da bunu Jagiello'ya¹¹ iletecek, o da Lodz'a PPS'ye ulaştıracak.

En önemlisini unuttum: Tekstil işçileri üzerine yazacağım makale için ihtiyaç duyduğum materyallerin Lodz üzerinden derhal bana geri gönderilmesini rica ediyorum!!...(Julek size meselenin ne olduğunu anlatır).

1) O sıralarda Lodz'da işsiz olan binlerce tekstil işçisi için destek sağlama çabaları söz konusu ediliyor. Ücretlerin yükselmesi için mücadele eden tekstil işçileri, Haziran-Temmuz aylarında Lodz ve çevresinde güçlü bir hareket örgütlediler. Tekstil sanayiinde konjonktürün yükseldiği koşullarda işçiler, fabrikalarında kitleler halinde işlerini bırakıyor ve çalışma koşullarının iyileştirilmesini talep ediyorlardı. Bu hareket boyutlarına rağmen örgütlü bir genel grev niteliği taşımıyordu. İşçiler kurallar gereğince iki hafta önce istifa ediyorlar ve istedikleri ücret artırımını yapılmazsa çalışmıyorlardı, Temmuz'un 8'ine kadar eylem Lodz'ta 70 bin işçiye kapsamıştı; bu sayı Lodz bölgesinde 90 bine ulaştı. Büyük fabrikalarda, fabrika sahipleri lokavt uygulamasına gidince, bu uygulamadan etkilenen işçi sayısı 20 bine ulaştı. Lodz'lu işçilerin eylemi yaklaşık üç ay sürdü (hareket Temmuz'da zirveye ulaşmıştı) ve tamamen ekonomik nitelikte olmasına rağmen Çarlık makamlarını çok huzursuz etti. Çok sayıda işçi tutuklandı, grevcilere karşı ordu hazır bekletiliyordu. Bkz. W.I. Karwaki, *Lodzkaorganizacya PPS-Lewicy, 1906-1918*, Lodz, 1964, s. 193-200.

2) Alman Sosyal-Demokrat Sendikalar Genel Komisyonu kastediliyor.

3) Alman Tekstil İşçileri Sendikası kastediliyor.

4) Rosa Luxemburg bu süre içinde kendi adıyla hiç broşür yayınlamadı. Büyük ihtimalle SDKPiL Merkez Yönetim Kurulu tarafından yayınlanması planlanan ama yayınlanmayan, biri bölünme diğeryse Radek meselesi hakkındaki iki broşür kastediliyor.

5) F. Mehring, *Rosa Luxemburg, Sermaye Birikimi*, Sosyalizm ve İşçi Hareketi Tarihi Arşivi, Carl Grünberg tarafından yayınlanmıştır, IV. Yıl, Leipzig 1914, s. 356-361. Grünberg'in arşivi yıllık olarak yayınlanmıştı. Bu eleştiride Mehring, Rosa Luxemburg'un kitabının çok farklı yargı ve eleştirilerin konusu olduğu tespitinde de bulunuyordu: “Bazıları bu çalışmayı tamamen başarısız bir çalışma, hatta değersiz bir derleme olarak reddederken, diğerleri, sosyalist literatürde Marx ve Engels'ten bu yana kaleme alınmış en önemli yayın olarak gördüler. Bu satırların yazarı kesinlikle ikinci gruba dahildir” (s. 356).

6) August Thalheimer (1884-1948), sosyal-demokrat ve yayıncı, Parti'nin sol kanadının, Rosa Luxemburg, F. Mehring ve K. Liebknecht'in başını çektiği grubun içindeydi. Birinci Dünya Savaşı sırasında Enternasyonal'in ve Spartakistler Birliği'nin önderlerinden, 1918-1923 arası Almanya Komünist Partisi'nin yönetim kademesinde, Komintern'de aktif, KPD'nin merkez yayın organı *Rote Fahne*'nin redaktörü; 1923'te, Hamburg'lu işçilerin Kasım Ayaklanması'nın başarısızlıkla sonuçlanmasından sorumlu tutulduğu için Parti içindeki bütün yönetici görevlerden uzaklaştırıldı. Thalheimer'in burada sözü edilen mektubu hakkında daha ayrıntılı bilgi edinilememiştir.

7) R. Luxemburg'un *Sermaye Birikimi* adlı kitabındaki şemaları.

8) K. Kautsky, "Sonradan Akla Gelen Düşündürücü Değerlendirmeler. 1. Parti yaşamının açıklanması; 2. Genel Grev", *Neue Zeit*, XXXI, Yıl, 2. Cilt, 11-18 Temmuz 1913, Sayı 41, s. 532; Sayı 42, s. 558-568. Bu makaleyle K. Kautsky, Rosa Luxemburg'la Parti taktiğinin esasları konusunda, somut olarak da onun "Taktik Sorunlar" adlı yazı dizisine (*Leipziger Volkzeitung*, 26-28 Haziran 1913, Sayı 145, s. 1-2; Sayı 146, s. 1-2; Sayı 147, s. 1-2) karşı polemik yürütmekteydi.

9) Mart-Eylül 1910 arasında genel grev ve Parti taktiği konularıyla ilgili polemik kastediliyor. Kautsky'nin -8. dipnotta sözü edilen- makalesine Rosa Luxemburg önce Berlin IV. Seçim Bölgesi'ndeki bir Parti toplantısında 22 Ağustos 1913'te yaptığı bir konuşmada cevap verdi (bununla ilgili bir haber için bkz. *Vorwärts*, 24 Temmuz 1913, Sayı 187, 1. Ek, s. 1 ve *Leipziger Volkszeitung*, 26 Temmuz 1913, Sayı 171, Ek 3, s. 1). Kautsky bu konuşmaya bir polemik yazısıyla cevap verdi: "Bir Saptama", *Vorwärts*, 27 Temmuz 1913, Sayı 190, 1. Ek, s. 1. Bu yazıya Luxemburg'un cevabıysa "Yeni Liberalizm" (*Vorwärts*, 29 Temmuz 1913, Sayı 190, s. 2, Partiden) adlı yazı oldu. 8. dipnotta sözü edilen makaleye karşı kaleme alınan esas yazıyı da Kautsky'nin redaktörlüğünü yaptığı gazete yayınladı. Bkz. R. Luxemburg, "Das Offiziösentum der Teori", *Neue Zeit*, XXXI, Yıl 2, Cilt, 5 Eylül 1913, Sayı 49, s. 828-843. 1913 yılının ikinci yarısına ait birçok yayında bu sorunlar yankısını bulmuştur, SPD Solu, Merkez ve Sağ arasındaki kutuplaşmanın giderek arttığının göstergesidir bu. Konuyla ilgili olarak bkz. Marek Walenberg, "Spor Roza Luksemburg-Kautsky", *Z Pola Walki*, 1969, Sayı 3.

10) Lodz'daki tekstil işçilerine resmi yardım için uğraşan bir kurum kastediliyor.

11) Eugeniusz Jagiello (1873-?), Varşovalı maden işçisi, PPS-Solu üyesi, 1912'de Duma milletvekili (tek işçi milletvekili). 1913'te SDKPiL ve Bolşeviklerle, Menşeviklerin karşı karşıya geldiği şiddetli tartışmalara neden oldu. Sosyal-demokrat Duma Fraksiyonu'nda 6 Bolşevik, 6 Menşevik milletvekili vardı. Jagiello Menşevikleri desteklediği için Duma Fraksiyonu'nda dengenin Menşevikler lehine bozulmasını istemeyen SDKPiL ve Bolşevikler, Jagiello'nun sosyal-demokratların IV. Duma Fraksiyonu'na alınmasına karşı çıktılar. Sonuçta Menşevikler Jagiello'yu gruba almayı başardılar. (Konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. J. Kasprzakowa, *Ideologia i polityka PPS-Lewicy 1907-1914*, Varşova, 1965, s. 144). 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Jagiello siyasal hayattan çekildi.

[Berlin, 12 Temmuz 1913]*

Gördüğünüz gibi makale *Vorwärts*'e girdi:¹ dün John'la² görüş-tüm ve hemen kabul etti.

J[ulek M[archlewski]'nin fraksiyonla³ ilgili yaptığı aptallığı düzeltmek için Julek'in derhal Bauer'e (Gen. Kom.)⁴ bir mektup yazarak Lodz'daki yerel *Grev Komitesi*'nin adresini bulduğunu bil-dirmesini öneriyorum –para söz konusu olduğu için Lodz'da bir adres göstermek zor olmasa gerek. Böylece para doğrudan PPS'ye ulaşır ya da en azından Jagiello eliyle olmamış olur.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

Komisyon'un çağrısına gelince, onun adını vermemem çok uygun oldu, zira Julek size, 1. Jekel ve Rössel'in adres gösteremediklerini,⁵ 2) Genel-Kom.'un bu türden uluslararası açık yardım toplama aksiyonlarını yasakladığını söylemiş olmalı. Yani Bratman'm⁶ adresini göstererek, bir şeyler veren, bu yüzden de son derece önemli olan Tekstil İşçileri Federasyonu'nun yardım toplama eylemini sadece bozmuş oluruz. Başka bir yerden yardım alınabileceği hayaline kapılmayın.⁷

Yönetim Kurulu'yla ilgili belirsizlik sürüyor. Julek'in bunu da bana bırakmak istediği anlaşıyor, son olarak Haase'ye yazabiliyim, ama bunun için de sizden karar bekliyorum.

1) Lodz'daki tekstil işçilerinin mücadelesi hakkında bilgi veren bir makale kastediyor (bkz. bir önceki mektubun 1. dipnotu). Bu makale ("Lodz'da Dev bir Mücadele: 40 000 Tekstil İşçisine Lokavt", *Vorwärts*, 12 Temmuz 1913, Sayı 175, 2. Ek, s. 1) büyük ihtimalle R. Luxemburg tarafından kaleme alınmıştır.

2) Paul John 1898'den beri *Vorwärts*'in redaksiyonunda yöneticiydi.

3) Bkz. bir önceki mektubun sonndan bir önceki paragrafı.

4) Gustav Bauer (1870-1944), o sıralar (1908'den beri) Sendikalar Genel Komisyonu başkan yardımcısı, 1912'den beri Reichstag üyesi, 1919-1920 arası başbakan. 1928'e kadar Reichstag üyesi, daha sonraları sosyal hayattan çekildi.

5) Lodz'daki işsiz tekstil işçileri yararına toplanan paraların gönderilmesi için gerekli olan, liderliğini Jekel ve Rössel'in yaptığı Alman Tekstil İşçileri Federasyonu'nun adresini kullanmaktan söz ediliyor. Bkz. bir önceki mektup.

6) Ignacy Bratman, takma adı Powolny, (1881-1957), elektrik mühendisi, 1902'den beri SDKPiL içinde aktif.

7) Rosa Luxemburg'un Sendikalar Genel Komisyonu'na bu meseleyle ilgili yazdığı 23 Temmuz 1913 tarihli bir mektup aşağıdadır:

Berlin-Südde, Lindenstr. 2

23 Temmuz 1913

Almanya Sendikalar Genel Komisyonu'na

Burada

W.G.

Polonya ve Litvanya sosyal-demokrasisinin Krakau'da bulunan Parti bürosuna, Lodz'da lokavt uygulamasıyla işten çıkarılanların desteklenmesiyle ilgili yapmış olduğum dünkü başvurum üzerine bugün şu açıklamayı aldım:

Lodz'daki 16 fabrikarun 21 sosyal-demokrat temsilcisi biraraya gelerek hareketin yönetilmesi amacıyla bir Grev Komitesi kurmuşlardır. Grev Komitesi, 1) ihtiyacı olanları, Parti içindeki hangi eğilimin taraftarı olduklarına bakmaksızın yönetme ve destekleme; 2) maddi destek sağlamak için, Polonya'daki ve yabancı ülkelerdeki bütün işçilere başvurma kararı almıştır. Karski yoldaş tarafından size gönderilen Varşova'daki adres, Varşova Parti örgütüyle bağlantılı Lodz Grev Komitesi'nin adresidir ve Lodz'daki polis denetimi göz önüne alınarak daha büyük miktarlar buraya gönderilebilir.

Eğer toplanan yardımların bu koşullar altında gönderilmesi size yeterince güven vermiyorsa, size önerebileceğim tek şey, onlarla bizzat görüşmeniz için Lodz Grev Komitesi'nin iki temsilcisini Berlin'e çağırmanızdır. Fakat takdir edersiniz ki, bunun bazı zor-

lukları var ve gerek pasaport temin etmek, gerekse hızla yaygınlaşan hareketin başında bulunan şahısların şu an yoğun olmaları nedeniyle epeyce zaman alabilir.

Bunun yapılmasını istiyorsanız telefon ederek iki temsilci göndermelerini isteyebilirim. Belki de bunu, ya Krakau'da bulunan Büro'yla temas kurarak (adres şudur: Bay S. Bratman, Krowodrza, Krakau, Aleja Slowackiego 21) ya da Karski yoldaş tarafından size verilen adrese doğrudan yazarak kendiniz de yapabilirsiniz (fakat sonuncusunda karar kılarırsanız telgraf göndermeyin ve zarfın üzerinde firma adı olmasın).

Neye karar verdiğinizi bildirmenizi rica ederim.

(AZHP 63/IIa, t. 24, poz. 32).

Selamlar

Dr. R. Luxemburg

[Berlin, yaklaşık 15 Temmuz 1913]*

Hiçbir yere gitmiyorum, Julek [Marchlewski] herşeyi birbirine karıştırdı, Stuttgart'a benim yerime Lensch gidiyor.

Makale, tekstil işçilerinin enternasyonal bir organı için değil, buradaki, Alman organı¹ için belirlendi (faka basmamak için bu haberde verilen sayılar [veriler] hakkında bilgilenmeden göndermem mümkün değildi).

Para toplamak² için bu artık gerekli değil, zira *Vorwärts*'deki³ makale ve Rössel'e gönderilen mektup sayesinde halloldu; makale artık sadece Jekel'i sevindirmek için orada.⁴

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

Bayan Bosch'a⁵ yazdım ve bu günlerde birkaç yüz Mark bekliyorum.

Bölücülere cevap ve provokasyon hakkındaki mesele çok acil; bu kadar geciktirilmesini anlamam mümkün değil.

L[eipziger] V[olkszeitung]'daki makalemin geri gönderilmesini rica ediyorum, (N[eue] Z[eit]'dakinden bir tane daha var elimde).⁶

Teodor'un⁷ mektubundan bir şey anlaşılmıyor. Szajbler'de "3 ila 500 gümüş ruble" kazanıyorlar, ne demek oluyor? Ve ortalama kazanç "5-63 kapık". Anlayan varsa beri gelsin.

Yoksa 5.63 gümüş ruble mi kastediliyor?

Lensch redaksiyondan ayrıldı.⁸ Cumartesi günü saat 3'ten 10'a kadar görüşmem vardı,⁹ bugün de Julek Marchlewski'yi Leipzig'e gönderdim. Fakat artık yapılacak hiçbir şey yok. Lensch bugün bana işinin bittiğini yazdı. Bu görevi kimse almayacak. 'Demokrasi'.

1) Bu makale (isimsiz yayınlanmıştır) Rosa Luxemburg'undur. Bkz. "Lodz'daki Dev Mücadele Hakkında. Tekstil İşçileri", 1 Ağustos 1913, Sayı 31, s. 243-244. Makale şu notla başlar: "Lodz'da tekstil işçilerinin ağılıkla mücadelesini oradaki koşulları çok iyi bilen bir kadın yoldaş yazıyor..." *Tekstil İşçisi* adlı haftalık gazete 120 bin adet basılıyordu.

2) Lodz'daki işsiz tekstil işçileri yararına Almanya'da para toplanması kastediliyor.

3) Bkz. bir önceki mektubun 1. dipnotu.

4) Hermann Jekel, Alman sendikalarının Parti çalışmalarını için ve sendikal amaçlarla kullanılmak üzere SDKPiL'e gönderdiği yardımlara birkaç kez aracılık etmişti.

5) Ayrıntılı bilgi yok.

6) Bkz. 11 Temmuz 1913 tarihli 8. dipnotu.

7) Teodor Robert Proppe (1879-1958), Alman kökenli, 1892-1908 yılları arasında Lodz'da tekstil işçisi, 1905-1907 devrim yılları sırasında SDKPiL Lodz örgütünde yönetici, RSDiP'in 1907 yılında yapılan V. (Londra) Kongresi'nde SDKPiL delegesi; 1908'den 1914'e kadar Almanya'da yaşadı; 1917'de Rusya'ya göç etti, Ekim Devrimi'ne katıldı. Biyografisi için bkz. *Ksiğga Polakow Uczestnikow Rewolucyj Pazdziernikowej*, Varşova, 1967, s. 692.

8) Paul Lensch 17 Temmuz 1913'te *Leipziger Volkszeitung*'un yöneticiliğinden çekildiğini resmen açıkladı (1908'den beri gazetenin redaksiyonundaydı) ve 7 Ağustos 1913'te Parti Yönetim Kurulu onun yerine Hans Block'u getirdi. Lensch'in uzaklaştırılması ve Blok'un göreve getirilmesi fiili olarak, o zamana kadar Parti'nin sol kanadının elinde bulunan gazetenin merkez tarafından devralınması ve tabii o zamana kadar yazılarını siyasal sınırlamalar olmadan yayınlayabilen R. Luxemburg'un redaksiyonla ilişkisinde değişiklik anlamına geliyordu. *Leipziger Volkszeitung* içindeki çatışmayla bağıntılı diğer olaylar hakkında daha sonraki mektuplara bakınız. Daha fazla bilgi için bkz. Ernst Meyer, "Savaş Öncesi Dönemde Sol-Radikallerin 'Merkez'den Kopuşu", *Die Internationale*, 1927, Cilt X, Fasikül 5, s. 153-158.

9) Büyük ihtimalle 12 Temmuz Cumartesi kastedilmektedir (fakat 19 Temmuz Cumartesi olması da mümkündür).

[Berlin, yaklaşık 18 Temmuz 1913]*

Adolfun [Warski] mektubunu dikkatle okudum ve K[raka-u]’a¹ gönderdim. Onun ve bizim çektiğimiz para sıkıntısı beni umutsuzluğa itiyor. Ne yazık ki Boszowna’dan cevap olumsuz – şu an parası yokmuş, belki daha sonra.²

Bana gelince, yapılabilecek en aptalca şeyi yaptım: Hastalandım; çalışmamı neredeyse tamamen imkânsız kılan kalp ağrılarım var ve bu beni içinden geçtiğimiz şu hassas dönemde çıldırtıyor. Dün yattım ve doktor çağırdım; ‘küçük bir bozukluk’ buldu ve soğuk kompres yaparak yatakta kalmam talimatını verdi. Fakat

*) Yer ve tarih metnin içeriğine göre saptanmıştır.

yapılacak o kadar çok iş var ki, sabredemedim ve bugün ayağa kalktım.

K. K[autsky]'nin 2. makalesi bütünüyle bana karşı kaleme alınmış,³ hatta benim yazımdan alıntılar yapılıyor. Fakat belli ki ilk makalesinden sonra, saldırılarının nahoş bir etki yarattığı konusunda uyarılmış olduğu için bazı yerleri çıkarmış. Makaleleri benim konseptime tamamen uygun, onu yerle bir etmek için fazla uğraşınama gerek kalmayacak. Ancak gücüm, ah gücüm...

Julek [Marchlewski] Leipzig'te son derece yürekli davrandı, elinden gelen herşeyi yaptı.⁴ Krakau'dan bana yazarak Zak[opane]'ye cevabı yollamamı istedi.⁵

Tekstil İşçileri için kapsamlı bir makale gönderdim.⁶ Materyalleri alabilirsiniz.

Provokasyonla ilgili 'bölücüler'e karşı belgeyi bekliyorum!! Çok acil, zira bu meselenin ömrü kısa, anı değerlendirmek gerek. Şimdi işlerini biterebileceğimizi hissediyorum.

20 Markınız öylece kaldı, çünkü bankadan kendi paramı aldım. Jadzia'ya⁷ sadece bir bölüm gönderilecek, arasına konabilir.

Fl[orian]'a paranın (3 bin) nasıl kullanılacağını mektupla bildirmenizi son derece dikkatsiz bir davranış olarak görüyorum. 'Bölücü' tesadüfen bizim elimize geçti. Terside olabilir!

1) A. Warski'nin Tyszka'ya yazdığı 16 Temmuz 1913 tarihli mektup. Bu mektupta Warski şunları yazıyordu: "Bölünme yüzünden aydınlar ve burjuva sempatanlarla her türlü ilişkimiz koptu, yani bizim için ya Ruble ya da en azından bir adres veya buluşmaları gerçekleştirebileceğimiz bir ev demek olan herşeyle ilişkimiz koptu." Warski'nin mektubundan, Yönetim Kurulu'ndakilerin bütün faaliyeti işçilerin mütevazı aidatlarına dayandığını ve Parti yöneticilerinden birinin geçimini sağlamak için bile para olmadığı anlaşılmaktadır. (Arş. Mikrof. ZHP, elden geçirilmemiş materyal.)

2) Bkz. bir önceki mektup.

3) "Sonradan Akla Gelen Düşündürücü Değerlendirmeler" (*Neue Zeit*, 18 Temmuz 1913, Sayı 42, s. 558-568) dizisinin ikinci makalesi kastediliyor.

4) Bkz. bir önceki mektubun son paragrafı.

5) Bu mektup bulunamamıştır.

6) Bir önceki mektubun 1. dipnotu.

7) Jadwiga Chrzanowska-Warszawska.

[Berlin, tahminen 15-20 Temmuz 1913 arası]*

Bu günlerde, şu Alman meseleleri¹ nedeniyle, boğazıma kadar 'buluşmalar'a dalmış durumdayım: Gece 1'de kentte Rosenfeld'le, öğlen 1'de Lensch'le, *arada* Hoffmann² ve Düwell'in³ vs. ziyareti. Önümüzdeki günlerde Berlin'de kritik bir toplantı yapacağım⁴ (şimdilik kimseye söylemeyin). Bu durumu göz önüne alınca gecikmeyi anlayabilirsiniz.

Dürtölmeye ihtiyacım yok. Sizin gibi ben de bu makaleleri yazmak istiyorum.⁵

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

1) Alman parlamentosunda sosyal-demokrat milletvekilleri grubu, silahlanma bütçesinin karşılanması için yapılan planın sağlam bir parçası olan varlık vergisi lehinde oy kullandı. Bu, SPD'nin şimdiye kadar, "bu sisteme bir tek kuruş ve bir tek adam yok!" ilkesi doğrultusunda büyük bir kararlılıkla hayata geçirdiği pratikten kopmak anlamına geliyordu. Uygulama SPD'nin parlamento grubu içinde bile itirazlara yol açmıştı; fakat sonuçta, ilkesel sebeplerden dolayı vergilere karşı olan 37 milletvekiline karşı, sağ kanada mensup 52 milletvekili çoğunluğu sağlayarak bütün grubun vergiler lehinde oy kullanması gerektiği kararını aldı. Bu durum Parti içinde çok şiddetli polemiklere yol açtı ve sol kanadın parlamento grubuna ve SPD yönetimine karşı şiddetli bir saldırıya geçmesine yol açtı. Sol kanadın polemiklerinde R. Luxemburg'un yazılarının öncelikli yeri vardı.

2) Adolph Hoffmann (1858-1930), işçi, Berlin SPD örgütünün önde gelenlerinden, tanınmış hatip, bazı tiyatro oyunlarının yazarı, 1917-1920 yılları arasında USPD üyesi. Almanya'da 1918 Ekim Devrimi'nden sonra Prusya sosyal-demokrat hükümetinde bakan; 1920'de KPD'ye geçti, fakat 1922'de Paul Levi'yle birlikte Parti'den ayrıldı ve yeni-den SPD'ye geri döndü.

3) Wilhelm Düwell, *Vorwärts*'in eski redaksiyon üyesi (1912'ye kadar), o sıralarda Berlin SPD örgütünün önde gelenlerindendi.

4) Genel grev ve Parti taktiği konusunda, gerek SPD yönetiminin, gerekse Ka-
utsky'nin durumuna karşı polemik yürüten R. Luxemburg'un katıldığı bu toplantı 22 Temmuz 1913 tarihinde yapıldı; toplantıyı Berlin 4. seçim çevresi örgütlemişti. Bu konuşmanın haberiyle ilgili bkz. "Politik Genel Grev", *Vorwärts*, 24 Temmuz 1913, Sayı 171, 3. Ek, s. 1.

5) R. Luxemburg'un "Parlamento Grubu ve Askeri Tasarı" adlı yazı dizisi (*Leipziger Volkszeitung*, 23-27, 29 Temmuz 1913, Sayı 168-173) bölümler halinde birçok yerde, bu arada *Vorwärts*'de yayınlanmıştır (1 Temmuz 1913, Sayı 195, s. 3: "Partiden"). Luxemburg bu yazılarda, 30 Haziran tarihinde yapılan oylama (bkz. dipnot 1) nedeniyle SPD'nin parlamento grubuna şiddetle saldırıyor ve bu oylamayı Parti programıyla bağdaştırmanın mümkün olmadığını söylüyordu. Çünkü silahlanma harcamalarının karşılanması için konan vergi nedeniyle, mülk sahibi sınıfın vergi yükünün yükselmesi, diyordu R. Luxemburg, halktan vergi toplanmasının sınırlandırılması anlamına kesinlikle gelmiyor, çünkü militarizmin güçlenmesi yeni harcamaları beraberinde getiriyor ve militarizme verilen her kuruş emperyalizmin siyasal ve ekonomik egemenliğini güçlendiriyor.

[Wilhelmshöhe-Degerloch, 7 Ağustos 1913]*

Üç ekspres mektubu -bugünküyle dört- aldım ve imha ettim.

Bugün, bana epeyce pahalıya mal olmasına rağmen, projenize (onlara¹ parayı geri vermeye) karşı olduğumu bildiren bir telgraf çektim.

Söyledikleriniz beni öyle altüst etti ki, yine çalışamaz durumdayım. Fakat bu proje faydasızdı, çünkü kamuoyu önünde rezil edilmeleri imkânsız (hiçbir Parti gazetesi basımayı kabul etmez ve perde arkasından onların yüzlerine tükürme keyfini yaşamaksa – politika değil). Ayrıca onlar herkese karşı, kendi Alınanlarına

*) Yer metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

karşı da böyleler, kaldı ki bu işten zaferle çıkan sizsiniz. Şimdi *mutlaka* Lodz'dan *taahhütlü* mektupla Grev Komisyonu'nun imza ve mührünü taşıyan bir tasdik belgesi almanız gerekiyor. Onurumuz için bu kaçınılmaz.

Jaeckel'e lafı dolandırmadan yazıp, Krakau'a telgraf çekerek parayı Genel Komisyon'a göndermemeleri için -ki bunu mutlaka yapmak istiyorlardı- bizimkiler üzerinde etkide bulunmak zorunda kaldığını söyleyeceğim.

Dün bir güzel kavga ettim: Şu geri zekâlı Block, Fraksiyon hakkındaki makaleme kısmen överek, kısmen eleştirerek² 'editor-yal' bakımdan karşı çıktı; Lensch³ gittikten sonra *kendilerinin de bıyığı olduğunu*⁴ göstermek istiyorlar. Ne kadar kızdığını tahmin edebilirsiniz. Block'a derhal *son derece kaba bir mektup* yazarak ve bir kopyasını da Seyferth'e⁵ göndererek, Julek geri gelesiye⁶ ve onunla birlikte redaksiyonla⁷ ilişkileri düzene koyasıya kadar iş-birliğini *bıraktığımı* açıkladım. Bugün Klara [Zetkin] Mehring'ten bir mektup aldı; Mehring mektupta, burada olduğumu bilmeden, benim *mükemmel makalem* hakkında Block'un kaleme aldığı makaleyi şikayet ediyor ve kendisinin de bu koşullar altında yazmak istemediğini söylüyordu.⁸ Ne yazık ki Seyferth tatilde. *N[eue] Z[eit]* için yazacağım makalenin başında oturuyorum, fakat sürekli yaşadığım *heyecan* ve ardından kalbimin durumu nedeniyle çalışmam bir türlü mümkün olmuyor. *Genel grev*⁹ üzerine Niederbarnim için bir karar tasarısı hazırlamak amacıyla dün epeyce bir zaman harcamam gerekti, kolay olmadı. 9'unda geri dönüyorum ve evde kalacağım.

*Bu skandal nedeniyle*¹⁰ PPS'ye başvurmanın ne gereği ne de anlamı var. Eğer 5 binle ilgili olarak Grev Komisyonu'ndan benim istediğim gibi bir onayı alabilirseniz, ikinci bölümü *kesinlikle* aynı adrese göndererirler.

Bu arada: Geçen yıl (kitabım¹¹ nedeniyle) Dietz'in buradaki bürosuna gitmiştim, odadan birkaç dakikalığına çıkması gerektiğinde, çıkmadan önce gözümün içine baka baka masanın üzerindeki bütün mektupları toplayıp çekmeceye kilitlemişti!... O zaman da yüzüne tükürmek geçmişti aklımdan.

1) Alman Sendikaları Genel Komisyonu'na. R. Luxemburg ve yoldaşlarını öfkelen-diren şey, Komisyon'un, Lodz'lu işçiler için ayrılan paranın, SDKPiL temsilcilerinin ara-cılığıyla gönderilmesine razı olmayarak -ki bu SDKPiL'e güvenmediğini gösteriyordu- doğrudan Lodz'a gönderilmesi koşulunu ileri sürmesiydi. Bu meseleyle ilgili yazışmalar için bkz. AZHP 63b/2b t.1 poz.3.

2) [Hans Block], "İlkesel Red mi Değil mi?" *Leipziger Volkzeitung*, 4 Ağustos 1913, Sayı 173, s. 1-2. R. Luxemburg'un "Parlamento Fraksiyonu ve Askeri Tasarı" adlı yazı dizisiyle polemik, *Leipziger Volkszeitung*, 23-27, 29 Temmuz 1913, Sayı 168-173.

3) Bkz. 15 Temmuz 1913 tarihli mektubun 9. dipnotu.

4) Orijinali Rusça (bizim de ciddiye alınmamız gerek, anlamında).

5) Max Seyferth, *Leipziger Volkszeitung*'un idari müdürü ve redaksiyon üyesi.

6) J. Marchlewski Tatra'da tatildaydı ve ancak Eylül sonlarında Almanya'ya geri döndü.

7) R. Luxemburg'un H. Block'a yazdığı 6 Ağustos 1913 tarihli mektubu Ernst Meyer yayınladı: "Savaş Öncesi Dönemde Sol Radikallerin Merkez'den Kopuşu", 1 Mart 1927, Fasikül 5, s. 154-155. Aynı makalede, R. Luxemburg tarafından J. Marchlewski'ye gön-derdiği mektup yayımlandı. Bu mektupta Luxemburg, Marchlewski'yi *Leipziger Volkszei-tung* redaksiyon üyesi olarak meselenin bütünü hakkında bilgilendiriyordu. Ayrıca ya bir mektupla ya da yazıyla Block'un makalesine karşı tutum almayı öneriyor, *Leipziger Volkzeitung*'un sürekli yazarlarından olan Mehring'in tutumu üzerine de bilgi veriyordu. "Lodz'la ilgili para meselelerinde Leon'la sürekli farklı düşünüyoruz," diye de ekliyordu. "Genel Komisyon'un canı cehenneme."

8) Block'un 4 Ağustos tarihli makalesi ve onun tarafından provoke edilen çatışma, gazetede sürekli yazar R. Luxemburg, Mehring, Marchlewski gibi sol eğilimli kişilerden kurtulmayı isteyen *Leipziger Volkszeitung*'un yeni redaksiyonunun ilk pratik adımların-dan biriydi. Block'la daha aylar süren tartışmalardan sonra Marchlewski, R. Luxem-burg'la dayanışarak Aralık 1913'te yazı kurulundan istifa etti; Mehring de artık sürekli yazmıyordu.

9) Bkz. "Genel Siyasi Grev", *Vorwärts*, 11-12 Ağustos 1913, Sayı 205, s. 3, Sayı 206, 1 Ek, s. 1. (Niederbarnim Seçim Bölgesi Birliği tutanağı. 10 Ağustos, R. Luxemburg'un konuşması ve önergesi).

10) Lodz'lu işçiler için Genel Komisyon'un bağışıyla bağlantılı olarak.

11) *Sermaye Birikimi*.

[Berlin, 14 Ağustos 1913]*

Dün Mariendorf'ta¹ işçiler tarafından genel coşkusuyla karşılanan mükemmel bir konuşma yaptım.

Ve güzel bir haber: Leipzig'de (*L[eipziger] V[olkszeitung]*'ta² ifade edildiğine göre) bir Parti toplantısı yapılmış ve bu toplantıda konuşmacı olarak söz alan Geyer benimle aynı görüşleri savunmuş, (Block'la birlikte³ Lensch'i uzaklaştıran) Keimling ise redaksiyonun görüşlerini; *L[eipziger] V[olkszeitung]* redaksiyonunun tutumunu savunarak ona üç kez itiraz etmiş. Sonuç: Geyer'in Fraksiyonu⁴ onaylamayan kararı, 6 aleyhte oya karşı kabul

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

edilmiş! 'Redaksiyon'a iyi bir ders verilmiş. Bu arada Keimling Bremer *Bürgerzeitung*'u referans göstermiş. Geyer ise şu cevabı vermiş: Onu Radek yazdı, fakat başyazar Henke Fraksiyon'da benimle aynı görüşte. Bremer ve Henke açısından rezalet bir durum.

1) R. Luxemburg'un 13 Ağustos 1913 tarihli Meriendorf (Berlin'in banliyösü) Parti toplantısında konuşması, hazırlıkları süren SPD Jena Kongresi üzerine August Scholz'un raporunun okunmasından sonraki tartışma da gündeme gelmiştir. R. Luxemburg'un sunulan rapora -aslında ikinci rapor- karşı polemik içeren konuşması üzerine ayrıntılı bilgi için bkz. *Vorwärts*, 17 Ağustos 1913, Sayı 211, 3. Ek, s. 2.

2) 13. Saksonya Reichstag seçim çevresinin Parti toplantısı. *Leipziger Volkszeitung*, 13 Ağustos 1913, Sayı 186, 1. Ek.

3) Bkz. 15 Temmuz 1913 tarihli mektup.

4) [Milletvekilleri]-Fraksiyonu. Bkz. 15 ve 20 Temmuz 1913 arasında yazılan mektubun 1. dipnotu.

[Jena] Pazartesi sabahı [15 Eylül 1913]*

M.L.

Aceleyle birkaç sözcük daha.

(Devasa) ekspres mektubunuzu dün akşam aldım, bir öncekini de.

Müller'le konuştum; V[orwärts]'e kızdım ve onu değişiklik önergem hakkında bilgilendirdim. Duydukları çok hoşuna gitmedi, ama itiraz da etmedi. Şurası kesin, bizsiz ve bize karşı bir şey yapmak niyetinde değiller. Stanislaw'ın² mektubunun basılmış olmasından üzüntü duyduğunu belirtti, aslında onu etki

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

uyandırması için Parti kongresine saklamak istiyormuş. Yine de konuşmasında³ Stanislaw'ın şikayetini okuyacak. Şimdi en önemli şey şu: R[adek] meselesi ilk gün, Yönetim Kurulu'nun *raporuy-la* birlikte *değil*, üçüncü gün aynı zamanda savunusunu da yapacak olan Müller'in özel önergesi olarak ele alınacak. İlk iki günü berbat etmek istemiyorlar, ki ben de böyle düşünüyorum.

Beni haberdar etmeden Müller'in kürsüye çıkmaması ve önce bu konuda iyice netleşmemiz gerektiği konusunda anlaştık. (Bu arada: Önergelerinin⁴ kabul edileceğinden çok emin!) Yani şimdilik durum kötü görünmüyor.

Almanların meselelerine gelince, Yönetim Kurulu bize⁵ karşı (özellikle bana karşı) boyutlu bir sürgün avı planlıyor. Molkenbühr Bebel'den bir mektup okuyacakmış; mektupta, Jena'da benimle "*kanlı bir hesaplaşma*"nın⁶ haberi veriliyormuş. Bütün bunlara gülüp geçiyorum, onlara acı bir cevap vereceğim.

Genel grev karar önergelerim bütün radikaller tarafından kabul edildi ve ilk konuşmayı ben yapacağım.⁷ *Vergiye*⁸ gelince, bu daha zor. Mükemmel bir önerge hazırladım, fakat herkesi birleştirmek imkânsız, çünkü herkes bir tarafa çekiyor.

PPS'ye gelince, Yönetim Kurulu geri adım atmamaya kararlı.⁹ Düşündüm ve bu konuda suskun kalmaya karar verdim, nihayetinde son yıllarda PPS ile hiç ilgilenmedim; siyasal olarak da milliyetçilik için sert bir darbe olacak, onları neden kurtarmam gereksin ki? Bu sadece yanlış bir izlenim bırakacaktır. Neler olacağını göreceğiz.¹⁰

R.

1) SPD'nin Jena'da yapılan Parti Kongresi'nde Karl Radek'in Parti'den ihraç edilmesi hususunun ele alınmasından söz ediliyor. (Bkz. "Tutanak", Jena, 1913, s. 143-144.)

2) SDKPiL üyesi, Stanislaw Turski takma adlı Dr. Jakub Goldenberg'in, Alman Parti merkezine yazdığı ve 11 Eylül 1913 tarihli Vorwärts'in 236. sayısının 2.-3. sayfalarında yayınlanan 8 Eylül 1913 tarihli mektubu kastediliyor; mektup Varşova'daki sosyal-demokrat sendikalara ait olan ve Radek'in muhafaza ettiği 300 Ruble'yle ilgiliydi; ancak Radek bu parayı ne Parti kasasına ne de sendika kasasına göndermişti. Radek paranın J. Goldberg'e gönderildiğini iddia ediyordu, işte Goldberg sözü edilen mektupta buna ilişkin kuşkusunu dile getiriyor. SDKPiL arşivinde Rosa Luxemburg tarafından kaleme alınan bir taslak bulunmaktadır. J. Goldenberg'in mektup taslağının sonunda, Rosa Luxemburg'un L. Jogiches-Tyzska için düştüğü bir not vardır: "Bu mektup taahhütlü ola-

rak Bremer *Bürgerzeitung*'a ve *Vorwärts*'e gönderilmelidir" (bkz. AZPH 63/2a t. 27, poz. 50, k. 1-9).

3) Hermann Müller'in Parti kongresinde Radek'le ilgili konuşması, bkz. "Tutanak", Jena, 1913, s. 537-540.

4) Radek'in SDKPiL Merkez Yönetim Kurulu'nun isteği üzerine SPD'den ihraç edilmesi üzerine.

5) SPD içindeki sol kanada.

6) Parlamentoda Varlık Vergisi Yasası çıkarılması için yapılan tartışmalar sırasında ki konuşmalarda Molkenbuhr gerçekten de, A. Bebel'in ölümünden önce kendisine yazdığı son mektubun bir bölümünü okudu; fakat bu bölümde Rosa Luxemburg'tan doğrudan söz edilmemişti. Bebel mektubunda, Jena Parti Kongresi'nde, SPD grubunun parlamentoda vergi sorunuyla ilgili aldığı tutum üzerine, kendisinin deyimiyle 'aşırı radikal' tarafından talep edilen tartışmayı kesmek gerektiğini düşündüğünü ifade ediyordu. Bkz. "Tutanak", Jena, 1913, s. 500.

7) Bu hususla ilgili olarak Rosa Luxemburg'un Jena'da yaptığı konuşma için bkz. "Tutanak", Jena, 1913, s. 194-195, 288-293.

8) Bu olayla ilgili olarak Rosa Luxemburg'un söz alması ve sunduğu karar taslağı için bkz. a.g.y., s. 197-198, 485-487.

9) SPD'nin Prusya Taksim Bölgesi'nde, PPS ile ilişkileri sorunu üzerine yürütülen tartışma kastediliyor. Bilindiği gibi Jena Parti Kongresi, PPS'yi milliyetçi ve ayrılıkçı eğilimle itham ederek 1906 yılında SPD ve PPS'nin birliği hakkındaki kararı kaldırmış ve iki parti arasındaki bağların koparılmasını kararlaştırmıştır. Bu konudaki görüşme ve kararlar için bkz. "Tutanak"; Jena, 1913, s. 546-553.

10) Rosa Luxemburg bu konuda söz almamıştır.

*[Jena] Pazartesi akşamı [15 Eylül 1913]**

M.L.

Telgrafınızı aldım.

Bugün dağıtılan iki belgeyi bilgilenmeniz için ekliyorum.¹

Bugün Scheidemann bana karşı genel saldırı gerçekleştirdi;² bütün gün söz alabilmeyi bekledim, fakat gen[el grev] üzerine tartışma yarın başlıyor, ki buna çok sevindim.

PPS'yle ilgili olarak, konuştuğumuz gibi tavır alma kararı vereceğim. Fakat henüz Perşembe veya Cuma'ya kadar zaman var.³

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

Cevap için hazırlanmam gerekiyor, o yüzden bitiriyorum.

R.

1) Ek yok.

2) SPD Yönetim Kurulu'nun, Ph. Scheidemann tarafından okunan raporu için bkz. "Tutanak", Jena 1913, s. 213-235.

3) Bkz. bir önceki mektup.

[Jena, 16 Eylül 1913]*

Bu sabah bir konuşma yaptım.¹ Bana baştan yarım saat süre verdiler. Öyle görünüyor ki, çok iyi konuştum.

Burada dağıtılan belge ekte.² Radek'in broşürü dağıtılmadı.

Bugün koridorda kalabalık arasında bir yerlerde bölücü üçlüyü gördüm: Hanecki, Maly⁴(!) ve tanımadığım veya hatırlayamadığım biri daha.

Dün kaybettiğim para cüzdanım, içindekilere birlikte salondan çıkageldi.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak ve Gertrud Zlottko'ya yazılan 16 Eylül 1913 tarihli mektubun (Rosa Luxemburg, "Dostlara Mektuplar", a.g.y., s. 181) yardımıyla saptanmıştır.

Diğer meseleler şimdilik belirsizliğini koruyor. Herhangi bir şey olursa haber veririm.

Klara [Zetkin] Çiçerin'in adresini bekliyor, kahretsin! Sizden bu konuda ricada bulunduğum kartı almadınız mı??**

1) Konuşmanın metni için bkz. "Tutanak", Jena, 1913, s. 288-293.

2) Ek bulunamamıştır.

3) Karl Radek, *Hesaplaşmam*, Bremen, 1913.

4) Mieczyslaw Warszawski, takma adı Bronski, Mały.

**) Yazar tarafından üstü çizilmiş ve kenara şu eklenmiştir: "Geldi."

[Jena, 17 veya 18 Eylül 1913]*

Muharebe alanından: Bir dakika önce dağıtılan Braun'un önergesini ekliyorum.¹ Müller'le hemen konuştum. Yönetim Kurulu bu önergeyi kesinlikle reddediyor.² Söz konusu önergeyi göz önünde bulundurarak benim (konuştuğumuz) önergemi mutlaka vermem gerektiğini söyledim. Israrla bunu yapmamam gerektiğini, çünkü Yönetim Kurulu'nun önergesinin kabul edileceğini ifade etti; oysa ben, burada *kölemenlik* inanılmaz bir zafer kazanıyor olmasına rağmen, buna kesinlikle inanmıyorum. Hatta Mül-

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

ler benim önergemın reddedileceğini tahmin ediyor. *Bu durumda* bizim işimizin hallolacağını söyledim.

Eğer *Parti Kongresi* soruşturmayı reddederse, en azından artık bizim hakkımızda mızımızlanamayacaklardır. Ayrıca Müller, *eğer* soruşturma kararı alınırsa, bu soruşturmanın Alman tüzüğünün öngördüğü biçimde hakemli mahkeme önünde cereyan etmek zorunda olduğunu düşünüyor. Bu durumda davacı olarak ortaya çıkacak bir seçim çevresinin bulunması gerekiyormuş ve gülümseyerek, bu hususta kaygı duymaya gerek olmadığını ekledi. Fakat elbette bütün bu dertlerden uzak kalmayı tercih edermiş. Hâlâ biraz tereddüt içindeyim: Sunsam mı, sunmasam mı (Radek'le ilgili önergeyi)? Yönetim Kurulu'nun kendi önergesinin kabul edileceğinden bu kadar emin olduğu koşullarda belki de *iş oluruna* bırakılmalı? Belki de bırakılmamalı. Çabuk düşünüp telgraf çekerek tek sözcükle kararınızı bildirin: 'Verilsin' veya 'Kalsın'. Meselenin büyük ihtimalle ancak Cumartesi günü (öylesine tali olarak) halledileceğini söyledi Müller. PPS meselesi de Cumartesi günü.

1) Ek bulunamadı. Kastedilen Radek meselesidir.

2) Parti Yönetim Kurulu'nun Radek'le ilgili önergesinde, Enternasyonal Sosyalist Büro çatısı altında bulunan kardeş partilerden birinden gayri ahlâki davranış nedeniyle ihraç edilen bir kişinin, onu ihraç eden Parti'nin onayı olmaksızın SPD üyeliğine kabul edilemeyeceği ifade ediliyordu. Kongre bu önergeyi kabul etti ve ilaveten bunun (daha önce PPS'den ihraç edilmiş olan) Radek'e uygulanacağını saptadı. Buna karşılık Radek ve tutumuyla ilgili olarak Rosa Luxemburg'un istediği kararı reddetti. Bkz. "Tutanak", Jena, a.g.y., s. 559 ve s. 543-544.

3) 20 Eylül.

[Kartpostal]
Bay K. Krysztalowicz
Berlin Steglitz
Schlosspark
Hanau, 25 Eylül 1913*

Ek olarak bir toplantı daha yapacağım.¹ Pazartesi günü² burada Hanau'da bir rapor sunacağım.³ Buradaki taraftarlarımız planlanan kararı şimdiden kabul etmiş durumdalar ve bu düşüncüyü sonuna kadar desteklediler. O nedenle taslağı hemen gönderin. Önemli olan dile getirilmesi gereken konular ve görüşler, biçimi-

*) Yer ve tarih posta mührü dikkate alınarak saptanmıştır.

ni ben bulurum. Bu karar aynı zamanda *L[eipziger] V[olkszeitung]* için makaleyi yazarken bana örnek oluşturacak.⁴

R[adek] meselesinde ya da diğer meselelerde yeni gelişmeler olursa lütfen beni haberdar edin. Adresim: Schnabrich, Hanau a/M. Mühlstr, 2.

1) Rosa Luxemburg'un o sıralar Fankfurt am Main ve komşu kentlerde (Hanau'da da) yapılan Parti toplantılarında sunduğu bir dizi rapor kastediliyor.

2) 29 Eylül.

3) Rapor içerikli bir konuşma [20 Eylül tarihinde son bulan Jena Parti Kongresi üzerine].

4) Jena Parti Kongresi'ni, Parti sol kanadının bakış açısından siyasal bakımdan değerlendiren bir makale konu ediliyor. Makale gerçekten de kaleme alınmış, fakat *Leipziger Volkszeitung* siyasal sebeplerle bu makaleyi yayınlamayı reddetmiştir. Makale Luxemburg'un ölümünden sonra yayınlanmıştır ("Jena Parti Kongresi'nin Ardından", Rosa Luxemburg'un yayınlanmamış makalesi, *Praxis und Theorie des Marxismus*, Berlin, 1 Mart 1927, Fasikül 5, s. 147-153). Rosa Luxemburg, *Seçme Konuşmaları ve Yazıları*, Cilt II, Berlin, 1951, s. 404-417.

[Hanau, 25 akşamı ya da 26 Eylül 1913]*

İki mektubu da aldım. Stanislaw¹ ve Julek'in [Marchlewski] mektubunu geri gönderiyorum.² Eğer Yönetim Kurulu Stanislaw'a vadedilen mektubu yazarsa, bunu çok isabetli bulurum: Bizim yayınladığımız mektup R[adek] için yeni bir hakaret olacak.³

İhtiyarın makalesini⁴ dün okudum, çok aptalca; ben etkisiz kalacağını düşünüyorum.

Kararı bekliyorum.⁵ Beynim yorgunluktan boşalmış durumda ve yarın bu işi nasıl halledeceğimi gerçekten bilmiyorum. Eğer aydınlatıcı fikirleriniz varsa (karar dışında) bana yazın.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

Esasen, Kongre'de gruplaşma, özellikle bir öncekiyle kıyaslandığında nasıl açıklanmalı. Bizim radikallerimizin birçoğunun Jena'yı korkunç karamsar değerlendirmeleri ve radikalizmin şimdiye kadar böylesine bir yenilgi almadığını iddia etmeleri önemli. Elbette bu çok saçma. Ancak bunu onlara anlatabilmek için yeterli gücüm yok.

1) Zofia ve Stanislaw Goldenberg kastediliyor.

2) Ekler bulunamamıştır.

3) SDKPiL Merkez Yönetim Kurulu'nun Radek'i, sosyal demokrat sendikalar tarafından kendisine aktarılan 300 Ruble'yi zimmetine geçirmekle suçlaması konu ediliyor. Radek bu suçlamayı kabul etmeyerek, parayı St. Goldenberg'e gönderdiğini iddia etmişti. Goldenberg ise bu mektupta söz konusu iddiayı yalanlamaktadır. Bkz. "Sprawozdanie Komisji badającej sprawę członka SDKPiL Karola Radka", Mart 1914, yayınlayan: Biuro Sekcji Zagranicznych SDKPiL, s. 16-25, Radek meselesinde olduğu gibi. *Vorwärts*, 11 Eylül 1913, Sayı 236, s. 2-3.

4) İlgili makale bulunamamıştır.

5) Bkz. önceki mektup.

[Berlin, yaklaşık 12 Ekim 1913]*

Mektubun bir kopyasını Stauning'e göndereceğim.

Ekte Komisyon'un mektubunu yolluyorum.¹ Derhal ve nazik biçimde cevaplanmasından yanayım (vereceğimiz cevabın Enternasyonal Büro'da tartışma konusu olacağı kesin). Biçim ne kadar sadakatli olursa içerik o kadar etkili olacaktır.

N[eue] Z[eit]'dan cevap aldım; Hagen'dan gönderilen makaleyi 'en kısa zamanda' yayınlayacaklarmış, ancak "Ernst yoldaşa karşı kişisel saldırılar olmaksızın".² Bu arada Fey dayanamadı, Freie Presse'de³ yayınladı, aynı zamanda L[eipziger] V[olkszei-

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

tung]'a gönderdi, umarım Julek [Marchlewski] [makaleyi] yayınlar. Elbette bu *N[eue] Z[eit]*'i sorumluluğunu yerine getirmekten muaf tutmaz.⁴

Ekte Berlin Toplantılarını⁵ gönderiyorum. Genel olarak oldukça iyiydi. Kararlarda içerili düşüncemiz, şimdiye kadar Stuttgart'ta, Müllhausen (Elsass), Elberfeld-Barmen, Herzogtum Gotha, Chemnitz'de resmen onaylandı.

1) Ek bulunamamıştır.

2) Joseph Ernst ile Rosa Luxemburg'un görüşlerini savunan Hagen'lı Georg Fey arasında *Neue Zeit*'da çıkan tartışma kastediliyor. Tartışmanın konusu R. Luxemburg'la K. Kautsky arasında patlak veren genel grev polemikiydi. Bkz. R. Luxemburg, "Teori İşgüzarları", *Neue Zeit*, 5 Eylül 1913, Sayı 49, s. 828-843; Joseph Ernst, "Bir Düzeltme", a.g.y., 26 Eylül 1913, Sayı 52, s. 1029-1030 ve Georg Fey, "Hagen'da Lokavt ve Örgüt-süzler", a.g.y., 17 Ekim 1913, Sayı 3, s. 89-94. Rosa Luxemburg'un birkaç satırlık notu: "Bir Düzeltme".

3) SPD'nin Hagen/Westfalya'da yayınlanan günlük gazetesi.

4) *Neue Zeit*, G. Fey'in makalesini 17 Ekim tarihinde yayınladı.

5) R. Luxemburg'un Berlin'de II. seçim bölgesinde yaptığı bir dizi toplantıda yaptığı konuşmalarla ilgili basın haberleri. Bkz. "Emperyalizm ve Militarizm", *Vorwärts*, 5 Ekim 1913, Sayı 260, 2. ek, s. 1.

[Berlin, 13 Ekim 1913]*

Leipzig’le ilgili mesele çok *aptalca* bir iş.¹ D n Julek [Marc-hlewski] buradaydı ve 1) onu Block’un² halefi olarak kabul etme-dikleri, ‘  fleri’ olarak Keimling’i gördükleri; 2) makalemi,³ ancak redaksiyonun, bataklık⁴ üzerine a ılımlarımla aynı fikirde olma-dığını (kendilerine dokundu unu fark ettiler) ifade ettikleri bir notla yayınlayacakları haberini verdi.

Julek bu duruma şiddetle karşı çıkmış.  u kararları aldık: 1) D n redaksiyona bir not yazarak makalemin böyle bir notla ya-

*) Yer ve tarih metnin ve Ernst Meyer’in ‘Savaş  ncesi Dönemde Sol Radikallerin Mer-kezden Kopu u’ adlı makalesinin i erigine dayanarak saptanmıştır (*Internationale*, 1 Mart 1927, Fasikül 5, s. 154-155).

yınlanmasına izin vermediğimi, bunun 8 Eylül'de yaptığımız anlaşmanın ihlali anlamına geldiğini ve benim de “*kendi sonuçlarını çıkaracağımı*”⁵ ifade ettim, yani Basın Komisyonu'na başvuracağım. 2) Julek Pazartesi günü, yani bugün Leipzig'e gidiyor, fakat sadece üç-beş parça eşyasını toplayıp Berlin'e döneceğini onlara açıklamak için.

Gitmeden önce üçümüz⁶ adına Seyferth'e, bu durumu *casus belli* [savaş sebebi –ç.n.] olarak gördüğümüzü ve Basın Komisyonu'yla bir toplantı talep ettiğimizi söyleyecek. (Ayrıca Julek dün öğleden önce Franz'a gitti, söylediğine göre bizimle dayanışma içinde olacaktı.)

Şimdi bütün mesele Julek'in sonuna kadar gidip gitmeyeceği. Aslında bunu yapmak istiyor, ama çok üzüldüğünü ve aynı Jodka'yla⁷ olduğu gibi, bu işin 'ona çok dokunduğu'nu görüyorum. (Fakat daha mücadeleci olması için uğraşmayın, zira taşıma suyla değirmeni döndürmek mümkün değil.)

Ayrıca Basın Komisyonu'na karşı ikinci kez zafer kazansak bile, bu hergele güruhu orada oturduğu sürece çok fazla bir şeyin değişeceğine inanmıyorum.

Hadi bu koşullar altında 'Sol'u sen yönet de görelim! Şimdi de bizim kanadı rezil eden ve zaaflarımızı ortaya çıkartan *L[eipziger] V[olkszeitung]*'la ilgili skandal... Yarın sabah Julek'in gelişmeler hakkında bilgi vermesi gerekiyor.

Sonia'dan bir mektup aldım. *Lutte de Classe*'ye yazmaya tabii ki değmez. Onlar Guesdistlerden ayrıldılar!!

1) Orijinalinde Rusça.

2) *Leipziger Volkszeitung*'un (P. Lensch'in yerine) yeni sorumlu redaktörü Block tale gittiği için Marchlewski ona vekalet ediyordu.

3) “Jena Parti Kongresi'nin Ardından” adlı yazı dizisi kastediliyor. Bkz. 25 Eylül 1913 tarihli 4. dipnotu.

4) R. Luxemburg'un “Jena Parti Kongresi'nin Ardından” adlı yazı dizisinde makalelerin önemli bölümü Jena Parti Kongresi'nde revizyonizmi kabul eden 'bataklık'a (bu tanım Büyük Fransız Devrimi Meclisi'nin bir bölümünün tanımlandığı siyasal terminolojiden ödünç alınmıştır) ayrılmıştı. Yazar bu dizide on yılı aşkın bir süre SPD'nin sol kanadıyla sağ kanadı arasında bulunan dolaylı güçlerin analizini yapıyordu. Bkz. R. Luxemburg, *Seçilmiş Konuşmalar ve Yazılar*, Cilt II, s. 412-417. Eylül 1913 başlarında J. Marchlewski *Leipziger Volkszeitung* redaksiyonunun siyasal yönetimini geçici olarak devraldı (tatilde bulunan H. Block'un yerine). 10 Eylül 1913'te R. Luxemburg'un “Jena

Parti Kongresi'nin Ardından" adlı makalesi redaksiyona ulaştı ve Marchlewski tarafından baskıya verildi. Ne var ki redaktörler Keilling ve Herre'nin makalelerle ilgili siyasal kuşkuları vardı, bu kuşkularını ancak 11 Ekim Cumartesi günü, Berlin'e hareket etmeden önce Marchlewski'ye iletiler.

5) 8 Eylül 1913'te *Lepziger Volkszeitung* redaksiyonunda R. Luxemburg, J. Marchlewski ve F. Mehring'in katıldığı bir görüşme yapıldı. Bu görüşmede gazetenin mevcut siyasal çizgisinin korunacağı ve H. Block yokken siyasal yönetimin J. Marchlewski'de olması gerektiği kararlaştırıldı. Fakat gerçekte Keimling ve Herre, Marchlewski'yi siyasal karar mekanizmasından uzaklaştırdılar. Bununla bağıntılı olarak Marchlewski *Leipziger Volkszeitung* yönetimine, bu koşullar altında sorumlu redaktör vekaletini reddettiğini 13 Ekim 1913 tarihli bir mektupla bildirdi (bkz. Ernst Meyer, *a.g.y.*).

6) R. Luxemburg, F. Mehring, ve J. Marchlewski.

7) PPS temsilcisi W. Jodka-Narkiewics'in (Zürich 1893) açıklamalarına ilişkin replikler söz konusudur.

[Berlin, 7 Kasım 1913]*

Leipzig meselesi¹ çok aptalca.² Bütün redaksiyon dayanışma içinde karşımıza dikildi ve Berlin'in³ bu vasi tavrını kabul etmediklerini açıkladılar. Basın Komisyonu'nda sadece iki kişi bizden yana, beş kişiyse bize karşı. Toplantı uzun sürdü. Basın Komisyonu'nun cevabı bize yazılı bildirilecekmiş, fakat davayı kaybettiğimiz şimdiden belli.⁴ M[ehring] de (iyi dayandı) benim gibi artık orada yapılacak fazla bir şey kalmadığını, kopmak gerektiğini düşünüyor, (hatası bize bir parça zarar vermiş olan) Julek [Marc-hlewski] tabii ki bizden yana, fakat onu da sebepsiz yere işsiz bı-

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

rakmanm alemi yok; o yüzden ikimiz de onun orada kalmasından yanayız.

Bu arada, eğer Polonya meselelerini dikkate alarak Julek'in Elberfeld'e⁵ taşınmasını kabul ederseniz, onun ve bizim için yeni iş ayarlamaya çalışırdım. Bu durumda *Leipziger Volkszeitung*'u kısa zamanda birleşmeye zorlamak mümkün olabilirdi. Acele cevap bekliyorum.

Pazartesi⁶ öğleden sonra gelin lütfen.

1) Ağustos'tan bu yana tehlike altında bulunan *Leipziger Volkszeitung*'un siyasal çizgisi, sol kanadın temsilcileri R. Luxemburg, J. Marchlewski ve F. Mehring'in katılımıyla oluşturulmuştu.

2) Orijinalinde Rusça.

3) Sol kanadın üç temsilcisi Berlin'de oturuyordu; R. Luxemburg ve F. Mehring siyasal yazılarını redaksiyona (sürekli çalışan statüsünde) gönderiyorlar, Marchlewski ise sık sık Leipzig'e gidiyor ve haftada beş gün dar redaksiyon kadrosunun üyesi olarak orada bulunuyordu.

4) Bkz. 13 Ekim 1913 tarihli mektubun 4. ve 5. dipnotları. Daha önce de söylendiği gibi J. Marchlewski 13 Ekim 1913 tarihinde, *Leipziger Volkszeitung* redaksiyonu içindeki ilişkiler nedeniyle Basın Komisyonu'na şikayette bulundu. R. Luxemburg da bu meseleyle sık sık müdahale ediyordu. Kısa süre sonra gazetede, Mehring ve J. Marchlewski'nin bilgisi olmadan, Mehring'e karşı Pannekoek tarafından kaleme alınmış sert ve kavgacı bir yazı ("Uluslar Savaşı Kutlamalarına İlişkin Değerlendirmeler") yayınlanınca Mehring'in de redaksiyonla ilişkileri bozuldu.

Her geçen gün artan bu çatışmalar karşısında J. Marchlewski, Basın Komisyonu'na 6 Kasım tarihli bir mektupla başvurarak gazetenin eski sol çizgisinin devam etmesini önerdi ve Basın Komisyonu'nun bu çerçevede Berlin'de yaşayan üç yazarından yazmayı sürdürmelerini istemesini ve bu yazarların düşüncelerini açıklamakta özgür olduklarını açıklamasını talep etti. Bu öneriler reddedildi. Bunun üzerine Marchlewski 13 Eylül tarihinde *Leipziger Volkszeitung* yönetiminin başında bulunan Seyferth'e sert bir mektup yazdı ve bu durumda ve bu koşullar altında (yani redaksiyon üyesi olarak) ancak *Leipziger Volkszeitung*'da yıl sonuna kadar çalışabileceğini bildirdi. (Bkz. E. Meyer, a.g.y., s. 155). Bu koşullar göz önüne alındığında R. Luxemburg'un sözkonusu mektubu 6-13 Kasım tarihleri arasında yazmış olabileceği söylenebilir.

5) Yani Elberfeld'de yayınlanan *Freie Presse* redaksiyonunda.

6) Pazartesi, 10 Kasım kastediliyor.

[Berlin, 21 Kasım 1913]*

Vorwärts önergemizi bastı bile.¹ Ruslarla ilgili makale nedeniy-
le önce *Vorwärts*'e başvurma kararı aldım. Kabul etmeleri müm-
kün, onlar da bu durumda *Vorwärts*'e *N[eue]Z[eit]*'dan daha faz-
la önem veriyorlar.²

PPS için sözü edilen makaleyi bekliyorum.

1) [R. Luxemburg], "Sosyal-demokrat Duma Fraksiyonu'nun Bölünmesi Üzerine", *Vorwärts*, 21 Kasım 1913, Sayı 306, 1. Ek, "Partiden". SDKPİL Merkez Yönetim Kuru-
lu'nun, RSDİP'in birleşmesi için (14 Aralık 1913'te Londra'da yapılan) Enternasyonal
Sosyalist Büro toplantısına sunduğu önerenin metni.

2) Bu makale sözü edilen gazetelerde yayınlanmamıştır.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

[Berlin, Kasım 1913]*

Zetkin yarın geliyor, sizinle Cumartesi günü öğleden sonra görüşmek istiyor. Cumartesi akşamı K. K[autsky] ile randevulaşabilmesi için herşeyin hazır olması ricasında bulundu.

Bugün parlamentoda Komite'de¹ yine iki saatimi boşu boşuna harcadım. Sonuç sıfır, benim yorgunluğum da cabası. Londra'ya, Rus meselesinin önemine binaen Haase, Ebert, Molkenbuhr ve K.[autsky] olmak üzere dört kişi gidiyor. Onların da aynı önergeyi² verme kararı aldıkları ortaya çıktı, sadece biz önce davranmış olduk; bunun üzerine önerge vermekten vazgeçtiler. Bugün Meh-

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak saptanmıştır.

ring kendisiyle ilgili mesele için yine bana geldi ve akşamımı berbat etti. Leipzig'ten genel grev temalı bir kitle gösterisi için davet aldım; Leipzig'lilere "*bataklık biraderleri*"nden gına gelmiş,³ onlara karşı mücadele etmek gerektiğini söylüyorlar. Belli ki bu Block'a⁴ karşı bir gösteri. (Bu arada, dün karısı öldü).

Mehring'in makalesini istiyorum!!⁵

1) Enternasyonal Sosyalist Büro'nun toplantısını (13-14 Aralık 1913, Londra) hazırlamakla meşgul olan grup kastediliyor.

2) Rus Devlet Duması'nda sosyal-demokrat parlamento grubunun bölünmesiyle ilgili önerge kastediliyor. Rosa Luxemburg bunu, RSDİP'in birliğini yeniden oluşturma davası için felaket diye tanımlamıştır. Bkz. R. Luxemburg, "Sosyal-Demokrat Duma Fraksiyonu'nun Bölünmesi Hakkında", 21 Kasım 1913, Sayı 306, 1. Ek, s. 2, "Partiden".

3) Bkz. 13 Ekim 1913 tarihli mektubun 4. dipnotu.

4) *Leipziger Volkszeitung*'un yeni sorumlu redaktörü.

5) F. Mehring'in hangi makalesinden söz edildiğini tespit edebilmek için elimizde ayrıntılı bilgi yok. Muhtemelen Mehring'in 15, 16 ve 17 Ekim 1913'te *Leipziger Volkszeitung*'un 240, 241, 242. sayılarında yayınlanan "Üç Gün" adlı yazı dizisinden söz edilmektedir. Bkz. R. Luxemburg'un F. Mehring'e yazdığı 23 Kasım 1913 tarihli mektubu.

[Londra] Pazatesi [15 Aralık 1913]*

Ancak yarın sabah yola çıkabileceğim, şiddetli migrenim var.**

Kısaca özetlemem gerekirse Büro'daki¹ durum şuydu: Ka-
utsky, sürü sepet gelmiş olan tasfiyecilerle daha baştan birliktey-
di: Bund'dan Kurski² oradaydı, O.K.'den Martynow,³ Fraksi-
yon'dan Skobelew⁴ ve Çechejdse⁵ gelmişti, bu arada Yürütme⁶ Al-

*) Yer ve tarih metnin içeriğine ve bir önceki mektubun tarihine dayanarak saptanmış-
tır.

**) Bu cümle L. Jogiches-Tyszka tarafından daire içine alınmıştır; daire içine alınmış sa-
tırların üzerindeki yazı da Jogiches'indir: "Merkez Yönetim Kurulu üyeleri için." (Bu
mektup alıcı tarafından SDKPiL Merkez Yönetim Kurulu üyeleri için rapor olarak değér-
lendirilmiş ve bu amaçla gönderilmiştir.)

tı'lardan⁷ gelen adamı, Büro toplantısından önce kabul etmedi! (Yürütme= Vandervelde, Anseele⁸ +Huysmans), yani Menşevikler geçen süre içinde uyumayıp bizim girdimizden iyice yararlanmışlar. Öte yandan K. K[autsky] için, benim ayağıma çelme takmak için yine çok iyi bir fırsattı bu. Nihayet 'question russe'ye gelince (öğleden sonra saat 4 sularında, yani toplantının bitiminden bir saat önce!) -gündeme alınması sorunu tartışılmadı bile - Huysm[ans], kimse söz isteme fırsatı bile bulamadan hemen, elimde meseleyle ilgili olarak K. K[autsky]'nin Alman temsilcileri adına sunduğu bir karar tasarısı var, diye açıklama yapıp okuması için K. K[autsky]'ye verdi.

Ayrıca bu bizim açımızdan, daha sonraki durum göz önüne alındığında kayıptan çok kazanç olarak değerlendirilebilir, çünkü eğer önergem reddedilseydi uğradığımız bozgun⁹ daha belirgin olacaktı. Fakat bu bozgun sadece K[autsky]'nin önerisinin kabul edilmesi, benimkinin reddedilmesiyle ilgili değil, asıl mesele Kautsky'nin önergesinde, Yürütme'ye, Rusya ve Polonya'da "*kendilerine sosyal-demokrat diyen herkesle*" (!) anlaşmayı önermesidir, ki önergenin gerekçelerini açıklarken bu cümleyle gerek Rus tasfiyecilerini, gerekse PPS solunu kastettiğini kabul etti (ve tabii bütün o güruh tarafından bravo sesleriyle karşılandı).

Sözü ilk ben almış olsaydım da yine Parti'nin sağlanmış olan program ve tüzüğünün birliğini¹⁰ savunmak için K[autsky]'ye karşı çıkmak zorunda kalacaktım. Durum, bu anlamda tek başına ortaya çıkmak zorunda kalışım nedeniyle çok aptalcaydı, çünkü Lenin gelmedi, yerine Heini¹¹ diye birini yolladı, Kurucu¹² ise sadece gelmemekle kalmadı, aynı zamanda bir mektupla¹³ grubun bölünmesinin suçunu tasfiyecilere¹⁴ yükleyerek süreçten çekildi. Orada bulunan bütün 'Ruslar' (anlaşılmaz bir şeyler mırıldanan Lenin'in adamı¹⁵ dışında) K[autsky]'yi onayladıkları ve diğer ulusların konuyla ilgili hiçbir fikirleri olmadığı için zaten dava baştan kaybedilmişti. Benim yaptığım konuşma üzerine (bu durumda üslûbu son derece dikkatli ve sadıktı), K. K[autsky] "*eski Parti öldü ve artık onu yeniden oluşturamayız, yenisini yapmak zorundayız*"¹⁶ cevabını verdi ve bu cevap da tasfiyecilerin neşeli kiş-

nemelerine neden oldu; fakat benim talebim üzerine kendisini sosyal-demokrat olarak tanımlayan herkes formülasyonu yerine parti programını (elbette eski partinin mevcut programı) kabul eden herkes formülasyonunun geçmesi tavizini verdi). Bunun üzerine Sol'dan¹⁷ biri (Lapinski) değişiklik önergesi sunarak “ya da aynı anlama gelecek başka bir programı” cümlesinin (kelimesi kelimesine aklımda tutamadım cümleyi) eklenmesini istedi ve K. K[autsky] bunu hemen kabul etti ve Rusların tam rızasını aldı. Benim değişiklik önergemse Vandervelde tarafından, Yürütme'nin elbette öncelikle RSD'nin¹⁸ Rus ve Polonyalı temsilcileriyle anlaşma sağlayacağı biçimde kabul edildi.

Sol için SR'yi [Sosyal-Devrimciler] yerleştirmem mümkün değildi.¹⁹ Mümkün değildi, çünkü Rubanowicz'in²⁰ kendisi bunu dikkatli bir üslûpla ve bağlayıcı olmayan biçimde getirmişti ve buna karşı tek bir ses yükselmemişti.

Özet olarak durum şu: Leninistler ve Plehanov Büro'da fiili olarak devre dışı kaldılar, tasfiyecilerle [PPS]-Solu ise Büro'ya iyice çöreklenmiş durumda. Bunun sonucunda olacakları söylemek zor. Elbette bizi zorla kimseyle birleştiremezler, fakat aptal bir durum çıkacak ortaya. Bütün bu olup bitenler hakkında ne düşündüğünüzü bilmiyorum. MK ve Bölücüler²¹ ilk gün şu Heini aracılığıyla bize karşı iki broşür dağıttılar ve benim ihracımı²² istedikler, fakat kimseden herhangi bir tepki gelmedi.

1) Bkz. Bir önceki mektup.

2) Bund'un yöneticilerinden biri.

3) Alexander S. Martynow-Piker (1965-1935), 1884'den beri Narodowolcy üyesi; kurulduğundan beri RSDİP üyesi. Bölünme sonrasında Menşevik liderlerden biri oldu. Ekim Devrimi'nden sonra Menşeviklerden ayrıldı ve SBKP/B'nin XII. Kongresi'nde Bolşevik Parti'ye kabul edildi; Marx-Engels Enstitüsü'nde çalıştı; 1924'de Komintern'in merkezi yayın organı *Komünist Enternasyonal*'in redaksiyon üyesi oldu.

4) M.I. Skobelew (1885-1939), mühendis, 1903'ten beri yetkili Menşeviklerden biri, IV. Devlet Duması milletvekili, Şubat Devrimi'nden sonra Petersburg Delege Konseyi Başkanı, Mayıs-Ağustos 1917 arası Geçici Hükümet'te Çalışma Bakam. Ekim Devrimi'nden sonra Menşeviklerden ayrıldı ve Sovyet ekonomisinin sorumlu mevkilerinde bulundu. 1922'den 1937'ye kadar WKP(b) üyesi.

5) N.A. Çechejdse (1864-1926), Menşevik önderlerden, III. ve IV. Duma'da milletvekili; IV. Duma'da Menşevik fraksiyonun başında bulunuyordu. Şubat Devrimi'nden sonra Petersburg Delege Konseyi Başkanı ve I. Dönem Bütün Rusya Merkez Yürütme Komitesi Başkanı, Ekim Devrimi'nden sonra Gürcistan'da Kurucu Meclis Başkanı,

1921'de Menşevik hükümet başkanı; Gürcistan'da Bolşeviklerin zaferinden sonra Paris'e iltica etti.

6) Enternasyonal Sosyalist Büro Yürütme Kurulu kastediliyor.

7) IV. Devlet Duması'nda Menşevik milletvekilleriyle ortak oluşturulmuş olan sosyal-demokrat fraksiyondan, 'yedi' Menşevik milletvekili tarafından azınlığa düşürüldükleri için ayrılan altı Bolşevik milletvekili.

8) Edouart Anseele (1856-1938), 1870'li yıllardan itibaren işçi hareketinde faal, Belçika İşçi Partisi'nin kurucu ve liderlerinden, II. Enternasyonal Yürütme Kurulu üyesi, 1918-1921 yılları arasında Belçika'da Kamu İşleri Bakanı, 1925-1927 yıllarında Ulaştırma Bakanı.

9) Bir önceki mektubun dipnotu.

10) RSDİP'in Nisan 1906'da Stockholm'de yapılan Parti Kongresi'nde kararlaştırılan birlikten söz ediliyor; R. Luxemburg'un Enternasyonal Sosyalist Büro toplantısında yaptığı konuşması için bkz. "Supplement au Bulletin Periodique du B.S.I", a.g.y., s. 4-5, *Vorwärts*, 18 Aralık 1913, Sayı 333, s. 3, "Partiden". Enternasyonal Büro.

11) Bkz. bir önceki mektup.

12) G.W. Plehanov kastedilmektedir.

13) O sıralarda Enternasyonal Sosyalist Büro'da RSDİP temsilcisi olan G.W. Plehanov; IV. Duma'daki sosyal-demokrat fraksiyonun bölünmesini, Parti'nin birliği meselesine indirilmiş bir darbe olarak gördüğü için, protesto olarak Enternasyonal Sosyalist Büro'da bütün Parti'nin temsilcisi olarak bütün yetkilerini bıraktı.

14) Duma'daki sosyal-demokrat fraksiyonun parçalanmasından söz ediliyor. Bkz. dipnot 7.

15) M.M. Litvinow.

16) Karar taslağını esas itibariyle onaylıyor olmasına rağmen, Lenin de Kautsky'nin bu formülasyonuna karşı sert polemik yürütmüştür. (Bkz. *Eserler*, V, gözden geçirilmiş Rusça baskı, Cilt 24, s. 211-213.) R. Luxemburg'un Kautsky'ye karşı *Vorwärts* sütunlarında yürüttüğü polemik de aynı konuyla ilgiliydi ("Enternasyonal Büro", *Vorwärts*, 23 Aralık 1913, Sayı 338, s. 3).

17) PPS-Solu'nun temsilcileri.

18) Bütün Rusya Sosyal-Demokrasisi.

19) Yani, planlanmakta olan birleşik RSDİP'in saflarına, Sosyal-Devrimciler'in partisinin de katılımıyla PPS -Solu'nun katılması için 'rövanşı almak'.

20) Enternasyonal Sosyalist Büro'da Sosyal-Devrimciler'in parti temsilcisi.

21) RSDİP MK'sından ve SDKPiL'den 'ayrılanlar' kastediliyor.

22) Bu yayınlardan biri Enternasyonal Sosyalist Büro'ya, SDKPiL Varşova ve Lodz Komiteleri'nin imzaladığı Almança kaleme alınmış dört sayfalık çağrı niteliğinde 1 Aralık 1913 tarihli açık mektuptur.

[Clarens, yaklaşık 10 Nisan 1914] *

Dün Ruslardan aldığım habere göre Julek'i götürmüşler.¹ Bu haber beni çok huzursuz etti.

Aslında en kötü ihtimalle sınır dışı edilmesinin² dışında ona hiçbir şey olmayacağını bilsem de, Steglitz'deki³ komşularına yönelmelerinden endişe duyuyordum. Dikkatli olmakta yarar olduğunu düşünüyorum.

Makarow geldi mi?⁴ Gertrud [Zlottko], onu geldiği gibi Schlosspark'a⁵ getirsin.

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayanarak ve Gertrud Zlottko için yazılan 10 Nisan 1914 tarihli kartpostalın yardımıyla saptanmıştır (R. Luxemburg, *Dostlara Mektuplar*, s. 183).

Burada Pansiyon Mary'de rahatım oldukça iyi: Bol güneş var, bana yetiyor.

Berlin'de toplantılar nedeniyle tam bir fırtına koptu. Hareket etmeden önce VI. Bölge'deki toplantıyı iptal ettim ve hemen Rosenfeld'ten, ilçe yönetimi toplantısında bu sebepten dolayı huzursuzluk çıktığı haberini aldım: Oturumu benim dönüşüme⁶ kadar erteleme, buna karşı çıkan ilçe yönetimini görevden alma (!) ve Rosenfeld'i başkanlığa seçme kararı almışlar. Buna ne diyeceksiniz? Gerçek bir saray darbesi. *Kuzey'deki banliyölerden* de -üç kez reddedilmiş olmalarına rağmen yılmayıp- bana yazdılar, konuşma yapmamı istiyorlar, çünkü bütün taktik sorunlarda beni kendilerinin gerçek temsilcisi olarak görüyorlar.

Ben de Enternasyonal Kongre⁷ için Berlin'den adaylığımı koyma kararı verdim (kabul edileceğinden eminim).

Rosenfeld'in mektubunu tabii ki geç attınız, o yüzden istasyona gelemedi!

1) J. Marchlewski ilk kez Ocak 1914 sonunda kaleme aldığı "Petersburg Sokaklarındaki Kazaklar Gibi. Zubern'den Çıkarılacak Ders" (*Sosyal-Demokrat Yazışmalar*, 19 Ocak 1914) adlı makalede Alman ordusuna hakaret ettiği gerekçesiyle tutuklandı. Bu makalede Marchlewski, Alman militarizmini ve insancıl olmayan işlevini mahkûm ediyordu. Tutuklanmasından kısa süre sonra kefaletle serbest bırakıldıktan az sonra yeniden tutuklandı.

2) Rosa Luxemburg, J. Marchlewski'nin sınır dışı edilmesinden korkuyordu, çünkü Marchlewski Rus vatandaşıydı.

3) Luxemburg burada L. Jogiches-Tyszka'yı düşünmektedir.

4) A.F. Makarow'un bir kitabı kastediliyor: *Bankalar*, S. Petersburg, 1913.

5) L. Jogiches-Tyszka.

6) R. Luxemburg İsviçre'den dönüşünde, Berlin VI. Seçim Bölgesi'nde konuşmasını yapmıştır.

7) 1914'te Viyana'da toplantıya çağrılan, fakat savaş patlak verdiği için yapılamayan Enternasyonal Sosyalistler Kongresi kastediliyor.

[Berlin, 13 Haziran 1914]*

Dün, mahkeme tarihinin¹ ertelenmesini istememe kararı aldık, çünkü Rosenfeld,² savcının, benim davamın ne zaman görüleceğini mahkemeden özel olarak sorduğunu öğrendi. Bu, mahkemenin *önceden*, cezanın yüksek tutulmasından yana olmasını önemsedikleri anlamına geliyor. O yüzden biz tam tersine hareket etmeliyiz. Sizin (*Vorwärts* davasının *önceliği*⁴ ile ilgili) notunuz çok önemli ve aldığımız kararın doğruluğunu gösteriyor. Kısacası, mahkeme tarihi 29'u olarak kalıyor.

Mahkemeye çok az kaldı, hazırlığı berbat. Tanıklara gelince şimdiden birilerini buldular; şimdilik 145 kişi civarında. Duruş-

*) Yer ve tarih metnin içeriğine dayarak saptanmıştır.

maya kadar 200'ü bulur ve mahkeme süreci kesinlikle yeni raporların gelmesine neden olacaktır.

Bugün mektupları (Adolf'tan) ve Rus gazetelerini okudum. *Pravda*'nın kabalığından neredeyse fenalık geldi. Bu üslûba dayanamıyorum. Leninistlerin, bana göre, Vandervelde'nin⁵ müdahalesi karşısında ileri sürdükleri koşulları içeren bugünkü sayıyı ekte gönderiyorum. Çalışmaya başladım. Talihsizliğe bakın ki, yarın lanet olası *genel toplantıya*,⁶ bu akşam da radikallere gitmek zorundayım. Bir şey çıkacağı yok, sadece rezalet. Elbette elimden geleni yapıyorum. Durum *berbat*.

1) R. Luxemburg'un, 29 Haziran 1914 tarihinde yapılan Berlin 2. Asliye Mahkemesi 4. Ceza Dairesi'ndeki duruşması kastediliyor. 1913 yılında Frankfurt'ta (Mainz) yaptığı bir konuşmadan dolayı 1914 Şubat'ında iki yıla mahkûm edilmesinden sonra hakkında ikinci bir dava daha açılmıştı. Prusya Savaş Bakanı General von Falkenhayn, Luxemburg'u "Alman subaylarına, assubaylarına ve erlerine hakaretten dolayı" dava etmişti. R. Luxemburg, Almanya'da militarizme karşı (Mart 1914'te Freiburg'ta) yaptığı konuşmalardan birinde Prusya kışlalarında Alman askerlerinin kötü muameleye maruz kaldıkları konusunu işlemişti. Prusyalı subay ve assubayların kötü muamelesine maruz kalmış 1013 asker savunma tanığı olarak davaya katılmaya gönüllü oldu. R. Luxemburg siyasal sebeplerle davanın görülmesini istemesine rağmen durumun tehlike arz ettiğini gören yönetim davayı durdurdu. Bu davayla ilgili belgeler için bkz. *Alman Militarizmine Karşı Mücadelede Rosa Luxemburg. 1913-1915 Arası Mahkeme Haberleri ve Belgeler*, Berlin, 1960, 264 sayfa.

2) Dr. Kurt Rosenfeld bu davada R. Luxemburg'un avukatıydı.

3) Frankfurt Mahkemesi'nin Şubat 1914'te verdiği karara karşı Temyiz Mahkemesi'ne yapılan itiraz kastediliyor (bkz. dipnot 1). Eğer Frankfurt Mahkemesi'nin kararı kesinleşmiş olsaydı, ikinci davada cezanın yükselmesi söz konusu olacaktı, o nedenle R. Luxemburg Berlin'deki mahkemenin ertelenmesinden yana değildi. Frankfurt Mahkemesi'nin verdiği karar Temyiz Mahkemesi tarafından Ekim 1914'te onaylandı ve Luxemburg 18 Kasım 1915'te tutuklandı. Bkz. *Alman Militarizmine Karşı Mücadelede Rosa Luxemburg*, s. 207-221.

4) Savaş Bakanı Falkenhayn tarafından (yukarıda sözü edilen davanın açılmasına da o sebep olmuştu) *Vorwärts*'in üç redaktörüne karşı Alman ordusuna hakaretten açılan dava da 18 Nisan 1914'te Berlin'de başladı. *Vorwärts* redaktörleri iki yaşlı subayın -at tüccarlarıyla anlaşarak gerçekleştirdikleri- zimmet suçunu açığa çıkarmışlar ve gazetelelerinde yayınlamışlardı. Sanıkların büyük kazanç sağladıkları bu yolsuzlukların faturası köylü ve hayvan yetiştiricileri tarafından ödeniyordu.

5) Ek bulunamadı. II. Erternasyonal Başkanı Emil Vandervelde'nin müdahalesi IV. Duma'da sosyal-demokrat milletvekili fraksiyonunun birliğini yeniden kurmaya yönelikti.

6) 14 Haziran 1914'te yapılan Berlin Parti Örgütü delegeleri toplantısından söz ediyor. Bu toplantının raporu ve Rosa Luxemburg'un konuşmaları için bkz. *Vorwärts*, 15 Haziran 1914, Sayı 160, Ek, s. 3.

6

"Dyodyuşka, altın kalplim, en sevgili! Bana gönül alıcı, güzel mektuplar yaz, biraz alçakgönüllü ol, inayet et de arada beni sevdiğini söyleyiver. Kendini küçültmekten korkma. Sen bana, bugün benim sana verdiğimden üç kuruşluk daha çok sevgi vermişsin, eee, n'olmuş yani? Benden karşılık görmezsin korkusuyla duygularını açıklamaktan çekinme, utanma -kuşkusuz, duyguların varsa eğer. Yoksa, zaten zorla çekip alamam ki. Ruhunla diz çökmeyi de öğren, yalnızca ben kollarımı açıp seni çağırdığımda değil, ben arkamı döndüğümde de. Kısacası, cömert ol, harca, israf et sevgini benim için. Senden bunu istiyorum! Ne yazık ki seninle sürekli birlikte olmak benim kişiliğimi bozuyor, ama bunu bilmek seninle boğuşma gücü veriyor bana. Unutma, teslim olmalısın, çünkü sevgimin gücü nasıl olsa sana boyun eğdirecek.

Ah sevgili, Tanrı şahidim olsun, başka hiçbir çift böyle bir görev üstlenmemiştir: birbirlerinden birer insan yaratmak. Bir tanem, kendine iyi bak, seni kucaklar, öpücüklerle boğarım."

Devrimler çağının ve Spartakistlerin önderlerinden Rosa Luxemburg'un sevgilisi ve yoldaşı Leo Jogiches'e yazdığı, kadın olarak aşkını ve mücadeleyle adanmışlığını döktüğü mektupları yeniden okurla buluşturuyor...

Rosa Luxemburg'un hayat arkadaşı ve mücadele yoldaşı Leo Jogiches'e mektupları, büyük devrimcinin geride bıraktığı mektupların hem önemli bir bölümünü oluşturur, hem de yayınlanmış eserlerinin en ilginç kısmıdır.

Leo Jogiches'e yazılmış ve günümüze kadar korunmuş mektuplar, Rosa Luxemburg'un 1893'ten itibaren giderek artan yoğunluktaki siyasal faaliyetlerini, 1. Dünya Savaşı'nın başladığı yıllara kadar olan yirmi yılı aşkın süreyi kapsamaktadır.

Agora Kitaplığı, Rosa'nın Leo'ya yazdığı mektupların şahsi ilişkileri ve duygularına dair olanlarını "Sevgiliye Mektuplar" başlığıyla yayınladıktan sonra, şimdi de gerek Alman gerek Polonya partisi gerekse uluslararası sosyal-demokrat hareket içinde yürüttükleri mücadeleye dair olanlarını "Siyasi Mektuplar" başlığıyla okurla buluşturuyor...

Siyasi Mektuplar

Rosa Luxemburg

